MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN

National Sovereignty and Space

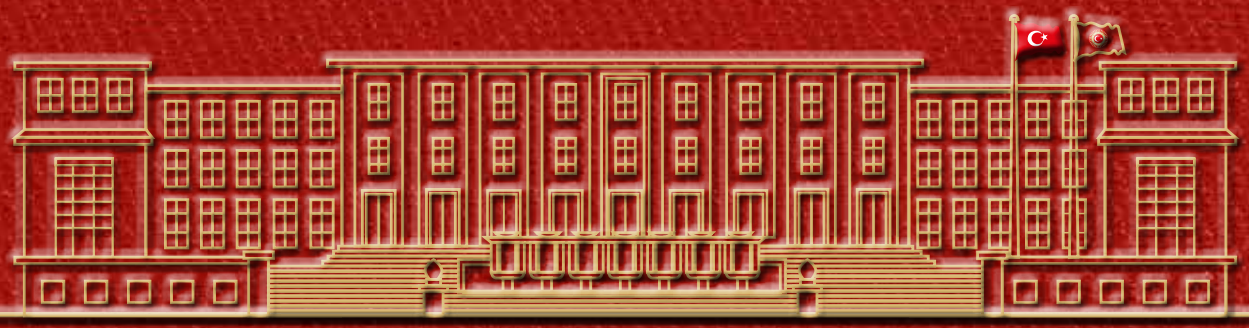

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE

GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

©
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ / GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE
GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

YAYIN SAHİBİ / COMMISSIONED BY
Numan KURTULMUŞ

YAYIN KOORDİNATÖRÜ / PUBLISHING COORDINATOR
Ali ÖZTÜRK

METNİ HAZIRLAYAN / TEXT PREPARED BY
Prof. Dr. Leyla ALPAGUT

ÇEVİREN / TRANSLATOR
Hatice BIYIKLI OZANSOY

FOTOĞRAFLAR / PHOTOGRAPHS
TBMM Fotoğraf Arşivi / GNAT Photo Archive / Mustafa BAYRAM

KAPAK VE İÇ TASARIM / COVER AND BOOK DESIGN
Demet ÇINAR - Burcu Havva DAĞ

BASKI / PUBLISHER
TBMM Basımevi, Mart 2026 / GNAT Printing House, March 2026

BASKI ADEDİ / NUMBER OF PRINTS
3. Baskı / 1000 Adet

ISBN
978-625-6871-32-8

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE

GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

“Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.”

"Sovereignty unconditionally belongs to the nation."

Mustafa Kemal ATATÜRK

“Millî iradenin üzerinde
hiçbir fâni güç tanımıyoruz.”

"We recognize no mortal power superior
to the national will."

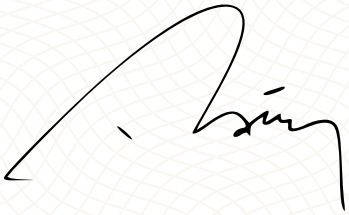

Recep Tayyip ERDOĞAN

Cumhurbaşkanı / President

İçindekiler
Contents

13
Takdim / Numan KURTULMUŞ
Preface

18
Giriş
Introduction

I. BÖLÜM / CHAPTER I

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BİNASI
THE BUILDING OF THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

23
Ankara'da Bir Zaman: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Ortamı (1923-1950)
Time in Ankara: Architectural Atmosphere in the Early Republican Period (1923-1950)

35
Mimar Clemens Holzmeister (1886-1983)
Architect Clemens Holzmeister (1886-1983)

37
Türkiye Yılları (1927-1954)
Years in Türkiye (1927-1954)

49
Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası: Yarışma ve Yapım
The Building of the Grand National Assembly of Türkiye: Competition and Construction

57
Yarışma (1937)
Design Competition (1937)

65
Tasarımın Karakteri
The Character of the Design

71
İnşaat Süreci
Construction Process

75
Mimar Ziya Payzın İnşaat Bürosunda
Architect Ziya Payzın in the Construction Office

93
İnşaatın Tamamlanması
Completion of the Construction

111
Holzmeister'in Türkiye'yi Son Ziyareti (1978): "Ortak Çalışmamızın Son Anısı"
Holzmeister's Last Visit to Türkiye (1978): "The Last Memory of Our Collaboration"

115
Millî Egemenliğin Mekânı: Yapısal ve Kurgusal Düzen
The Space of Sovereignty: Structural and Spatial Composition

122
SON NOTLAR
ENDNOTES

129
KAYNAKLAR
REFERENCES

II. BÖLÜM / CHAPTER II

TEMSİL VE MEKÂN
REPRESENTATION AND SPACE

Numan KURTULMUŞ
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye

Takdim
Preface

Millî Mücadele'nin öncü kadrolarını, Birinci Meclisin fedakâr vekillerini, Cumhuriyet'imizin kuruluş destanını omuzlayan kurucu nesilleri rahmetle ve hürmetle anarken, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ortaya koyduğu egemenliğin millete ait olduğu ilkesinin yönetim tercihinden çok daha büyük bir anlam taşıdığını önemle vurgulamak isterim.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve yol arkadaşları tarafından, Ankara'da 23 Nisan 1920 günü açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, İstiklal Savaşı'nın sevk ve idaresini üstlenerek Gazi olmakla birlikte, millî egemenliği siyasal meşruiyetin merkezine yerleştiren anlayışın tüm dünyaya ilan edildiği tarihî bir dönüm noktasıdır.

Milletin idaresini hukukla ve müşterek sorumlulukla tayin etme kararlılığı, Büyük Millet Meclisi fikrini kurum olmanın ötesine taşımış; devletin meşruiyetini toplumsal rızayla ve hesap verebilirlikle yeniden kuran istikametin önünü açmıştır.

Parlamentolar, kanun üreten mekânlar olmakla birlikte çoğulculuğu bir arada tutan siyasi aklın çalıştığı yerlerdir. Farklı kanaatlerin aynı çatı altında söz hakkı bulması, kamu gücünün denetlenmesi ve toplumsal taleplerin temsil yoluyla görünür kılınması, siyasetin gerçeklerini müzakere alanının disiplinine taşımaktadır.

As we commemorate with gratitude and respect the vanguards of the National Struggle, the devoted deputies of the First Assembly, and the founding generations who bore the weight of the epic establishment of our Republic, I wish to strongly emphasize that the principle "sovereignty belongs to the nation", set forth by the Grand National Assembly of Türkiye, signifies far more than a mere preference of governance.

Inaugurated in Ankara on April 23, 1920 by Gazi Mustafa Kemal Atatürk and his comrades and merited the title of 'Gazi' (Veteran) by assuming the command of the War of Independence, the Grand National Assembly of Türkiye marked a historic turning point where national sovereignty was proclaimed to the world as the core of political legitimacy.

The resolve to determine national governance through the rule of law and collective responsibility has elevated the idea of the Grand National Assembly beyond a mere institution; it has paved the way for a course that reconstructs state legitimacy upon social consent and accountability.

Parliaments are not only legislative bodies but also venues where political wisdom that sustains pluralism is embodied. Articulating diverse opinions under a single roof, auditing public power, and making social demands visible through representation bring the realities of politics into the discipline of the deliberative sphere.

"Millî Egemenlik ve Mekân" adlı bu eser, Meclis yapısının metinlerde, arşivlerde ve hatıratlarda kalmadığını; mekân üzerinden kurumsal hafızaya dönüştüğünü gösteren bir okuma imkânı sunuyor.

Meclisin farklı dönemlerde kullandığı binalar ve yerleşke anlayışı, temsil kavrayışının gelişimiyle birlikte ele alındığında, siyasal sürekliliğin nasıl izler taşıdığı daha iyi izlenebilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin tarihî serüveni, mekânın hafızası üzerinden okununca, siyasi inşanın hangi bedeller ve ideallerle dolu olduğu daha berrak biçimde kavranmaktadır.

Ulus'ta 23 Nisan 1920 ile 15 Ekim 1924 arası kullanılan ve bugün "Kurtuluş Savaşı Müzesi" olarak yaşayan ilk bina, milletimizin varlık yokluk sınırındayken toplandığı irade evi olarak hafızalarda yer ederken, 1924'ten 1960'a kadar hizmet veren ve bugün Cumhuriyet Müzesi kimliğine kavuşan ikinci bina, genç Cumhuriyet'in kurumsallaşma yürüyüşünün tanığı olmuştur.

Hâlen kullanılan üçüncü bina ise doğrudan parlamento binası olarak tasarlanıp inşa edilmesi sebebiyle 1937 yılında alınan karar kritik bir merhaleyi temsil etmektedir. Bu yapıda uluslararası yarışma fikri üzerinden hareket edilmesi ve inşaat sürecinin komisyonlarla yürütülmesi, devlet aklının temsili ciddiye aldığını ve meşruiyetin görünür yüzünü sağlam bir zemine oturtmayı amaçladığını göstermektedir.

Clemens Holzmeister'in projelendirme süreci ile Ziya Payzın'ın uygulamaya dönük tecrübesinin aynı hikâyede buluşması, kurumsal yapıların bireysel imza kadar kurumsal devamlılıkla da şekillendiğini hatırlatıyor.

Kanaatimce bu kitabın en önemli katkısı, mimarlık tarihine ait ayrıntıları, siyasi kurumların anlam dünyasıyla birlikte okurlara taşıyabilmesidir.

Yazılı belgelerle görsel malzemenin birlikteliği, binaların anlatımı ve dönemsel bağlamın hatırlatılması, anlatıyı sadece teknik bir rapor olmaktan öteye taşımaktadır.

Yakın geçmişte Meclis yerleşkesinin darbe girişimine hedef olması, taşın hafızasının siyasi hafızayla nasıl iç içe geçtiğini gösteren acı bir tecrübe olarak ayrıca kayıtlara geçmiştir.

This work, titled "National Sovereignty and Space," offers an understanding that the structure of the Assembly is not confined to texts, archives, and memoirs; it is transformed into institutional memory through the space.

When the buildings and campus concepts used by the Assembly in different periods are considered alongside the development of the understanding of representation, the traces borne by political continuity can be observed more clearly.

When the historical journey of the Grand National Assembly of Türkiye is read through the memory of space, the costs and ideals with which political construction is fraught are grasped much more clearly.

While the first building in Ulus, used between April 23, 1920, and October 15, 1924, and surviving today as the "Museum of War of Independence" takes its place in the collective memory as the home of willpower where our nation on the brink of extinction gathered; the second building, serving from 1924 to 1960 and now presenting as the "Museum of the Republic", witnessed the young Republic's march toward institutionalization.

As for the third building currently in use, the decision taken in 1937 represents a critical milestone as it was designed and constructed directly as a parliament building. Proceeding with the idea of an international competition for this structure and managing the construction process through commissions indicates that state wisdom took representation seriously and aimed to place the visible face of legitimacy on a solid foundation.

The convergence of Clemens Holzmeister's design process and Ziya Payzın's experience in execution within the same story reminds us that institutional structures are shaped as much by institutional continuity as by individual signatures.

In my opinion, the most significant contribution of this book is its ability to convey architectural history details to readers alongside the semantic world of political institutions.

The combination of written documents and visual material, the description of the buildings and the reminder of the periodic context elevate the narrative beyond merely a technical report.

The fact that the Assembly campus was targeted during the coup attempt in the recent past has also gone down in history as a painful experience depicting how the memory of stone intertwines with political memory.

Millet adına söz söyleyen ana merkezin korunması; temsil iradesini, hukuk devletini ve demokratik düzeni savunma kararlılığının yansımasıdır.

Uluslararası ortamda güç dilinin hukuku zorladığı, insani dramların büyüdüğü ve adalet duygusunun sınandığı bir dönemde parlamentoların sorumluluğu daha da artıyor.

Parlamentolar insan onurunu, hukukun üstünlüğünü, sivil hakları ve toplumsal barışı savunan bir siyasal tutarlılık üretmek zorundadırlar.

Parlamenter diplomasi, devletlerin resmî kanallarının daraldığı anlarda bile halkların birbirini duymasını sağlayan bir imkân sunarken, barışın ve hakkaniyetin tarafında yer alan siyasal aklı beslemektedir.

Gazi Meclisin tarihî birikimi, Türkiye'nin iç siyasetinde demokratik olgunluğu büyütmek ve siyasi rekabeti kurumsal saygınlıkla birlikte yürütmek bakımından pusuladır.

Meclisimiz, birliği müzakereyle, eşitlikle ve ortak vicdanla kurarken; adaleti siyasetin ana ekseni hâline getirmektedir.

"Millî Egemenlik ve Mekân" bu perspektifle okunduğunda, kitap TBMM'yi anlatan bir mimarlık çalışmasının ötesine geçerek; temsilin nasıl kurulduğunu, siyasal hafızanın nasıl üretildiğini ve mekânın siyasetle nasıl buluştuğunu gösteren bir başvuru kaynağına dönüşmektedir.

Ciddi bir akademik titizlikle Türkiye'nin demokrasi tecrübesini okuyucuyla paylaşırken, Meclis çalışmalarının evrensel düzeyde anlaşılmasını kolaylaştırmak ve parlamentoların geleceğine dair tartışmalara Türkiye tecrübesinden katkı sunmak niyetindeyiz.

Yayına emek veren tüm çalışma arkadaşlarımıza, arşivlerin kapılarını açan ve görsel malzemeyi okurla buluşturan herkese teşekkür ediyorum. Meclis yerleşkesinin tasarım ve yapımında emeği geçen mimarları, mühendisleri, ustaları ve işçileri saygıyla anıyorum.

Eserin TBMM'nin kurumsal hafızasını güçlendirmesini, temsil fikrinin saygınlığını büyütmesini, demokratik siyasetin disiplinini beslemesini ve Türkiye'nin sözünü insanlık vicdanına seslenen bir çizgide kurmasına katkı sunmasını temenni ediyorum.

Protecting the main center that speaks on behalf of the nation is a reflection of the determination to defend the will of representation, the rule of law and the democratic order.

In an era when the language of power challenges the law in the international arena, humanitarian tragedies escalate, and the sense of justice is tested, the responsibility of parliaments increases even further.

Parliaments are under the obligation to establish a political consistency that defends human dignity, the rule of law, civil rights, and social peace.

Parliamentary diplomacy offers an opportunity for peoples to hear one another even when official state channels are constrained and nourishes the political wisdom that stands on the side of peace and justice.

The historical legacy of the "Gazi Meclis" is a compass for nurturing democratic maturity in Türkiye's domestic politics and conducting political competition with institutional integrity.

Our Parliament establishes unity through deliberation, equality, and shared conscience, and makes justice the main axis of politics.

When read from this perspective, "National Sovereignty and Space" goes beyond an architectural study describing the Grand National Assembly of Türkiye and transforms into a reference source displaying how representation is established, how political memory is forged, and how space meets politics.

We intend to facilitate the understanding of Assembly's work at a universal level and contribute to discussions on the future of parliaments from the Turkish experience, while sharing Türkiye's democracy experience with the reader with serious academic diligence.

I thank all of our colleagues who contributed to this publication, and everyone who opened the doors of the archives and brought the visual material to the reader. I respectfully commemorate the architects, engineers, craftsmen, and workers who contributed to the design and construction of the Assembly campus.

I hope this work strengthens the institutional memory of the GNAT, elevates the prestige of the idea of representation, nurture the discipline of democratic politics, and empowers Türkiye to articulate a vision that appeals to the conscience of humanity.

Numan KURTULMUŞ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1939-1963
Ziya Payzın Arşivi

The Grand National Assembly of Türkiye, 1939-1963
The Archive of Ziya Payzın

Giriş

Atatürk'ün "Türk milletinin asırlar süren arayışlarının özü ve onun bizzat kendisini idare etmek şuurunun canlı bir timsalidir." dediği Türkiye Büyük Millet Meclisi, kendisine atfedilen değerleri derin bir hassasiyetle bünyesinde taşır. Meclisin üç anıtsal binası Atatürk'ün bu sözünün etkili tezahürleri olarak, Ankara'ya başkent kimliği kazandırma idealinin gururu ve asaletiyle yükselirler.

Eski kent merkezi Ulus'ta yer alan I. ve II. Meclis binaları, kentin hafızasında millet iradesinin temsil mekânları olarak kimlik kazanmışlar, egemenliğin ve bağımsızlığın sembolik anlamlarını Millî Mimarlık Üslubu'nun biçim diliyle ifade etmişlerdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi 11 Ocak 1937 tarihli Kanun'la Ankara'da, *"...uslûbunun da mükemmelliyetini, temizliğini, harici hututunun âhengini ve yirminci asrın icabâtını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve temsil ve tecessüm ettirecek bir abide"*[1] olmasını istediği Meclis binasının yapımına karar verdi ve projeyi yarışmaya açtı.[2] Yeni yapılacak bina, var olduğu "yer" kavramından beslenecek, modern zamanın teknik olanaklarından yararlanırken, Anadolu'nun zengin tarihsel geçmişi ve malzemeleri binanın millî karakterine kaynaklık edecek, yasama ve yürütme görevlerini yerine getiren mekân kurgusu ile akılcı ve işlevsel olacaktı. Yarışmanın sonucunda üç birinci proje arasından birini seçme zamanı geldiğinde Atatürk, o güne kadar Ankara'daki başlıca devlet binalarının tasarımını ve yapımını gerçekleştiren Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in projesinin uygulanması kararını bizzat verdi. 1939'da başlayan inşaat; tasarım kararlarının, dönüşümlerin, mevcut imkânların, üretimin, fedakârlığın, çalışkanlığın ve öğrenmenin mekânı olarak 1961 yılında tamamlandı ve bina kullanıma açıldı.[3]

Introduction

The Grand National Assembly of Türkiye, which Atatürk described as "the essence of the Turkish nation's centuries-long quests and a living symbol of its sense of self-government", embodies these values with deep sensitivity. The three monumental buildings of the Parliament stand as powerful manifestations of Atatürk's words, rising with the pride and nobility of the ideal of giving Ankara its identity as the capital.

Located in the old city center Ulus, the 1st and 2nd Parliament buildings had gained an identity in the city's memory as representative spaces of the national will, expressing the symbolic meanings of sovereignty and independence through the formal language of the National Architectural Style. The Grand National Assembly of Türkiye decided to have the Parliament built in Ankara under the Law dated January 11, 1937, which would rise as *"...a monument that would represent and embody the Republic of Türkiye with its perfect style, its purity, the harmony of its borders, and the requirements of the twentieth century"*[1] and started a design competition.[2] This new building would draw from the concept of the "place" on which it exists, taking advantage of the technical possibilities of modern times and using the rich history and materials of Anatolia as the source of the national character of the building, and would be rational and functional with a spatial design that fulfills legislative and executive duties. When the time came to choose one of the three winning projects in the competition, Atatürk personally decided on the implementation of the project of the Austrian architect Clemens Holzmeister, who had designed and constructed the main state buildings in Ankara until that day. The construction began in 1939 and was completed in 1961; it came into service as a space of design decisions, transformations, available means, production, sacrifice, diligence and learning.[3]

"Kendisini idare etmek şuuru"nun mekânsal kimliği, 1961 yılından itibaren III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına atfedilir. Binanın kollarını açmış ağırbaşlı kütle etkisi, millî egemenliğin ve millî iradenin kucaklayan/kapsayan varlığını simgeleştirir. Hükümet Mahallesi'nin bitiminde yükselen ve kenti taçlandıran bu anıtsal bina; simetrik yerleştirilmiş neoklasik kütleleri, yüksek kolonlu etkileyici girişi, iç bahçelerle zenginleştirilmiş geniş holleri, açık ve kapalı bölümlerin uyumlu bütünlüğü, çok çeşitli yerli taşların, mermerlerin etkisiyle "egemenliğin mekânı"na dair işlevsel, biçimsel, tarihsel ve simgesel anlamları bünyesinde taşır, sergiler, gurur verir. Bu kıymetli bina, 15 Temmuz 2016'da Türkiye Cumhuriyeti'ne ve değerlerine saldıran hain zihniyetin hedefi oldu. Şimdi Gazi Meclisteki o derin iz; Ziya Payzın'ın sükûn içinde dinlenme ve düşünme yeri, bir "Bağ-ı İrem" dediği Şeref Holü'nün galerisinde; zamandan, mekândan bağımsız durur, düşündürür, hatırlatır.

Kitap, binanın yapılış öyküsü ile başlamaktadır. Öncelikle, bu öyküyü şekillendiren Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık ortamı ve Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in Türkiye yılları özetlenmiştir. Ardından binanın yarışma ve yapım süreci, tasarımın karakteri, döneme özgü görsel ve yazılı belgelerle, Holzmeister'in 1948 yılında yetkilerini bıraktığı Ziya Payzın'ın sözlü/yazılı anlatımlarına dayanarak ele alınmış, yerleşke ve ana bina genel özellikleriyle tanıtılmıştır. III. Türkiye Millet Meclisi binasının ayrıntılı güncel fotoğraflarına kitabın son bölümünde yer verilmektedir.

Clemens Holzmeister ve Ziya Payzın başta olmak üzere TBMM binasının tasarımına ve yapımına emek verenleri saygıyla anıyorum.

The spatial identity of "the sense of self-government" has been attributed to the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye since 1961. The building's outstretched, dignified mass symbolizes the embracing/inclusive presence of national sovereignty and national will. Towering up at the end of the Government Quarter and crowning the city with its symmetrically placed neoclassical elements, impressive entrance with high columns, spacious halls enriched with courtyards, harmonious integrity of open and closed sections, and the influence of a wide variety of local stones and marbles; this monumental building carries, displays, and inspires pride in the functional, formal, historical, and symbolic meanings of the "space of sovereignty". On 15 July, 2016, this precious building became the target of a treacherous mindset attacking the Republic of Türkiye and its values. This deep wound in the Gazi Assembly now stands, echoes, and recalls independent of time and space, in the Hall of Honor once called a "Bağ-ı irem" (Garden of Eden) by Ziya Payzın, a peaceful retreat of rest and reflection.

The book begins with the story of the construction of the building. Firstly, the architectural environment of the Early Republican Period that shaped this story and the Türkiye years of the Austrian architect Clemens Holzmeister are summarized. Then, the competition and construction process of the building and the character of the design are discussed based on visual and written documents specific to the period and the oral/written accounts of Ziya Payzın, to whom Holzmeister transferred his authority in 1948. The site and the main building and their general features are introduced in this section. Detailed current photographs of the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye are included in the last section of the book.

I would like to extend my deepest respect to Clemens Holzmeister and Ziya Payzın and to those who contributed to the design and construction of the GNAT building.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1960'lar
Holzmeister 1976: 182

The Grand National Assembly of Türkiye, 1960s
Holzmeister 1976: 182

I. BÖLÜM

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BİNASI

CHAPTER I

THE BUILDING OF THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

The Grand National Assembly of Türkiye, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Ankara'da Bir Zaman: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Ortamı (1923-1950)

Time in Ankara: Architectural Atmosphere in the Early Republican Period (1923-1950)

İstanbul'daki Meclis-i Mebusanın (1877-1878/1908-1920) ardından, 23 Nisan 1920'de yeni Meclisin kurulması ile birlikte yönetim Millî Mücadele'nin merkezine, Anadolu'nun kalbine, Ankara'ya taşınır. Ankara 13 Ekim 1923'te yönetim merkezi olur, 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilir. Bu, küçük bir Orta Anadolu kentinin başkente dönüşme öyküsünün başlangıcıdır. Ankara'nın başkent kimliği kazanmasındaki başarı Cumhuriyet'in başarısı ile bir tutulmakta, Kurtuluş Savaşı'ndaki rolünün ve stratejik konumuna ilişkin öneminin yanında Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıktığı "yer" kimliğinin simgesel anlamlarını taşımaktadır:

> "Cihan siyasetinde mühim bir rol oynayan Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'ni doğurmuş ve onu büyük bir kıskançlıkla sinesinde yaşatmıştır... Cumhuriyet de kendisini doğuran anaya karşı her türlü ihtimam ve tekayyüdü ifâdan geri kalmamış, onun çorak topraklarını ve bakımsız mahallelerini birçok güzel binalarla, mekteplerle ve muhteşem müesseselerle süslemiştir. Öyle ki bugün Ankara'da asri binalar yükselmiş, geniş caddeler açılmış ve meydanları heykellerle tezyin edilmiştir."[4]

Bu dönemde mimarlık, inşa edilmekte olan yeni sistemin bir parçası olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarını barındıran fiziksel mekânı üretme sorumluluğunu taşır.[5] Politika, hukuk, eğitim, ekonomi gibi bütün alanlarda yeni bir yapılanma başlarken gereksinim duyulan yeni fiziksel mekânlar için başlıca tasarımlar gerçekleştirilir. Acil çözüm gerektiren kurumsallaşma ile eş zamanlı olarak, Büyük Millet Meclisi (Halk Partisi Mahfeli), Maliye ve Adliye Vekâleti, Divan-ı Muhasebat, Lozan Palas, Posta Telgraf Umum Müdüriyeti binaları, Gazi ve Latife Kemal ile İsmet Paşa ve Yeni Hayat adlı ilk mektepler yapılır.

After the establishment of the new Parliament on 23 April 1920, succeeding Meclis-i Mebusan (the Ottoman Parliament, 1877-1878/1908-1920) in İstanbul, the governing body moved to Ankara, the center of the War of Independence and the heart of Anatolia. Ankara became the seat of government on October 13, 1923, the Republic is proclaimed on October 29, 1923. This was the beginning of the story of a small Central Anatolian city morphing into a capital. The success of Ankara in establishing the identity of the capital city was equated with the success of the Republic. Besides its role in the War of Independence and its strategic location, Ankara carries the symbolic meanings of the "place" where the Republic of Türkiye has emerged:

> "Playing an important role in world politics, Ankara gave birth to the Republic of Türkiye and harbored it enviously... In return, the Republic has not failed to show all kinds of care and attention to the mother that gave birth to it, and has adorned its barren lands and derelict neighborhoods with many fine buildings, schools and magnificent institutions. Hence, modern buildings have risen in Ankara, wide avenues have been opened and squares have been decorated with statues."[4]

As part of this newly established system, architecture in this period bore the responsibility of producing physical spaces housing the institutions of the Republic of Türkiye.[5] While the process of a new structuring began in all fields including politics, law, education, and economy, major designs were realized for required new physical spaces. Together with the institutionalization that required an urgent solution, the Grand National Assembly (People's Party Meeting Hall), the Ministry of Finance and Justice, the Court of Accounts, the Lausanne Palace, the General Directorate of Post and Telegraph buildings, and the first schools named Gazi and Latife Kemal, İsmet Pasha and Yeni Hayat were built.

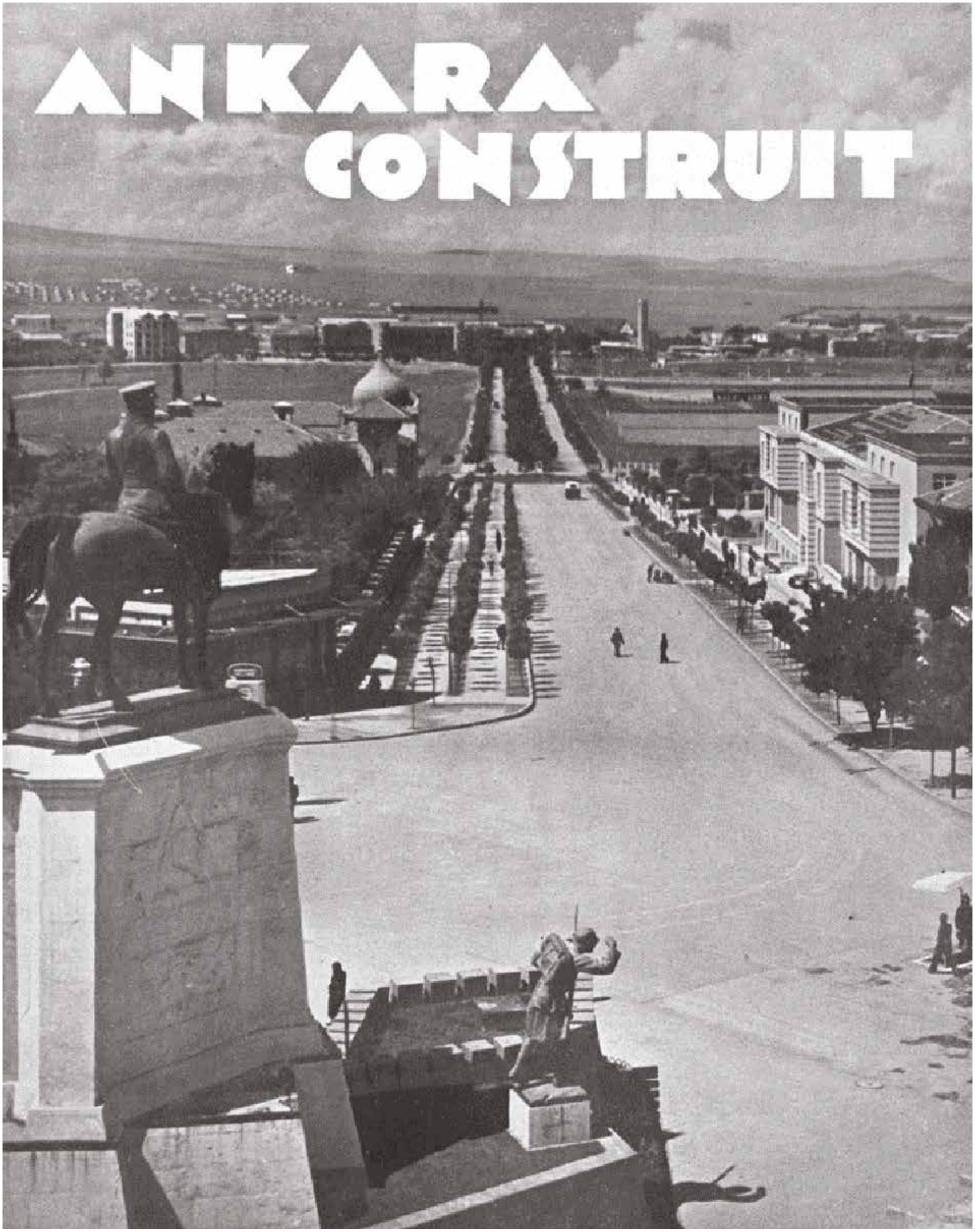
ANKARA
CONSTRUIT

Aynı zamanda Vakıf Oteli, Etnografya Müzesi gibi bazı binaların yapımına başlanır.[6] Ankara'nın imarı ve bu önemli yapıların inşaatında çalıştırılmak üzere daha 1922'de bir "amele taburu" bile oluşturulur.[7] Mimar, mühendis, inşaat malzemesi, yapı ustası ve işçi gibi temel gereksinimlerdeki kısıtlı olanaklara karşın yapılar hızla tamamlanır ve kullanıma açılır.

Bu ilk yılların Ankara'sında şekillenen/sergilenen ve günümüzde Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu (1908-1930) olarak tanımlanan "Millî Mimari", Cumhuriyet'in "ulus inşa etme"de başvurduğu güçlü anlamlarla yüklüdür ve Ankara'da başlayan imar faaliyetlerinin etkili kimliğini oluşturur.[8] Bu üslup; yeni yapılan binalarda Selçuklu ve Osmanlı anıtsal mimarlığına biçimsel göndermeler yaparken, ulusal birliğin ve bağımsızlığın sağlanmasında vurgulu bir araç olarak görüldü. Selçuklu ve Osmanlı biçimleri, Osmanlı'nın son dönemindeki savaşlar ve bağımsızlık mücadeleleri ortamında "millî" anlatımın sembolleri olarak kullanılmıştı. Bu mimarlık anlayışının Cumhuriyet'in ilk yıllarında da etkili olması, Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasındaki sürekliliğin bir ifadesidir.

At the same time, construction of buildings such as the Vakıf Hotel and the Ethnography Museum began.[6] There was even a "labor battalion" formed as early as 1922 to work in the development of Ankara and the construction of these monumental buildings.[7] Despite the lack of basic requirements such as architects, engineers, construction materials and their transportation, master builders and workers, the buildings were quickly completed and put into service.

Shaped/exhibited in the Ankara of these early years and defined today as the First National Architectural Style (1908-1930), the "National Architecture" resonates with intense meanings called upon by the Republic in "building a nation" and effectively embodies the identity of urban planning launched in Ankara.[8] This style made references to the monumental Seljuk and Ottoman architecture in modern buildings, and thus, functioned as a tool for ensuring national unity and independence. Seljuk and Ottoman forms were used as symbols of "national" expression in the environment of wars and struggles for independence in the last period of the Ottoman Empire. The impact of this architectural style on the early days of the Republic is the obvious evidence of continuity between the late Ottoman and the early Republican periods.

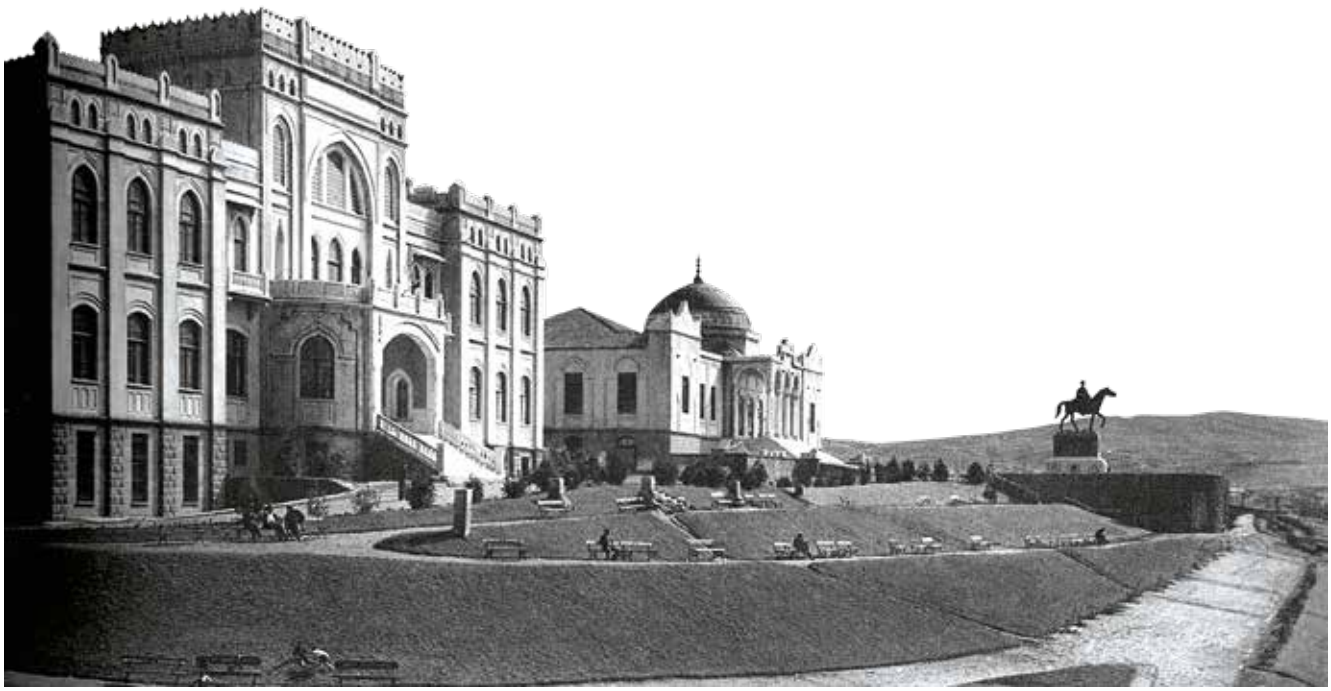

Türk Ocakları Genel Merkezi, 1927-1930 ve
Etnografya Müzesi, 1925-1927
A. Hikmet Koyunoğlu
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Turkish Hearths Headquarters, 1927-1930 and
Ethnography Museum, 1925-1927
A. Hikmet Koyunoğlu
Türkiye in Pictures, 1936

Gazi İlk Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enst./Gazi Üniversitesi Rektörlüğü) 1927, Mimar Kemalettin Bey

Gazi School for Primary School Teachers (Gazi University Rectorate Building) 1927, Architect Kemalettin Bey

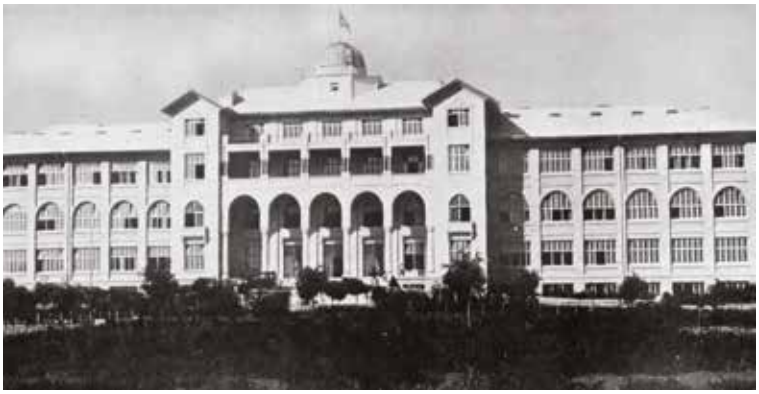

Gazi İlk Muallim Mektebi, (Gazi Eğitim Enst./Gazi Üniversitesi Rektörlüğü) 1927, Mimar Kemalettin Bey
La Turquie Kemaliste 1934, sayı 1

Gazi School for Primary School Teachers (Gazi University Rectorate Building), 1927, Architect Kemalettin Bey
La Turquie Kemaliste 1934, issue 1

Mimar Kemalettin Bey
1870-1927

Architect Kemalettin Bey
1870-1927

Öncülüğünü Vedat Tek (1873-1942), Kemalettin Bey (1870-1927) ve Guilio Mongeri'nin (1873-1951) yaptığı ve eğitimlerini 1908-1918 yılları arasında bu mimarlardan alan, Arif Hikmet Koyunoğlu (1893-1982) gibi öne çıkan mimarların binaları, sadece başkent Ankara'nın değil Anadolu'nun hemen bütün kentlerinin mimari karakterini oluşturuyor, kentlerin Cumhuriyet değerleriyle şekillenmesi görevini üstleniyorlardı. Türkler'in Selçuklu ve Osmanlı geçmişini esas alan, kolayca anlaşılıp benimsenecek bir Türk Millî Mimarlığı, Erken Cumhuriyet Dönemi ortamını bütün yönleriyle biçimlendiren önemli bir konudur. Bu dönemin kamu binalarında görülen kemer, kubbe, revak gibi biçimsel ögeler, işlevlerinden bağımsız olarak yeni binalara giydirilen sembolik ögelerdi ve tarihsel alıntıların özgün bir karakterle kullanılması bakımından Millî Mimari, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern mimarlık üslubu olma özelliğine sahipti. Türk Ocağı Genel Merkezi, Etnografya Müzesi gibi kültürel işlevli binaların hemen 1920'li yılların başında inşa edilme öncelikleri, ideolojik ve kültürel gelişime katkı amacını taşıyordu. Binalar, kentin kullanıcılarına bu ideolojinin görsel ve işlevsel olarak verilmesinde birer araçtı. Gurur

The buildings of pioneers Vedat Tek (1873-1942), Kemalettin Bey (1870-1927) and Guilio Mongeri (1873-1951), and of prominent architects like Arif Hikmet Koyunoğlu (1893-1982), who received their training from these architects between 1908-1918, shaped the architectural character of not only the capital Ankara, but also of almost all the cities of Anatolia, and undertook the task of shaping the cities with the values of the Republic. A National Turkish architecture that is easily understood and accepted and based on the history of Seljuks and Ottomans is an important issue that shaped the Early Republican Period environment in all its aspects. Formal elements such as arches, domes, and porticoes seen in the public buildings of this period were symbolic elements embedded in the new buildings regardless of their function, and in terms of the use of historical references with an original character, National Architecture was the first modern architectural style of the Republic of Türkiye. Prioritizing the construction of buildings with cultural functions such as the Turkish Hearths Headquarters and Ethnography Museum as early as 1920s aimed to contribute to ideological and cultural development. Buildings were a tool for visually and functionally conveying this ideology to the city's users. Monumental public buildings reminding people

Atatürk'ün Hükümet Mahallesi Projesi ile ilgili bilgilendirilmesi, 1934
T.C. Cumhurbaşkanlığı Basın Yayın Arşivi
Briefing to Atatürk on the Hükümet Quarter Project, 1934
TR Presidential Press Archive

duydukları tarihsel geçmişlerini anımsatan anıtsal kamu binaları onları ortak bir ruhta ve bilinçte birleştirecek ve böylece ulusun inşasına mimarlık yolu ile katkı sağlanacaktı.

Derin kültürel ve ideolojik anlamlar/amaçlar taşıyan Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki "inşa" aşamasında önemli bir görev üstlenirken siyasal/kültürel yönelimlere ve Dünya Ekonomik Krizi'nin (1929) getirdiği olumsuz koşullara bağlı olarak geçerliliğini yitirmiş ve yerini Uluslararası Mimarlığa bırakmıştır. Artık yeni yapı anlayışının, içinde bulunduğu kültürel ve ulusal kimliğe uygun ancak tasarım ilkeleri bakımından evrensel olması hedeflenmektedir. Türkiye'de her alanda yaşanan modernleşme ya da o dönemdeki tabiri ile "yeni" ve "asri" olana yöneliş muasır medeniyet seviyesine ulaşma idealiyle 1920'lerde Atatürk'ün öncülüğünde başlar. "Bilen kişi" eli ile aktarılması planlanan modern üslup, yönetimi Avrupa'da yetişen uzmanlara yöneltecektir. Sadece kent planlaması ve mimarlık değil mühendislik, tıp ve diğer bilim alanlarında hem uygulama yapmaları hem de eğitim vermeleri amaçlanır.

of their proud history would unite them in a common spirit and consciousness, thus contributing to the nation-building through architecture.

The First National Architectural Style, which bears deep cultural and ideological meanings/purposes, played an important role in the "construction" phase of the early years of the Republic, but lost its validity due to political/cultural orientations and the negative conditions brought about by the World Economic Crisis (1929), and gave way to international architecture. The new understanding of construction aimed to be in accordance with the cultural and national identity in which it existed, but universal in terms of design principles. The modernization was experienced in every field in Türkiye, or the tendency towards the "new" and "contemporary" as it was called at the time started in the 1920s, with the ideal of reaching the level of contemporary civilization under the leadership of Atatürk. The modern style, which was planned to be transmitted by the "wise", would direct the management to experts trained in Europe. It was aimed that they would both practice and teach not only in urban planning and architecture, but also in engineering, medicine, and other scientific fields.

1920'lerin sonunda devletçi ekonomi politikası çerçevesinde kapsamlı bir imar programı hazırlama yoluna gidildi. 1927'de çıkarılan "Teşvik-i Sanayi Kanunu"[9] ile sanat, mimarlık, mühendislik gibi meslek alanlarında yabancı uzmanlardan, özellikle de Almanca konuşulan ülkelerin uzmanlarından yararlanmak artık bir devlet politikası olmuştu. Böylece amaçlandığı gibi Batı'nın bilimsel ve teknik alandaki gelişimine birinci elden ulaşmak mümkündü. Mimarlık uygulamalarında ve eğitiminde modern olana yönelme, "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma"nın temel gerekliliği olarak görülüyor ve bu yönde kararlar alınıyordu. Yeni mimarlık "bir süs, bir ayrılış için değil; ...ihmal edileni elde etmek için, ihtiyaç ve zaruret için" doğmuştu.[10]

Başkentin yeni binaları 1920'lerin sonundan başlayarak Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların öncülüğünde söz konusu Uluslararası Mimarlık Üslubu'nda tasarlanır ve inşa edilir. Atatürk'ün çağrısı ile Türkiye'ye gelen mimarlar Ankara'nın imarı konusunda önemli ve etkin bir yere sahiplerdir. Cumhuriyet'in gereksinimlerini istenen şekilde karşılayacak yeni binalar, yönetim biçiminin çağdaşlığını ve akılcılığını temsil etmelidir. Henüz sayı olarak yetersiz kalan Türk mimarlarını desteklemek ve Batı'nın mimarlık alanındaki yeniliklerini Türkiye'ye taşımak için rasyonalist mimarlığın Batılı uygulayıcılarına yönelindiği açıktır. Bu yönelim, aynı zamanda Batı kaynaklı biçim ve teknikleri bilimsel yöntemlerle öğrenme isteğini de içerir. Yabancı mimarların, sadece uygulama yapmaları değil, yeni bir Türk mimar kuşağının yetişmesine programlı bir şekilde katkı sağlamaları hedeflenir. Ülkelerinde modern mimarlık akımına katkıda bulunmuş olan bu mimarların çoğu İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde (Sanayi-i Nefise Mektebi. Günümüzde

By the end of the 1920s, a comprehensive development program was prepared within the framework of the statist economic policy. With the "Teşvik'i Sanayi Kanunu" (The Act for the Promotion of Industry)[9] enacted in 1927, it became a state policy to benefit from foreign experts, especially from German-speaking countries, in the fields of art, architecture and engineering. Thus, it was possible to experience the scientific and technical development of the West at first hand, as it was intended. Orientation towards the modern in architectural practices and education was seen as the basic necessity of "reaching the level of contemporary civilizations" and decisions were taken accordingly. A new architecture was born not "For ornamentation or departure... but for need and necessity in order to obtain what has been neglected."[10]

Starting from the late 1920s, the capital's new buildings were designed and built in the aforementioned International Style of Architecture, led by architects from German-speaking countries. Architects who arrived in Türkiye upon Atatürk's invitation had an important and effective place in the development of Ankara. The new buildings, which would meet the desired requirements of the Republic, needed to represent the modernity and rationality of the regime. It is clear that there was an orientation towards western practitioners of rationalist architecture to support the then small number of Turkish architects and to bring the innovations in the field of architecture from the West to Türkiye. This tendency also involved the desire to learn Western-based forms and techniques through scientific methods. The aim was to have foreign architects not only practice in their fields, but also systematically contribute to the training of a new generation of Turkish architects. Most of these architects that had contributed to the modern architectural movement in their countries, laid the foundations of modern

İsmet Paşa Kız Enstitüsü
1930-1934, Ernst Egli
ETHZ

İsmet Paşa Institute for Girls
1930-1934, Ernst Egli
ETHZ

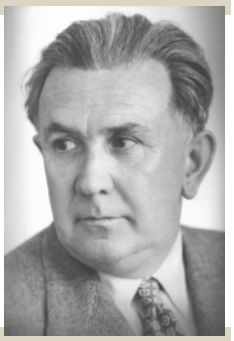

Ernst Arnold Egli
1893-1974
ETHZ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) ve Yüksek Mühendis Mektebinde (İstanbul Teknik Üniversitesi) modern mimarlık eğitiminin temellerini oluştururlarken yazdıkları makaleler ve eğitim anlayışları ile yol gösterici bir rol üstlenirler. Türkiye'ye gelen mimarların tamamıyla Batı modernizmine bağlı kalmak yerine, karşılaştıkları yeni kültüre ait mimarlığın özünü anlama çabalarına girmiş olmaları önemlidir. Almanca konuşulan ülkelerden gelen bu mimarlar, başta Avusturyalı Clemens Holzmeister, İsviçreli Ernst Egli, Alman Bruno Taut olmak üzere, yaptıkları uygulamalar ve eğitim anlayışları ile Türkiye'deki mimarlık düşüncesinin yönünü belirlemeye katkı sağlamışlar, aldıkları önemli sorumluluklarla Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı içinde etkili olmuşlardır.[11]

Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların katkıları ile Türkiye'de uygulanan mimarlık anlayışı "Viyana Kübik"i olarak adlandırılıyor, kübizmin geleceğin özgün tasarımlarına olanak sağladığı düşünülüyordu. Dönemin tasarım anlayışında belirleyici olan Bauhaus estetiği; düz, köşeli, pürüzsüz, cilalanmış, rahat mobilyalar öneriyordu. Yapıların kübik kütle biçimlenmelerinin yanında uygulamada bazı farklılıkların ortaya çıkması da kaçınılmazdı. Örneğin, modern mimarinin Batı'daki uygulamalarında çoğunlukla yer bulamayan simetri, Cumhuriyet'i temsil eden kamu binalarında tercih ediliyor; mimarideki bu dönüşüm, beklentileri karşılayacak şekilde "devleti ve Cumhuriyet'i temsil etme" işlevine uygun olarak/ uyarlanarak kullanılıyordu. Cumhuriyet'in prestij mekânları, ilkelerin yayılmasında etkili olan, kültür ve eğitim kurumları başta olmak üzere, kamu yapılarıydı.

architectural education at the İstanbul Academy of Fine Arts (Sanayi-i Nefise Mektebi) and School of Certified Engineers (İstanbul Technical University), while acting as guides through their articles and educational approaches. It is important that the architects who came to Türkiye tried to understand the essence of the architecture of the new culture they encountered, instead of entirely sticking to Western modernism. These architects coming from German-speaking countries; notably Austrian Clemens Holzmeister, Swedish Ernst Agli, and German Bruno Tant, contributed to shaping architectural thought in Türkiye through their practices and educational understanding and had an effective role in the architecture of the Early Republican Period.[11]

The architectural style implemented in Türkiye with the contributions of architects from German-speaking countries was called "Viennese Cubism," and it was thought that cubism would enable original designs of the future. Bauhaus aesthetics, which was decisive in design at the time, recommended flat, angular, smooth, polished, comfortable furniture. In addition to the cubic mass formation of the buildings, it was inevitable that some differences would arise in practice. For example, symmetry, which could hardly be found in the Western applications of modern architecture, was preferred in public buildings representing the Republic. This transformation in architecture was utilized in accordance with and was adapted to serve the function of "representing the state and the Republic" appropriately. The Republic's venues of prestige were public buildings, primarily cultural and educational institutions, which were influential in spreading its principles.

Musiki Muallim Mektebi, 1927-1929, Ernst Egli
ETHZ
The School of Music Teachers, 1927-1929, Ernst Egli
ETHZ

Siyasal Bilgiler Okulu, 1935-1936, Ernst Egli
ETHZ
The School of Political Science, 1935-1936, Ernst Egli
ETHZ

Modern ve Millî

"...Mimariyi ben kervansaraylarda gördüm, büyük kapalı çarşılarda gördüm... Gelişmiş modern inşaat tekniğini biz biliyorduk; Türkiye'ye getirdiğimiz de buydu zaten. İşin özü ile ilgili önemli noktalar ise önümüzdeki büyük örneklerin varlığı idi."[12]

Clemens Holzmeister

Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisi (1923-1950), günümüzde yaklaşık onar yıllık periyotlarla, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1908-1930), Uluslararası Mimarlık Dönemi (1930-1940) ve İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1940-1950) olarak tanımlanmakla birlikte mimaride "millî" arayışını barındırır. Dönemin düşünce ortamında geçmişten kopmak yerine tarihe ve kültüre yüklenen anlam ve görevlere açıklık kazandırıldığı dikkati çeker. Tarih ve kültür, uzaklaşılmak istenen değil, aksine yeni olanı üreten/doğuran ve derinleştiren unsurlar olarak görülmektedir.

Bu dönemde "millî" kavramı vurgulanıyor, "muasır medeniyet" hedefi bilimsel ve ilerlemeci söylemlerle bütün alanları kapsıyor, teknolojiye odaklanmak ve makine çağına dâhil olmak önem taşıyordu. Hitap gücü yüksek bir alan olan mimarlık, Cumhuriyet değerlerinin temsiliyetini "modern" ile sağlayacaktı. Mimarlıkta modern olana ilgi, teknoloji ile bütünleşmenin bir parçasıydı.

The Modern and the National

"...I witnessed architecture in caravanserais, in grand bazaars... We had knowledge of advanced modern construction techniques; that's what we brought to Türkiye. The essence of the matter was existent in great examples before us."[12]

Clemens Holzmeister

The architecture of the Early Republican Period (1923-1950), is defined today in decade-long periods as the First National Architecture Period (1908-1930), the International Architecture Period (1930-1940), and the Second National Architecture Period (1940-1950), embodying the "national" quest in architecture. It is noteworthy that in the intellectual environment of the period, instead of breaking away from the past, the meanings and duties attributed to history and culture were clarified. History and culture are not seen as elements to be distanced from, but rather as elements that produce/give birth to and deepen the new.

In this period, the concept of the "national" was emphasized, the goal of "contemporary civilization" extended to all fields, and great importance was attached to focusing on technology and keeping up with the machine age. Architecture, a field with high appeal, would represent the values of the Republic through "modernity". The interest in modernity in architecture was part of the integration with technology.

Türkiye'ye Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların, Avrupa'dan aktarılan saf bir modernizmi savunmadıkları, yazılarında ve uygulamalarında açıkça izlenir. Modern olanın; üretildiği yere, kültüre ve muhite bağlı olarak şekillenmesi gerektiğini, tek ve kapsayıcı bir modernden bahsedilemeyeceğini savunurlar. Egli'nin mimarlığın muhite olan bağlılığı konusundaki görüşü bunun bir örneğidir.[13] Holzmeister, Uluslararası Mimarlık anlayışının temsilcisi olarak bilinmekle birlikte 1951 yılında dahi sanatta uluslararası dil olamayacağını, anıtsal yapılarda sadece teknik stilin kabul edilemeyeceğini savunur.[14]

Böyle bakıldığında, ister modern olana millî anlamlar yüklensin, isterse moderni millîleştirme çabaları olsun, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı, üstlendiği ideolojik anlamlarla etkili bir dil oluşturur. 1930'ların sonuna gelindiğinde Türk dili-Türk tarihi araştırmaları, Anadolu'nun Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ve öncesine uzanmakta; Sümer, Hitit ve antik miras vurgulanmaktadır. Bu eğilim, Clemens Holzmeister'in özellikle III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının tasarımında izlenebileceği gibi uluslararası üsluba millî karakter katma çabalarına kaynaklık eder. Holzmeister, Anadolu'nun zengin tarihsel kökenlerine ve değerlerine atıf yaparken taş ve mermer malzemede Anadolu'nun doğal kaynaklarını kullanarak, modern mimarinin tasarım diline Anadolu'ya özgü karakteri katmıştır.

It is evident in the writings and practices of the architects who came to Türkiye from German-speaking countries that they did not advocate for a pure modernism transmitted from Europe. They argued that what is modern should be shaped depending on the place, culture and environment of where it is produced, and that there is no single comprehensive modernity. A case in point is Egli's view of architecture's commitment to the environment.[13] Although Holzmeister is known as the representative of the international understanding of architecture, even in 1951, he argued that there cannot be an international language in art and that in monumental building, technical style alone wouldn't suffice.[14]

From this point of view, whether national meanings were attributed to what is modern or there were efforts to nationalize what is modern, the architecture of the Early Republican Period created an effective language with the ideological meanings it assumed. By the end of the 1930s, Turkish Language and Turkish History studies had covered the periods of Anatolia from before the Seljuk and Ottoman times and Sumerian, Hittite and ancient heritage was emphasized. This tendency can be seen especially in Clemens Holzmeister's design of the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye and acts as the source of efforts to add a national character to the international style. Holzmeister has incorporated Anatolian character into the design language of modern architecture by using Anatolia's natural resources in stone and marble materials, referencing the rich historical roots and values of Anatolia.

TBMM Şeref Holü

GNAT Honorary Hall

C. Holzmeister

Mimar Clemens Holzmeister (1886-1983)

Architect Clemens Holzmeister (1886-1983)

Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarlar arasında Clemens Holzmeister, yaptığı tasarımların sayısı ve niteliği ile etkin bir mimar profili olmanın ötesinde Erken Cumhuriyet Dönemi Türk mimarlığının 1930'lar dönemine özgü biçim anlayışını ortaya koyması bakımından öne çıkar. Yetiştiği yer olan Avusturya'nın ona kattıkları, eğitimi, sanatçı kişilik yapısı ve geldiği topraklara duyarlılığın verdiği derinlikle günümüzde de etkileyiciliklerini koruyan, Türkiye'nin anıtsal ve işlevsel devlet yapılarını gerçekleştirmiştir.

Clemens Holzmeister, 27 Mart 1886'da Avusturya'nın Tirol eyaletinde, Fulpmes'te doğmuştur. 1906 yılında Innsbruck Fen Lisesinden, 1913'te Viyana Yüksek Teknik Okulu Mimarlık Bölümünden mezun olur. 1914-1919 yılları arasında M. Ferstel, Simony ve Artmann'ın kürsülerinde asistandır. 1919-1924 yılları arasında ise Innsbruck Devlet Meslek Yüksek Okulunda eğitimci olarak görev almanın yanında bu sırada, konutlar, kiliseler, şapeller, çeşitli anıtlar, restoranlar ve sanayi yapılarından oluşan projeler almıştır. 1921'de Viyana'da belediye krematoryumu için açılan yarışmada üçüncülük ödülünü kazanmış ve projesi uygulanmıştır. 1924 yılında yapı tamamlandığında, gördüğü ilgi sonucu Holzmeister ülkesinde ün kazanır. 1924-1938'de Viyana Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde profesör olarak başkanlık, 1933-1937 yılları arasında aynı akademide rektörlük görevini üstlenir. 1928-1932 yılları arasında aynı zamanda Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisinde görev yapar. Clemens Holzmeister 1927-1954 yılları arasında Türkiye'de bulunmuş, Brezilya, İspanya ve Almanya için tasarımlar yapmış, 1940-1949'da İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde dersler vermiş ve bu bölümün başkanı olmuştur. Profesör Clemens Holzmeister 1954 yılından itibaren Viyana Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde başkan, 1955-1957 yılları arasında bu akademinin rektörüdür. 700'ü aşan tasarımı sığdırdığı bu üretken yılların ardından 12 Haziran 1983'te Salzburg'ta yaşamını yitirmiştir.

Clemens Holzmeister stands out among architects from German-speaking countries, not only for the number and quality of his designs, which made him an influential architect, but also for his role in revealing the unique form of Turkish architecture of the Early Republican Period particular to the 1930s. With the contributions of his upbringing in Austria, his education, his artistic personality, and the depth of sensitivity to his homeland, he has created monumental and functional state buildings in Türkiye that still retain their impressiveness today.

Clemens Holzmeister was born on March 27, 1886, in Fulpmes in Tyrol State, Austria. He graduated from Innsbruck Science High School in 1906 and from the Architecture Department of Vienna Higher Technical School in 1913. Between 1914-1919, he served as an assistant to M. Ferstel, Simony, and Artmann. Between 1919 and 1924, he worked as an instructor at the Innsbruck State Vocational School, while also undertaking projects consisting of residences, churches, chapels, various monuments, restaurants and industrial structures. In 1921, he came third in the contest for the municipal crematorium in Vienna and his project was implemented. When the building was completed in 1924, it was well-received, making Holzmeister famous around his country. Between 1924 and 1938, he chaired the Architecture Department of the Academy of Fine Arts Vienna as Professor, and between 1933 and 1937, he assumed the post of Rector at the same academy. He also served in the Düsseldorf Fine Arts Academy between 1928-1932. Clemens Holzmeister was in Türkiye between 1927 and 1954, made designs for Brazil, Spain and Germany, gave lectures at the Architecture Department of İstanbul Technical University between 1940 and 1949, also serving as the head of this department. Professor Clemens Holzmeister was the President of the Architecture Department of the Academy of Fine Arts Vienna from 1954, and the Rector of this academy between 1955 and 1957. After these productive years covering more than 700 designs, he passed away in Salzburg in 12 June 1983.

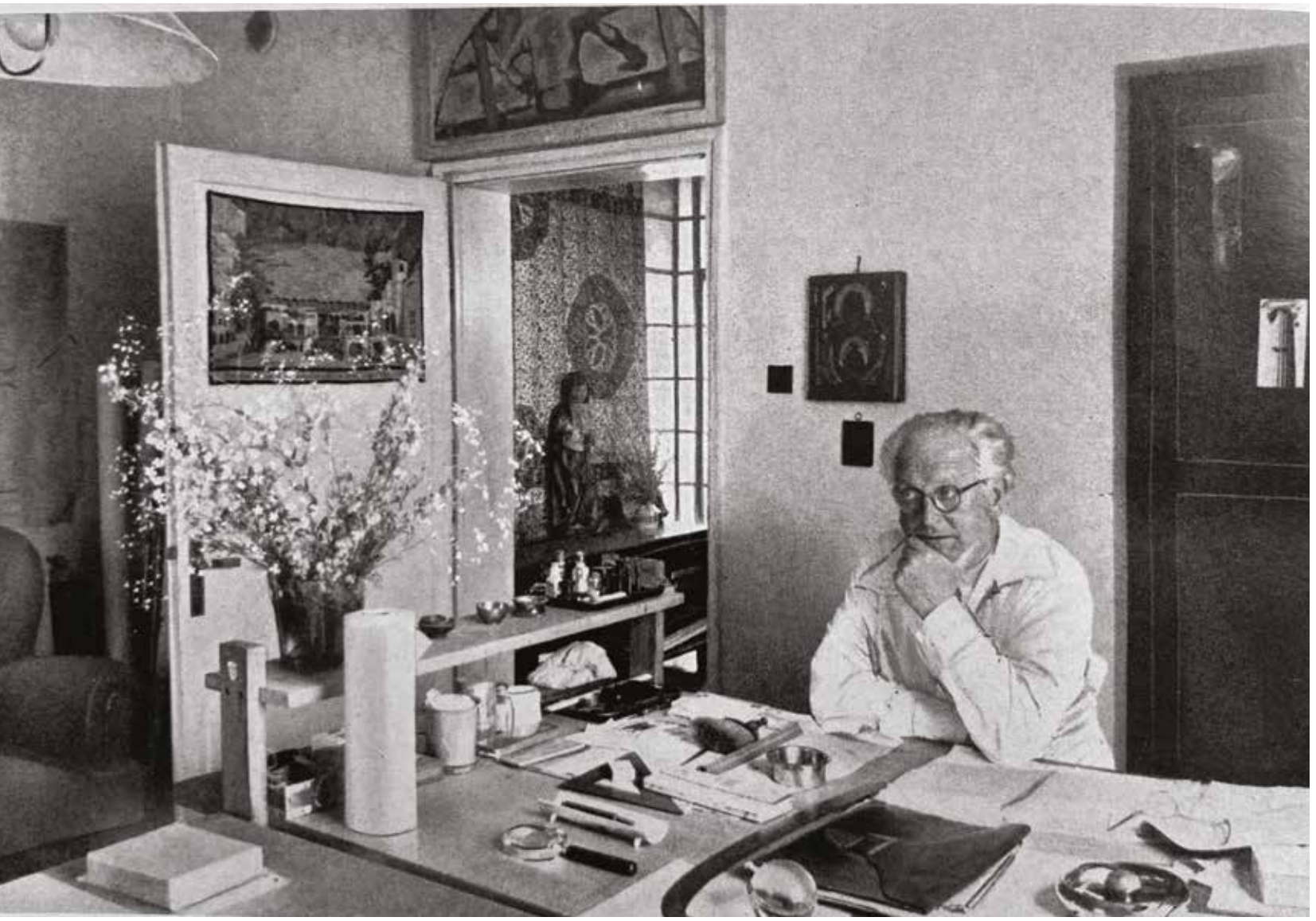

Clemens Holzmeister, Ankara İçkale Sokak'taki çalışma odasında
Gregor 1953

Clemens Holzmeister, in his office in İçkale Street, Ankara
Gregor 1953

Türkiye Yılları (1927-1954)

"Dışarıda bir başka dünyayı hiç aramamıştım. Herhangi bir yabancı dil bile bilmeyen biri olarak, Almanca konuşulan ülkeler dışındaki hayat bana pek bir şey ifade etmezdi. Bir gecede her şey değişti."

Clemens Holzmeister

Türkiye Cumhuriyeti yönetimi, başkent Ankara'da hızla yapılması planlanan Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı binaları için 1927 yılında Avusturya'dan mimar talep etmiştir. Avusturya yönetimi, bu sırada ülkesinde hayli ün yapmış, modern mimarlığın uygulayıcısı ve aynı zamanda Viyana Güzel Sanatlar Akademisinin hocası mimar Clemens Holzmeister'i önerir.

> "Dışarıda bir başka dünyayı hiç aramamıştım. Herhangi bir yabancı dil bile bilmeyen biri olarak, Almanca konuşulan ülkeler dışındaki hayat bana pek bir şey ifade etmezdi. Bir gecede her şey değişti. Savunma Bakanları, alanında uzman birini –mevcudu olmayan bir görev- arayan Viyana'daki Türk Elçisi (Hamdi Bey), Şansölye'nin tavsiyesi üzerine bana başvurdu."[15]

Holzmeister, farklı bir ülkede yaşamayı aklından bile geçirmezken, o güne kadar olan mesleki deneyiminin ötesine, varlık göstereceği bambaşka topraklara, Türkiye'ye adım atar. Bu kararın ve kendisinden beklenenlerin mahiyetini ve önemini Ankara'ya vardığında ve bundan sonraki yıllarda derin bir duyarlılıkla anlayacaktır. Zira bu görev sadece bir meslek icrasından ibaret değildir. Kurtuluş Savaşı başarısının ardından kahramanlık öyküsünün devamı, belki de en görünür ve gösterilebilir hâli, başkent Ankara'nın inşasıdır. Yani Holzmeister, ulusal birlik ve beraberliğin sembolü olan yapıları inşa ederek kahramanlık öyküsünün başlıca rollerinden birini üstlenecek, bunu gururla taşıyacaktır:

> "Bu şehir çorak toprakların ortasında konumlanmıştı. Anadolu bitap düşmüş olsa da Ankara onun tam merkezindeydi. Atatürk'ün zihninin derinlerinde yatan görev, bu şehri devasa eserlerle yaşama döndürmekti. İşte bu amaç doğrultusunda Türkiye'ye davet edildim. Fransızcayı çok az anlayabiliyorum ve Türkçem hiç yok. Bu şekilde sabah erkenden İstanbul'dan yola çıkıp Ankara'ya ulaştım. Yolda camdan dışarı baktığımda gördüğüm tek şey uçsuz bucaksız düzlüklerdi..."[16]

Years in Türkiye (1927-1954)

"Never had I been in search for another world abroad. As someone who doesn't even speak any foreign languages, a life outside German-speaking countries did not mean much to me. Yet, everything changed overnight.."

Clemens Holzmeister

The government of the Republic of Türkiye requested an architect from Austria in 1927 for the buildings of the Ministry of National Defense and General Staff, which were planned to be built rapidly in the capital Ankara. The Austrian administration suggested Clemens Holzmeister, an architect who was quite famous in his country at that time, a practitioner of modern architecture and also a professor at the Academy of Fine Arts Vienna.

> "Never had I been in search for another world abroad. As someone who doesn't even speak any foreign languages, a life outside German-speaking countries did not mean much to me. Yet, everything changed overnight. Upon Chancellor's suggestion, the Turkish Ambassador in Vienna (Hamdi Bey), whose Minister of Defense was looking for an expert in the field -a nonexistent post- consulted with me."[15]

Holzmeister, who never even considered living in a different country, stepped into Türkiye, a completely different land where he would make his mark beyond his previous professional experience. He would understand the nature and importance of this decision and what was expected of him with deep sensitivity when he arrived in Ankara and in the years that followed. In fact, this task was not merely the performance of a profession. The continuation of the heroic story following the success of the War of Independence, perhaps its most visible and demonstrable form, was the construction of the capital Ankara. In other words, Holzmeister would undertake one of the main roles in the heroic story by building structures that symbolize national unity and solidarity, and he would own this role with pride:

> "This city was situated in the middle of barren lands. Although Anatolia was devastated, Ankara was right in its center. The mission preoccupying Atatürk's mind was to bring this city back to life with monumental pieces. It was for this purpose that I was invited to Türkiye. I understood very little French and I did not speak any Turkish. In such circumstances, I set off from İstanbul early in the morning and arrived in Ankara. Looking through the window on the way, all I could see was endless plains..."[16]

Millî Savunma Bakanlığı, 1927-1931, C. Holzmeister
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Ministry of National Defence, 1927-1931, C. Holzmeister
Türkiye in Pictures, 1936

Genelkurmay Başkanlığı, 1929-1931, C. Holzmeister
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

General Staff, 1929-1931, C. Holzmeister
Türkiye in Pictures, 1936

C. Holzmeister Genelkurmay Başkanlığı binası inşaatında, 1930
Holzmeister 1976: 7

C. Holzmeister in the construction of the General Staff building, 1930
Holzmeister 1976: 7

Holzmeister için "uçsuz bucaksız düzlüklerde" mesleki bir deneyim ya da kazanım olmasının yanında, "ulusun inşası" faaliyetinin bizatihi yaşama hassasiyetini ve sorumluluğunu içeren bu görevin bir benzeri, çağdaşı İsviçreli Mimar Ernst Arnold Egli'dedir. Egli 1969'da kaleme aldığı anılarında bu sorumluluğun bir parçası olma gururunu şöyle ifade eder:

> "...Kaydedilen her aşama ve yeni Türkiye'nin yeniden inşası bizi mutlu ediyordu ve bunların bir parçası olduğumuz için kendimizi şanslı hissediyorduk."[17]

Türkiye'ye özgü modernite projesinin bütünlük arz eden parçaları, mimari tasarımlar üzerinden açıkça okunabildiği için bu misyon güçlü olduğu kadar ağır, çok yönlü ve çok katmanlı anlamlar taşır. Mimari, kenti şekillendirdiği ölçüde toplumu ve bireyi de inşa edecek, bir o kadar da "yer"den beslenecektir. Türkiye'nin kendine özgü bu modernite deneyimi Atatürk inkılaplarında ortaya konulurken, söz konusu deneyimin sürdürülebileceği mekânlar, tasarımcılarına hamaset içeren sorumluluklar yüklemektedir. Holzmeister bu kavrayışını, Anadolu'nun tarihsel köklerine dayanan ancak onu kendi çağına taşırken yeni olan ile sentezleme çabasında temellendirdi. Bu eğilimi eğitim anlayışına da yansıtmıştı.

Holzmeister'in Türkiye yıllarında Türk mimarlığı ve sanatı ile yerel ve bölgesel malzeme üzerinden kurduğu bağ, çok yönlülüğü, sanatın her alanındaki üretken kimliği, farklı bir kültüre duyduğu sevgi ve hayranlık, bunu tasarımlarına uyarlama yaklaşımı, neşeli ve yaptırım gücü yüksek karakteriyle bütünleşiyordu. Anıtsal devlet yapılarının mimarı olarak Holzmeister'in modern Türk mimarisine ve başkent Ankara'ya katkısı, köklerini tarihsel/kültürel kimlikte arayan bir sentez arayışından beslenir ve bu yaklaşım, 1930'lar Türk mimarisinin kendine özgü "modern"liğinin görünümü olmuştur.

1930'lar, Holzmeister'in Avusturya ve Türkiye'de oldukça etkili olduğu yıllardır. Bütün projeleri inşaat aşaması için hazır hâle getiren bir mimarlık bürosu kurmuş, bu büronun sorumluluğunu 1927'den 1947'deki ölümüne kadar Arthur Waldopfel ve ardından öğrencisi Ziya Payzın ve Franz Hillinger yürütmüştür. Holzmeister, 1940'lardan önce henüz Türkiye'de hocalık yapmamasına karşın tasarım anlayışı öğretici olmuş, üslubun Türkiye'de yaygınlaşmasına uygulamaları ile katkı sağlamıştır.

Holzmeister's commission was much more than some work experience or achievement in these "endless plains", involving the sensitivity and responsibility of personally experiencing the "building of a nation". A similar task was assigned to his contemporary, Swiss Architect Ernst Arnold Egli. In his memoirs written in 1969, Egli expresses his pride in being a part of this responsibility:

> "...Every step taken and the rebuilding of new Türkiye made us happy and we felt lucky to be a part of this."[17]

The integral parts of the modernity project unique to Türkiye can be clearly read through architectural designs, therefore this powerful mission bears deep, multi-faceted and multi-layered meanings. Architecture would build the society and the individual to the extent that it shaped the city and it would be fed by the "land", being modern yet national in the process. While this unique modernity experience of Türkiye was revealed in Atatürk's reforms, the spaces where this experience could be sustained imposed heroic responsibilities on their designers. Holzmeister based this understanding on the historical roots of Anatolia but aimed at synthesizing them with what is new while also adapting them to his own age. This tendency was also reflected in his understanding of education.

During his years in Türkiye, the connection Holzmeister formed with Turkish architecture and art through local and regional materials was in line with his versatility, his productive identity in all fields of art, his love and admiration for a different culture, his tendency to adapt this to his designs, and his cheerful and assertive personality. As the architect of monumental state buildings, Holzmeister's contribution to modern Turkish architecture and the capital Ankara was nourished by a search for synthesis that found its roots in historical/cultural identity, and this approach became the manifestation of the unique "modernity" of 1930s Turkish architecture.

The 1930s were the years when Holzmeister was quite influential in Austria and Türkiye. He had established an architecture office that prepared projects for the construction phase. The office was run by Arthur Waldopfel from 1927 until his death in 1947, and thereafter, his students Ziya Payzın and Franz Hillinger took over. Although Holzmeister didn't teach in Türkiye before the 1940s, the above-mentioned design approach was instructive and contributed to the spread of the style with its applications.

Millî Savunma Bakanlığı binasının yapım aşamasında Bakan Abdülhalik Renda'nın güvenini kazandığı, Atatürk'e yakın olan Renda'nın Meclis Başkanlığı sırasında da Hükümet Mahallesi'ndeki yönetim binalarının yapımının aynı güvenle Holzmeister'e verildiği anlaşılmaktadır. Holzmeister 1927'de Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı binaları için Türkiye'ye geldiğinde yöneticilerin düşüncelerini gözlemlemiş ve anlamış, Cumhurbaşkanlığı Köşkü ile Atatürk'ü tanımıştı. Kazandığı tanınırlık ve güven, Holzmeister'i öne çıkarır. Hükümet Mahallesi ve yapılarının yanı sıra aralarında Orduevi (1929-31/33), Kara Harp Okulu (1930-35), Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1930/31-32), Merkez Bankası (1931-33), Emlak Bankasının (1933-34), olduğu 14 büyük devlet yapısını gerçekleştirerek Cumhuriyet'in başlıca devlet yapılarının mimarı olmuştur. Holzmeister'in Türkiye'deki ikameti kesintisiz değildir. 1928-1935 yılları arasında toplam yedi ziyaret gerçekleştirir. Bu ziyaretler iki ya da üç haftalıktır. Bundan sonraki dönem Hermann Jansen'e ilişkin, 1932-34 yılları arasında Hükümet Mahallesi tasarımına ait belgelerden ve Avusturya Elçiliğindeki yazışma metinlerinden takip edilebilmektedir.[18]

It is understood that Holzmeister gained the trust of Abdülhalik Renda, who was Minister of National Defense at the time of the construction of its building, and that Renda, who was close to Atatürk, entrusted the construction of the administrative buildings in the Hükümet Quarter to Holzmeister with the same trust during his time as Speaker of the Parliament. When Holzmeister came to Türkiye in 1927 for the Ministry of National Defence and General Staff buildings, he observed and understood the thoughts of the administrators, and he got to know Atatürk through the Presidential Mansion. The recognition and trust he gained brought Holzmeister to the forefront. In addition to the Hükümet Quarter and its buildings, he became the architect of the main state buildings of the Republic by realizing 14 major state buildings, including the Army House (1929-31/33), the Military Academy (1930-35), the Presidential Mansion (1930/31-32), the Central Bank (1931-33), and Emlak Bank (1933- 34). Holzmeister did not continuously reside in Türkiye. He made a total of seven visits between 1928 and 1935, each of which lasted two or three weeks. The following period can be followed from the documents related to Hermann Jansen's design of the Hükümet Quarter between 1932-34 and the correspondence texts at the Austrian Embassy.[18]

İçişleri Bakanlığı, 1930-1934, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi

Ministry of Interior, 1930-1934, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

Cumhurbaşkanlığı Köşkü, 1931-1932
C. Holzmeister 1937: 251
Presidential Mansion, 1931-1932
C. Holzmeister 1937: 251

Emlak ve Kredi Bankası, 1933-1934
C. Holzmeister 1937: 249
Emlak ve Kredi Bank, 1933-1934
C. Holzmeister 1937: 249

Kara Harp Okulu, 1930-1935, C. Holzmeister
Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Arşivi

Military Academy, 1930-1935, C. Holzmeister
Military Academy Archive

Ankara Umumi Planı, 7 Haziran 1932
Jansen 1937

Ankara City Plan, June 7, 1932
Jansen 1937

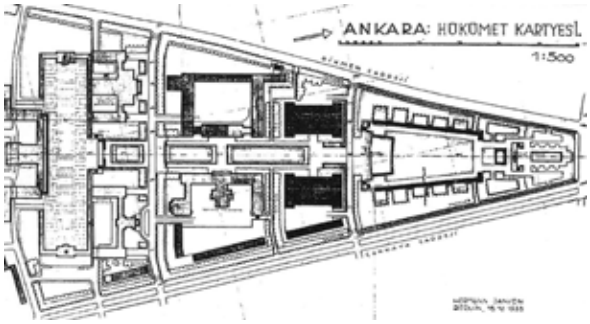

Hükümet Mahallesi, 1935
Hermann Jansen

Hükümet Quarter, 1935
Hermann Jansen

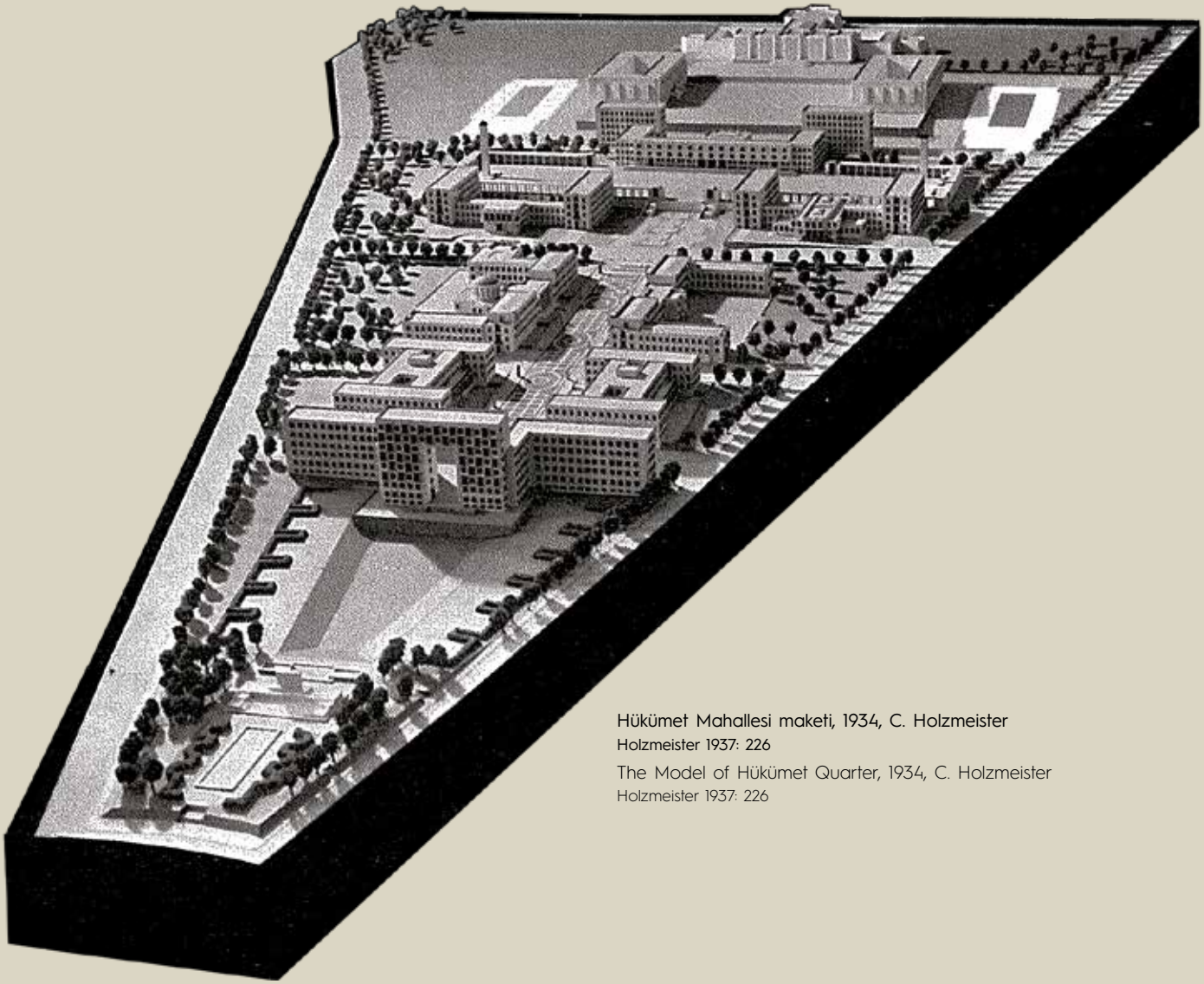

Hükümet Mahallesi maketi, 1934, C. Holzmeister
Holzmeister 1937: 226

The Model of Hükümet Quarter, 1934, C. Holzmeister
Holzmeister 1937: 226

1928'de açılan yarışmada birinci olan Hermann Jansen; hazırladığı Ankara planında Kızılay-Çankaya arasındaki üçgen alanı, yönetim yapılarının yer aldığı "Hükümet Mahallesi"ne (Vekaletler Mahallesi/Bakanlıklar Sitesi), (1928-1935) ayırmıştır. Anıtsal yönetim yapılarının bulunduğu en kapsamlı kompleks olarak Hükümet Mahallesi, Holzmeister'in deyimiyle, "Yeni Türkiye'nin düzene sokulmuş egemenliğinin görünür simgesi"dir.[19] Mahalle, kuzeyde heykellerini Anthon Hanak ve Josef Thorak'ın yaptığı, Holzmeister'in tasarımı olan Güven Anıtı'nın (1931-36) yer aldığı Güvenpark (1932-34) ile başlar.[20] Holzmeister, Jansen ile birlikte sorumluluğunu paylaştığı bu alandaki, İçişleri Bakanlığı (1932-34),

Hermann Jansen, the winner of the 1928 competition, allocated the triangular area between Kızılay and Çankaya in his Ankara Plan to "Hükümet Quarter" (Ministeries Neighborhood/ District) (1928-1935), where the administrative structures were located. As the most comprehensive building complex at the time with monumental administrative structures, Hükümet Quarter was, as Holzmeister called it, an "apparent symbol of the flourishing sovereignty of the New Türkiye".[19] The Quarter starts with Güvenpark (1932-34) to the north, housing the Güven (Trust) Monument (1931-36) designed by Holzmeister, the sculptures of which were made by Anthon Honak and Josef Thorak.[20] Sharing the commission with

Bayındırlık Bakanlığı (başlangıçta Çalışma Bakanlığı) (1929-34), Yargıtay (1930-34), İktisat ve Ziraat Bakanlığı (daha sonra Yargıtay ek bina) (1933-35) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (1938-1961) binalarını gerçekleştirir. Ziya Payzın hatıralarında, Güven Anıtı'nın olduğu Güvenpark'la başlayıp Türkiye Büyük Millet Meclisi ile biten Hükümet Mahallesi'ni devrimsel bir "külliye" olarak tanımlamaktadır:[21]

> "Burada yeni kurulan bir devletin bir başlangıcı, bir süreci vardır. Bugün gelinen noktada yazı olarak bilinen heykel, figür ve yapıtlarla anlatan devrimsel bir külliyedir. Bakanlıklar Mahallesi imzası Kemal Paşa'dır. İsteyen böyle bilir, böyle anlar. Ben böyle anladım, böyle yazdım. Bana anlatan veya anlatmak isteyen değerli hocam Prof. Dr. C. Holzmeister'e şükran borcum vardır... Fatih Külliyesi Hristiyan İstanbul'un bundan böyle Müslüman İstanbul'a dönüşmesini, Süleymaniye Külliyesi Osmanlı'nın İslam dini altında, hukuk yönetimine girdiğini (Kanuni yönetimi), Selimiye Külliyesi ise Osmanlı'nın Balkanlar'a hâkim olduğunu anlatır. Mustafa Kemal Paşa yıkılan bir imparatorluktan kalan bir parsel üzerine genç bir devlet kurmuştur. Bu devletin başkentinde bir külliye yaptırmıştır. Adı Kemal Paşa Külliyesi olarak konmamış olsa da gerçekte külliyedir."[22]

Jansen, Holzmeister constructed the buildings of Ministry of Interior (1932-34), Ministry of Public Works (former Ministry of Labor) (1929-34), Supreme Court (1930-34), Ministry of Economy and Agriculture (later Court of Cassation outbuilding) (1933-35) and the Grand National Assembly of Türkiye (1938-1961). In his memoirs, Ziya Payzın describes the Hükümet Quarter, spanning from Güvenpark where the Güven Monument is located, to the Grand National Assembly of Türkiye, as a revolutionary "külliye"[21] (Islamic-Ottoman social complex):

> "Herein lies the beginning, the process, of a newly established state. At this stage, it is a revolutionary külliye narrating a story through sculptures, figures and works. Ministries District bears the signature of Kemal Pasha. So shall it be known and seen. That's how I saw it, and how I wrote about it. I owe a debt of gratitude to my esteemed professor, Prof. Dr. C. Holzmeister, who explained it to me, or wanted to explain it to me... Fatih Külliyesi demonstrates the transformation of Christian İstanbul into Muslim İstanbul, Süleymaniye Külliyesi demonstrates the Ottoman Empire's entry into Islamic rule and legal administration (the rule of "the lawful" Süleyman the Magnificent), and Selimiye Külliyesi demonstrates the Ottoman Empire's dominance over the Balkans. Mustafa Kemal Pasha established a young state on a plot of land remaining from a fallen empire. He had a complex built in the capital of this state. Although it was not named Kemal Pasha Külliyesi, it is in reality a külliye."[22]

Güvenpark ve Kızılay Parkı, 1930'lar
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Güvenpark and Kızılay Park, 1930s
Türkiye in Pictures, 1936

Hükümet Mahallesi, en üst konumunda "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözlerinin yegâne mekânı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin abidevi temsili olan III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ile nihayetlenecektir. 1934'te tamamladığı Avusturya Büyükelçiliği binasının ardından Holzmeister'in Türkiye'deki işleri yoğunluğunu kaybeder. Türkiye Büyük Millet Meclisi Proje Yarışması'nı kazandığı 1937-38 ile 1954 yılları arasındaki dönem, bakanlık binalarının ardından yeniden aktif olduğu ikinci dönemi oluşturur. Meclis tasarımı ile Türkiye'deki mimar kimliğine etkili biçimde yeniden döner. Diğer yandan 1938 yılında Avusturya'nın Nazi Almanya'sına ilhak edilmesi, Holzmeister'in Türkiye'de kalma tercihinde etkili olmuş, bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi binasını tasarlamıştır. Ancak inşaat durduğunda sürekli ikameti sona erer ve ihtiyaca göre Türkiye'de bulunur. 16 yıl süreyle 1938-47 yılları arasında İstanbul'da, 1947-54 yılları arasında Ankara'da yaşamıştır:

> "Türkiye'ye veda etmek bizim için hiç kolay olmadı. Eşim Gunda ve arkadaşım Rudolf Fahrner ile Anadolu topraklarına bir seyahat düzenledik... Bize uzun yıllar büyük görevler veren ve 1938'den beri Avusturya'nın acı dolu yıllarında bizim için korunak olan bu ülkeye bir kez daha bağlandık. Fakat ülkedeki ekonomik bunalım yüzünden Meclis binalarının tamamlanması ertelendi; bu nedenle önceden bu ülkede devamlı kalırken, artık ihtiyaca göre bulunmaya başladım."[23]

The Hükümet Quarter would culminate in the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye, the sole place of the words "Sovereignty unconditionally belongs to the nation." and the monumental representation of the Republic of Türkiye. After completing the Austrian Embassy building in 1934, Holzmeister's work in Türkiye lost pace. The period between 1937-38 and 1954, when he won the Grand National Assembly of Türkiye Project Competition, constitutes his second active period after the ministry buildings. With the design of the parliament building, he effectively reclaimed his architectural identity in Türkiye. On the other hand, the annexation of Austria to Nazi Germany in 1938 influenced Holzmeister's decision to stay in Türkiye, and during this period he designed the building of the Grand National Assembly of Türkiye. However, his permanent residence ended along with the interruption in the construction, and he occasionally came to Türkiye when the need arose. He lived in İstanbul between 1938-47 and in Ankara between 1947-54 for a total of 16 years:

> "It was not easy at all for us to bid farewell to Türkiye. My wife Gunda, my friend Rudolf Fahrner and I organized a trip to Anatolian lands... Once again, we were attached to this country, which entrusted us with great tasks for many years and provided a refuge for us during the painful years of Austria since 1938. However, the completion of the parliament buildings was delayed due to the economic depression in the country; therefore, instead of staying in the country permanently, I started to visit the country only when needed."[23]

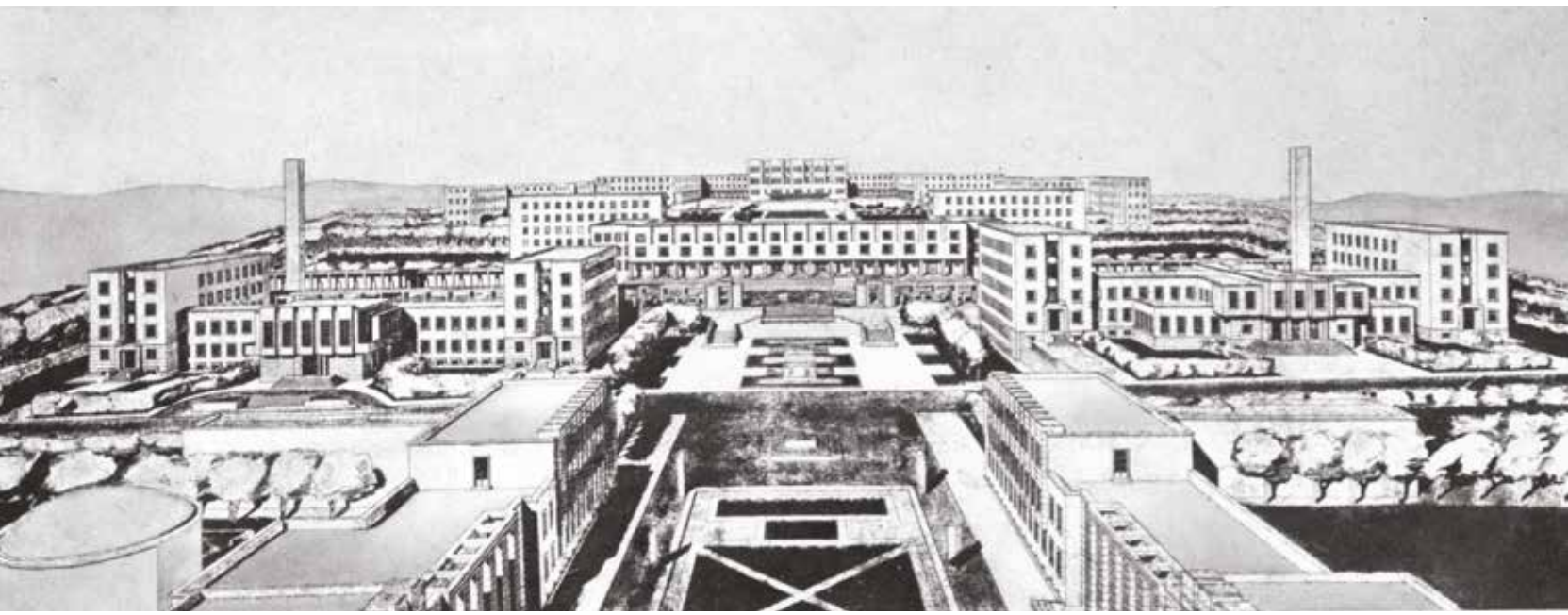

Hükümet Mahallesi çizimi, 1933-1935, C. Holzmeister
Holzmeister 1976: 103

The drawing of Hükümet Quarter, 1933-1935, C. Holzmeister
Holzmeister 1976: 103

Holzmeister, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının projelerini hazırlarken aynı zamanda Bayındırlık Bakanlığında danışmandır. 1940-1949 yılları arasında İstanbul Yüksek Mühendis Mektebinde (İstanbul Teknik Üniversitesi) profesör olarak görev yaptığı dönemde ise yeni Türk mimarların yetişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ziya Payzın, İstanbul Teknik Üniversitesinde Holzmeister'in öğrencisidir:

> "Eğitim süresi altı yıl olan İstanbul Yüksek Mühendis Mektebinin beşinci sınıf öğrencisi olarak 1940-1941 ders yılına başlıyorduk. Müdürümüz Prof. Tevfik Taylan Bey sınıfa girdi, yanındaki hocayı Prof. C. Holzmeister diye takdim ile, 'bu yılki mimarlık hocanız' dedi ve gitti. Prof. C. Holzmeister söze başladı, önce kendisini tanıttı. Sonra büyük bir kitabını uzattı, kısaca ben buyum dedi ve bu yıl size (mimari) bina bilgisi ve tatbikatını öğretmekle görevliyim. Bana Y. Mimar Ahmet (Aru) ve Mimar Orhan Safa Beyler yardım edecekler diyerek asistanlarını takdim etti. İlk iş olarak dersliğimizi okul sınıfı değil de tam bir mimarlık bürosu şekline dönüştürdü. Resim, çizim, masa ve gereçleri değişti. Sonra bir mimar nasıl çalışmalı, nasıl konuşmalı, nasıl müşteriyi etkilemeli ve nasıl gece gündüz çalışmalı diyerek derse başladı. Her şeyimiz birdenbire değişti. Gerçekten de gece gündüz çalışmaya başladık. O da bizimle beraber sonsuz gayretle çalıştı. Az konuşan, çok çalışkan bir kişiliği vardı. Hocamız tek tek konuşan, çizimi çok güçlü, bilgisi çok ve tatbikatı ile güven veren, öğrenmek isteyene yardımcı olan karakterine ilaveten gösterişi, muamelesi, ikna kabiliyeti ile üstün yetenekleri olan bir hoca idi, çoğumuzu etkiledi. Herhâlde kendileri işverenleri de etkiliyor olmalıydı."[24]

Öğrencisi Ziya Payzın'ın anlattığı etkili kimliğiyle Holzmeister'in devlet yapılarında uyguladığı o güne kadar benzeri olmayan mahiyetteki "yeni" ve anıtsal üslup, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığını ve temsil dilini hassasiyetle biçimlendirirken, mimarlık eğitimi yeni bir kuşağa yön vermişti.

While preparing the projects of the building of the Grand National Assembly of Türkiye, Holzmeister was also a consultant to the Ministry of Public Works. He made important contributions to the training of new Turkish architects during his term as a professor at İstanbul School of Master Engineers (İstanbul Technical University) between 1940-1949. Ziya Payzın was a student of Holzmeister at İstanbul Technical University:

> "We were starting the 1940-1941 academic year as the 5th year students of İstanbul School of Master Engineers, which had an education period of 6 years. Our Director, Prof. Tevfik Taylan Bey entered the classroom, and introduced the teacher next to him as Prof. C. Holzmeister, said 'he is your architecture teacher for this year' and left. Prof. C. Holzmeister began to speak, first introducing himself. Then he handed us a big book, saying "that's me in a nutshell, and this year I am in charge of teaching you (architectural) building knowledge and practice." He introduced his assistants, "Master Architect Ahmet (Aru) and Architect Orhan Safa will be helping me". First of all, he transformed our classroom into a full architectural office. Paintings, drawings, tables and equipment were changed. Then he started the lesson by explaining how architects should work, talk, impress the client and work day and night. Everything about us changed suddenly. Indeed, we began to work day and night. He also worked with us vigorously. He had a quiet, hard-working character. Our teacher chose his words with care, had strong drawing skills, had a lot of knowledge, and gave confidence through his practice, helping those who wanted to learn, and had great merits including glamour, manners, persuasiveness; he had a lasting impact on all of us. He must have left an impression on his employers as well."[24]

With his influential personality as described by his student Ziya Payzın, Holzmeister's "new" and monumental style that he applied in state buildings was unlike anything seen before. It meticulously shaped the architecture and representational language of the Early Republican Period, while his architectural education guided a new generation.

Yargıtay, 1933-1934, C. Holzmeister
La Turquie Kemaliste 1935, sayı 9

Court of Cassation, 1933-1934, C. Holzmeister
La Turquie Kemaliste 1935, issue 9

C. Holzmeister Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatında, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

C. Holzmeister at the building site of the Grand National Assembly of Türkiye, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası: Yarışma ve Yapım

The Building of the Grand National Assembly of Türkiye: Competition and Construction

"Türkiye Cumhuriyeti'nin Varlığını Temsil ve Tecessüm Ettirecek Bir Abide"

Arkitekt, 1938

Alman kent plancısı Hermann Jansen 1928 tarihli Ankara planında "Hükümet Mahallesi" için, Kızılay-Çankaya arasındaki üçgen alanı ayırmış, Türkiye Büyük Millet Meclisine doğru yükselen eğimli arazi bir aks boyunca düzenlenmiş, görsel ve işlevsel olarak bütünleştirici bir anlam yüklenmişti. 1924'te Ankara'nın ilk imar planını yapan Berlinli Carl Ch. Lörcher de yönetim işlevi için bu alanı belirlemişti. 1927 yılında tasarımına başlanan Millî Savunma Bakanlığı binasının söz konusu üçgen alanın yanı başındaki konumu, yer tercihinin 1928 planlamasından da önceki varlığını gösterir.

Yeni bir Meclis binası tasarımının ilk girişimlerinin ipucu ise Holzmeister'in 1929 tarihli çizimi ile gelir. Her ne kadar özgününde Meclis işlevi ile üretilmeseler de I. ve II. Meclis binalarının Ulus'taki birbirine yakın konumları ile uyumlu olarak yeni Meclis binasının, Kale'nin dış surlarının olduğu alanda düşünüldüğü anlaşılıyor. Holzmeister'in 1929'da yaptığı tasarım, başından beri bu niyetin varlığını göstermekle birlikte, yer olarak Ankara Kalesi'ni seçmesi, Ulus bölgesindeki yönetim yapıları geleneğinin bir devamı niteliğindedir. Ancak Jansen Planı ve Holzmeister'in de katkı sağladığı Hükümet Mahallesi'ni taçlandıran Meclis binası düşüncesi, yere ilişkin saptamayı köklü biçimde değiştirir. Jansen, Ankara Kalesi'nin "şehir tacı" olarak korunması düşüncesindedir. Böylece yeni yapılacak olan Meclis binası, Hükümet Mahallesi'nin bitimindeki yüksek konuma yerleştirilecek, kentin bu bölümünü taçlandıracaktır:

"A Monument to Represent and Embody the Presence of the Republic of Türkiye"

Arkitekt, 1938

German urban planner Hermann Jansen allocated the triangular area between Kızılay and Çankaya for the "Hükümet Quarter" in the Ankara plan of 1928. The sloping land rising towards the Grand National Assembly of Türkiye was arranged along an axis, giving a visually and functionally integrative meaning. Before that, Carl Ch. Lörcher from Berlin, who prepared Ankara's first urban development plan in 1924, had also designated this area for administrative functions. The location of the Ministry of National Defense building, whose design process started in 1927, next to the said triangular area shows the existence of a location preference before the 1928 planning.

The first attempts at designing a new Parliament building are hinted at by Holzmeister's 1929 drawing. It seems that the new Parliament building was envisioned in the area of the outer walls of the Castle, in accordance with the proximity of the 1st and 2nd Parliament buildings in Ulus, even though they were not originally built with the function of a Parliament. Holzmeister's design from 1929 shows the existence of this intention from the beginning, but his choice of Ankara Castle as the location is a continuation of the tradition of administrative buildings in the Ulus region. However, the Jansen Plan and the idea of a Parliament building crowning the Hükümet Quarter, to which Holzmeister also contributed, fundamentally changed the location. Jansen was of the opinion that Ankara Castle should be preserved as the "crown of the city". Thus, the new Parliament building would be placed on a high location at the end of the Hükümet Quarter, crowning this part of the city:

"Hükümet Mahallesi'nin yer seçimi için yıl boyu süren tartışmalar sırasında sık sık revizyon planları hazırlamam gerekti. Bunların ilki, yeni Meclis binası için yaptığım bir plandı; buna Profesör Egli'yle beraber hazırlanan plan da dâhildir. Bina, eski kenti bir akropol gibi taçlandıracaktı. Kentin en eski bölümü kayalık bir tepenin üstüne yerleşmiş, yaklaşık 300 metreye 100 metre boyutlarda idi. Evlerin yoğun bir şekilde istiflendiği bu alan, kuzeyi ve doğusunda kalın bir surla kuşatılmış, güney ve doğudan ise dik bir kaya ile korunuyordu. Bu 'Taçkale'ye tarihî kent dokusu pitoresk bir görüntüyle yaslanıyordu. Meclis binasını bu yüksek noktada, kaleyi çevreleyen sur duvarlarını koruyarak tasarladığım bu plan kısa süre sonra bırakıldı. Jansen eski kenti olduğu hâli ile korumaya ve kalan ne varsa kurtarmaya karar vermişti; yalnızca eski kentin trafiğini, etrafında yeni gelişmekte olan mahallelere bağlayan birkaç yeni cadde açıldı."[25]

"During the year-long debates on the site selection of the Hükümet Quarter, I often had to make a lot of revisions. The first of them was on the design of the new Assembly building; including a plan I had drawn up in collaboration with Professor Egli. The building was to crown the old city like an Acropolis. The oldest section of the city was situated on top of a rocky hill, measuring 300 to 100 meters. This area, full of houses crammed together, was surrounded by a thick wall to the north and east. From the south and the east, on the other hand, it was surrounded by a steep rock, which provided natural protection. This historical city leaned against this 'Taçkale' (crown castle), forming a picturesque view. My design, featuring the parliament building at this high point, keeping the walls surrounding the castle, was soon abandoned. Jansen had opted to preserve the old town the way it was and save the remaining settlements; just a few new streets were added to connect the old city's traffic to the newly developing neighborhoods around."[25]

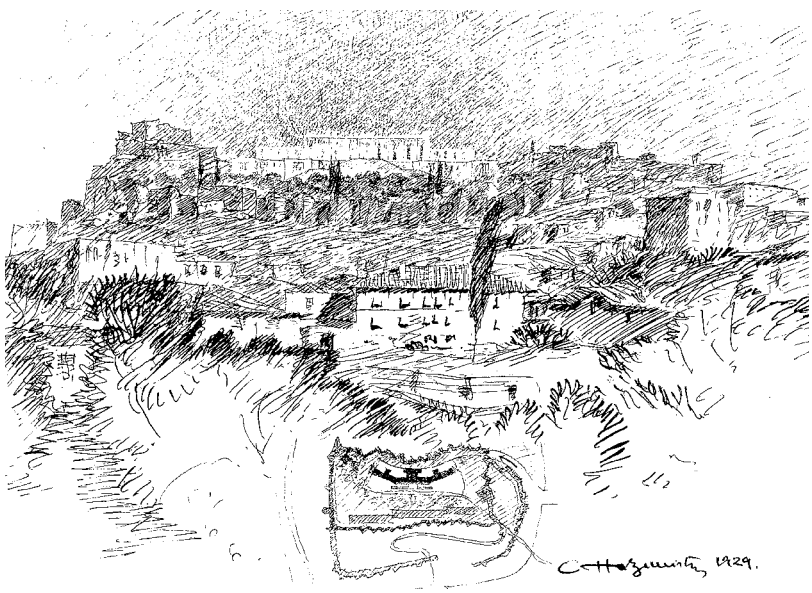

Ankara Kalesi'nde TBMM projesi, 1929, Clemens Holzmeister
Holzmeister 1937: 232,233

The initial project of GNAT around Ankara Castle, 1929, Clemens Holzmeister
Holzmeister 1937: 232,233

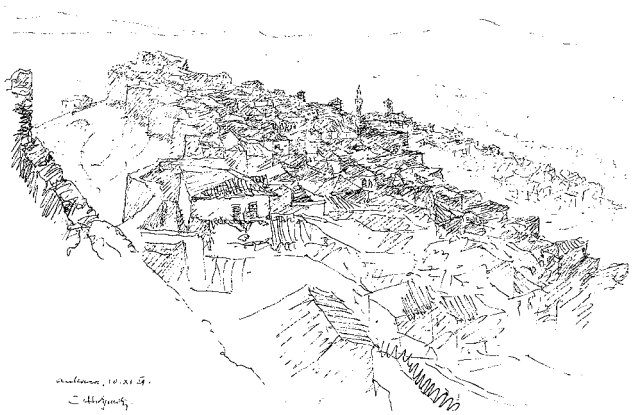

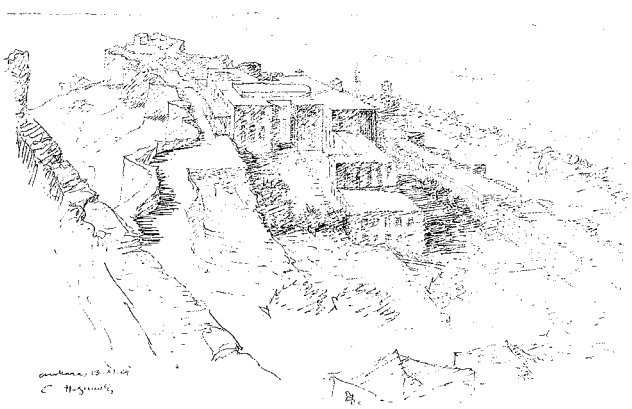

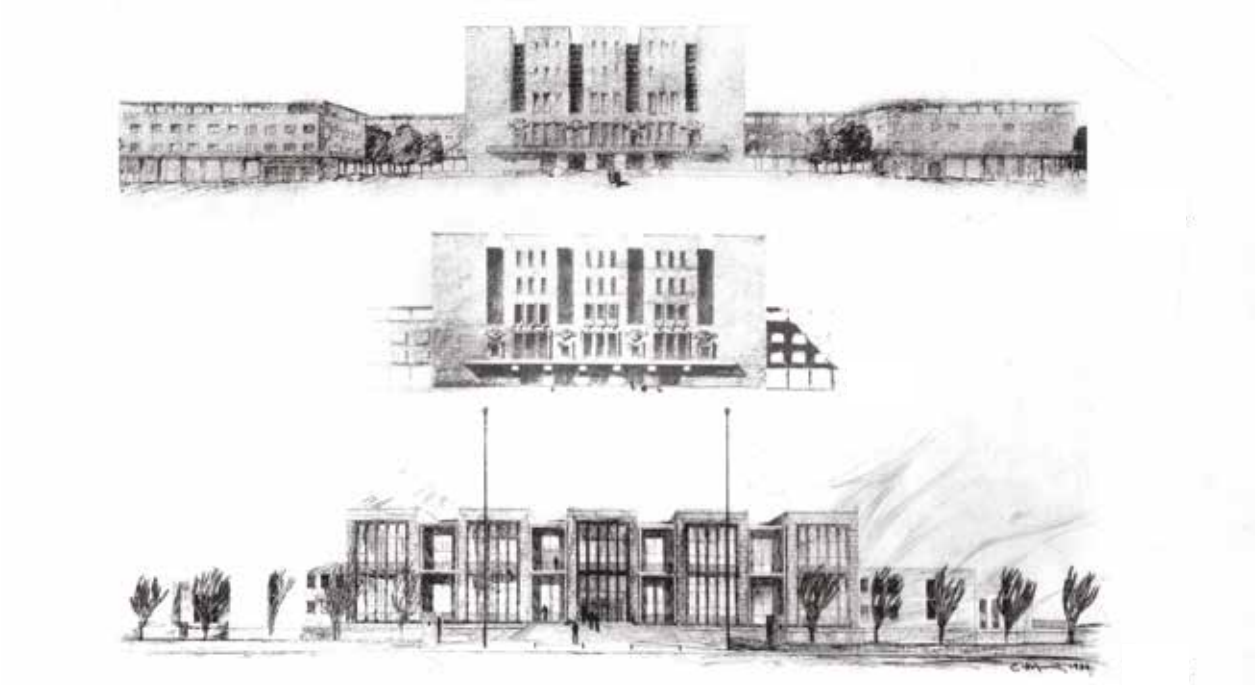

Son proje öncesi etütler, 1930-1934, C. Holzmeister
Muck, Mladek, Greisenegger 1978

Sketches prior to the final project, 1930-1934, C. Holzmeister
Muck, Mladek, Greisenegger 1978

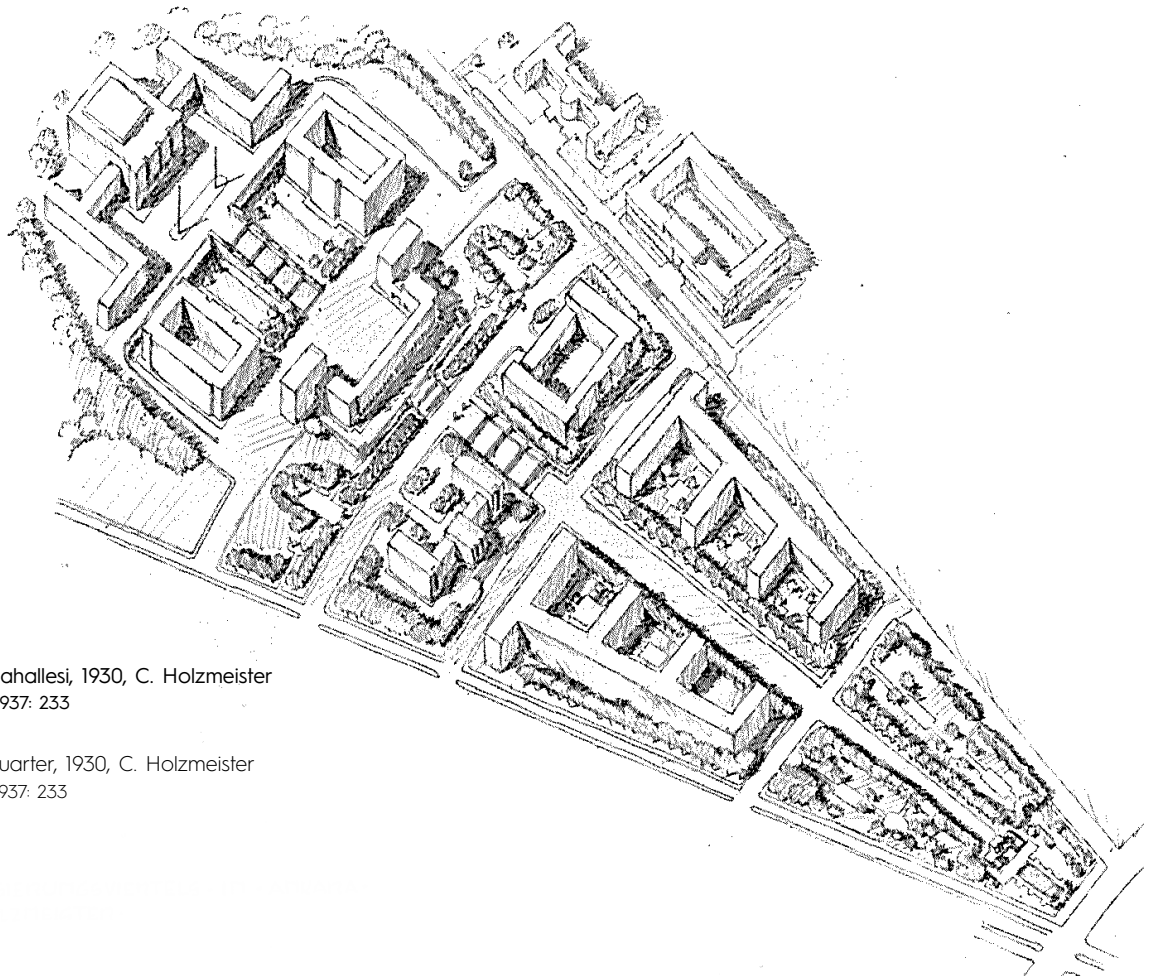

Hükümet Mahallesi, 1930, C. Holzmeister
Holzmeister 1937: 233

Hükümet Quarter, 1930, C. Holzmeister
Holzmeister 1937: 233

Jansen Planı'nda Hükümet Mahallesi mevcut olmakla birlikte Holzmeister imzalı maket fotoğraflarından da anlaşılacağı gibi, binaların konumlarına ilişkin kararlarda Holzmeister etkilidir. Bu alandaki bakanlık binaları Uluslararası Mimarlık Üslubu'nda üç ya da dört katlı kübik kütlelerdir. Akılcı ve işlevselci anlayışla tasarlanan binaların bezemeden arındırılmış, edelputz sıvalı yalın cephelerinde kullanılan kolonlu düzenlemeler, Cumhuriyet yönetiminin temsil aracı olarak klasik bir anıtsallık taşır. Alanın kurgusu, binaların yerleştirilişi, birbirleri ile görsel ve işlevsel ilişkileri, bahçe düzenlemeleri, park ve anıtlar ile bütüncül bir tasarım anlayışının ürünüdür. Bu alanın içindeki diğer binalarla uyumlu olmanın yanında, konumu, ölçeği, mimarlık üslubu ve sembolik anlamları Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına etkileyici bir anıtsal kimlik kazandırır. Güven Anıtı'ndaki "Türk Öğün, Çalış, Güven" sözleri ile başlayan Hükümet Mahallesi, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" sözlerinin sembolü, "bütün bakanlıkları kanatları altına alan, onları kucaklayan"[26] Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ile tamamlanmıştır.

Holzmeister'in Türkiye'deki son tasarımı III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının yarışma, tasarım ve yapım süreci Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışını ve bu anlayışın mekânı nasıl biçimlendirdiğini ortaya koyar. Bu benzersiz biçimleniş, Ankara'nın başkent olarak yükselişindeki en önemli aşamalardan birini, belki de alışılagelmiş adlandırması ile Uluslararası Mimarlık Dönemi'ni (1930-40) kapatan, Atatürk'ün, ölümünden hemen önce inşasına karar verdiği bu son projeye aittir.

While Jansen's plan included the Hükümet Quarter, Holzmeister was influential on the locations of the buildings, as can be seen from the model photographs signed by Holzmeister. The ministry buildings in this area are three or four-floor cubical blocks in the International Architecture Style. Designed with a rational and functionalist approach, the column arrangements used on the plain facades of the buildings, which are devoid of ornamentation and plastered with edelputz, carry a classical monumentality as a means of representing the Republic administration. The layout of the area, the placement of the buildings, their visual and functional relations with each other, garden arrangements, parks and monuments are the product of a holistic design approach. As well as being compatible with other buildings in the area, the Parliament building exhibits an impressive monumental identity with its location, scale, architectural understanding and symbolic meanings. The Hükümet Quarter District, beginning with the words The Hükümet Quarter District, beginning with the words "Turk, Be Proud, Work and Trust" at the Güven Monument, is finalized with the building of the Grand National Assembly of Türkiye that "takes all ministries under its wings and embraces them" which is the symbol of the words "Sovereignty belongs unconditionally to the nation" and.[26]

The process of competition, design and construction of Holzmeister's final design in Türkiye, the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye, reveals the new Republic's understanding of government and how this understanding shaped the space. This unique formation belongs to the last project that Atatürk decided to build just before his death; the project that closed International Architecture Period (1930-40) as it is commonly called, which is one of the most important chapters in Ankara's rise as the capital.

Hükümet Mahallesi, 1930'lar
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Hükümet Quarter, 1930s
Türkiye in Pictures, 1936

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası Yapılmadan Önce

Before the Construction of the 3rd Parliament Building of the Grand National Assembly of Türkiye

1876 yılında ilk Anayasa'nın ilan edilmesiyle birlikte İstanbul'da Heyet-i Mebusan ve Heyet-i Âyandan oluşan bir parlamento kurulur ve Ayasofya Camii'nin arkasındaki Darülfünun binasında çalışmalarına başlar. Fossati Kardeşler'in tasarladığı, günümüzde mevcut olmayan Darülfünun binasının; üç katlı, orta avlulu kâgir iki kare bloktan oluştuğu, büyük tören salonunun Meclis-i Mebusanın toplantı salonu olarak kullanıldığı bilinmektedir. İlk parlamentonun 30 yıl kapalı kalmasının ardından, II. Meşrutiyet (1908) ile birlikte yine Meclis-i Mebusan burada açılır.[27]

Bu son Osmanlı Mebusan Meclisinin de 11 Ocak 1920'de kapatılmasından sonra 23 Nisan 1920'de yeni Meclis Ankara'da toplanacaktır. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti Kulübü olarak 1916 yılında Ulus'ta inşaatına başlanan bina toplantı için uygun görülür. Mimar Hasip Bey ve Mimar Salim Bey'in yaptığı bina, Birinci Millî Mimarlık Üslubu'nun (1908-1930) Ankara'daki nitelikli temsilcilerinden birisidir.[28] Neoklasik kütleli, yatay dikdörtgen biçimli bodrum üzerine tek katlı bina, koridorun iki yanında yer alan birer salon ve çalışma odalarından oluşur.[29] 1920-1924 yılları arasında İlk Meclis olarak kullanılan bina, Osmanlı mimarlığının biçim dilini zamana aktarırken, millî mimarlığın öncü rolünü üstlenmiştir.

Upon the proclamation of the first Constitution in 1876, a parliament (Meclis-i Mebusan) consisting of Heyet-i Mebusan (the chamber of deputies) and Heyet-i Ayan (the senate) was established in İstanbul and began its work in the Darülfünun building behind the Hagia Sophia Mosque. The Darülfünun building, designed by the Fossati Brothers and not existing today, consisted of two square blocks of masonry with three floors and a central courtyard, and the large ceremonial hall was used as the meeting hall of Meclis-i Mebusan. After the first parliament remained closed for 30 years, Meclis-i Mebusan was reopened in the same building during II.Meşrutiyet (Second Constitutional Era, 1908).[27]

After the closure of the last Ottoman Parliament on January 11, 1920, the new Parliament would convene in Ankara on April 23, 1920. The building constructed in Ulus in 1916 as the Clubhouse of İttihat ve Terakki Cemiyeti (Committee of Union and Progress) during the Second Constitutional Era was deemed suitable for the meeting. Designed by architects Hasip Bey and Salim Bey, the building is one of the qualified representatives of the First National Architectural Style (1908-1930) in Ankara.[28] The single-story building, built upon a horizontal rectangular basement with a neoclassical mass, consists of a hall and study rooms on either side of the corridor.[29] Used as the 1st Parliament between 1920 and 1924, the building transferred the formal language of Ottoman architecture to the time and assumed the pioneering role of national architecture.

I. TBMM binası (İttihat Terakki Fırkası binası), 1916-1920, Mimar Hasip Bey-Mimar Salim Bey
Atilla Cangır Arşivi

1st GNAT building (the building of the Committee of Union and Progress), 1920-1924, Architect Hasip Bey-Architect Salim Bey
Atilla Cangır Archive

Hızlı çözüm üretmek için eldeki olanakların kullanılması zorunluluğu nedeniyle işlev değiştiren bu ilk bina, kısa zamanda Meclisin kullanımından çıkar. 18 Ekim 1924 tarihine gelindiğinde bu kez, Cumhuriyet Halk Fırkası Mahfeli Meclisin kullanımına tahsis edilir. İlk Meclis binasıyla aynı eksende yer alan 1923 tarihli bina, dönemin ünlü mimarı Vedat Tek'in tasarımıdır.[30] Ortadaki toplantı salonunu üç yönden kuşatan mekânların yer aldığı bodrum üzerine iki katlı bina, Selçuklu ve Osmanlı mimarlığına atıf yapan biçimsel özellikleri ve süslemeleriyle başkentin önemli millî mimarlık örnekleri arasındadır.[31]

The first building which changed function due to the necessity of using the available resources to produce a quick solution, was soon taken out of use of the Parliament. On October 18, 1924, Cumhuriyet Halk Fırkası Mahfeli (Republican People's Party Meeting Hall) was allocated to the use of the Parliament. The 1923 building is on the same axis as the first Parliament building, and was designed by a famous architect of the time, Vedat Tek.[30] The two-story building on a basement, which has spaces surrounding the central meeting hall on three sides, is among the important National Architecture examples of the capital with its formal features and decorations that refer to Seljuk and Ottoman architecture.[31]

II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, Cumhuriyet'in kurumsallaşma aşamasını tamamladığı yıllarda işlevini yerine getirmiş, gereksinimler doğrultusunda ekler yapılarak büyütülmüş olsa da gün geçtikçe yetersiz kalır.[32] I. Meclis binasında olduğu gibi II. Meclis binasının da parlamento olarak tasarlanıp gerçekleştirilmiş olmayışı bu yetersizliği doğal kılar. Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in 1929 tarihli eskizi, yeni bir parlamento binası düşüncesinin başından beri var olduğunu, ancak başlangıçta zorunlu olarak hızlı çözümler üretilmek zorunda kalındığını, 1937 yılında III. Meclis binası için uluslararası bir yarışma açıldığına göre ancak 1930'ların sonunda bu düşüncenin hayata geçirilebildiğini gösterir.

The 2nd building of the Grand National Assembly of Türkiye fulfilled its function during the years when the Republic completed its institutionalization phase, and although it was enlarged with extensions to keep up with the needs, it became inadequate in time.[32] The fact that the 2nd Parliament building, like the 1st Parliament building, was not designed and built as a parliament makes this inadequacy natural. The 1929 sketch by Austrian architect Clemens Holzmeister indicates that the idea of a new parliament building existed from the beginning, but quick solutions had to be produced at the time, and this idea of a new parliament building could only be realized at the end of the 1930s as an international competition for the 3rd Assembly building was opened in 1937.

II. TBMM binası (Halk Partisi Mahfeli), 1923, Vedat Tek
Atilla Cangır Arşivi
The 2nd GNAT building (The People's Party Meeting Hall) south facade 1923, Vedat Tek
Atilla Cangır Archive

II. TBMM binası, 1923, Vedat Tek
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936
The 2nd GNAT Building, 1923, Vedat Tek
Türkiye in Pictures, 1936

1938

4

ARKİTEKT

AYLIK YAPI SANATI, ŞEHIRCILIK VE DEKORATIF SAN'ATLAR DERGISI

Yazı ve resimler: Kamutay projesi müsabakası, birinci projeler: Mimar Clemens Holzmeister (Viyana), Mimar Albert Laprade (Paris), Mimar Alois Mezara (Prag), bu üç projenin birincisi tatbik edilecektir. ■ Diğer projeler. Mimar Seyfi Arkan (İstanbul), Mimar Asım Kömürcüoğlu (Ankara), Mimar Josef Vago (Budapeşi). ■ Fikir projesi, Mimar Bruno Taut. ■ Juri azaları: Mimar İvar Tengböm, Mimar W. M. Dudok, Mimar Howard Robertson. ■ Bibliografi: Sessiz ev, Dunod. ■ Haberler.

8inci Yıl 1938 İstanbul. Fiatı 100 Kuruş

Yarışma (1937)

Design Competition (1937)

1938 yılında yayımlanan Arkitekt dergisinin 4. sayısı, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için açılan uluslararası yarışmaya ve projelerine ayrılmıştır. Dergideki "Kamutay Müsabakası Program Hülasası" başlıklı, görselleri ile birlikte otuz üç sayfalık metin; yarışma programı, projeler ve hakem raporlarını içeren ayrıntılı bir belgedir.

Yarışma metni, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, 11 Ocak 1937 tarihinde yaptığı yirmi ikinci toplantısında, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının yapımı ile ilgili yasanın çıkarılmasına karar verildiğini belirten madde ile başlar. Bu yasanın yerine getirilmesi için, uluslararası bir proje yarışması açılmış, bir hukukçu, bir asker ve bir doktordan oluşan İnşaat Komisyonu kurulmuştur.[33] Komisyon, 25 Haziran 1937 tarihinde inşaat programını hazırladıktan sonra mimarların yarışmaya katılımını sağlayacaktır.[34]

Bu dönemde önemli kamu yapılarına ait projelerin yarışma ile elde edilmesi önemsenmiş, uluslararası yarışmalar açılmış, üstelik yabancı mimarların etkin olduğu meslek ortamında Türk mimarların projeleri de yarışmalarda birincilik kazanmış ve uygulanmıştır.[35] Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden böylesine önemli ve anıtsal bir binanın yarışma ile elde edildiğinin önemi bizatihi vurgulanır. Arkitekt dergisindeki yarışma programının dördüncü maddesinde, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının mimari kimliği konusunda ne beklendiği açıkça belirtilmektedir. Beklenen sadece işlevini yerine getirmesi değil, temsil gücünün yüksek olmasıdır:

> "Binanın, Meclisin teşkilatı dâhiliyesi noktasından pratik olarak çalışması için lüzumlu olan bütün teferruatın tamam olmasının göz önünde tutulmasını değil, aynı zamanda üslubunun da mükemmeliyetini, temizliğini, harici hututunun ahengini ve yirminci asrın icabatını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını temsil ve tecessüm ettirecek bir abidenin inşasını" istemektedir.[36]

The 4th issue of Arkitekt magazine published in 1938 covered the international design competition held for the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye and the submissions for the competition. The thirty-three pages-long (including visuals) article entitled "Parliament Contest Program Summary" in the magazine is a detailed document containing the competition program, submissions and jury reports.

The competition text begins with the article stating that the Grand National Assembly of Türkiye, in its twenty-second meeting held on January 11, 1937, decided to pass a law regarding the construction of the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye. In order to implement this law, an international design competition was held and a Construction Commission, comprising of a lawyer, a soldier and a doctor, was established.[33] The Commission would prepare a construction program on 25 June 1937, and ensure the participation of architects in the contest.[34]

During this period, it was considered important to commission projects for important public buildings through competitions and international design competitions were held. Furthermore, in a professional environment where foreign architects were dominant, the projects of Turkish architects also won first prize in competitions and were implemented.[35] The importance of commissioning such an important and monumental building representing the Republic of Türkiye through a competition is particularly emphasized. In the fourth item of the competition program in Arkitekt magazine, what is expected regarding the architectural identity of the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye is clearly stated. What is expected is not only that it fulfills its function, but also that it has a high level of representation:

> "The Assembly not only requires the construction of a building that takes into account of all the details necessary to work practically in terms of the internal organization of the Parliament; but also, a monument that will represent and embody the presence of the Republic of Türkiye with its perfect style, its purity, and the harmony of its exterior; meeting the requirements of the twentieth century."[36]

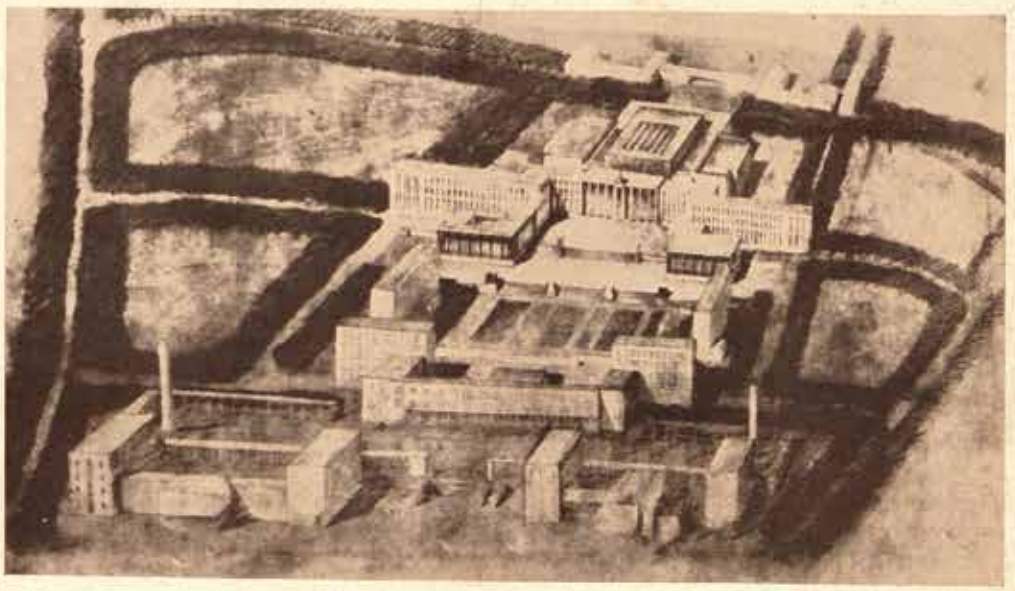

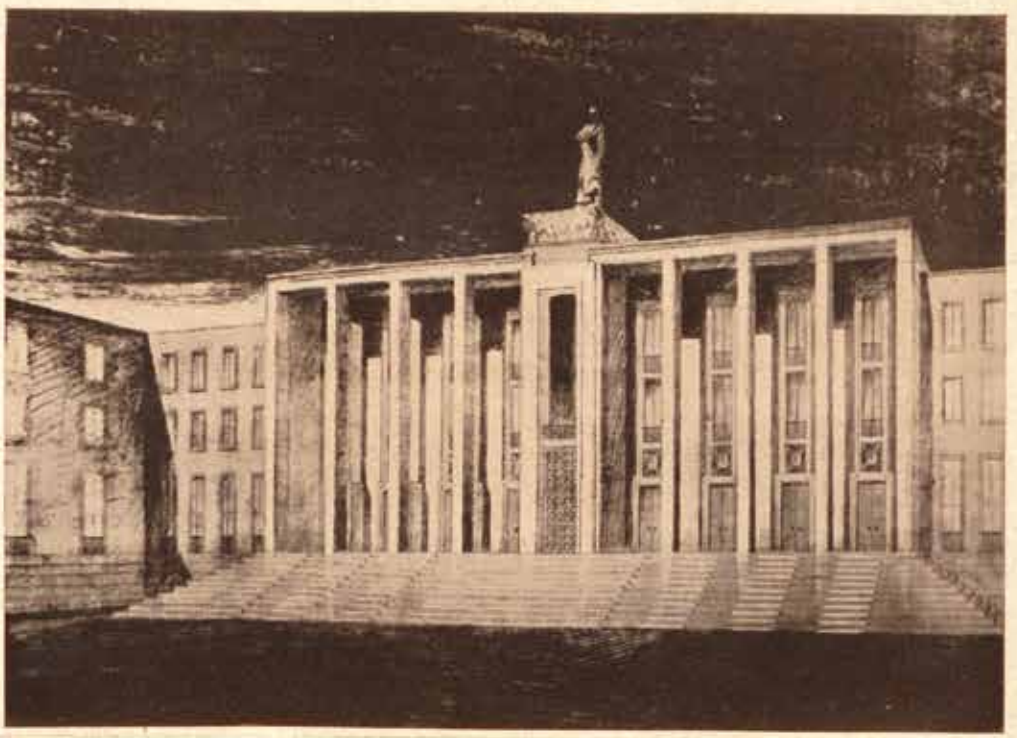

Mimar
Clemens Holzmeis ter.
1. Mükâfat. 14 No.lu proje
Ön görünüş, umumî
görünüş ve orta motif.

C. Holzmeister'in yarışma projesi, (1.'lik ödülü) 1938
Arkitekt 1938, sayı 4

C. Holzmeister's submission to the competition, (1st place) 1938
Arkitekt 1938, issue 4

Şimdiye kadar Meclis olarak tasarlanmamış binaları kullanan ve bunun yetersizliklerini yaşayan yönetim, işlevselliğinin yanında mimari tasarım anlayışının çağın gereklerine uygun "mükemmeliyet"ini önemsemektedir. Temsile dair anlamlar yapıyı daha da vurgulu biçimde araçsallaştırır. Devletin kudretini, yenilmezliğini, çağa ayak uyduran kimliğinin anlatımını bütün kamusal yapılardan daha güçlü bir biçimde Türkiye Büyük Meclisi binası üstlenecektir.

İnşaat Komisyonu, bu temsilin bir diğer ifade aracı olan konumunu gerekçesi ile izah etmiştir. Buna göre Meclis binası Yenişehir'de, Hükümet Mahallesi'nin güneyindeki tepe üzerine yapılacaktır. Bu tepeden bütün Ankara seyredilebilirken, Ankara'dan da Meclis kolaylıkla görülebilecektir. Bina için ayrılan arazi 350.000 m²'dir. Ancak yarışmacılar, Meclis binası ile birlikte, sonradan yapılacak olan Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı binaları için de yer ayıracaklardır. Meclis, komisyon kararına göre tek bir binadan oluşacaktır:

> "Türkiye Büyük Millet Meclisi Sarayının inşa edileceği arsa Ankara şehrinin Hükümet Mahallesi olan kısmının arkasındaki tepe üzerindedir ve diğer bir mahallede arsanın bulunduğu yerden gözle görülebilmesi kabil olan bir saha dâhilinde bütün eski ve yeni Ankara'yı teşkil eden güzel bir manzara görülmektedir; pek tabii olarak bu arsa üzerinden yapılacak olan abide de eski ve yeni şehir kısımlarından çok güzel görülebilecektir ve müsabıklar, planda görülen ve arsanın Hükümet Mahallesi'nin tam arkasına isabet eden kısımlarında TBMM binası ile beraber bu müsabakaya dâhil olmayan ve sonradan yapılacak olan başvekâlet ve hariciye vekâleti için yer ayırmağı unutmamalıdır."[37]

III. TBMM binası için açılan bu yarışma 25 Haziran 1937'de başlamış, 10 Aralık 1937'de sona ermiştir. Yarışma jürisi dünyaca ünlü İsveçli Profesör Ivar Tengbom, İngiliz Howard Robertson ve Hollandalı Wilhelm Marinus Dudok'tan oluşmaktadır. Jüri, yarışma programını hazırlayarak Komisyona iletmek, katılan projeleri değerlendirerek bunlar arasından üç projeyi seçmek ve projeler hakkında rapor vermekle yükümlüdür. Rapor tarihi 28 Ocak 1938'dir. Jüri raporu, katılan projelerin kısıtlı zamana rağmen yüksek seviyelerini övgüyle ele alır:

> "Bu projelerin teşhirinden, müsabıkların sarf ettikleri muazzam gayret ve aynı zamanda bu projelerden birçoğunun arzındaki yüksek seviye meydana çıkmaktadır. Bu cihet, böyle fevkalade mudil ve büyük ehemmiyette bir meselenin halline matuf bir projenin

The administration, which has been using buildings not designed as parliaments until that time and experiencing the inadequacies of this, attached importance to the "perfection" of the architectural design concept in line with the requirements of the age, as well as its functionality. Representational meanings impose a pronounced function to the structure with great emphasis. The building of the Grand National Assembly of Türkiye would undertake the expression of the state's power, invincibility, and its identity that keeps pace with the times more powerfully than any other public building.

The Construction Commission has justified its position as another means of expression of this representation. Accordingly, the Parliament building would be built in Yenişehir, on the hill south of the Hükümet Quarter. From this hill, all of Ankara could be seen, and the Parliament would be easily visible from Ankara. The land allocated for the building was 350,000 m². However, the competitors would also have to allocate space for the buildings of Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs along with the Parliament building, which would be built later. The Parliament would consist of a single building per the decision of the Commission:

> "The site on which the Palace of the Grand National Assembly of Türkiye will be built is on the hill behind the Hükümet Quarter of Ankara, and within an area visible from where the site is located, a beautiful view encompassing all of old and new Ankara can be seen; naturally, the monument to be built on this site will also be very visible from both the old and new parts of the city, and the competitors should not forget to reserve space for the Prime Ministry and the Ministry of Foreign Affairs along with the Grand National Assembly building, which are not included in this competition and will be built later, in the parts of the site shown in the plan and located directly behind the Hükümet Quarter."[37]

The competition for the 3rd building of GNAT started on 25 June 1937 and ended on 10 December 1937. The competition jury comprised of world-renowned Swedish Professor Ivar Tengbom, British Howard Robertson and Dutch Wilhelm Marinus Dudok. The jury was responsible for preparing the competition program and submitting it to the Commission, evaluating the submissions, selecting three projects among them, and preparing a report on them. The deadline for the report was 28 January 1938. The jury report commended the high level of the submissions despite the limited time:

> "The presentation of these projects reveals the tremendous amount of effort made by the competitors, in addition to the high quality of most of the submissions. It is particularly worth emphasizing this aspect considering the relatively short amount

tasavvur ve icrası için müsabıklara verilen mühletin nispeten kısa olduğu göz önüne alınınca, bilhassa kaydedilmeye şayandır."[38]

On dört projenin katıldığı yarışmanın bitiminde jüri "derin bir tetkikten sonra" Albert Laprade, Alois Mezara ve Clemens Holzmeister'e ait projeleri birinciliğe değer görmüş, İnşaat Komisyonuna sunmuştur. Üç projede de yüksek kolonlu girişlerin sağladığı anıtsal görünüm tercih edilmiş, perspektif çizimlerindeki heykeller, yazıtlar ve bayraklarla bu etki daha da güçlendirilmiştir. Birinciliğe değer görülen üç proje Atatürk'e sunulmuş, Atatürk kabine üyeleri ile yaptığı görüşme sonucunda, 14 numaralı, Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in projesini seçerek inşaata başlanması emrini vermiştir:

"Atatürk birinci seçilen üç proje arasından benim önerimi en uygun tasarım olarak bizzat kendisi seçti. Ölümünden birkaç ay önce, benim için yaşamsal önemi olan ve ileride de hep öyle kalacak bu büyük işi yapacağımı bildiren belgeyi kendi ellerinden aldım."[39]

of time the competitors had to conceptualize and implement such a challenging and crucial project."[38]

At the end of the competition, in which fourteen projects participated, "after close examination", the jury members decided on the three winning projects by Albert Laprade, Alois Mezara and Clemens Holzmeister and presented them to the Construction Commission. In all three projects, a monumental appearance was preferred with their high columned entrances, and this effect was further strengthened with the sculptures, inscriptions and flags in the perspective drawings presented. Three projects that were deemed worthy of first place were presented to Atatürk; upon his meeting with cabinet members, Atatürk decided on the submission of Austrian Architect Clemens Holzmeister, numbered 14, and ordered its construction to be started:

"It was Atatürk himself who chose my proposal as the most suitable design among the three projects that were selected as first place. A few months before his death, I received from his own hands the document informing me that I would undertake this great work, which was of vital importance to me and would always remain so in the future."[39]

Yarışma projesi (1.'lik ödülü), 1938, Albert Laprade
Arkitekt 1938, sayı 4
Submission (1st place), 1938, Albert Laprade
Arkitekt 1938, issue 4

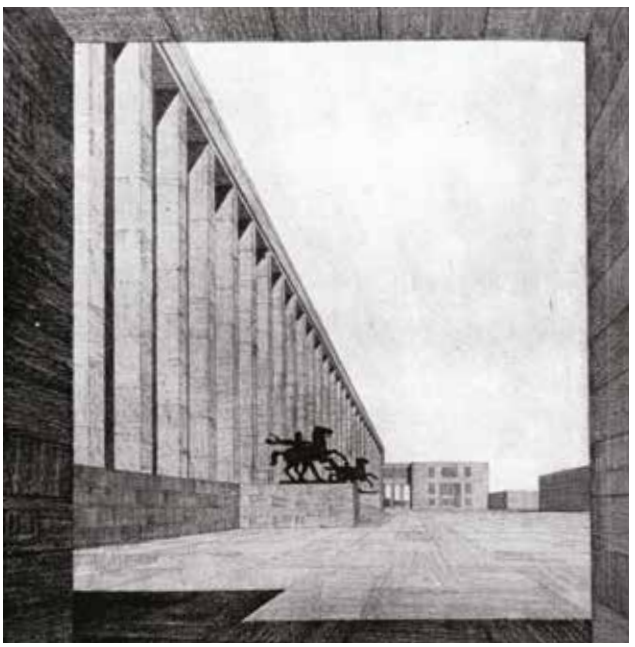

Yarışma projesi (1.'lik ödülü), 1938, Alois Mezara
Arkitekt 1938, sayı 4
Submission (1st place), 1938, Alois Mezara
Arkitekt 1938, issue 4

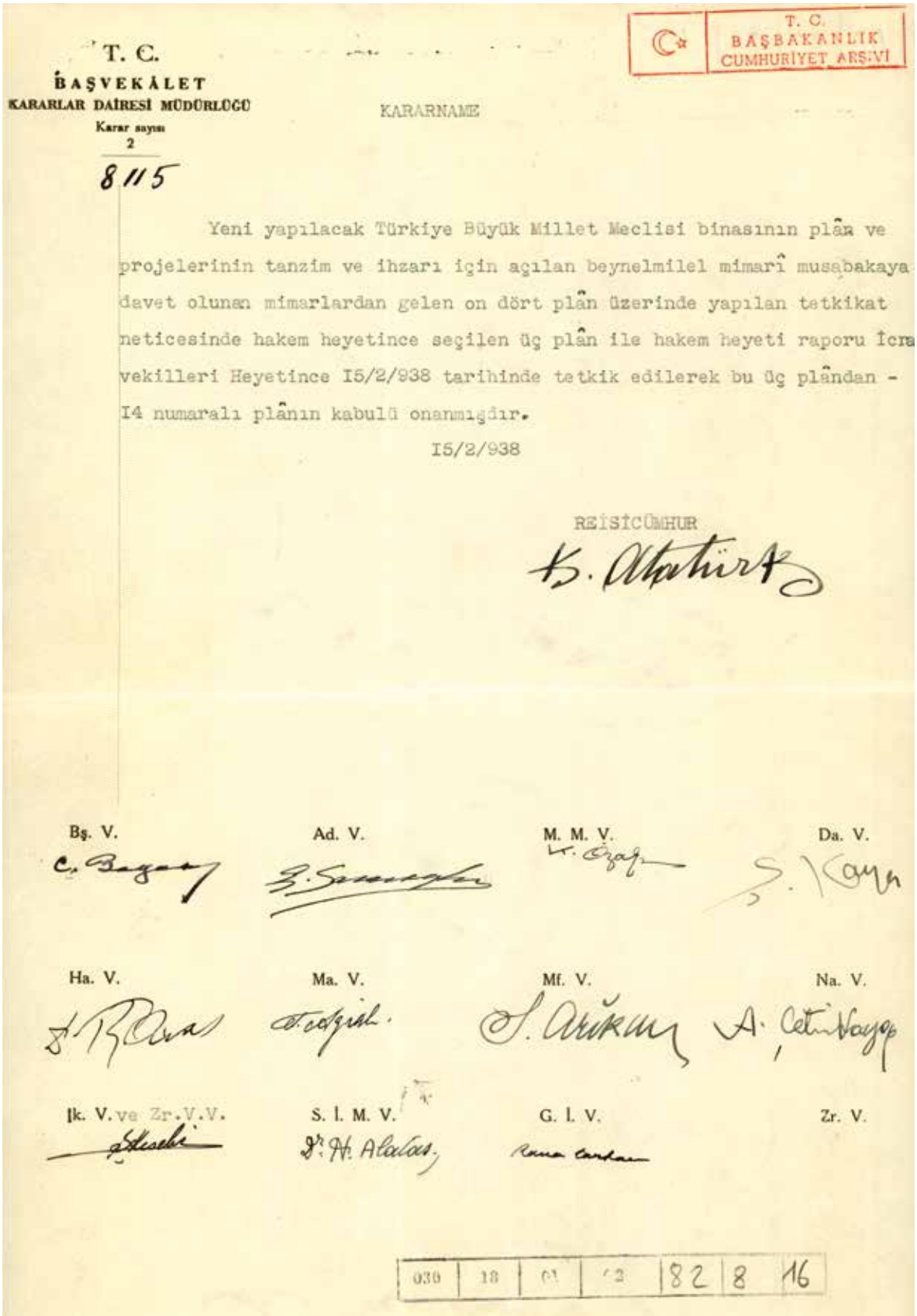

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
8115

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

KARARNAME

Yeni yapılacak Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının plân ve projelerinin tanzim ve ihzarı için açılan beynelmilel mimarî musabakaya davet olunan mimarlardan gelen on dört plân üzerinde yapılan tetkikat neticesinde hakem heyetince seçilen üç plân ile hakem heyeti raporu İcra vekilleri Heyetince 15/2/938 tarihinde tetkik edilerek bu üç plândan - 14 numaralı plânın kabulü onanmıştır.

15/2/938

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V. | Ad. V. | M. M. V. | Da. V.

Ha. V. | Ma. V. | Mf. V. | Na. V.

İk. V. ve Zr. V. V. | S. İ. M. V. | G. İ. V. | Zr. V.

030 | 18 | 01 | 2 | 82 | 8 | 16

14 numaralı projenin kabul edildiğine dair Bakanlar Kurulu Kararı, 15.2.1938
BCA

The Cabinet Decision confirming the admission of project number 14, 15.2.1938
BCA

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2

8809

Kararname

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Yeni yapılacak Büyük Millet Meclisi binasının plân ve projelerinin tanzim ve ihzarı için açılan Beynel'milel Mimarî musabakayı kazanan I4 numaralı plân sahibi Profesör Dr. Holzmeister ile arkadaşı Artur Waldopfel 'in bu işde çalıştırılmasına izin verilmesi; Dahiliye Vekilliğinin I8/5/938 tarih ve 23823 sayılı teklifi üzerine 2007 sayılı kanunun 2 inci maddesine tevfikan İcra Vekilleri Heyetince 2I/5/938 tarihinde onanmıştır.

2I/5/938

REİSİCÜMHUR
K. Atatürk

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V.

Ha. V. Ma. V. Mf. V. Na. V.

İk. V. S. İ. M. V. G. İ. V. Zr. V.

030-18-01./83-43-9

Clemens Holzmeister ve Arthur Waldopfel'in TBMM binalarının yapımında çalışmalarına izin verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, 21.5.1938
BCA

The Cabinet Decision giving permission to Clemens Holzmeister and Arthur Waldopfel to work in the construction of GNAT building, 21.5.1938
BCA

Yarışma, Holzmeister için galibiyetin ötesinde "yaşamsal önem"e sahiptir. Almanya'nın Avusturya'yı ilhak etmesi üzerine arkadaşları tarafından Holzmeister'e yapılan ülkesine dönmemesi yolundaki uyarıları dikkate almasına doğal olarak yol açar. Diğer yandan Holzmeister'in Türkiye'deki varlığı Avusturya için önem taşımaktadır. Özellikle de İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünün yöneticisi olması, Türkiye ile kültürel ilişkilerin kurulabilmesinde kendisini bir odak hâline getirmiştir.

The competition was of "vital importance" to Holzmeister, beyond victory. This naturally lede him to heed the warnings from his friends not to return to his country after Germany's annexation of Austria. On the other hand, Holzmeister's presence in Türkiye was important for Austria. In particular, his position as the head of the Department of Architecture at İstanbul Technical University has made him a focal point in establishing cultural relations with Türkiye.

Çarşamba
23
ŞUBAT
1938
8 KURUŞ

Ulus Basımevi
Çankırı caddesi Ankara
Telgraf: Ulus - Ankara
TELEFON

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Cumartesi
16 sayfalık ilâvemiz
BURSA

Yeni Kamutay binasının cepheden umumi görünüşü

Kamutay plânı müsabakası neticelendi

Cumhurreisimiz hâkem heyetinin teklifi üzerine hükümetin verdiği kararı tasvib etmiştir

Kazanan plân

Kamutay, 11 ikincikânun 1937 tarih li yirmi ikinci toplantısında kabul ettiği bir kanun ile, ken disi için Ankarada yeni bir bina inşa ettirmeğe karar vermişti. Bu kanunun hükümlerini yerine getirmek maksadiyle ve riyaset divanı kararıyle Kamutay reis vekili Bay Fikret Sılayın reisliğinde idare âmirlerinden mürekkeb olarak teşkil olunan komisyon tarafından da kamutay binası için enternasyonal bir müsabaka açılmıştı.

Bu müsabakaya on dört mimar iştirâk etmiş, enternasyonal şöhreti haiz üç mimardan müteşekkil komisyonca talimatnameye göre seçilen üç proje - den, Profesör Doktor Fahri, Doktor ve mühendis Klemnis Holçmayster tarafından tanzim edilmiş olanı Cumhuriyet hükümetinçe beğenilmiştir .

Yarışmanın sonuçlanmasına ilişkin haber
Ulus, 23 Şubat 1938

The news article announcing the conclusion of the competition
Ulus, 23 Feb 1938

Tasarımın Karakteri
The Character of the Design

Holzmeister'in öneri niteliğindeki daha önce hazırladığı tasarım eskizlerinde, yarışma projesine benzeyen ve ayrılan özellikler dikkati çeker. 1930'daki projesinde, kale surlarını anımsatan çıkmaları kullandığı bir cephe anlayışına gitmiştir. 1934'te ise "şehir tacı" düşüncesinden yola çıkan, Güvenpark yönünde kente hâkim konumda yükselen bir tasarım önermiştir. 1938'de hazırladığı yarışma projesi anıtsal kolonlu orta bölümün merkezî konuma geldiği, üç kanatlı parçalı bir kütleden oluşur.

Holzmeister's previously prepared design sketches, which were proposals, had features that were both similar and different from the competition project. In his 1930 project, he went for a facade where he used projections reminiscent of castle walls. In 1934, he came up with a design based on the concept of a "city crown", located in a site that overlooked the city towards Güvenpark. In his submission to the 1938 contest, the project consists of a three-winged mass, in which the middle part with the monumental columns was located at the center.

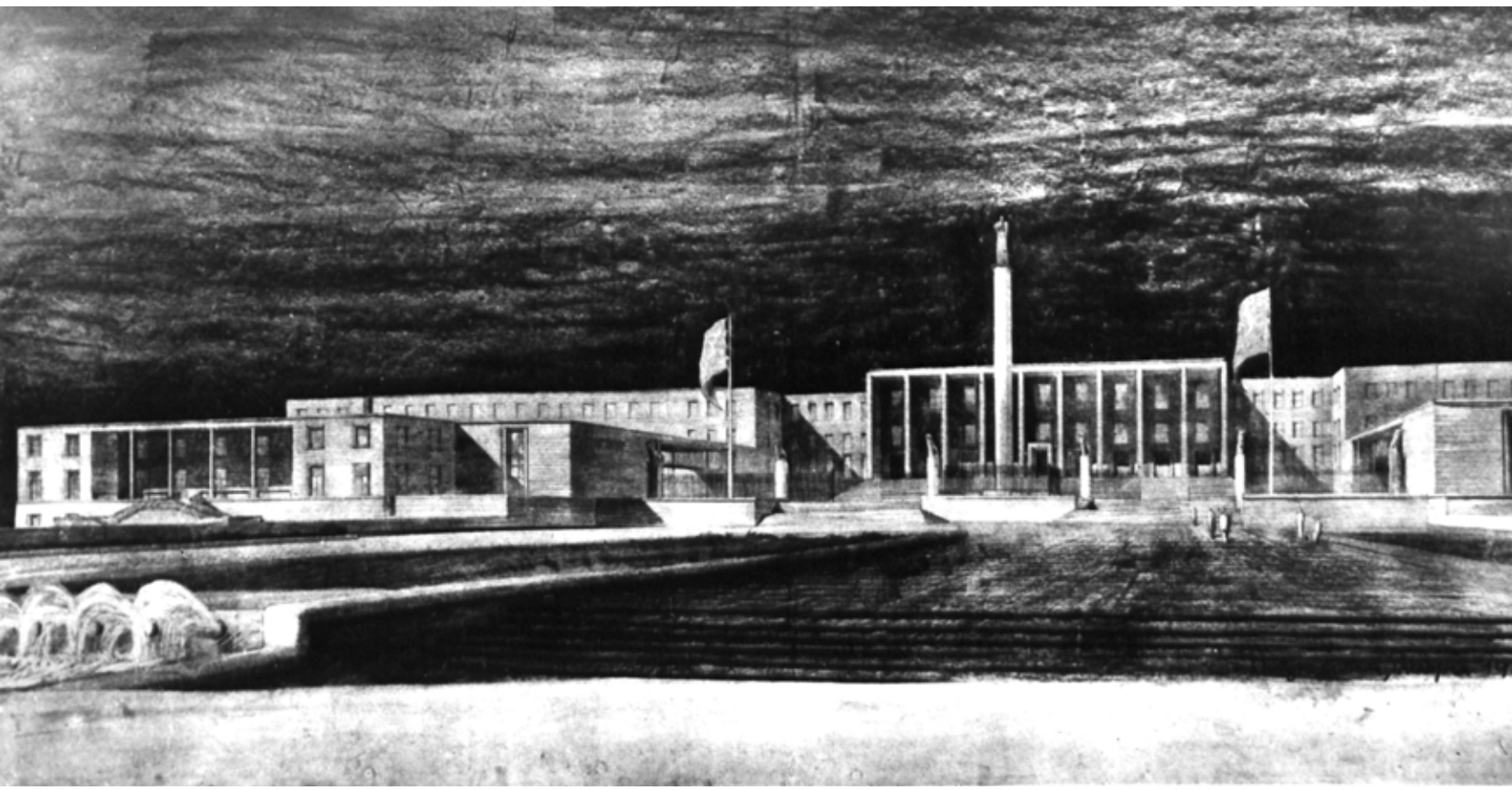

Yarışma sonrası etüt, 1938, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1938, C. Holzmeister
GNAT Archive

Hükümet Mahallesi'nin bitiminde yer alan İçişleri Bakanlığı binasının, konumu ve kütlesiyle olan baskın etkisinin yeni Meclis binasına aktarılması önem taşımaktadır:

"Taçlandırıcı devlet yapılarının sahip olmaları gereken etkiyi gösterebilmeleri için yapıyı dik kesen Dahiliye Vekâletinin arasında sadece dar perspektifler kullanarak yapının ilk başta sezinlenecek kadar görülmesini gerekli gördüm."[40]

It was important to transfer the dominant effect associated with the location and mass of the Ministry of Interior building at the end of the Hükümet Quarter to the new Parliament building:

"In order for the crowning state structures to present the intended effect, I deemed it necessary to use only narrow perspectives between the Ministry of Interior which cuts perpendicularly through the structure, so that the structure could be perceived at first glance."[40]

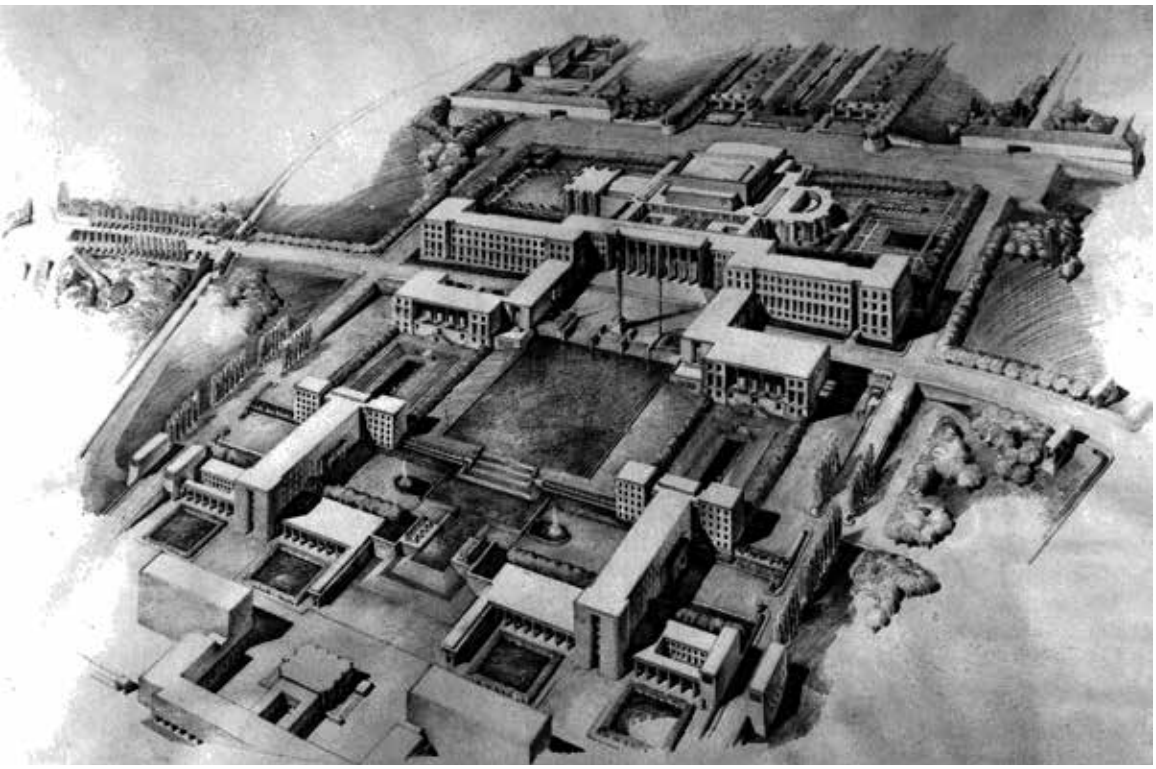

Yarışma sonrası etüt, 1938, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1938, C. Holzmeister
GNAT Archive

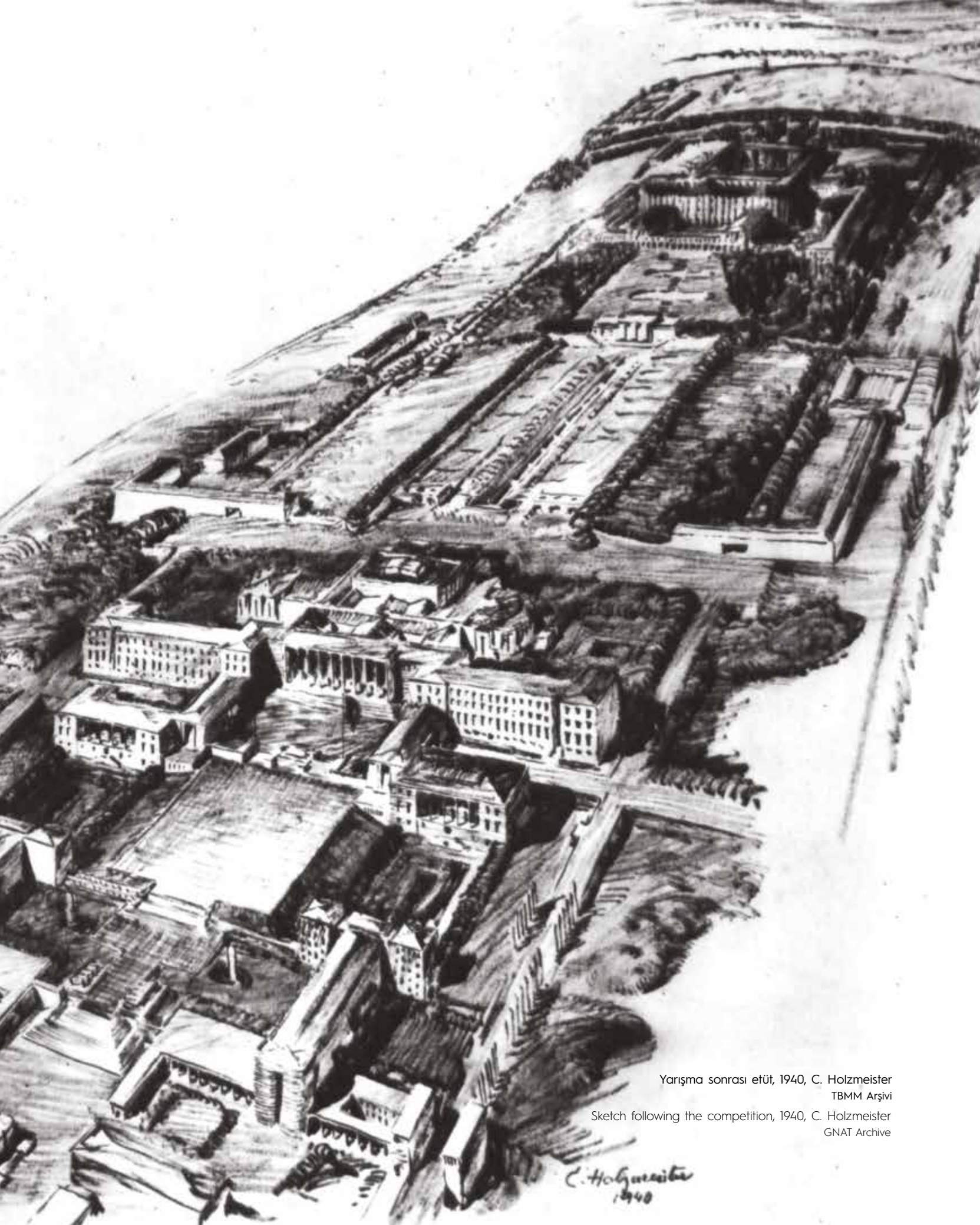

Yarışma sonrası etüt, 1940, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1940, C. Holzmeister
GNAT Archive

Holzmeister, simetri eksenindeki kolonlu giriş düzenlemesinden ulaşılan, Genel Kurul Salonu ve iki yanında birer toplantı salonunun yer aldığı orta kütle, ofis mekânlarını içeren yan kanatlar ve bunlara geçitle bağlanan öndeki iki bloktan oluşan bir yapı tasarlamıştı. Vurgulanan orta eksen, Atatürk heykeli ile güçlendirilmişti.[41] Daha sonra geliştirilen taslakta öndeki iki kanat ve yarım daire biçimli toplantı salonu artık kesinleşmiş, başlangıçta kolonlu şeref girişinin üzerinde konumlanan Atatürk heykeli, geliştirilen tasarımda avluya alınmıştı.

Yarışmaya katılan projelere ve açıklamalarına bakıldığında, dönemin mimari eğilimleri ve bu dönemde Türk mimarlarının da başını çektiği yeni arayışın izleri görülür. Yeni bir klasizm, yukarıda da değinildiği gibi, kökeni Anadolu topraklarındaki uygarlıklara uzanan ve kendi özünden doğan bir anlayış olarak da tercih ediliyor; modern ve millî arayışlarına çözüm olduğuna dikkat çekiliyordu.[42]

Holzmeister designed a structure consisting of a central mass with a General Assembly Hall and meeting rooms on either side, accessed through a columned entrance arrangement on the axis of symmetry, side wings containing office spaces, and two front blocks connected to these by a passageway. The emphasized central axis was reinforced with the statue of Atatürk.[41] In the later enhanced draft, the two front wings and the semi-circular meeting hall were finalized, and the statue of Atatürk, initially located above the columned honorary entrance, was moved to the courtyard in the enhanced design.

The projects submitted to the competition and their explanations shows the architectural trends of the period and the traces of the new pursuits spearheaded by Turkish architects. A new classicism, as mentioned above, was preferred as an understanding that originated in the civilizations of Anatolian lands and arose from its own essence; it was emphasized that it was a solution to the search for the modern and the national.[42]

Yarışma sonrası etüt, 1939, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1939, C. Holzmeister
GNAT Archive

1930'ların sonunda başlayan ve yaklaşık 1950'ye kadar etkili olan yeni bir Millî Mimarlık Üslubu (İkinci Ulusal Mimarlık Akımı) bu ortamda doğdu. Dönemin düşünce yapısını mimari üzerinde şekillendiren siyasal, sanatsal, estetik, kültürel bütün özellikler, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için açılan yarışmanın detaylarında, projelerin niteliğinde, sonucunda ve ardından gelen uygulamalarda açıkça temsil edilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi projesinde tercih edilen üslup, "temsil" kavramının biçim dilini ve aynı zamanda 1930'ların sonunda mimarlık alanındaki millî üslubun içeriğini ortaya koyar. Bu üslubun oluşturduğu resmî, ağırbaşlı, anıtsal kimlik, klasik kalıpların modern biçimler üzerinde sürdürülmesi, çağın temsilini vadeden eğilimidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için yapılacak yarışmaya ilişkin metinler, "Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil ve tecessüm ettirecek bir abide" ifadesinin etrafında şekillenerek 1930'lu yılların mimarlık ortamına ışık tutar.

A new National Architectural Style (Second National Architectural Movement) was born in this environment, which began in the late 1930s and stayed influential until approximately 1950. All the political, artistic, aesthetic, and cultural characteristics that shaped the thought structure of the period on architecture are clearly represented in the details of the competition opened for the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye; in the quality of the projects, in the result, and in the subsequent practices. The style preferred in the Grand National Assembly of Türkiye project reveals the formal language of the concept of "representation" and also the content of the national style in the field of architecture in the late 1930s. The formal, dignified, monumental identity created by this style is the continuation of classical patterns on modern forms, promising the representation of the age. The texts regarding the competition for the building of the Grand National Assembly of Türkiye were shaped around the expression "a building that will represent and embody the Republic of Türkiye," shedding light on the architectural environment of the 1930s.

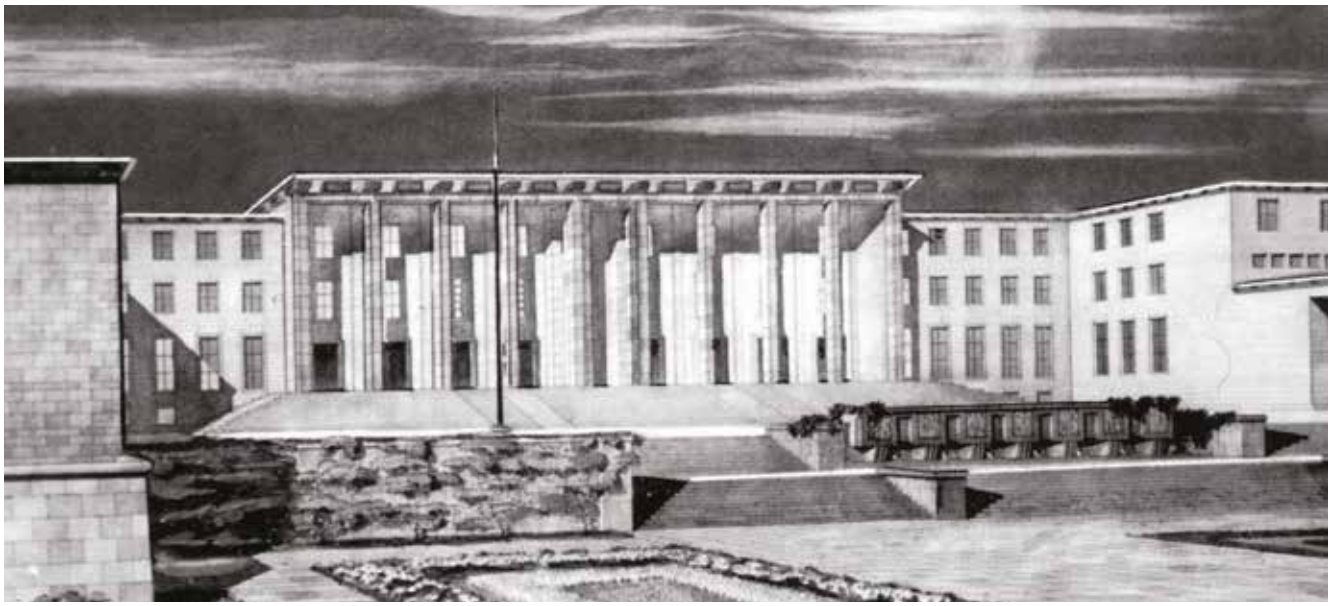

Yarışma sonrası etüt, 1939, C. Holzmeister
Holzmeister 1976: 104

Sketch following the competition, 1939, C. Holzmeister
Holzmeister 1976: 104

TBMM inşaatı, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

The contruction of GNAT, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

İnşaat Süreci[43]

Construction Process[43]

Meclis Başkanı Abdülhalik Renda ilk harcı koyarken, 26 Ekim 1939
Holzmeister 1976: 69

Speaker of the Parliament, Abdülhalik Renda, laying the first stone, October 26, 1939
Holzmeister 1976: 69

25 Mart 1938 tarihinde, on dört numaralı projenin sahibi Holzmeister ile bir sözleşme yapılır ve 21 Mayıs 1938'de görevlendirilme kararı onaylanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasıyla birlikte Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Meclis Başkanı konutu ve misafirhanesinin projelendirme görevi de yarışma şartları gereği Holzmeister'e verilir. Atatürk'ün ölümünden yaklaşık bir yıl sonra, 26 Ekim 1939 tarihinde Meclis Başkanı Abdülhalik Renda tarafından yapının temeli atılarak inşaata başlanır. Törende Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Refik Saydam ve bakanlar ile yapının mimarı Clemens Holzmeister bulunurlar. Yapının projeleri için İstanbul Tarabya'daki Sümer Palas Oteli tahsis edilir:

On March 25, 1938, a contract was signed with Holzmeister, the designer of project number fourteen, and the decision to commission him was approved on May 21, 1938. Along with the building of the Grand National Assembly of Türkiye, Holzmeister was tasked with the design of the Presidency, the Prime Ministry, the Ministry of Foreign Affairs, the residence of the Speaker of the Parliament and its guesthouse, as per competition rules. Approximately one year after Atatürk's death, on October 26, 1939, the foundation of the building was laid by the Speaker of the Parliament, Abdülhalik Renda, and construction began. President İsmet İnönü, Prime Minister Refik Saydam and ministers, as well as the architect of the building Clemens Holzmeister were present at the ceremony. Sümer Palas Hotel in Tarabya, İstanbul, was reserved for the project team:

"Bu zor görevin üstesinden gelebilmek için Tarabya'da, güzel Boğaziçi'nde kurduğum atölye ve çalışma grubu benim için bir özgürlük adasıydı... Otel, vahşi bir park alanının ortasında, geniş odaları olan ahşap bir yapıydı. Viyana'dan çağrılmış olan mimarlardan Reichl ve Stefan Simony'i anmam gerekir. Ailemizle birlikte oraya yerleştik ve temel atma töreni 1939 sonbaharında olan Meclis binasının tasarımını, yoğun çalışmalar sonunda orada tamamladık."[44]

Holzmeister, Sümer Palas'ın bir kısmını konut olarak kullanır.[45] Bir kısmı da neredeyse okul kadar önemli bir işleve sahip olan bürosudur:

"Türkiye'yi çok sevdik, bunu söylemeliyim. Orada harika bir hayatımız oldu. Boğaz kıyısında bir atölyemiz vardı. O zamanlar bir atölye kurma ihtiyacım doğmuştu ve Tarabya'da otel olarak kullanılan oldukça büyük ve geniş, eski bir yapı buldum. Orayı kiraladık. Harikulade bir yaşamdı. Palmiyeleriyle, sükûnetiyle, heybetiyle Boğaz'ın güzelliği. Özgür ama vatanımdan koparılmış..."[46]

İnşaat bürosu; mimarlık ve betonarme bölümlerinden oluşmaktadır. Betonarme projesi de ek bir anlaşma ile Holzmeister'e verilir. Bina için ayrılan ödenek beş milyon Türk lirasıdır. İnşaatın iskeleti ve betonarme işlerini 1939 yılında Nuri Demirağ üstlenir.[47] Şantiye tesisi kurulur, mimarın görevi dışındaki betonarme ve statik hesap konusunda teknik bürosundaki ilgili personel ile işe başlanır. İlk olarak C2 ve D2 bloklarının betonarme iskeleti inşa edilir.

"The workshop and working group I established to tackle this formidable task in Tarabya, on the beautiful Bosphorus was an island of freedom for me... The hotel was a wooden structure with spacious rooms, in the middle of a wild park area. I must mention architects Reichl and Stefan Simony, summoned from Vienna. We settled there with our families and completed the design of the Parliament building after extensive work, of which the groundbreaking ceremony was held in the autumn of 1939."[44]

Holzmeister used a part of Sümer Palace as a residence.[45] The other part of it was his office, which had a function almost as important as a school:

"We loved Türkiye very much; that I have to say. We had a wonderful life there. We had a workshop on the shore of the Bosphorus. At that time, I needed to establish a workshop and I found a rather large and spacious old building used as a hotel in Tarabya. We rented it. It was a wonderful life. The beauty of the Bosphorus with its palm trees, tranquility and majesty. I was free, but torn from my homeland..."[46]

The construction office was comprised of the departments of architecture and reinforced concrete. The reinforced concrete project was also given to Holzmeister through an additional agreement. The budget allocated for the building was five million Turkish liras. Nuri Demirağ undertakes the framing and reinforced concrete works of the construction in 1939.[47] A construction site facility was established, and work began with the relevant personnel in the technical office regarding reinforced concrete and static calculations, which were outside the architect's duties. First, the reinforced concrete framing of blocks C2 and D2 were constructed.

Sümer Palas Oteli, Tarabya
Holzmeister 1976: 108

Sümer Palas Hotel, Tarabya
Holzmeister 1976: 108

1930'lu yıllarda, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü ve Büyük Doğumevi olmak üzere Ankara'da üç büyük inşaat bulunmaktadır. Üçü de büyük müteahhit işidir ve %5 ile %15 arasında fiyat farkı istenmektedir. Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü, inşaatın çabuk bitmesi için gerekli ödenekleri sağlar. Bayındırlık Bakanlığına ait diğer iki yapının ödeneği ise ayrılamaz. Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için yapılan sözleşme feshedilir ve 1 Mart 1941 tarihinde inşaat durur. Nuri Demirağ'a ait firmanın işleri tasfiye edilir. İnşaat şantiyesi için getirilmiş olan makine donanımı, mermer katrakları gibi malzemeler ile diğer ihzarat malzemeleri yönetime devredilir. II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı ekonomik olanaksızlıklar, döviz yokluğu, işçi ve teknik eleman sıkıntısı bu duraklamanın nedenleri arasındadır. İnşaat durunca Bayındırlık Bakanlığı Holzmeister'i danışman olarak göreve alır. Holzmeister aynı zamanda İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde eğitmendir. Burada, 1947 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatındaki bütün yetkilerini bırakacağı öğrencisi Ziya Payzın'ı tanıyacaktır.

In the 1930s, there were three major construction projects in Ankara: the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye, the General Directorate of State Railways, and the Grand Maternity Hospital. All three were large contractor projects and a price difference of between 5% and 15% was requested. The General Directorate of State Railways provided the necessary funds for rapid completion of the construction. It was not possible, however, to provide the funding for the other two structures belonging to the Ministry of Public Works. Thus, the contract for the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye was terminated and construction stopped on March 1, 1941. The work of the firm belonging to Nuri Demirağ was liquidated. Machinery equipment, materials such as marble gangsaws and other materials brought for the construction site were transferred to the administration. Economic hardships caused by World War II, lack of foreign currency, and shortage of workers and technical personnel were among the reasons for this halt. The Ministry of Public Works appointed Holzmeister as a consultant when construction stopped. Holzmeister was also an instructor at the Department of Architecture at İstanbul Technical University. Here, he would meet his student Ziya Payzın, to whom he would entrust all his authority in the construction of the Grand National Assembly of Türkiye in 1947.

TBMM inşaatı, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

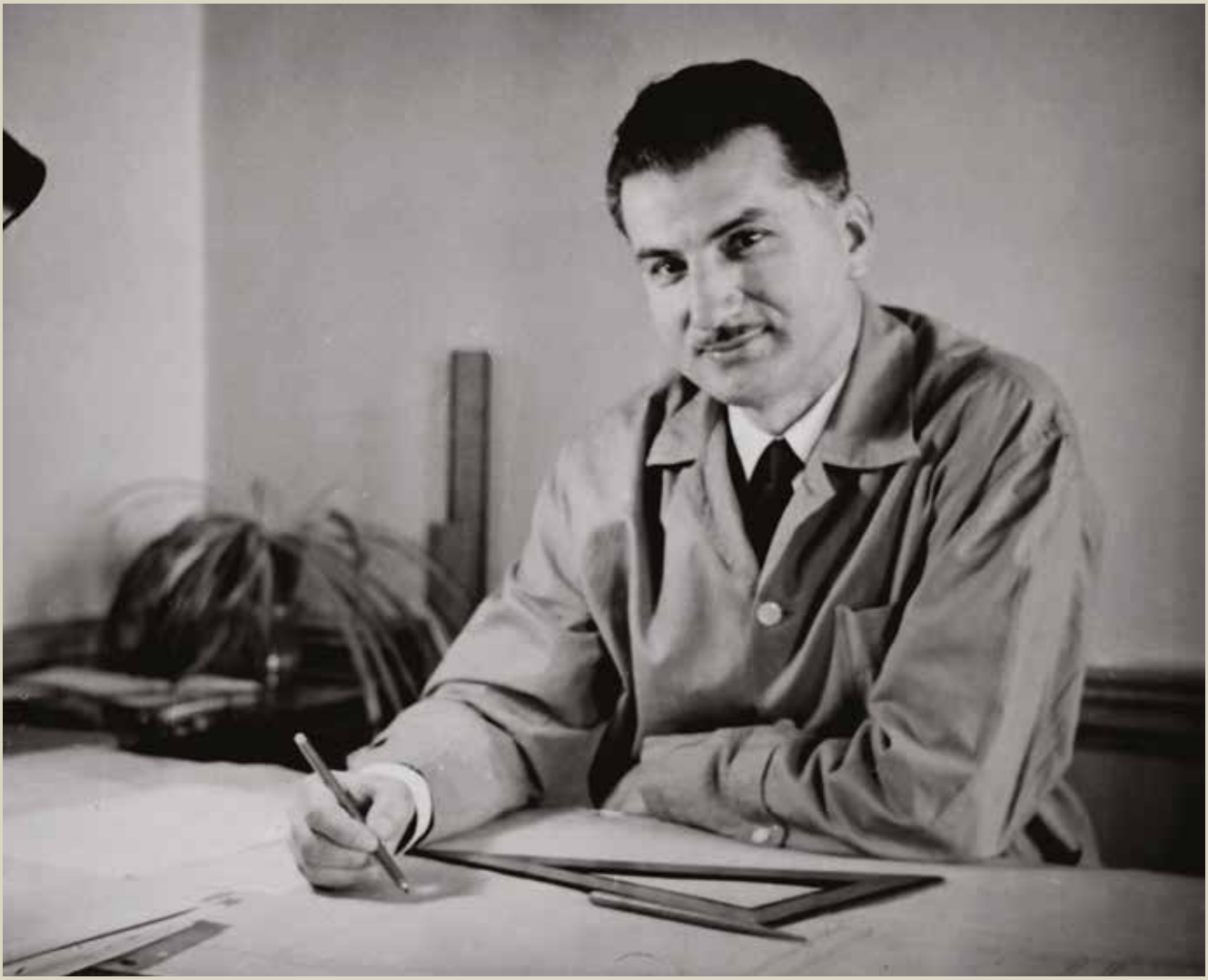

Ziya Payzın (1918-2015) inşaat bürosunda, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

Architect Ziya Payzın (1918-2015) in construction office, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

Mimar Ziya Payzın İnşaat Bürosunda[48]

Architect Ziya Payzın in the Construction Office[48]

1945 yılında Clemens Holzmeister, İstanbul Teknik Üniversitesindeki en başarılı öğrencilerinden Ziya Payzın'ı doğrama detaylarını çizmek için inşaat bürosuna davet eder:

> "Okul başlayınca mimarlık hocamız Fransız Prof. Dept'in yerine Prof. Holzmeister gelmişti. Çok çalışkan, tatbikatı çok olan bir hocaydı. Tatbikat derslerinde teneffüse çıkmadan saatlerce çalışır, bizi de çalıştırırdı. Hepimizi çok iyi tanırdı. Yaz gelince TCDD Genel Müdürlüğü binası için Haymil (Haydar-Cemil) Şirketi ile çalışmaya hazırlanırken, hocam bana Ankara'daki TBMM şantiyesinde çalışmamı önerdi... Son stajımı da orada tamamlamış oldum... Hocamın teklifi çok ani olmuştu. Uluslararası üne sahip bir profesörün bana, 'sana çok ihtiyacım var' demesi beni ne kadar da gururlandırmıştı. Hiçbir şey düşünmeden evet demiştim. Sonra düşündüm: Türkiye'nin en büyük inşaatında, en büyük mimarların atölyesinde iki buçuk sene çalışmak ne büyük bir deneyim kazandıracaktı. İşime canla başla sarılmalıydım."[49]

Payzın büroda Reihl adlı mimarın yanında stajyer olarak çalışmaya başlar. Bu sırada, betonarme statik işlerinden sorumlu müteahhit Nuri Demirağ, görevden ayrılmış, yan kanatların dışında diğer bölümlerin betonarme projelerini tamamlayamamıştır. Holzmeister, bırakılan işi ek bir mukavele ile Arthur Waldopfel'e verir.[50] Clemens Holzmeister'in sözleşmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile yapılmış, bu dönemde Meclis bünyesinde inşaat ile ilgili bir birim olmadığından mimarın kadrosu geniş tutulmuştur. Mimari proje, statik ve betonarme projeleri yapıldığı gibi ihale edilmiş, bütün işlerin yönlendirilmesi ve kontrolü

In 1945, Clemens Holzmeister invited Ziya Payzın, one of his most successful students at İstanbul Technical University, to his construction office to draw the details of the joinery:

> "When school started, our architecture professor, French Prof. Dept, was replaced by Prof. Holzmeister. He was a very hardworking professor with a lot of experience. He would work for hours without taking a break in practice classes, and he would make us work too. He knew all of us very well. I was preparing to work with the Haymil (Haydar-Cemil) Company for the TCDD General Directorate building during summer when my professor offered me work at the GNAT construction site in Ankara... I completed my last internship there... My professor's offer was very sudden. It made me so proud that an internationally renowned professor told me, 'I need you very much.' I said yes without thinking. Then I thought: What a great experience it would be to work for two and a half years in the workshop of the greatest architects in the largest construction project of Türkiye. I had to dedicate myself wholeheartedly to this job."[49]

Payzın started working as an intern at the office with an architect named Reihl. During this time Nuri Demirağ, the contractor responsible for the reinforced concrete static works had left his post and could not complete the reinforced concrete projects of the other sections except for the side wings. Holzmeister assigned the remaining work to Arthur Waldopfel with an additional contract.[50] Clemens Holzmeister's contract was made with the office of the Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye, and since there was no was no construction-related unit within the Assembly at the time, the architect's staff was kept large. The architectural, static, and reinforced concrete projects were tendered quickly,

Holzmeister'e verilmiştir. Aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde, işlerin yasal ve yönetimsel işleyişini yürütecek olan Kontrol Şefliği (İnşaat Müdürlüğü) kurulur. Kaba inşaat işleri küçük bölümler hâlinde ihaleye çıkarılır.

Bu sırada Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatı Bayındırlık Bakanlığına devretmiştir. İnşaat çalışmaları sürerken meydana gelen Erzincan Depremi endişe doğurur. Bayındırlık Bakanlığı, Ankara'da da böyle bir deprem olabileceği endişesi ile binanın betonarmesinin yeterliliğini kontrol ettirmek için Kurt Bernard adındaki mühendisi davet eder. Bernard, Zudrau ve He Hein adlı mühendislerle birlikte bütün blokların hesaplarını olası depreme göre yeniden yapar.[51]

and Holzmeister was given the responsibility of directing and controlling all the work. At the same time, a Control Department (Construction Directorate) was established within the Grand National Assembly of Türkiye to manage the legal and administrative processes of the work. The rough construction works were tendered in small sections.

Meanwhile, the Grand National Assembly of Türkiye transferred the construction to the Ministry of Public Works. The Erzincan Earthquake, which occurred while the construction work was underway, caused concern. The Ministry of Public Works invited an engineer named Kurt Bernard to check the adequacy of the building's reinforced concrete, fearing that a similar earthquake might occur in Ankara. Bernard, together with engineers Zudrau and He Hein, reconfigured the calculations for all the blocks according to a potential earthquake.[51]

TBMM inşaatı, Şeref Holü Galerisi, 1950'ler
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, Honorary Hall Entrance, 1950s
The Archive of Ziya Payzın

TBMM inşaatı
Ziya Payzın Arşivi
The construction of GNAT
The Archive of Ziya Payzın

Meclis inşaatı; taş işçiliği, ahşap doğrama işleri, metal doğrama işleri ve tesisat gibi iş gruplarına ayrılarak yapımları farklı şirketlere, ısı merkezi İsveçli firmalara, panel ısıtma ve havalandırma düzeneği İngiliz firmalarına ihale edilir. Malzeme ve usta/işçi kaynakları oldukça sınırlıdır:

> "...İnsan kaynağımız yok. Malzeme desen, cevher olarak bir sürü şey var ama çıkaramıyorsun kullanamıyorsun... İnşaatta bir şey yapamıyorsun. Şu mermerleri çıkarmak için ocakları biz açtık, yolunu biz yaptık. Açma ustalarını biz yetiştirdik, bu binayı öyle yaptık."[52]

The construction of the Assembly building was divided into work groups like stonework, wood joinery, metal joinery and plumbing and their construction was awarded to different companies: the heating center to Swedish firms, the panel heating and ventilation system to British firms. Material and skilled builder/worker resources were quite limited:

> "...We didn't have human resources. As for materials, though there were many ores, it was not possible to mine them, to use them... There was nothing to do in the construction site. To extract this marble; we opened quarries, paved new roads leading to the quarries. We trained the quarry workers, and that's how we built this building."[52]

TBMM inşaatı
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT
The Archive of Ziya Payzın

Holzmeister'in projesinde yapının dış cepheleri sıvalıdır. Bu yıllarda Ankara'da Anıtkabir'in inşaatı sürmektedir. Emin Onat ve Paul Bonatz Anıtkabir'in dış kaplamalarında taş kullanmak istemişler, Denizli'ye yakın antik yapılarda kullanılan travertenin Anıtkabir için uygun ve dayanıklı olduğunu düşünmüşlerdir. Denizli'den getirilen travertenlerin, Türkiye'de bu işin yapıldığı başka bir yer olmadığı için Meclisteki atölyede kesilmesi gerekir. Savaş sırasında Meclis binasının yapımında duraklama olunca betonarme projesi yapılarak Anıtkabir'de olduğu gibi Meclis binasında da taş malzeme kullanılması istenir. İnşaat müdürü Latif Doğu, Denizli traverteninin taşınmasının pahalı olması nedeniyle Malıköy'de çıkarılan taş blokların kullanılmasını, büyük blokların da Eskipazar traverteninden yapılmasını önerir ve bu öneri uygulanır.

Büyük bir alana yayılmış olan inşaat şantiyesinde malzemeler her geçen gün artmaktadır. Bina için düşünülen çevre duvarının yapımına başlandığı takdirde şantiyenin güvenliği sağlanacağı gibi, yeni açılması gereken taş ocakları da inşaatta kullanılmak üzere hazır hâle getirilecektir. Böylece 2 metre yüksekliğindeki çevre duvarının Malıköy'de çıkarılan bu traverten cinsi ile yapılmasına karar verilir.

In Holzmeister's project, the structure had a stucco exterior. During those years, the construction of Anıtkabir in Ankara was underway. Emin Onat and Paul Bonatz wanted to use stone for the exterior cladding of Anıtkabir, and they thought that travertine, used in ancient structures near Denizli, would be suitable and durable for Anıtkabir. The travertine brought from Denizli had to be cut in the workshop at the Parliament because there was no other place in Türkiye where this work could be done. When the construction of the Parliament building was halted during the war, a reinforced concrete project was prepared and it was requested for stone to be used in the Parliament building, like Anıtkabir. Construction manager Latif Doğu suggested the use of stone blocks from Malıköy and large blocks from Eskipazar travertine since transportation of Denizli travertine was expensive, and his suggestion was implemented.

The amount of materials was increasing each day in the construction site, which was spread over a large area. The start of the construction of the perimeter wall for the building would mean that the safety of the site would be ensured, and the new quarries that needed to be opened would be readied up for use in the construction. Thus, it was decided that the 2-meter-high perimeter wall would be made with the travertine extracted in Malıköy.

TBMM inşaatı, güney cephe
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, south facade
The Archive of Ziya Payzın

Meclisin dış duvarları için malzeme sorunu çözümlenmiş, sıra binanın duvar kaplamasına gelmiştir. Tuğla ile inşası düşünülen duvarın en az 7-8 cm'lik taşla kaplanması, bu kaplamanın üçte birinin Ziya Payzın'ın deyimi ile "kuyruklu taş" olması kararı alınır. Bu karar, taş ve tuğlanın bağlanmasına fayda sağlayacağı gibi deprem olasılığına karşı da önlem olacaktır. Böylece, yapının E Blok olarak adlandırılan Meclis Başkanlığı kanadının duvarı 35 cm tuğla ve 15 cm taş kaplama olarak yapılır. Ancak taş ustalarının her biri günde bir tek taşı işleyebilmektedir ve yapının tümünün taş kaplamasını bu şekilde çözümlemek mümkün görünmez. Taş katraklarında günde birkaç blok biçilmesi mümkün olacaktır. Bunun için ocaktan getirilen taşların çaplanmış olarak gelmesi ve kesim sırasında dağılmaması gerekmektedir. Malıköy'de bu nitelikte bir ocak olmadığı gibi taşın jeolojik özellikleri de yeni ocak açmaya uygun değildir:

> "Dış kaplamada Malıköy'den başladık. Tarlalardan topaç topaç bloklar çıkarıyorsunuz. Dış duvarlarda kullanmak mümkün oldu, sıkıntı çekmedik ama kaplamaya gelince bir defa kalınlığı 8 cm'ye düşmesi lazım, çünkü arkası tuğla duvar. Tuğlanın içinde tesisat var, şu var, bu var, bütün taş yapamazdık. Onu kesmek için katraktan geçmesi lazım, ocaklar müsait değildi. O zaman Anıtkabir, Denizli'de ocaklar açmıştı. Denizli'deki ocakların açık renkte beyaz olanlarını biz aldık... Onun nakliyesi de Denizli'den buraya hem kamyon hem demir yolu, tekrar kamyon, şantiyeye gelmesi tabii ki hepsi çok masraflı oldu ama ebedî bir şey oldu, artık tamiri gerekmeyen bir kaplama meydana gelmiş oldu."[53]

Diğer blokların taş kaplaması için yeni bir çözüm üretilir:

> "Demir yolu inşaatında yetişmiş olan Hayri Kayadelen işin çabuk ve zamanında yetişmesi için, Anıtkabir inşaatı için geliştirilmiş ocaklardan yararlanılmasını, beyaz blokların TBMM inşaatına, sarı esmer blokların ise Anıtkabir'e seçilmesi ile işin süratleneceğini, zaten yeni ocak açılsa bile artan masrafın nakliye farkı kadar olacağını ifade ederek ısrar etti. Kontrol şefi olan mühendis Latif Doğu kabul etmeyince, Meclis Başkanı Kâzım Karabekir Paşa inşaatın Bayındırlık Bakanlığına devrine karar verdi. Bakanlık müteahhidin teklifini uygun buldu ve E Blok (Başkanlık) dışındaki bloklar Eskipazar travertenleri ile kaplandı. Dikkat edilirse E Blok daha beyazdır. Tozlar zaten bu farkı kaldırmıştır."[54]

The material problem for the outer walls of the Parliament building was solved, and it was now time for the exterior cladding. The decision was to cover the wall with at least 7-8 cm of stone and to make one-third of this cladding with tailed stone, when it was originally planned to be built with brick. This decision not only made the bonding of stone and brick easier, but it would also act as a measure against a potential earthquake. Thus, the wall of the Speaker's Office wing, called Block E, was built with 35 cm brick and 15 cm stone cladding. However, each stonemason was able to process a single stone each day, and it did not seem likely to solve the stone cladding of the entire building this way. The stone gangsaws would allow workers to cut several blocks a day. Yet, this would be the case only if the stones brought from the quarry were calibrated and not broken into pieces during the cutting process. There was no such quarry in Malıköy, and the geological features of the stone didn't allow for the opening of a new quarry:

> "We started with Malıköy for the exterior cladding. We extracted big chunks of blocks from the fields. We were able to utilize them on exterior walls with no problems. However, when it came to coating, first, the thickness had to be reduced to 8 cm as it had a brick wall behind it. There was plumbing in the brick; there was this and that, so we could not make it entirely of stone. To cut the stone, we had to use a gangsaw, but the quarries were not suitable for that. At the time, the construction of Anıtkabir opened quarries in Denizli. We took the light-colored white stone from Denizli quarries... Its transportation, from Denizli to here by both truck and rail, again by truck, to the construction site, of course, all of it was very expensive, but it turned out to be something permanent, a coating was created that did not need repairs."[53]

For the stone cladding of other blocks, a new solution was found:

> "Hayri Kayadelen, who was trained in the construction of the railway, insisted that in order to complete the work quickly and on time, the quarries developed for the construction of Anıtkabir should be utilized. Selecting white blocks for the construction of the GNAT and the yellow and brown blocks for Anıtkabir would speed up the process. He also claimed that even if a new quarry was opened, the increased cost would be as much as the transportation difference. When the control manager, engineer Latif Doğu declined the offer, the Speaker of the Assembly Kazım Karabekir Pasha decided to transfer the construction to the Ministry of Public Works. The Ministry approved the contractor's offer and the blocks except for Block E (Speaker's Office) were covered with Eskipazar travertines. If you look up close, Block E is whiter. Dust has already removed that difference, though."[54]

BİNANIN MİMARLARI

PROF. HOLZMEİSTER — Yeni Meclis binasının proje mimarı olan Avusturyalı Prof. Dr. Clemens Holzmeister Ankarada daha birçok büyük yapı ile Güven Anıtının da projelerini yapmış, inşaatlarını yöneltmiştir...

Yüksek Mimar Ziya Payzın

Yüksek Tesisat Müh. Vehbi Ekesan

Hayat Dergisi 1961, sayı 1

Hayat Magazine 1961, issue 1

Yarışma projesinde, dönemin uluslararası mimarlık anlayışına uygun olarak betonarme iskelet, dolgu tuğla duvar ve düz çatıdan oluşan "kübik tasarım"ı aynı zamanda Türkiye'nin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşullara uygun niteliktedir. İnşaat mevcut koşullar ve imkânlar ölçüsünde sürdürülmek durumundadır. İlerleyen zaman içinde cephesinin travertenle, çatının bakırla kaplanması ve deprem olasılığına karşı betonarmesi güçlendirilmiş kâgir duvarlar, yapının neoklasik etkisini güçlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı "millî" duyguların öne çıkmasına yol açarken mimarlık da bundan nasibini alır. Türkiye'deki yansımalarından biri, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına klasik Ege, klasik Osmanlı biçimlerinden ve eski Anadolu motiflerinden oluşan detayların katılmış olmasıdır.[55]

"Anadolu'daki gerçek Türk hazinelerinin değerlerini ortaya çıkarmak bizim görev yaparken izlememiz gereken yol oldu. Büyük Millet Meclisi inşaatında da bu ilkeye sadık kaldık. Türkiye'de kaldığım on altı sene içinde önce İstanbul'da sonra Ankara'da yalnız inşaat ile değil araştırma ile ilgilendim. Hangi değerleri bu ülkeden çıkartabiliriz araştırması. Benim için en büyük hazine mermerlerdi. O zaman Türkiye'de sadece beyaz mermer tanınıyordu. Hükûmet kanalı ile jeologlardan başka türlerin aranmasını sağladım."[56]

Bu dönemde ithalatın kısıtlı olması, yerel malzemenin kullanılmasını zorluyor, yeni ocaklar açılıyor, böylece bu alanlarda Türk usta ve sanatçılar yetişmeye başlıyordu. Yapıda kullanılan taş, tuğla, mermer, demir, çimento, alçı, kireç, ahşap ve çini yerliydi.[57]

The "cubic design" of the competition project consisting of a reinforced concrete frame, infill brick walls and a flat roof, in accordance with the international architectural understanding of the period, was also suitable for the unfavorable economic conditions in which Türkiye found itself. Construction had to be continued within the limits of the existing conditions and means. Over time, the covering of the facade with travertine, the roof with copper, and the reinforced concrete masonry walls against the possibility of earthquakes strengthened the neoclassical effect of the building. While the Second World War brought "national" sentiments to the fore, architecture also received its share. One of its reflections in Türkiye is the inclusion of details consisting of classical Aegean, classical Ottoman forms and old Anatolian motifs in the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye.[55]

"Uncovering the value of the true Turkish treasures in Anatolia became the path we had to follow for our mission. We remained faithful to this principle in the construction of the Grand National Assembly. During the sixteen years I stayed in Türkiye, first in İstanbul and then in Ankara, I was involved not only in construction but also in research. Research into which treasures we could extract from this country. For me, marble was the greatest treasure. At that time, only white marble was known in Türkiye. Through the help of the government, I had geologists explore other types."[56]

The limited imports during this period required the use of local materials, new quarries were opened, and thus Turkish masters and craftsmen began to be trained in these areas. The stone, brick, marble, iron, cement, plaster, lime, wood and tiles used in the construction were local.[57]

TBMM inşaatı
Parti Grup Toplantı Salonları
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT
Party Group Meeting Halls
The Archive of Ziya Payzın

Yarışma sonrası etüt, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi
Sketch following the design competition, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

"Türkiye'miz bu bakımdan zengin. Neden zengin? Dağ var, ova var, yayla var, taş var, deniz var, akarsu var, çakıl var, her şey var ve de o kadar çeşitli taş var ki nereyi kazsanız bir başka değer taşıyan bir taş bulabiliyorsunuz ama taş yerin altında, bedava çıkmıyor. Bu gayreti sarf etmek için de yatırım yapmanız gerekiyor. İşte biz bu yatırımları yaparak işe başladık. Yani kıymetli taşları buluyorsunuz –ocaklarda köylü parça hâlinde kullanmış- ama büyük ebatta çıkarmak için evvela ocak açmanız gerekiyor. Sonra ulaşım sistemine bağlamak, demir yolu, kara yolu, işte bütün bunları taşların değerine göre, cinsine göre biz yaparak başladık. Onun için pahalıya mal oldu ama dışarıdan getirmekten daha ucuz oldu... Böyle bir şey için dışarıdan ithal etmek imkânı yoktu. O yola da tevessül etmek yerine biz ocakları açtık, yolunu yaptık, işçiyi öğrettik, eğittik ve bu işleri böyle en ucuza mal etmek yoluna gittik. Onun için, burada gördüğünüz bütün bu mermerler, taşlar, çakıl, kum, hepsi yerli malzemedir. Ama doğramalara gelince, iki cins kullanmak zarureti oldu. Biri iç bahçedeki alüminyum doğrama. Türkiye'de alüminyum cevheri var ama bununki gibi alüminyum elde etmek mümkün değil. Büyük fabrikalar kurmak lazımdı. Ancak bu binadan sonra Seydişehir'de alüminyum sanayii kuruldu. Biz İtalya'dan ithal ettik. O da tütün ile doğrama takası yaparak. Bir de cam sanayiimiz yoktu. Cam şişe yapılabiliyor ama pencere camı ayrı bir teknoloji. Büyük bir yatırım, büyük bir fabrikasyon işiydi. O zaman bu imkânımız yoktu. Camları mecburen ithal ettik."[58]

"Our country is rich in this respect. Why is it rich? There are mountains, plains, plateaus, stones, seas, rivers, gravel, everything, and there are so many different kinds of stones that wherever you dig, you can find a stone with value. However, the stone is underground and it doesn't come out for free. To make this effort, you need to invest. That's why we started by making these investments. That is, you find valuable stones – the villagers used them in pieces in hearths– but to extract them in large sizes, you first need to open a quarry. Then you need to connect them to the transportation system, railway, road; we started by doing all these things according to the value and type of stones. That's why it cost a lot, but it was cheaper than importing from abroad... There was no possibility of importing from abroad. Instead of resorting to that path, we opened the quarries, built the roads, trained and educated the workers, and did these things in the cheapest way possible. We went down the path of making it our own. Therefore, all these marbles, stones, gravel, sand, that you see here, are all local materials. As for joinery, it became necessary to use two types. One was the aluminum joinery in the inner courtyard. There is aluminum ore in Türkiye, but it is not possible to obtain aluminum like this. There was need for large factories. However, aluminum industry flourished in Seydişehir only after the building was complete. We imported from Italy. That was by bartering tobacco with joinery. Also, we didn't have a glass industry. Glass bottles could be manufactured, but window pane is a different technology. It was a big investment, a big manufacturing job. At that time, we didn't have that opportunity. Thus, we had to import the glass."[58]

TBMM inşaatı, batı cephe
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, west facade
The Archive of Ziya Payzın

Binanın taş kaplanması konusundaki karar, inşaatın tamamlanmasının bir yıl gecikmesine neden olduğu gibi, saçakları yapılmadan kaplanan çatının bakır kaplamasının fırtınada uçmasına yol açar. Bu sırada Clemens Holzmeister'in vekili ve inşaat bürosunun baş yöneticisi Mühendis Waldopfel bir gece kalp krizi geçirerek hayatını kaybeder. Yerine getirilen Mimar Reichl'ın, Türkçe bilmemesi, mali işlerden anlamaması sonucunda yönetim ile arası bozulur. Clemens Holzmeister ise inşaatın yönetimi ve mali işleri ile ilgilenmemiş, sadece tasarıma odaklanmıştır. Holzmeister bütün bu karışıklıklara kesin bir çözüm bulur. 3 Ekim 1947'de Ziya Payzın artık Holzmeister'in "umumi vekili"dir:

> "...Betonarme, imalat ve proje işleri ön plandaydı. İnşaat doğrudan TBMM Başkanlığınca bir kontrol şefliği ile yürütülüyordu. Reichl bu yükü ancak bir buçuk ay taşıyabildi. Bunun üzerine hocam Holzmeister, beni Bayındırlık Bakanlığına götürdü, Muammer Çavuşoğlu'na takdim etti. Kendine vekil tayin etmek istediğini, en iyi talebesi olduğumu, okulu pekiyi derece ile bitirdiğimi ve güvendiği için Bakanlığın iznini istedi. Bakanlığın onayından sonra 3.10.1947'de hocamın umumi vekili olarak TBMM inşaatının Ankara proje bürosunun ve inşaatının kontrol hizmetini tam yetki ve de yükü ile üzerime alıp yönetmeye başladım."[59]

Holzmeister'in İstanbul Teknik Üniversitesindeki en çalışkan ve yetenekli öğrencilerinden olan Ziya Payzın, inşaatın bundan sonraki yürütücüsüdür artık:

> "Şaşırdım kaldım. Herkes oğluna itimat etmiyor, hoca bana itimat etti. Holzmeister çok para alıyor deniyordu ama parayı toplayıp taksim ettiğimde elde bir şey kalmıyordu."[60]

The decision to clad the building in stone caused a one-year delay in the completion of the construction, as well as the copper cladding of the roof to be blown away in a storm, which was covered before the eaves were built. Meanwhile, Clemens Holzmeister's deputy and the chief manager of the construction office, Engineer Waldopfel, died of a heart attack. His replacement, Architect Reichl, had a falling out with the management because he did not speak Turkish and did not understand financial matters. Clemens Holzmeister, on the other hand, did not deal with the management and financial affairs of the construction and only focused on the design. Holzmeister found a definitive solution to all these complications. On October 3, 1947, Ziya Payzın became Holzmeister's "general deputy":

> "...Reinforced concrete, manufacturing and project works were of priority. The construction was managed directly by the Speaker's Office of the GNAT through a supervisor. Reichl could only bear this burden for a month and a half. Thereupon, my professor Holzmeister took me to the Ministry of Public Works, and introduced me to Muammer Çavuşoğlu. He said that he wanted to appoint me as his deputy, that I was his best student, that I had graduated from school with excellent grades, and that he trusted me, and asked for the permission of the Ministry. After the approval of the Ministry, on 3.10.1947, I assumed control of the Ankara project office and the construction of the GNAT as my professor's general deputy, with full authority and burden, and started to manage it."[59]

Ziya Payzın, one of Holzmeister's most hardworking and talented students at İstanbul Technical University, was now in command of the construction:

> "I was baffled. There are people who don't even trust their own kin, but my teacher had trusted me. Holzmeister was said to be getting a lot of money, but when I collected the money and made the payments, there was nothing left."[60]

TBMM inşaatı
Ziya Payzın Arşivi
The construction of GNAT
The Archive of Ziya Payzın

Çıkarılan 5011 sayılı Kanun[61] uyarınca inşaat, tahsis edilen ödenek ile beş yılda tamamlanacaktır. Ziya Payzın, projeleri teker teker inceleyerek değerlendirir, yapılacak işlerin maliyetini ve süresini gösteren bir iş programı hazırlayarak Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri başkanına sunar. Bundan sonra kanun değişir ve yeni ihaleler yapılamayınca Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatı da yavaşlar. Ziya Payzın ekonomik nedenlerle inşaat kadrosunda tasfiye yapmak zorunda kalır:

> "İlk hakedişi Merkez Bankasından aldığımdan (bu kadar toplu parayı bir arada hiç görmediğimden) koşarak büroya geldim. Herkesin aylığını verince bana bir şey kalmadı. Çalışanların çoğu savaştan canını kurtaran kimselerdi. Kısmen kesinti yapamazdım, zaten zor geçiniyorlardı. Kredi alarak sorunları çözdüm ama bizim de kadromuza çeki düzen vermemiz gerektiğini anladım."[62]

According to Law No. 5011,[61] the construction would be completed in five years with the allocated funds. Ziya Payzın examined and evaluated the projects one by one, prepared a work program showing the cost and duration of the work to be done, and submitted it to the Head of Construction Department of the Ministry of Public Works. After, the law changed, and when new tenders could not be made, the construction of the building of the Grand National Assembly of Türkiye slowed down. Ziya Payzın had to dismiss some of the construction staff due to economic reasons:

> "As soon as I received the first payment from the Central Bank (since I had never seen such a large sum of money at once), I rushed to the office. After paying everyone's salaries, nothing was left for me. Most of the workers had escaped the war. I couldn't make partial cuts, they were already struggling to make ends meet. I solved the problems by taking out a loan, but I realized that we also needed to tidy up our staff."[62]

Ülke savaşa girmemişse de yorgundur, ekonomi zor durumdadır. Recep Peker'in Başbakanlığı (1946-1947) döneminde ilk defa bir halk ayaklanması olur. Bunun üzerine yapıyı kuşatan duvarların 40 cm yükseltilmesi istenir:

> "Savaş sona ermişti. Bir taraftan genç nüfusun askere alınması, diğer taraftan fiyatların dondurulması nedeni ile üretim durma noktasına gelmişti. Her konuda karaborsalar oluştu, devletçe beslenen dar gelirli olarak ilan edildi. Böylece millet, dar gelirli ve bol gelirli olarak bölündü... Varlık vergisi kondu... Bütün bunlar ve ön birikimler huzursuzluğu artırdı ve meydanda toplanmalar başladı. TBMM, çevre duvarının 40 cm daha yükseltilmesini istedi... Bir yandan Türk lirası değer kaybederken, yıllık sabit ödenek yetersiz oluyor, diğer taraftan inşaata ödenek konması muhalefetle karşılaşıyordu. Her an inşaatın durma tehlikesi vardı. Biz ise yapılacak inşaat maliyeti üzerinden %1,75 hesabı ile ofisimizin masrafını alabiliyorduk. O da büronun maaşlarına yetmiyordu."[63]

Diğer yandan Atatürk'ün yaşadığı dönemden farklı olarak kent içi nüfusun giderek artması, kentte kimi olayların baş göstermesi; Ziya Payzın'ın anlatımı ile yeşillik alanların, bahçelerin azalmasına, bina silüetlerinin çoğalmasına yol açar. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yerleşim planı güvenlik gerekçesiyle eleştirilmeye başlanır. Binanın tamamlanması hâlinde ekonomik sıkıntı yaratacağı, bu nedenle inşaatın durdurulması ya da üniversiteye, hastaneye dönüştürülmesi fikirleri ortaya çıkar. Ekonomik gerekçelerle işlevini değiştirme çabaları oluşur. Bu sırada Demokrat Parti (1950-1960) büyük çoğunlukla iktidara geldiğinde kaba inşaat neredeyse bitmiştir. Ziya Payzın bina hakkındaki düşüncelere ve yapılanlara ilişkin son durumu Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeni Başkanı Refik Koraltan'a (1950-1960) anlatır. Taahhüt edilen Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Meclis Başkanı konutu ve idareci üyeler konutlarını yapmama yoluna gidilmesi çözüm olarak düşünülür. Zira, Meclis Başkanı konutunun inşasına başlanacağı zaman Kâzım Karabekir Meclis Başkanı olmuş (1946-48) ve konut inşaatını zaten durdurmuştur. Yapılmayan ve ertelenen işlerin maliyeti basından kamuoyuna bildirilir.

Although the country did not join the war, it was exhausted, and the economy was in a dire situation. During Recep Peker's term as Prime Minister (1946-1947), there was an uprising for the first time. Following this, it was requested that the walls surrounding the building be raised by 40 cm:

> "The war was over. Production had come to a halt due to the enlistment of the young population on the one hand and the price freeze on the other. Black markets emerged in every sector, and those that were supported by the state were declared to be with low income. Thus, the nation was divided into low-income and high-income groups... A wealth tax was imposed... All these and the accumulated tensions increased unrest, and gatherings began in the square. GNAT requested that the perimeter wall be raised by another 40 cm... On the one hand, as Turkish lira was losing value, the annual fixed allowance was becoming insufficient, and on the other hand, the demand of further funds for construction was met with opposition. There was a constant danger of the construction coming to a halt. We, however, could only pay our office expenses with a 1.75% calculation of the construction cost. That was not enough even to pay the office staff."[63]

On the other hand, unlike the period in which Atatürk lived, the increasing urban population and the emergence of certain events in the city led to a decrease in green areas and gardens and an increase in building silhouettes, as described by Ziya Payzın. The layout of the Grand National Assembly of Türkiye was beginning to be criticized due to security concerns. Ideas emerged that the completion of the building would create economic difficulties, and therefore, construction should be stopped or it should be converted into a university or hospital. There were efforts to change its function for economic reasons. When the Democratic Party (1950-1960) came to power with a large majority, the rough construction was almost finished. Ziya Payzın explained the latest situation regarding the thoughts and activities about the building to the new Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye, Refik Koraltan (1950-1960). The solution considered was to not build the promised Prime Ministry, Ministry of Foreign Affairs, the Speaker's residence, and the residences of the administrative members. Indeed, when the construction of the Speaker of the Parliament's residence was about to begin, Kazım Karabekir became the Speaker of the Parliament (1946-48) and had already stopped the construction of the residence. The cost of the unfinished and postponed works were reported to the public through the press.

Ancak daha sonraki bir zamanda Başbakanlık binasını gerçekleştirmek gerekirse nereye yapılacağı sorusu ortaya çıkar. Payzın yapılamayan binalarla ilgili çözüm önerilerini ve harcamalarda tasarruf sağlayacak içerikteki düşüncelerini Meclis Başkanlığına sunar.[64]

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının projesi yapılırken verilen programa göre yerleşke şu binalardan oluşacaktır:

1. Esas Meclis Binası (A, B, C, D)
2. Cumhur Reisliği (E)
3. Merasim Binası (F)
4. Başbakanlık (G)
5. Dışişleri Bakanlığı (H)
6. Meclis Başkanı Konağı (J)
7. İdare Hizmetleri Apartmanları (K)
8. Arşiv Binası (L)
9. Polis Kışlası (N)
10. Hademe/Bahçıvan Pansiyonu (Q1), Matbaa (Q2), Şoför Santrali (P), Çiçek Serleri (R), Oto Atölyesi (S)
11. Cumhurbaşkanı Sarayı (T)

Programa göre; toplantı salonları, encümen salonları, bakanların çalışma odaları, halkla ilişkiler salonları, üyeler için yemek salonu, memur yemek salonu, kütüphane ve arşiv, sığınaklar, Cumhurbaşkanlığı binası (E Blok) ve tören salonu (F Blok) tamamlanır.[65]

Kaba inşaatı tamamlanan bölümlerin ince işleri sürmektedir. Clemens Holzmeister'in 1938 tarihli yarışma sonrası etüdünde ve 1946 tarihli çiziminde yer alan "Cumhurbaşkanlığı Sarayı" (T Blok) uygulanmamıştır. "Meclis Başkanı Konağı" (J Blok) ihale edilmiştir. Ancak inşaata başlanacağı sırada konut ile ilgili taahhüt durdurulmuş, bunun yerine aynı taahhüt kapsamında Muhafız Kışlası, Polis Kışlası, Matbaa ve Santral binaları yapılmıştır.

However, the question arose as to where to build the Prime Ministry if it becomes necessary to construct it at a later date. Payzın presented his solution proposals regarding the buildings that could not be constructed and his thoughts on savings to the Speaker of the Parliament.[64]

According to the program given in the project of the building of the Grand National Assembly of Türkiye, the site would consist of the following buildings:

1. The Main Parliament Building (A, B, C, D)
2. Presidential Building (E)
3. Ceremony Hall (F)
4. Prime Minister's Office (G)
5. Ministry of Foreign Affairs (H)
6. The Residence of the Speaker of the Assembly (J)
7. Administrative Member Lodgings (K)
8. Archive (L)
9. Police Barracks (N)
10. Caretakers' / Gardeners' Lodgings (Q1), Printing House (Q2), Driver's Office (P), Greenhouses (R), Garages (S)
11. Presidential Palace (T)

According to the program; meeting halls, council chambers, study rooms of ministers, public relations halls, dining hall for members, dining hall for officers, library and archive, shelters, Presidential building (Block E) and ceremony hall (Block F) were completed.[65]

The finishing work continued on the sections where the rough construction has been completed. The "Presidential Palace" (Block T), which was included in Clemens Holzmeister's 1938 post-competition sketch and 1946 drawing, was not implemented. The " Residence of the Speaker of the Parliament " (Block J) was tendered. However, when construction was about to begin, the commitment regarding the residence was stopped and instead, the Guard Barracks, Police Barracks, Printing House and Driver's Office buildings were built within the scope of the same commitment.

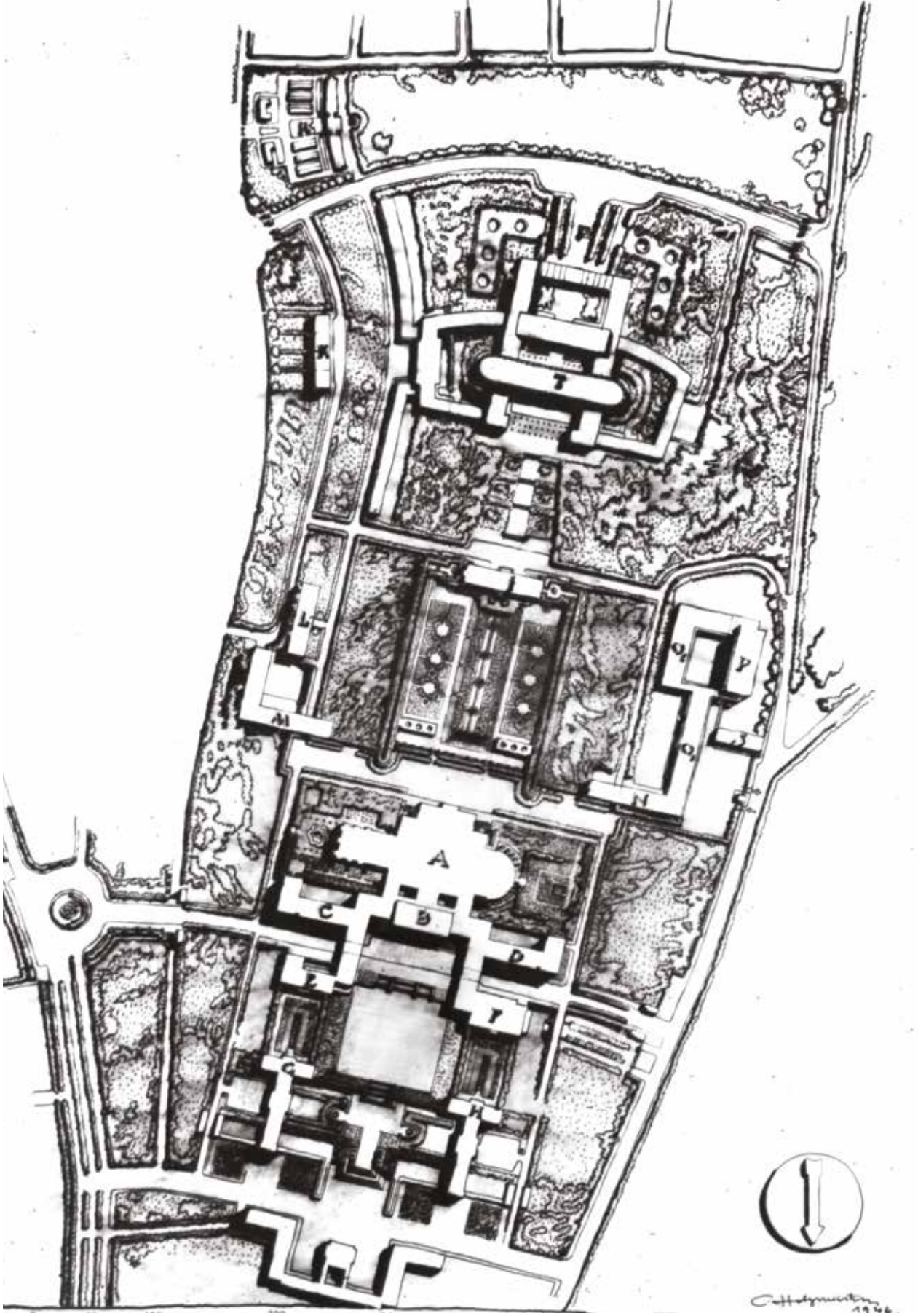

(A) (D) ESAS MECLİS BİNASI
(E) CUMHUR REİSLİĞİ
(F) MERASİM BİNASI
(G) BAŞ BAKANLIK
(H) DIŞ İŞLERİ BAKANLIĞI
(J) MECLİS BAŞKANI KONAĞI
(K) İDARE HEYETİ APARTMANLARI
(L) ARŞİV BİNASI
(M) MUHAFIZ KIŞLASI
(N) POLİS KIŞLASI
(O) HADEME, BAHÇEVAN PANSİONU
(Q) MATBAA
(P) SOFAJ SANTRALI
(T) CUMHUR BAŞKAN SARAYI
(R) ÇİÇEK BİTİŞLERİ
(S) OTO ATÖLYESİ

TBMM yerleşkesi, 1946, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

GNAT campus, 1946, C. Holzmeister
GNAT Archive

TBMM genel görünüm, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

GNAT view from above, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Ziya Payzın'ın önerisinde bina, plan özellikleri ile hastane veya üniversite olmaya katiyen uygun değildir. Holzmeister'in özgün projesine göre Meclis binası ile İçişleri Bakanlığı binası arasında yer alan Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı binalarını (G ve H bloklar) kaldırıp Meclis binasının kuzeyindeki yolu genişletmeyi; Başbakanlığın bugünkü Meclis Başkanlığı binasına, Dışişleri Bakanlığı binasının da batı yan kanada (D Blok) yerleştirilmesini önermiş, oluşturulan komisyon Ziya Payzın'ın önerisini uygun bulmuştur. Öneride, Meclisin önündeki ihata duvarının kaldırılarak halka açık park olarak düzenlenmesi ve böylece milletvekillerinin halk ile kucaklaşması düşünülmektedir. Komisyon, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı birimlerinin binanın farklı bölümlerine yerleştirilmesine karar verir. Cumhurbaşkanlığı olarak planlanan E Blok ile B1, C1 ve C2 bloklarına Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı; B3, D1, D2 bloklarına da Dış Ticaret daireleri yerleşecek, böylece yeni bina yapmaya gerek kalmadan büyük bir tasarruf sağlanacaktır.[66] Bu öneri, daha sonra özgün kullanıma dönülmek şartlarıyla benimsenmiş, böylece inşaatın devam etmesi sağlanmıştır.

In Ziya Payzın's plans, the building is absolutely unsuitable for being a hospital or a university. Ziya Payzın proposed removing the Prime Ministry and Ministry of Foreign Affairs buildings (Blocks G and H) which would be located between the Parliament building and the Ministry of Interior building in Holzmeister's original project, widening the road north of the Parliament building, placing the Prime Ministry in the current Speaker's building, and the Ministry of Foreign Affairs in the western side wing (Block D). The committee approved Ziya Payzın's proposal. The proposal also considered removing the perimeter wall in front of the Parliament and arranging it as a public park, thus allowing members of parliament to connect with the public. The committee decided to place the Prime Ministry, Presidency, and Ministry of Foreign Affairs units in different parts of the building. Block E, planned as the Presidency, and blocks B1, C1, and C2 were allocated to the Prime Ministry and the Ministry of Foreign Affairs; Foreign Trade offices would also be located in Blocks B3, D1, and D2, thus achieving great savings without the need to build a new building.[66] This proposal was later adopted on the condition to return to the original use later, thus ensuring the continuation of the construction.

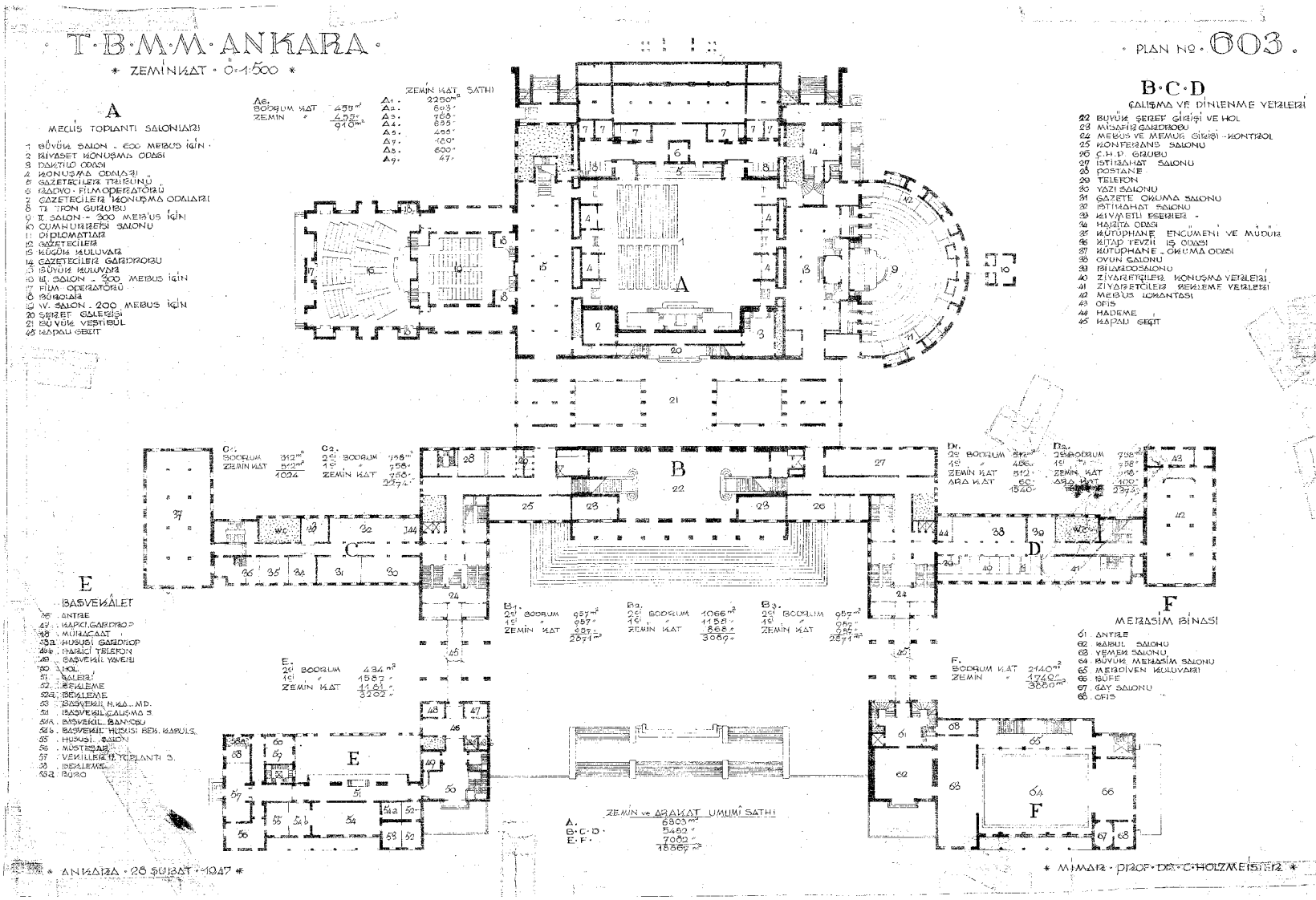

TBMM zemin kat planı, 1947, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

GNAT ground floor plan, 1947, C. Holzmeister
GNAT Archive

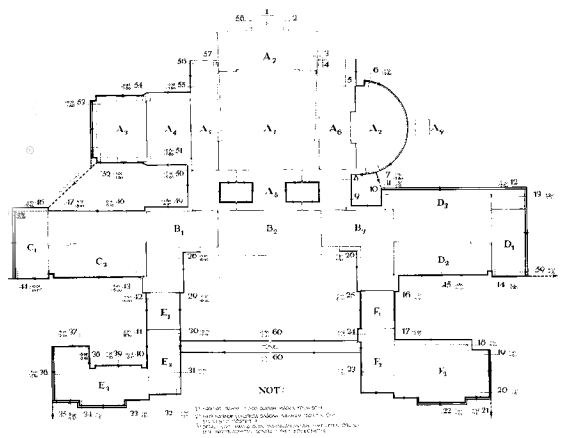

TBMM arazisi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

GNAT site, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

TBMM, doğudan görünüş
Ziya Payzın Arşivi

GNAT, view from the east
The Archive of Ziya Payzın

İnşaatın Tamamlanması
Completion of the Construction

1957 yılında Bağdat Paktı Bakanlar Konseyinin Ankara'da toplanacak olması ile III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ilk tarihî gününü yaşar.[67] İlk toplantısı İran parlamento binasında yapılan konseyin ikinci toplantısı Türkiye'de olacaktır ancak bunun için Ankara'da yeterince uygun bir bina yoktur. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasının mevcut salonları böyle bir toplantı için yeterince elverişli değildir. Ziya Payzın, ödenek çıkarıldığı takdirde inşaatın tamamlanarak Bağdat Paktı toplantısı için hazır hâle getirilebileceğini taahhüt eder. Henüz kullanıma hazır olmayan yapıda pencereler, koltuk ve duvar kaplamaları yoktur. Sıhhi tesisatı Vehbi Koç Siemens ile yapmaktadır. Payzın'ın söz ettiği ısıtma işini yapan İsviçre firması Sutzer'dir. Döviz sorunu Başbakan Adnan Menderes'in girişimiyle çözümlenir:

> "Yıl 1957, konu Başbakan Adnan Menderes'e intikal etmiş. Çare yok. 20 gün kaybedilmiş. Menderes tatile rağmen 30 Ağustos günü parayı İsviçre'ye transfer ettirmiş. 1 Eylül'de İsviçre'den 'alındı' telgrafı geldi. Hemen üç postalı çalışma düzeni kurduk. Gece gündüz çalışıyoruz."[68]

In 1957, the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye experienced its first historic day with the meeting of the Baghdad Pact Ministerial Council in Ankara.[67] The first meeting of the council was held in the Iranian parliament building, and the second meeting was to be held in Türkiye, but there was not a suitable venue in Ankara for this. The existing halls of the 2nd building of the Grand National Assembly of Türkiye and the Faculty of Language and History-Geography were not sufficient for such a meeting. Ziya Payzın guaranteed the completion of the project before the Baghdad Pact meeting as long as the necessary funding was provided. The incomplete building lacked windows, seats, and wall claddings. Vehbi Koç was doing the plumbing with Siemens. The heating work mentioned by Payzın was done by the Swiss firm Sutzer. The foreign exchange problem was solved with the initiative of Prime Minister Adnan Menderes:

> "The year was 1957, and the matter was brought to the attention of Prime Minister Adnan Menderes. There was no other solution. 20 days were lost. Despite the national holiday, Menderes had the money transferred to Switzerland on August 30. On September 1, a telegram arrived from Switzerland confirming receipt. We immediately set up a three-shift work system. We worked day and night."[68]

Ziya Payzın'ın taahhüt ettiği gibi 1 Şubat'ta bina ısınır ve 2 Şubat'a yetişir.[69] Payzın teleks sistemi ile uğraşırken meraklı bir Amerikalı yanına gelerek, kısmen döşenmiş olan mermerleri gösterir ve bunların Kanada'dan mı yoksa Avusturya'dan mı getirtildiğini sorar:

"Her cins için yol yaptık, ocak açtık, çok uğraştık ama 54 çeşit mermer bulduk dedim. 'Öyleyse siz dünyada üçüncü olmazsa dördüncü mermer üreticisi olabilirsiniz.' deyince tepem attı. Ertesi gün atölyeye gittim. 15x30 cm boyutunda her cins mermerden numune hazırlattım. A8'deki panoya dizdim. Ortasına Türkiye haritası koyup iple çıktığı yeri göstermek istedim. Aslında panoyu bir sanatçıya yaptırıp, binanın nelere vesile olduğunu anlatır bir hâle sokabilirdim ama mevzuat müsait değildi. İnşaat ödeneği ile sanat işleri yapılamazdı."[70]

As Ziya Payzın had promised, the building was heated on February 1st and ready by February 2nd.[69] While Payzın was working on the telex system, a curious American came up to him, showed him the partially laid marbles, and asked whether they were brought from Canada or Austria:

"I said, 'We built roads for every type, opened quarries, worked very hard, but we found 54 types of marble.' When he replied, 'Then you could be the fourth, if not third marble producer in the world,' I got furious. The next day I went to the workshop. I had samples of every type of marble prepared, measuring 15x30 cm. I arranged them on an A8 board. I wanted to put a map of Türkiye in the middle and show where each came from using a string. In fact, I could have had an artist make the board and have it explain what the building had accomplished, but the statute didn't allow it. The construction funding couldn't be used for art works."[70]

Şeref Girişi, 1961
Ziya Payzın Arşivi

Honorary Hall, 1961
The Archive of Ziya Payzın

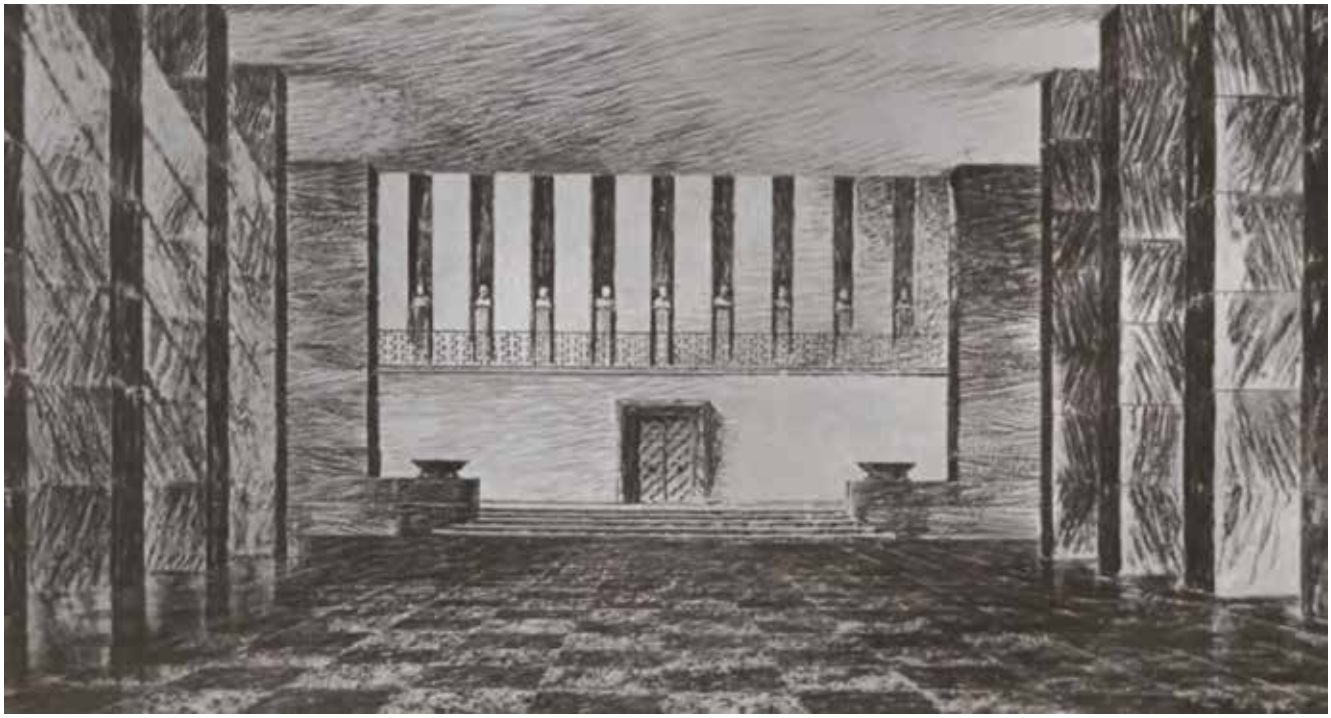

Şeref Holü eskizi, 1940'lar, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi

Sketch of Honorary Hall, 1940s, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

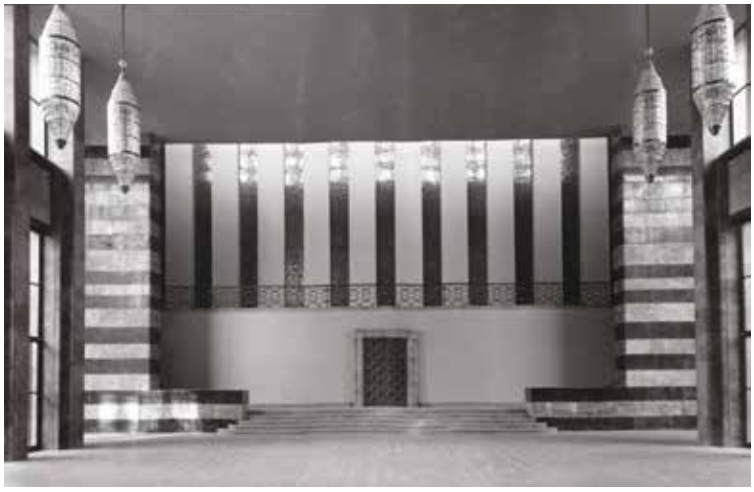

Şeref Holü, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
Honorary Hall, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

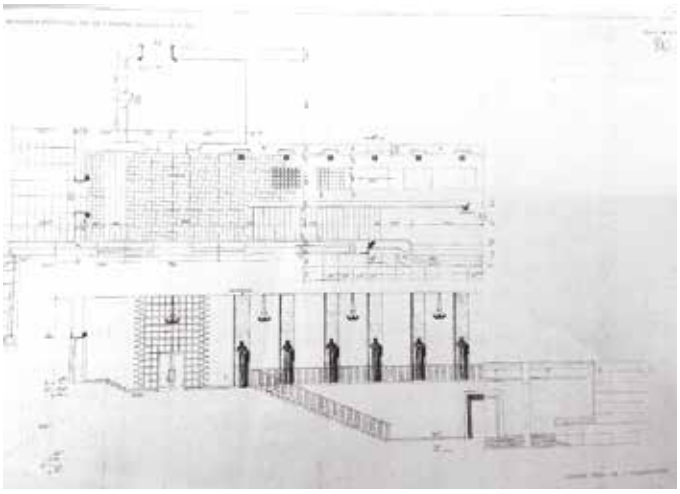

Şeref Holü çizimi 1946, C. Holzmeister
TBMM Arşivi
Sketch of Honorary Hall 1946, C. Holzmeister
GNAT Archive

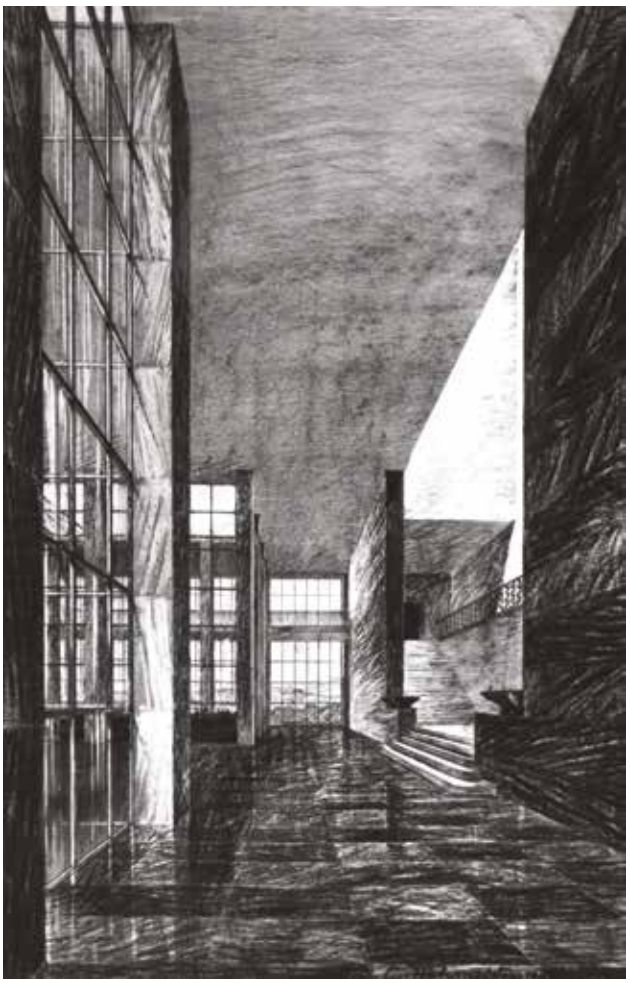

Şeref Holü, C. Holzmeister, 1941
Ziya Payzın Arşivi

Honorary Hall, C. Holzmeister, 1941
The Archive of Ziya Payzın

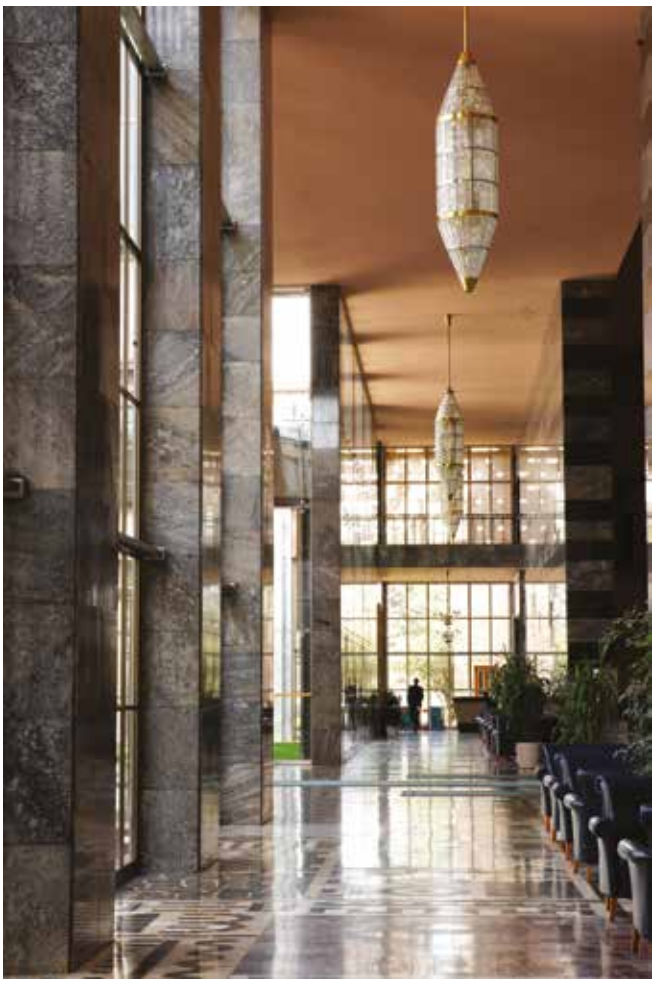

Şeref Holü
Fotoğraf: Enver Naci Şahinci

Honorary Hall
Photography by Enver Naci Şahinci

Payzın salonlar için gerekli olan 2.700 koltuğun projelerini hazırlar, derileri Türkiye'den olmak üzere Almanya'da Bielefeld'de yaptırılır. Cam mozaikler ve seramikler ekonomik yetersizlikler ve zamanın kısıtlayıcılığı nedeniyle tercih edilir:

> "Sıraların şilteleri Almanya'da yapılıyordu. Beykoz'da üretilen derileri Almanya'ya göndermiş, yayları, kauçukları, süngerleri orada imal edilecek ve sadece yerine vidalanacak şekilde geri gelecekti. Ne yazık ki mevzuat bizim gibi düşünmedi, biz deri ihraç etmişiz, sonra koltuk ithal etmişiz, bunların vergileri, ödeneği farklı, bütçe vs. işler karıştı. Onları hallettik fakat benzeri işler Sulzer'in gönderdiği malzeme için de zuhur edince işler aksadı. Malzeme gümrükte kaldı. Toplantıya iki gün kala çare aradık, şantiyedeki bazı parçaları tadilen işi bitirmekten gayrı çıkar yol yoktu. Ancak Sulzer'in sorumlu kişileri bizim yetkimizi aşar deyince telefonu açıp tam yetkili iki uzman gönderilmesini istedim. Hemen uçakla iki uzman gönderdiler. Bu iki kişi kırk sekiz saat ilaç alarak hiç uyumadan çalıştı, panellere su verildi. Toplantı günü salon ısıtıldı. 2.2.1957. Bu olay inşaatımızın kaderini değiştirdi. Önce böyle bir binaya ihtiyaç varmış, lüks değilmiş. Sonra yıllık ödenekte biraz fedakârlık edilirse iş bitebilirmiş dendi, öyle de yapıldı. Bina bitirildi. Bina ısıtılınca blok blok ısıtılan kısımlar kullanıma açıldı."[71]

Bina toplantıya elverişli hâle getirilip bu amaçla kullanılmaya başlandıktan sonra artık bölüm bölüm bitirilmeye çalışılacaktır. Binanın ısınması sağlandıkça büroların olduğu bölüm tamamlanarak yarısı Tevzi ve Tahsis Dairesine; B1, B2, C1 ve C2 blokları üç yıl süre ile CENTO'ya (Central Treaty Organization) verilir.[72] Böylece hem binadan istifade edilir, hem de bina tamamlanmaya çalışılır:

> "Bağdat Paktı Toplantısı için yapılan gayret de boşa gitmedi. Bina ısıtıldı. Bir süre Başbakanlık binayı kullandı. Aslında mimarlara verilen programda E ve F blokları Cumhurbaşkanlığı ofisleri ve Tören Salonu olarak kullanılacaktı. Prof. C. Holzmeister bu iki bloku bir tünel ve bir köprü ile TBMM binasına bağlamış ve önüne yerleştirmişti."[73]

Payzın prepared the projects for the 2,700 seats needed for the halls; while the leather is from Türkiye, they are made in Bielefeld, Germany. Glass mosaics and ceramics were preferred due to economic constraints and time constraints:

> "The cushions for the rows were made in Germany. The leather produced in Beykoz was sent to Germany; the springs, rubber, and sponges were to be manufactured there, and it would be returned just to be screwed in place. Unfortunately, the regulations didn't think like us; we exported leather, then we imported seats: the taxes, allowances, budget, etc. were different, and things got complicated. We sorted those out, but similar issues arose with the materials sent by Sulzer, and things went wrong. The materials were stuck at customs. We looked for a solution two days before the meeting; there was no way out other than finishing the work by modifying some parts on the construction site. However, when Sulzer's staff said that it was beyond their authority, I called and asked for two fully authorized experts to be sent. They immediately sent two experts by plane. These two people worked for forty-eight hours without sleeping, taking medication, and water was given to the heating panels. The hall was heated on the day of the meeting. 2.2.1957. This event changed the fate of our construction. First, it was said that there was a need for such a building, it wasn't a luxury. Then, it was said that the work could be completed if a little sacrifice was made in the annual budget, and so it was done. The building was completed. Once the building was heated, the heated sections were opened for use block by block."[71]

Once the building was rendered suitable for the meeting and put into use for this purpose, efforts were made to complete it section by section. As heating was provided for the building, the section containing the offices were completed, and half of it was given to the Distribution and Allocation Department; Blocks B1, B2, C1 and C2 were given to CENTO (Central Treaty Organization) for a period of three years.[72] Thus, the building was utilized and efforts were made to complete the building:

> "The effort made for the Baghdad Pact Meeting was not in vain, either. The building was heated. The Prime Ministry used the building for a while. Actually, in the program given to the architects, blocks E and F were to be used as the Presidential offices and the Ceremony Hall. Prof. C. Holzmeister connected these two blocks to the Parliament building with a tunnel and a bridge and placed them in front of it."[73]

Genel Kurul Toplantı Salonu (A1), 1960'lar
TBMM Arşivi
Plenary Hall (A1), 1960s
GNAT Archive

Genel Kurul Toplantı Salonu, 2022

Plenary Hall, 2022

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu (A2), 1960'lar
TBMM Arşivi

Ruling Party Group Meeting Hall (A2), 1960s
GNAT Archive

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu
Ruling Party Group Meeting Hall

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu eskizleri, 1940'lar, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketches of Ruling Party Group Meeting Hall, C. Holzmeister
GNAT Archive

Parti Grup Toplantı Salonu (Büyük Salon) (A3), 1960'lar
TBMM Arşivi
Party Group Meeting Hall (Grand Hall) (A3), 1960s
GNAT Archive

Parti Grup Toplantı Salonu (A3)
Party Group Meeting Hall (A3)

Parti Grup Toplantı Salonu (Küçük Salon) (A4), 1960'lar
TBMM Arşivi
Party Group Meeting Hall (Small Hall) (A4), 1960s
GNAT Archive

Parti Grup Toplantı Salonu (A4)
Party Group Meeting Hall (A4)

Doğu Kulis eskizi, 1940'lar, C. Holzmeister
TBMM Arşivi
Sketch of Eastern Lobby, 1940s, C. Holzmeister
GNAT Archive

Doğu Kulis, 1960'lar
TBMM Arşivi

Eastern Lobby, 1960s
GNAT Archive

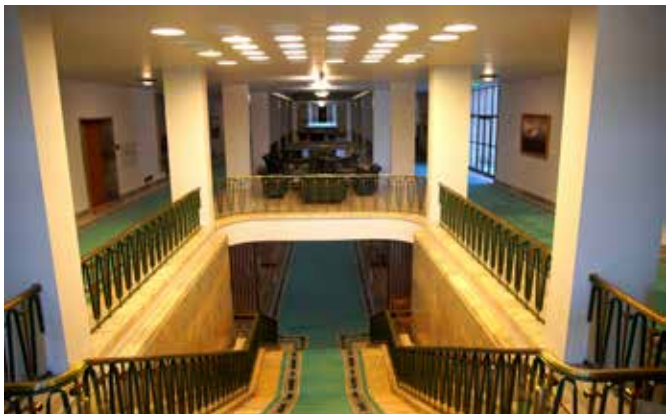

Doğu Kulis

Eastern Lobby

Meclisin bütün mekânlarında kullanılan son derece özenle tasarlanmış 600 büyük avize 1958 yılında Çekoslovakya'da yapılır. Holzmeister ve Ziya Payzın ile birlikte Çek sanatçılar tarafından tasarlanmış, Türkiye'de birikmiş olan tütünle takas edilerek alınmıştır.[74] Aynı dönemde, inşaatın 1949-56 yılları arasında Kontrol Şefi, 1957-63 yılları arasında Tesisat, Tezyin ve Tefriş İşleri Kontrol Amiri Yüksek Mühendis Vehbi Ekesan, o güne kadar bir benzeri olmayan tefriş çalışmalarını yürütür. "Meclis binamız kendi malzememizle, yerli işçilikle ve zevkimize göre döşenmeli" düşüncesi hâkimdir.[75]

The six hundred meticulously designed grand chandeliers used all around the Parliament were made in Czechoslovakia in 1958. The chandeliers were designed by Holzmeister and Payzın with Czech artists and paid by exchanging the tobacco produced in Türkiye.[74] In the same period, Master Engineer Vehbi Ekesan, the Control Manager of the construction between 1949 and 1956, and the Supervisor of the Installation, Decoration and Furnishing Works between 1957 and 1963, carried out the furnishing works that were unparalleled until that day. The general consensus was that "our parliament building should be furnished with our own materials, domestic workmanship and according to our taste."[75]

Ziya Payzın ve Vehbi Ekesan aydınlatma elemanlarının kontrolünü yaparken, 1950'ler sonu
Ziya Payzın Arşivi

Ziya Payzın and Vehbi Ekesan control the lighting elements, End of 1950s
The Archive of Ziya Payzın

Aydınlatma elemanları üretimi, 1950'ler sonu
Ziya Payzın Arşivi

Manufacture of Lighting Fixtures, End of 1950s
The Archive of Ziya Payzın

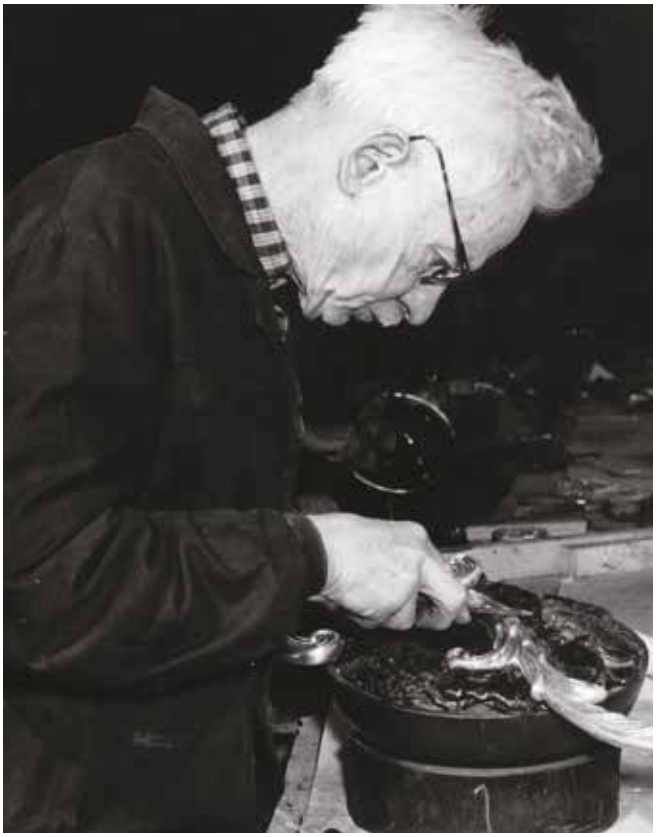

Aydınlatma elemanları üretimi, 1950'ler sonu
Ziya Payzın Arşivi

Manufacturing of Lighting Fixtures, End of 1950s
The Archive of Ziya Payzın

Mobilyaların tasarımı, üretimi, yerleştirilmesi ve bunun iç mimarlığın çağdaş yöntemleri ile çözüme kavuşturulması 1960'ların başında tamamlanır. Bu özenli tefrişin bir parçası olarak sanat eserlerine yer verilmesi, kazanılacak tecrübenin yanında, seramiğin sanat olarak kabul edilmesini ve bu sanatın gelişmesini, rağbet görmesini, Türk seramik sanatının istenen olgunluğa erişmesini sağlamıştır. Ağırlıklı olarak seramik olan bu eserler; sanat tarihimizin önemli isimlerinden Füreya Koral, Ferruh Başağa, Cevdet Altuğ, Meral Kılıç, Nuri İyem, Nasip İyem, Seniye Fenmen, Atilla Galatalı, Kuzgun Acar, İsmet Eroyda, İ. Hakkı Oygar, Tüzüm Kızılcan, Alev Ebuzziya, Ferhan Talay, Erdoğan Ersen, Mengü Ertel, Cemil Eren gibi sanatçılar tarafından üretilmiş ve tefrişte yerini almışlardır.

The process of design, production and installation of furniture and its configuration according to the contemporary methods of interior architecture were completed in the early 1960s. The inclusion of works of art as a part of this meticulous furnishing not only meant gaining a lot of experience in the field, but also led to the acceptance of ceramics as an art, and the development, popularity, and flourishing of Turkish ceramic art. Mainly composed of cereamic, these artworks embedded in the furnishings were produced by the important artists of our art history, including Füreya Koral, Ferruh Başağa, Cevdet Altuğ, Meral Kılıç, Nuri İyem, Nasip İyem, Seniha Fenmen, Atilla Galatalı, Kuzgun Acar, İsmet Eroyda, İ. Hakkı Oygar, Tüzüm Kızılcan, Alev Ebuzziya, Ferhan Talay, Erdoğan Ersen, Mengü Ertel and Cemil Eren.

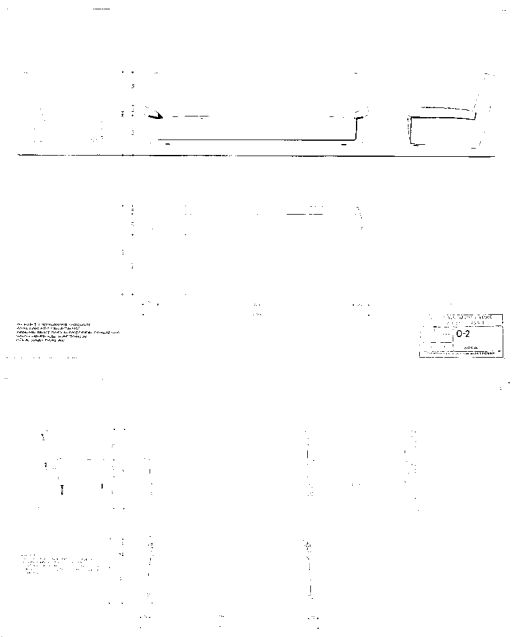

TBMM mobilya çizimleri, 1950'ler
TBMM Arşivi
Sketchings of GNAT furniture, 1950s
GNAT Archive

Şeref Holü ve İç Bahçe, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
Honorary Hall and Inner Courtyard, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Seramik Sehpa Panosu, 1961
Füreya Koral
42x42 cm
Ceramic Table Top, 1961
Füreya Koral

Binada Dışişleri Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi uzun süre yerinde kalmış, Polis Kışlası (N) ile personel bloku (Q1) Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kullanımına, kısmen de İnşaat Müdürlüğüne ve Holzmeister'in bürosuna, Muhafız Kışlası (M) ise Amerikalılar ile ortak kullanıma tahsis edilmiştir.[76] Ödeme Kanunu'nun sınırları artırılarak inşaat sürecine hız kazandırılmıştır. Diğer yandan, tamamlanan işlerin güvenliği ve korunması bir sorun olarak durmaktadır. Binanın henüz bir koruma teşkilatı da bulunmamaktadır. Merkezî santral çalıştığına göre ısıtılan her bloku kullanıma açmak ve kullanıcıya teslim etmek, güvenlik sorununun çözümü için en iyi yol olarak görülür.

The Foreign Trade Department of the Ministry of Foreign Affairs remained in the building for a long time, the Police Barracks (N) and the personnel block (Q1) were allocated to the use of Middle East Technical University and partly to the Construction Directorate and Holzmeister's office, and the Guard Barracks (M) were allocated for joint use with the Americans.[76] The construction process was accelerated by increasing the limits of the Payment Law. On the other hand, the security and protection of the completed works remained a problem. The building did not yet have a security organization. Since the central switchboard was working, opening each heated block for use and handing it over to the user was seen as the best way to solve the security problem.

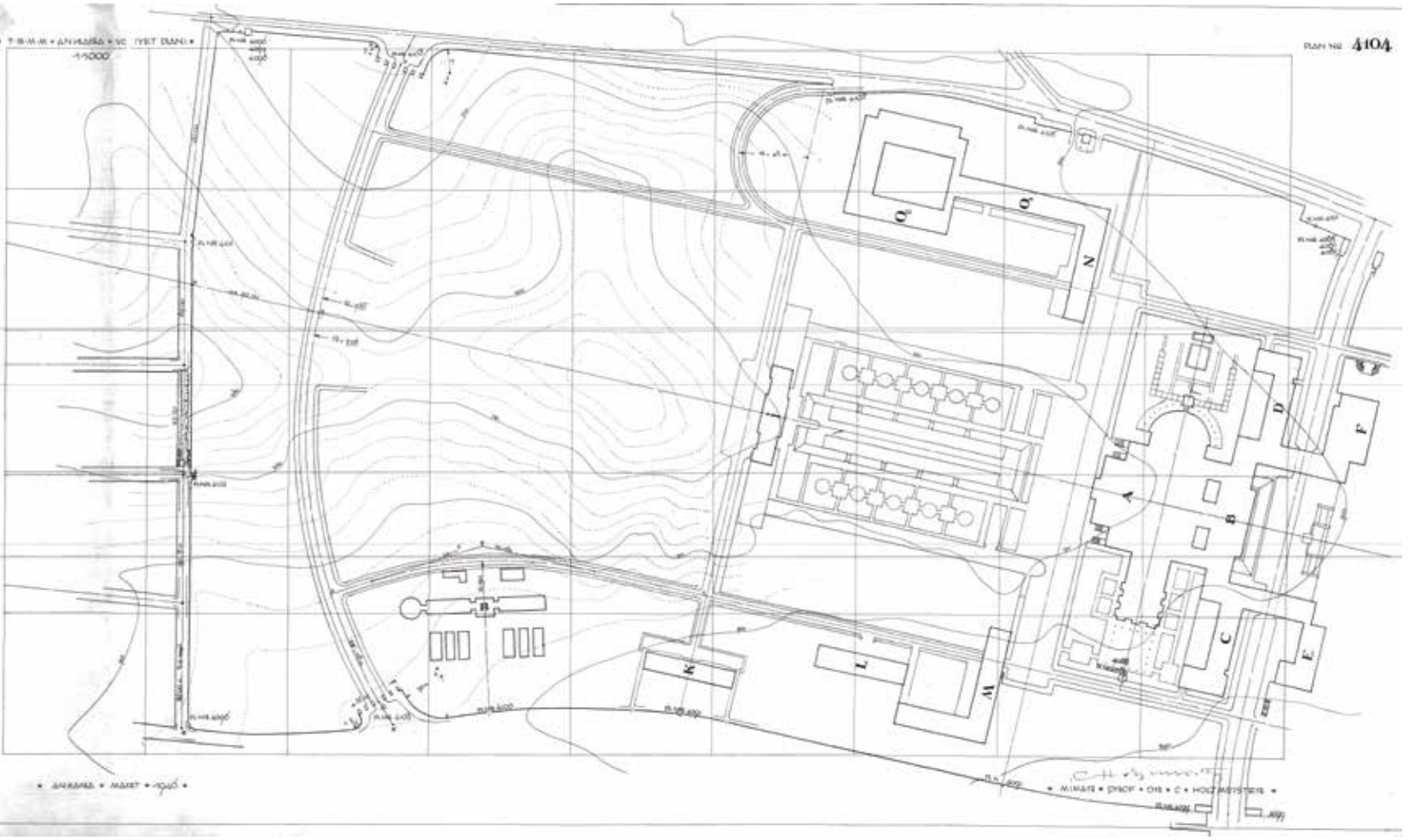

TBMM Yerleşkesi vaziyet planı, 1946, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

GNAT Campus layout plan, 1946, C. Holzmeister
GNAT Archive

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası bu uzun ve meşakkatli sürecin ardından tamamlanmaya yaklaşırken, kullanılmaya başlanması 1961 Anayasası'na göre yapılan ilk seçimden sonraya rastlar. Yeni anayasayı hazırlayacak olan Kurucu Meclis burada çalışacaktır. 1961 yılında resmen hizmete açılan yapının bazı birimleri tamamlanıncaya kadar yukarıda belirtildiği gibi farklı amaçlarla kullanılır:

> "Binanın eksikleri olsa da artık kullanılır hâle gelmişti. Pırlanta kakmalı Eti Güneşi ile değer ve zamanı simgeleyen, bir anahtarlık ucuna tüm kapıları açan Baba Anahtarı takarak dönemin Bayındırlık Bakanı değerli hocam Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan aracılığı ile Sayın Millet Meclisi Başkanına en iyi dileklerimizle teslim ettik (6 Ocak 1961)."[77]

Bina kullanıma açıldığında, Millet Meclisi ve Senato olmak üzere iki Meclis bulunmaktadır. Batı yan kanat (B3 ve D) ile dairesel salon (A2) Senatonun kullanımına verilir. Yapının diğer bölümleri tamamı ile Millet Meclisine geçer ve iki Meclis birlikte çalışmaya başlar.

While the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye was nearing completion after this long and arduous process, the building could only be used after the first elections were held according to the 1961 Constitution. The Constituent Assembly, which would prepare the new constitution, would work there. Some units of the building, which was officially put into service in 1961, were used for a variety of purposes until completion as stated above:

> "Despite some shortcomings, the building was now usable. We attached the Father Key that opens all doors to a keychain of diamond-inlaid Hittite Sun symbolizing value and time and delivered it to the Honorable Speaker of the National Assembly through the then Minister of Public Works, my esteemed professor Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan, with our best wishes (January 6, 1961)."[77]

When the building was put into service there were two chambers in the Parliament, the National Assembly and the Senate. West side wing (B3 and D) and the circular hall (A2) were allocated for the use of the Senate. The other parts of the building were completely transferred to the National Assembly and the two Assemblies began to work together.

Şeref Girişi, 1960'lar
TBMM Arşivi

The Honorary Hall Entrance, 1960s
GNAT Archive

TBMM Başkanlığı (E Blok)
TBMM Arşivi

The Office of the Speaker of GNAT, (Block E)
GNAT Archive

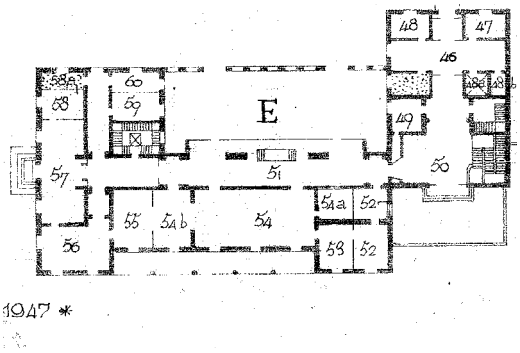

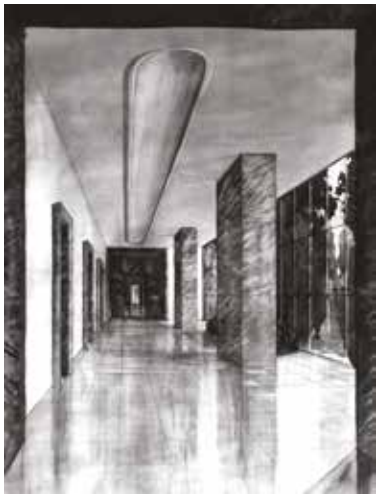

TBMM Başkanlığı eskizi, 1940'lar, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch of the Office of the Speaker of GNAT, 1940s, C. Holzmeister
GNAT Archive

TBMM Başkanlığı, 1940'lar, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi

Sketch of the Office of the Speaker of GNAT, 1940s, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

Tören Salonu (F Blok) eskizi, 1938, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi
Sketch of Ceremony Hall (Block F), 1938, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

Tören Salonu, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
Ceremony Hall, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

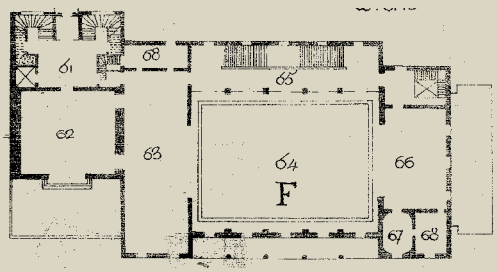

Tören Salonu, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Ceremony Hall, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının bahçe düzenlemesi için 1965 yılında, Türkiye'de peyzaj mimarlığı alanında ilk yarışma düzenlenir. Yarışma, 26 Haziran 1967 tarihinde tamamlanır ve aralarında Ziya Payzın'ın da bulunduğu jürinin çalışmaları sonucunda Yüksek Ziraat Mühendisi Dr. Yüksel Öztan'ın projesi birinciliğe değer görülür.[78] Öztan'ın projesinde, estetik ve işlevsel özelliklerin yanında Orta Anadolu'nun iklim koşullarına uygunluk, Meclise ve halka hizmet ön planda tutulmuştur.

The first contest in the field of landscape architecture was held in Türkiye in 1965 for the garden design of the building of the Grand National Assembly of Türkiye. The contest was finalized on June 26, 1967, and after the evaluation of the jury, which included Ziya Payzın, Agricultural Engineer Dr. Yüksel Öztan's submission was awarded the first prize.[78] In Öztan's project, in addition to aesthetic and functional features, compliance with the climatic conditions of Central Anatolia and service to the Parliament and the public were prioritized.

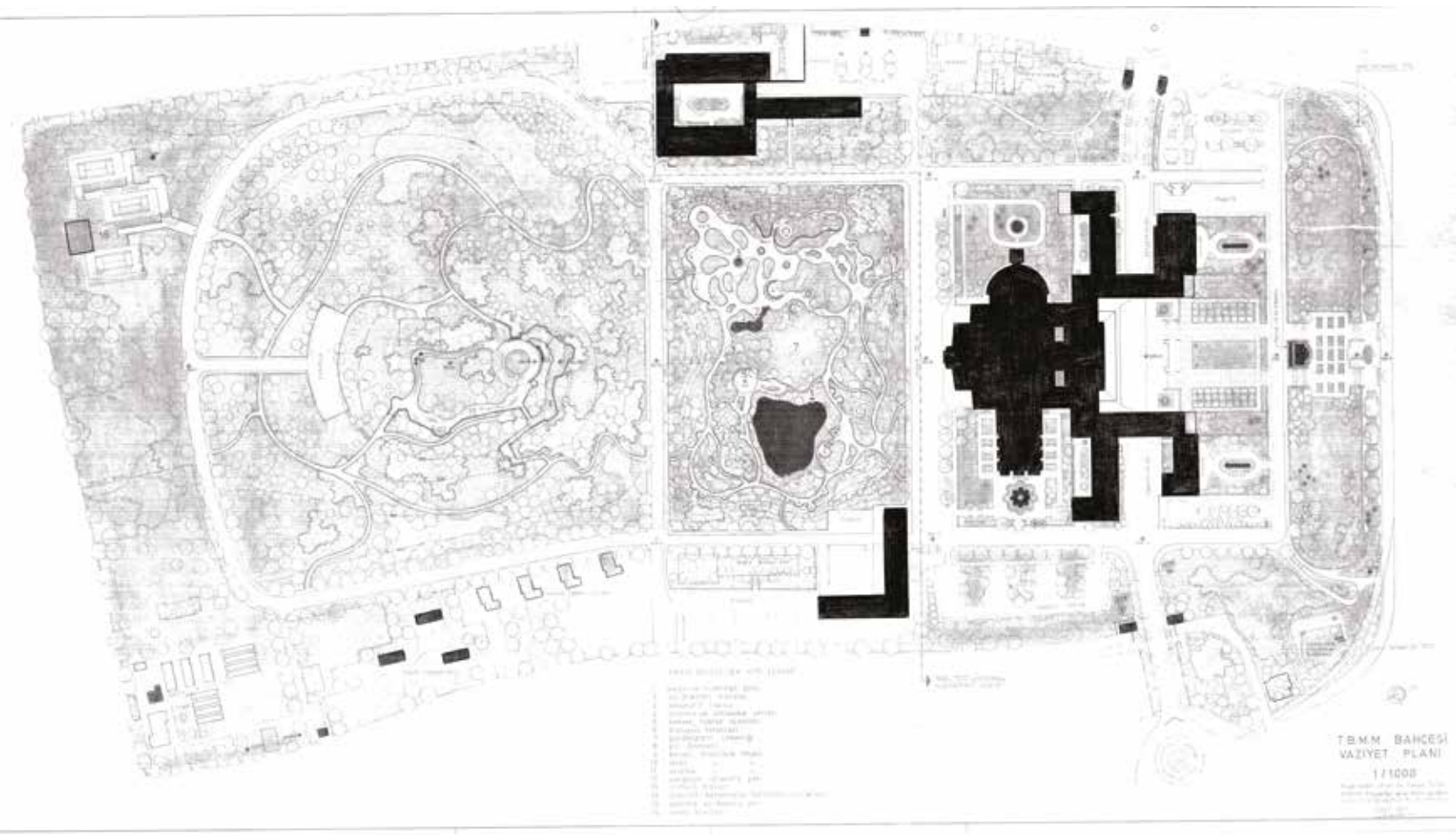

TBMM bahçesi vaziyet planı, Yüksel Öztan, 29.11.1977 tarihli çizim
TBMM Arşivi

GNAT garden layout plan, Yüksel Öztan, 29.11.1977
GNAT Archive

TBMM, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

GNAT, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Clemens Holzmeister'in TBMM ziyareti, 1978. Soldan sağa: Ziya Payzın, Sadun Ersin, Orhan Alsaç, Mukbil Gökdoğan, Kemal Ahmet Aru, Clemens Holzmeister, Cahit Karakaş (Meclis Başkanı), Hayati Tabanlıoğlu, Vedat Dalokay, Behruz Çinici
Ziya Payzın Arşivi

Clemens Holzmeister's visit to GNAT, 1978. From left to right: Ziya Payzın, Sadun Ersin, Orhan Alsaç, Mukbil Gökdoğan, Kemal Ahmet Aru, Clemens Holzmeister, Cahit Karakaş (Speaker of the Parliament), Hayati Tabanlıoğlu, Vedat Dalokay, Behruz Çinici
The Archive of Ziya Payzın

Holzmeister'in Türkiye'yi Son Ziyareti (1978): "Ortak Çalışmamızın Son Anısı"[79]

Holzmeister's Last Visit to Türkiye (1978): "The Last Memory of Our Collaboration"[79]

Dönemin Meclis Başkanı Cahit Karakaş (1977-1980), Mecliste yapılacak anıtlar konusunda oluşturulan komitenin düzenlediği proje eskizini incelemesi için Clemens Holzmeister'i Ankara'ya davet eder.[80] Holzmeister, yerleşkeye eklenmek istenen Halkla İlişkiler Binası ve cami için önerilerde bulunur ve projeyi İstanbul Teknik Üniversitesinden eski öğrencilerinin yürütmesini ister:

> "TBMM binasının tamamlanmasından çok sonra, Meclis Başkanı Karakaş tarafından, bilgime başvurulmak üzere Ankara'ya çağrıldım. Bu davetten son derece kıvanç duydum. Meclise yeni ilavelerin ele alındığı bu çalışmada, binaya bitişik değil ayrı bir ek bina önerdim. O sırada, şimdi her biri ünlü birer mimar olan öğrencilerimle, Behruz Çinici, Ziya Payzın, Mukbil Gökdoğan'la, karşılaştım... Belli çalışmalardan sonra bir taslak çizdim, öğrencilerime artık inşaatın yapımını üstlenmelerini söyledim... Kaç yıl geçti, hâlâ ilk günkü dayanışma içindeyiz. Bu ne güzel şeydir!..."[81]

Cahit Karakaş, the Speaker of the Assembly at the time (1977-1980), invited Clemens Holzmeister to Ankara to examine the project sketch prepared by the committee formed regarding the monuments to be built in the Parliament.[80] Holzmeister made suggestions for the Public Relations Building and mosque that were to be added to the campus and asked his former students from İstanbul Technical University to carry out the project:

> "Long after the completion of the GNAT building, I was summoned to Ankara by the Speaker of the Assembly, Karakaş, to seek my knowledge. I was extremely pleased with this invitation. In this work, where new additions to the Assembly were discussed, I proposed a separate annex building, not one attached to the existing one. At that time, I met my students Behruz Çinici, Ziya Payzın, and Mukbil Gökdoğan, who had all become famous architects... After some deliberation, I drew a draft and told my students to take over the construction... Years had passed, and we were still in solidarity as we were on the first day. What a beautiful thing that is!..."[81]

TBMM genel görünüm, 1990'lar
TBMM Arşivi

GNAT from above, 1990s
GNAT Archive

TBMM genel görünümü, 1990'lar
TBMM Arşivi

GNAT from above, 1990s
GNAT Archive

Holzmeister yapılacak değişikliklerin nasıl olması gerektiğini projeler üzerinde açıklar ve Halkla İlişkiler Binası'nın yapımına ancak bir danışman olarak katılacağını söyler. Aralarında yetiştirdiği öğrencilerinin de olduğu Türk mimarları hakkındaki görüşlerini içtenlikle dile getirir:

> "...Mimari açıdan ise Sinan'dan gelen ruh bugün genç mimarlarda canlı tutulmuş ve yaşamaktadır. Bu alanda azıcık payım varsa ne mutlu bana. Bugün Türk mimarı; ne Amerika'dan, ne Japonya'dan, ne Rusya'dan etkileniyor. Türk mimarı yalnızca her şeyi sağlıklı, taze ve tatlı olan Anadolu'dan, sevgili ve yüce Anadolu'dan güç almaktadır. Türkiye'nin bütününden bunu bekliyorum ve eminim ki gerçekleşecektir. Mimari açıdan en iyi ve en parlak eller görev başındadır."[82]

Holzmeister'in danışmanlığında tasarımını Altuğ-Behruz Çinici'nin yaptığı Halkla İlişkiler Binası (A-B bloklar) ile milletvekili çalışma ve ziyaret kabullerine ilişkin işlevler çözümlenmiştir. 14.000 m²'lik bir alana sahip olan Halkla İlişkiler Binası'nın yapımına 1979 yılında başlanır ve yapı 25 Ocak 1984 tarihinde kullanıma açılır.[83] Behruz Çinici ve Can Çinici'nin tasarımı olan Meclis Camisi (1986-1989) bu blokların güneyinde yer almaktadır.[84]

Holzmeister explained how the changes should be made on the projects and said that he could only participate in the construction of the Public Relations Building as a consultant. He sincerely expressed his opinions about Turkish architects, including his students:

> "...In terms of architecture, the spirit inherited from Sinan is kept alive and thriving in today's young architects. If I have even a small share in this, how happy I am. Today, the Turkish architect is not influenced by America, Japan, or Russia. The Turkish architect draws strength only from Anatolia, where everything is healthy, fresh and sweet, the beloved and lofty Anatolia. I expect this from the whole of Türkiye, and I am sure it will happen. The best and brightest hands are on duty in architecture."[82]

The Public Relations Building (Blocks A-B), designed by Altuğ-Behruz Çinici under the consultancy of Holzmeister, solved the functions related to the work and visitors of members of parliament. The construction of the Public Relations Building, which had an area of 14,000 m², started in 1979 and the building was opened for use on January 25, 1984.[83] The Parliament Mosque (1986-1989), designed by Behruz Çinici and Can Çinici, was located to the south of these blocks.[84]

92 yaşındaki mimarın çok sevdiği Türkiye'yi son ziyaretidir bu. Ziya Payzın son fotoğrafın altına şu notu düşer:

> "1940 yılında Yüksek Mühendis Mektebi Mimarlık Hocamız olarak tanıyıp takdir ve saygı ile devam eden ilişkimiz, 1940 yılı yaz tatilinde atölyesinde iş vermesi ile birlikte çalışma şekline dönüştü. Eğitici, öğretici, anlayışlı. İşveren ve nihayet ortak olarak en iyi dostluk içinde bugüne dek süregeldi. Bugün 7.5.1978'de çekilen bu resim ortak çalışmalarımızın son anısıdır. Kişiliğini, çalışkanlığını, sanatını daima takdirle kendime örnek edindiğim hocama derin saygılar."[85]

Aynı yıl Atatürk'ün yüzüncü doğum yıl dönümü (1981) vesilesiyle Atatürk Anıtı yarışması düzenlenir. Parlamento binasının önünde yapılacak olan Atatürk Anıtı için Holzmeister, Behruz Çinici'nin de bulunduğu jüriye davet edilir. Ancak Türkiye'ye gelememiş, fotoğraflardan yararlanarak anıtın yerini seçmiş, çeşitli eskizler yapmıştır. Çizimlerin arasında, ana girişin karşısına yapılmasını tasarladığı 5.000 kişilik amfi ve bir halk forumu bulunmaktadır. Güzel sanatları teşvik amacını da taşıyan yarışma Türk sanatçılarına açıktır. Dönemin ün yapmış sanatçılarının ve sanat eleştirmenlerinin yer aldığı jürinin değerlendirmesi sonucunda Hüseyin Gezer'in Atatürk Anıtı tasarımı birinciliğe değer görülerek uygulanmış, ana binanın kuzeyinde, avludaki yerini almıştır.

This is the 92-year-old architect's last visit to Türkiye, a country he loved very much. Ziya Payzın added the following note under this last photograph:

> "In 1940, I met him as our Professor of Architecture at the School of Master Engineers, and our relationship continued with appreciation and respect, later turning into a working relationship when he gave me work in his studio during the summer holidays of 1940. He was an educator, instructive, understanding. As an employer and finally as a partner, our friendship has continued until today. This picture, taken on May 7, 1978, is the last memory of our collaborative work. My deepest respect to my professor whose personality, diligence, and art I have always admired and taken as an example for myself."[85]

In the same year, a competition for the Atatürk Monument was organized on the occasion of Atatürk's centenary (1981). Holzmeister was invited to the jury for the Atatürk Monument to be built in front of the Parliament building, which also included Behruz Çinici,. However, he could not come to Türkiye, but chose the location of the monument using photographs and made various sketches. Among the sketches, there was a 5,000-seat amphitheater and a public forum that he designed to be built opposite the main entrance. The competition, which also aimed to encourage fine arts, was open to Turkish artists. After the deliberation of the jury, which included famous artists and art critics of the time, Hüseyin Gezer's Atatürk Monument design was deemed worthy of first place and was implemented, taking its place in the courtyard on the north side of the main building.

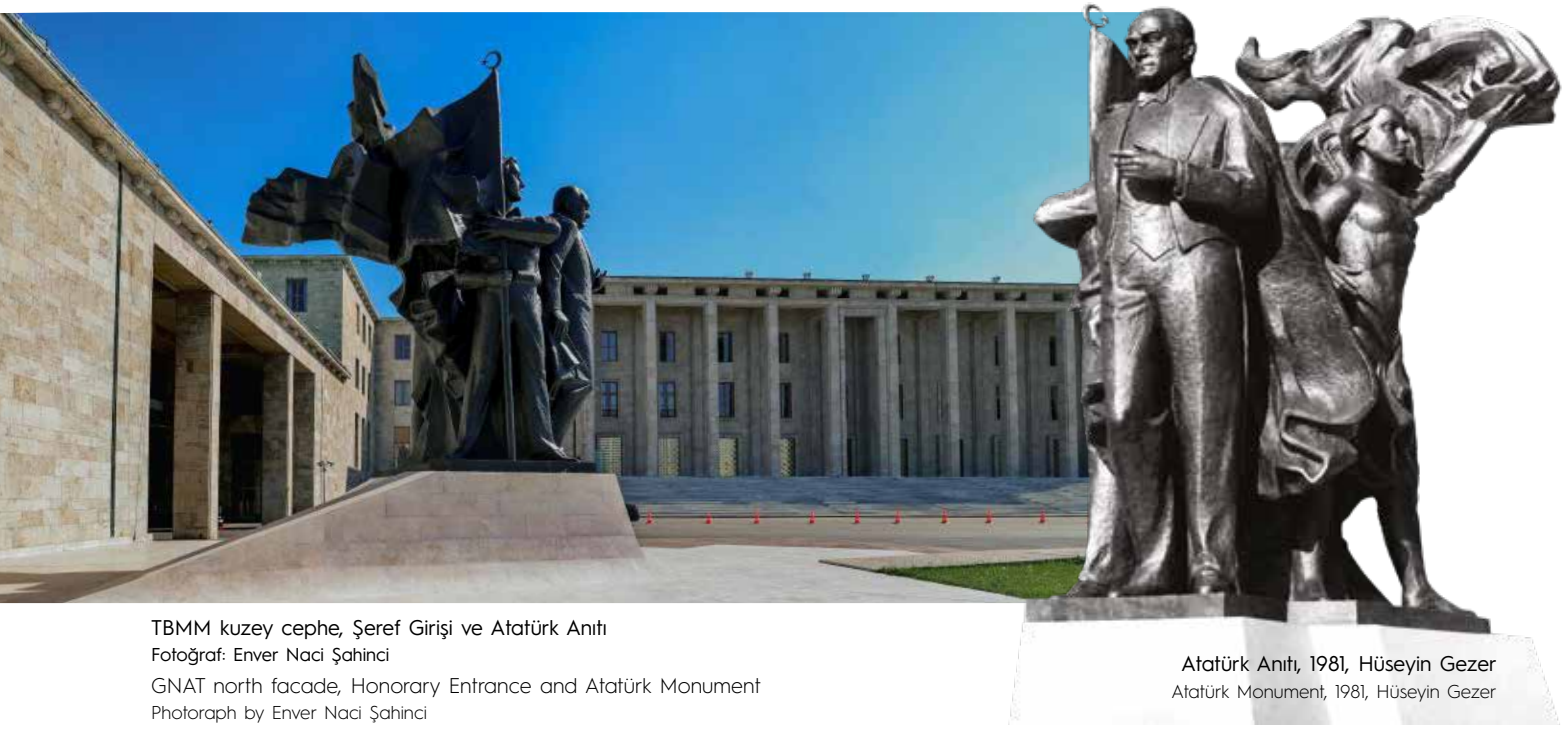

TBMM kuzey cephe, Şeref Girişi ve Atatürk Anıtı
Fotoğraf: Enver Naci Şahinci

GNAT north facade, Honorary Entrance and Atatürk Monument
Photoraph by Enver Naci Şahinci

Atatürk Anıtı, 1981, Hüseyin Gezer
Atatürk Monument, 1981, Hüseyin Gezer

TBMM, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
GNAT, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Millî Egemenliğin Mekânı: Yapısal ve Kurgusal Düzen
The Space of Sovereignty: Structural and Spatial Composition

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, yerleşke alanının kuzey bölümünde, ana eksendeki kente egemen konumu, ölçeği ve tasarım özellikleri ile Türkiye ve dünya mimarlığının simge yapıları arasındadır. Bu simgesellik Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışına, halkın demokrasi inancına olduğu kadar inşaat sürecinin binbir fedakârlık ve emek dolu bütün aşamalarına tabîdir.

444.760 m^2'lik eğimli arazide İnönü Bulvarı'na cephe verecek şekilde konumlanan yerleşkeyi; batısında Dikmen Caddesi, doğusunda Atatürk Bulvarı ve Güvenlik Caddesi, güneyinde Ömür Sokak kuşatır. Yerleşkenin kuzeyinde ana bina (A, B, C, D, E, F bloklar); doğusunda Millî Egemenlik Parkı, Muhafız Taburu binası, Matbaa, 100. Yıl Bahçe Lokantası, TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu, Otopark, batısında Ziyaretçi Kabul Salonu, Halkla İlişkiler Binası ve TBMM Hastanesi, güneyinde Cami, seralar, fidanlık ve spor alanları bulunmaktadır.[86] Bütün birimlere geçişler asfalt kaplı düzenli yollarla sağlanmıştır. Yerleşkenin doğusuna 2020 yılında TBMM'nin kuruluşunun 100. yıl dönümü anısına 100. Yıl Bahçe Lokantası yapılmış, 2022 yılında ise hemen yanında planlanan TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu binası tamamlanarak hizmete açılmıştır.

The 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye is among the landmarks of Turkish and world architecture with its location in the northern part of the campus dominating the city on its main axis, its scale and its design features. This symbolism represents the sense of governance in the Republic of Türkiye, the people's belief in democracy, as well as all the stages of the construction process which were full of sacrifice and effort.

The campus, situated on a sloping area of 444,760 m^2 facing İnönü Boulevard, is surrounded by Dikmen Street to the west, Atatürk Boulevard and Güvenlik Street to the east, and Ömür Street to the south. To the north of the campus is the main building (Blocks A, B, C, D, E, F); to the east are the National Sovereignty Park, the Guard Battalion building, the Printing House, the 100th Anniversary Garden Restaurant, the GNAT Nursery, Daycare and Kindergarten, and the Parking Lot; to the west are the Visitor Reception Hall, the Public Relations Building and the GNAT Hospital; to the south are the Mosque, greenhouses, nursery garden and sports facilities..[86] Access to all units is provided by asphalt-covered, well-maintained roads. To the east of the campus, the 100th Year Garden Restaurant was built in 2020 in commemoration of the 100th anniversary of the establishment of the GNAT, and in 2022, the GNAT Nursery, Daycare and Kindergarten building was completed and opened to service right next to it.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bahçe alanı, güneyde ve kısmen doğu ve batıda 2.5-3 m yüksekliğinde bosajlı kesme taştan kalın bir duvarla çevrilidir. Kuzeyde ise duvarla kuşatılmamış, önündeki geniş meydanla kente doğru kollarını açmış bir görünüm kazandırılmıştır. Yerleşkeye girişler batıda Dikmen Caddesi'nden, doğuda Atatürk Bulvarı'ndan ve Güvenlik Caddesi'nden olmak üzere iki yönden sağlanır.

19.372 m^2'lik alana konumlanan ana bina simetrik kurgulanmış, iki bodrum üzerine üç katlı büyük bir parçalı yatay kütleden oluşur.[87] Orta eksenindeki anıtsal etkili kolonlu ana girişten ulaşılan Şeref Holü ve Toplantı Salonları, bunun iki yanında büroların bulunduğu geniş yan kanatlar ile kuzeyinde simetrik yerleştirilmiş Meclis Başkanlığı ve Tören Salonu blokları ana binayı oluşturur. Bakır levhalarla kaplı az eğimli çatı, yapının bütün bölümlerini birleştirmektedir.[88] Bu özellikleriyle Uluslararası Mimarlık Dönemi'nin işlevselci anlayışına uygun olarak, farklı işlevlerin simetrik yerleştirilmiş parçalı kütlelere dağıtıldığı anıtsal bir binadır. İşlevlerine göre gruplandırılmış bölümler arasında kesintisiz bir düzen vardır.

Binaya girişler kuzey ve güneydeki ana kapılardan sağlanır. Kuzeyde anıtsal Şeref Girişi, yan kanatlarda kuzeyde ve güneyde döner kapılı simetrik ikişer giriş yer alır. Bütün bölümler arasında rahat işleyen bir ulaşım sağlanmıştır. 1980 sonrası tek meclisli sisteme dönüldüğünde düzenlenen ve günümüzde de büyük ölçüde devam eden işlev dağılımı ise şöyledir:

A Blok: Şeref Holü, Genel Kurul Salonu, Grup Toplantı Salonları, Kulisler, Basın

B Blok: Şeref Girişi ve Giriş Holü

C Blok: Meclis Genel Sekreterliği, Kütüphane, Bürolar

D Blok: Cumhurbaşkanlığı, Bürolar, Lokantalar

E Blok: Meclis Başkanlığı

F Blok: Tören ve Kabul Salonu

Muhafız Kışlası: Bürolar, Lokanta

The garden area of the Grand National Assembly of Türkiye is surrounded by a 2,5-3 m high thick wall of bossage cut stone in the south and partially in the east and west. On the north side, it is not surrounded by walls, but with a wide square in front that has an appearance of opening its wings towards the city. Entrances to the campus are from two directions; from Dikmen Street in the west, and from Atatürk Boulevard and Güvenlik Street in the east.

The main building situated on an area of 19,372 m^2 consists of a symmetrically composed, large, fragmented horizontal mass with three floors on two basements.[87] The Honorary Hall and Meeting Rooms accessed through the monumental, columned main entrance on the central axis, the wide side wings containing offices on either side of it, and the symmetrically placed Speaker's Office and Ceremony Hall blocks on the north form the main building. The gently sloping roof covered with copper plates unites all parts of the structure.[88] With these features, it is a monumental building in accordance with the functionalist understanding of the International Architecture Period, where different functions are distributed among symmetrically placed fragmented masses. There is an uninterrupted order between the sections grouped according to their functions.

Entrance to the building is through the main doors on the north and south. On the north is the monumental Honorary Entrance, and on the side wings there are two symmetrical entrances with revolving doors on the north and south sides. Easy access is provided between all sections. The functional distribution, which was arranged when the single-chamber system was adopted after 1980 and which largely continues today, is as follows:

Block A: Honorary Hall, the Plenary Hall, Group Meeting Halls, Lobbies, Press.

Block B: Honorary Entrance and Entrance Hall

Block C: General Secterariat, Library, Offices

Block D: Presidency, Offices, Restaurants

Block E: Speaker's Office

Block F: Ceremonial and Reception Hall

Guard Barracks: Offices, Restaurant

Ana kütlenin simetri eksenindeki anıtsal giriş, katlar boyunca yükselen kolonlarla vurgulanmış görkemli bir etkiye sahiptir. Mermer merdivenlerle ulaşılan dokuz şeref kapısı Giriş Holü'ne ve Şeref Holü'ne (Büyük Kulvar)[89] açılır. Anıtsal etkili neoklasik merdivenlerin yer aldığı Giriş Holü, Anadolu'nun buğday tarlalarına atıf yapan sarı renkli travertenle kaplıdır. Buradan geçilen Şeref Holü; simetrik yerleştirilmiş iki iç bahçesi, Anadolu motiflerinin stilizasyonuyla elde edilmiş soyut motifli mermer döşeli zemini, Genel Kurul Toplantı Salonu giriş kapısı (Üzümlü Kapı) ve Türk büyüklerinin heykellerinin yer alması planlanmış galerisi ile etkileyici bir mekândır.[90] Kulislerden (Küçük Kulvarlar) ana eksendeki Genel Kurul Salonu'na, batısında yarım daire biçimli İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu'na ve doğusundaki iki ayrı Parti Grup Toplantı Salonu'na ulaşılır.[91] Salonların hassasiyetle oluşturulmuş elektronik sistemleri, akustiği, ahşap, deri ve çini gibi malzemelerin işlevlerine ve binanın karakterine uygun kullanımı dikkat çekicidir. Yatay dizi oluşturan büyük dikdörtgen pencereler bütün mekânların aydınlık ve ferah olmasını sağlar. Köprüyle bağlanan öndeki üç katlı iki simetrik kütleden doğudaki Meclis Başkanlığı, batıdaki Kabul ve Tören Salonu'dur. Her iki kütlenin Hükümet Mahallesi'ne (Bakanlıklar Sitesi) bakan kuzey cepheleri ana bina ile uyumlu, kolonlu bir düzenlemeye sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında Anadolu'nun zengin yataklarından çıkarılan taş ve mermerler kullanılmış, dış kaplama malzemesi olarak traverten, iç mekânlarda 36 çeşit yerli mermer ile seramik, bakır ve ahşaba yer verilmiştir.[92] Bu yeni malzemelerin yanında bahçe duvarında kullanılan su ögeleri ve kale duvarını anımsatan cephe çıkmaları gibi detaylar Holzmeister'in gelenekle kurduğu bağın izlerini taşır. Taş ve mermerin oluşturduğu etkileyicilik, yalın geometrik desenler ve stilize Anadolu motiflerinin duyarlılıkla kullanıldığı estetik mekânlar, binanın anıtsal ölçeği ve kütle özellikleriyle ahenkli bir bütünlük sağlar. Holzmeister'in malzemenin kullanımı konusundaki düşünceleri, bu estetiğin nasıl şekillendiğine açıklık kazandırır:

The monumental entrance on the axis of symmetry of the main mass has a majestic effect accentuated by columns rising throughout the floors. Nine honorary doors accessed by marble stairs open into the Entrance Hall and the Honorary Hall (Great Lane).[89] The Entrance Hall with its monumental neoclassical staircase is covered with yellow travertine, which alludes to the wheat fields of Anatolia. The entrance leads to the Honorary Hall; an impressive space with its two symmetrically placed inner gardens, its marble floor with abstract motifs obtained by stylizing Anatolian motifs, the entrance door of the Plenary Hall (Grape Gate), and the gallery where statues of Turkish greats were planned to be located.[90] From the lobby corridors (Small Lanes), the Plenary Hall on the main axis, the semi-circular Ruling Party Group Meeting Hall to the west, and the two separate Party Group Meeting Halls to the east are reached.[91] The halls' carefully designed electronic systems, acoustics, and the use of materials such as wood, leather, and tiles in accordance with their functions and the character of the building are noteworthy. Large rectangular windows forming a horizontal row ensure that all spaces are bright and airy. The two three-story symmetrical masses at the front connected by a bridge are the Speaker's Office on the east and the Reception and Ceremony Hall on the west. The northern facades of both masses facing the Hükümet Quarter (Ministry Complex) have a columnar arrangement in harmony with the main building.

Stone and marble extracted from the rich deposits of Anatolia were used in the building of the Grand National Assembly of Türkiye, travertine was used as the exterior cladding material, and 36 types of local marble, ceramics, copper and wood were used in the interior spaces.[92] In addition to these new materials, details such as the water elements used in the garden wall and the facade projections reminiscent of a castle wall bear marks of the connection Holzmeister made with tradition. The impressiveness of stone and marble and the aesthetic spaces where simple geometric patterns and stylized Anatolian motifs are used sensitively provide a harmonious unity with the monumental scale and mass characteristics of the building. Holzmeister's reflections on the use of materials clarify how this aesthetic was shaped:

"Malzemenin doğru seçimi ve sanatkârca kullanımı, örneğin kaplamanın türü, ahşabın ve taşın işlenişi, silmelerin ve profillerin çizimi, malzemenin doğasına sadık kalmak, bunlar başta gelen görevlerdir. Diğeri ise dövme demirin, dökme demirin, bronzun, ahşabın ve taşın doğasına en yakın gelen biçimi bulmaya uğraşmaktır. Kısmi form böylece yaratılır, iyi çalışan kabuk buna eşlik eder, hatta genellikle süslemenin yerini bile alır."[93]

"Malzemenin sanatkârca kullanıldığı" binada, her mekâna göre farklı bir tasarımla üretilen aydınlatma elemanları, tefrişatta kullanılan mobilyalar ve özellikle seramik sanatçılarının yaptığı sehpa panosu, saksı, vazo, kül tablası gibi objeler, dönemin Türk mimarlık ve sanat ortamına özgüdür. Bütün bu özellikler, binayı bir döneme tanıklık etmenin ötesinde, mimarlık/sanat üsluplarına ve yorumlarına ilişkin derinlikli bir belge, mimarlık ve sanat tarihi okumalarına ışık tutan biricik ve zengin bir kaynak hâline getirmektedir.

"The correct selection and artistic use of materials, for example the type of cladding, the processing of wood and stone, the drawing of moldings and profiles, remaining faithful to the nature of the material, these are the primary tasks. The other is to strive to find the form that most closely resembles the nature of wrought iron, cast iron, bronze, wood and stone. The partial form is thus created, a well-worked shell accompanies it, and often even replacing ornamentation."[93]

In the building where "materials are used artistically," the lighting elements produced with a different design for each space, the furniture used in the furnishings, and especially the objects made by ceramic artists such as coffee table panels, flowerpots, vases, and ashtrays are unique to the Turkish architectural and artistic environment of the period. All these features make the building a profound document on architectural/art styles and interpretations, and a unique and rich source that sheds light on architectural and art history readings beyond being a witness to an era.

Şeref Holü
Fotoğraf: Enver Naci Şahinci

Honorary Hall
Photograph by Enver Naci Şahinci

1938-1961/63 yılları arasını kapsayan uzun yapım sürecinde, koşulların değişmesi, tasarım ayrıntılarına da kaçınılmaz olarak yansır. Hocasının tasarımına sadık kalmakla birlikte Ziya Payzın'ın kimi uygulamaları mevcut olanakların, taleplerin, savaş, deprem gibi durumların/olasılıkların belirleyiciliğinde üretilmiştir. Özgün tasarımda yer alan ancak uzun inşaat sürecindeki öncelikler nedeni ile ertelenen ya da tümüyle vazgeçilen ayrıntılar ise Holzmeister'in çizimlerinden izlenebilmektedir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası bütün bu tasarım özellikleri, konumu ve ölçeğiyle devletin iktidarını vurgularken, kenti ve kullanıcılarını kucaklayan, kendisine atfedilen millî egemenliğin temsilini bünyesinde barındıran bir abide olarak günümüzde de başkent Ankara'nın ve Türkiye'nin kalbidir. Bir asrı aşan bu gururlu temsil, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözlerinde ebedîleşir.

The changing conditions during the long construction process spanning 1938-1961/63, are inevitably reflected in the design details. While remaining faithful to his teacher's design, some of Ziya Payzın's implementations were produced under the determinative influence of existing means, demands, and situations/possibilities such as war and earthquakes. Details that were included in the original design but were postponed or completely abandoned due to priorities during the long construction process can be traced in Holzmeister's drawings.

The 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye is still the heart of the capital Ankara and Türkiye today as a monument that embraces the city and its users and embodies the representation of the national sovereignty attributed to it, while emphasizing the power of the state with all its design features, location and scale.

Çankaya girişi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Çankaya Entrance, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

SON NOTLAR:
ENDNOTES:

1 11 Ocak 1937 tarihli ve 3090 sayılı Büyük Millet Meclisi Binası ile Başvekâlet ve Hariciye Vekâleti Binalarının Yapılması için Taahhüd İcrasına Mezuniyet Verilmesi Hakkında Kanun https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3513.pdf

2 Arkitekt 1938, 4.

3 Binanın bazı detayları ve ince işleri 1963'te tamamlanmıştır.

4 A.C. 1932:21.

5 L. Alpagut 2012:68-101.

6 Türk Ocakları Genel Merkezi (Ankara Resim ve Heykel Müzesi) ve Etnografya Müzesi'nin mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu kaleme aldığı anılarında, inşaat malzemesinin temin edilmesi, ulaşımı, usta ve işçi konularına ayrıntılı olarak yer vermiştir. Bkz.H. Kuruyazıcı,2008.

7 A. Cengizkan 2004:5.

8 Bu dönemde kamu yapılarının projelerinin "Hars Müdüriyeti"nin onayından geçmesi koşulu, bütün kamu yapılarına, ortak bir millî kimlik kazandırma düşüncesinden kaynaklanır.

9 15 Haziran 1927 tarihli, 1055 sayılı https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/608.pdf

10 Behçet ve Bedrettin 1933:247.

11 Holzmeister, Bakanlıklar ve III. Türkiye Büyük Millet Meclisi başta olmak üzere Ankara'nın en önemli yönetim binalarını gerçekleştirirken İsviçreli Ernst Arnold Egli (1893-1974) Maarif Vekâleti İnşaat Bürosunda başmimardır ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nin başlıca eğitim yapılarının tasarımı ve yapımı için görevlendirilir. Alman kent plancısı Hermann Jansen Ankara planını yapar. Diğer mimarlar arasında örneğin Henri Prost İstanbul ve Bursa kentlerinin imar planlarını yapmış, Martin Wagner İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde şehircilik kurslarını yönetmiş ve İstanbul üzerine raporlar hazırlamıştır. Theodor Post, Ankara'da modern anlayışta gerçekleştirilen ilk yapılardan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) binasının (1925-1926) mimarıdır. Oerlei

1 Law No. 3090 Regarding the Authorization to Undertake the Construction of the Grand National Assembly Building, the Prime Ministry and the Ministry of Foreign Affairs Buildings, dated January 11, 1937 https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3513.pdf

2 Arkitekt 1938, 4.

3 Certain details and finishing works of the building were finalized in 1963.

4 A.C. 1932:21.

5 L. Alpagut 2012:68-101.

6 Arif Hikmet Koyunoğlu, the architect of the Headquarters of Turkish Hearths (State Museum of Art and Sculpture) and the Ethnography Museum, elaborates in his memoirs on the supply and transportation of building materials and issues about master builders and workers. See H. Kuruyazıcı,2008.

7 A. Cengizkan 2004:5.

8 The stipulation to grant approval from the "Culture Directorate" for all public building projects in this period originates from the idea to provide a collective national identity to all public buildings.

9 Official Gazette no. 1055 of 15 June 1927 https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/608.pdf

10 Behçet and Bedrettin 1933:247.

11 Holzmeister designed the most important administrative buildings in Ankara, including the Ministries and the 3rd building of Grand National Assembly of Türkiye, while Swiss Ernst Arnold Egli (1893-1974) was the chief architect in the Construction Bureau of the Ministry of Education and was commissioned to design and build the main educational buildings of the Early Republic Period. The German urban planner Hermann Jansen made the plan for Ankara. Among other architects, Henri Prost made the urban development plans for İstanbul and Bursa, Martin Wagner directed urban planning courses at the İstanbul Academy of Fine Arts and prepared reports on İstanbul. Theodor Post was the architect of the Ministry of Health and Social Assistance building (1925-1926), one of the first buildings constructed in Ankara in a modern style. Oerlei designed the Ankara Kızılay building, Numune Hospital, and the Hıfzısıhha Institute. Paul Bonatz, in addition to his teaching at İstanbul Technical University, designed

ise Ankara Kızılay binası, Numune Hastanesi ve Hıfzıssıhha Enstitüsünü tasarlar. Paul Bonatz İstanbul Teknik Üniversitesindeki eğitimciliğinin yanında Ankara Opera binasını, Erkek Teknik Öğretmen Okulunu, Alman Mimar Bruno Taut ise Ankara Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi, Ankara Atatürk Lisesi, Cebeci Ortaokulu, Trabzon Erkek Lisesi binalarını gerçekleştirir.

12 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'da yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002:17.

13 E.A. Egli 1930.

14 B. Çinici 1995.

15 Holzmeister 1937:203, 1976:69, Balamir (ed.), 2010:194.

16 Salt Araştırma Altuğ-Behruz Çinici Arşivi'nde yer alan ve tarihi bilinmeyen 64 dakikalık ses kaydı "Arşivden Çıktı: TBMM Yapısının Mimarı Holzmeister Meslek Hayatını Anlatıyor" (Çev. Çağrı Küçükay).

17 E.A. Egli 1969, *Im Deinst Zwischen Heimat und Fremde, Einst und Dereinst Erinnerungen*, yayımlanmamış kitap, Meilen (Wissenchaftshistorische Sammlungen ETH Zürich Hs.787.1)

18 B. Nicolai, bu bilgiyi Gezi Günlüklerine dayanarak vermektedir. Bkz. 2011:75.

19 Holzmeister 1937:204.

20 Bu alanın hemen batısında cadde ile mahalleden ayrılan, Millî Savunma Bakanlığı (1927-31) ve Genelkurmay Başkanlığı (1928-31) binaları yer alır.

21 Yüksek Mimar Ziya Payzın, (1918-2015) İstanbul Teknik Üniversitesinde Clemens Holzmeister'in en başarılı öğrencilerinden olmuş, 1947 yılında ise Holzmeister, Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatının bütün yetki ve sorumluluğunu Ziya Payzın'a bırakmıştır. Ziya Payzın, inşaatın tamamlandığı 1961 yılına kadar bu görevi yerine getirmiş, daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1970'li yıllarda Genel Sekreter Teknik Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Ziya Payzın'ın yaşamına, mimarlığına ve Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının inşaat sürecine ilişkin ayrıntılı bilgiler, Ziya Payzın'ın yayımlanmamış kitaplarından ve kendisi ile yapılan röportajlardan edinilmiştir. Ziya Payzın'ı ve eşi Sevim Payzın'ı saygıyla anarken katkılarından dolayı ailesine teşekkür ederim.

22 Z. Payzın 2012:9,11.

23 Holzmeister 1976: 156, Balamir(ed.)2010: 200.

24 Z. Payzın 2012:7.

the Ankara Opera House, the Men's Technical Teacher Training School, and the German architect Bruno Taut designed the Ankara Faculty of Language and History-Geography, Ankara Atatürk High School, Cebeci Middle School, and Trabzon Boys' High School buildings.

12 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg dated 1980. See. A. Balamir 2002: 17.

13 E.A. Egli 1930.

14 B. Çinici 1995.

15 Holzmeister 1937:203, 1976:69, Balamir (ed.), 2010:194.

16 64-minute audio recording of unknown date in Salt Research Altuğ- Behruz Çinici Archive "Out of the Archive: Holzmeister, the Architect of the Structure of the GNAT, Describes His Professional Life" (Trans.Çağrı Küçükay).

17 E.A. Egli 1969, *Im Deinst Zwischen Heimat und Fremde, Einst und Dereinst Erinnerungen , unpublished book,* Meilen (Wissenchaftshistorische Sammlungen ETH Zürich Hs.787.1)

18 B. Nicolai gave this information based on his Travel Journals. See 2011:75.

19 Holzmeister 1937:204.

20 Immediately to the west of this area, separated from the neighborhood by the street are the buildings of the Ministry of National Defence (1927-31) and the General Staff (1928-31).

21 Master Architect Ziya Payzın (1918-2015) was one of Clemens Holzmeister's most successful students at İstanbul Technical University, and in 1947, Holzmeister entrusted Ziya Payzın with all the authority and responsibility for the construction of the Grand National Assembly of Türkiye. Ziya Payzın fulfilled this duty until the completion of the construction in 1961, and later served as the Deputy General Secretary for Technical Matters of the Grand National Assembly of Türkiye in the 1970s. Detailed information about Ziya Payzın's life, architecture, and the construction process of the building of the Grand National Assembly of Türkiye has been obtained from his unpublished books and interviews with him. I respectfully remember Ziya Payzın and his wife Sevim Payzın, and thank his family for their contributions.

22 Z. Payzın 2012:7.

23 Holzmeister 1976:156, Balamir(ed.)2010: 200.

24 Z. Payzın 2012:7.

25 C. Holzmeister 1937: 203-204, Balamir(ed.)2010: 292.

26 Z. Payzın 2012:51.

27 Ayrıntılı bilgi için bkz. Batur 1994: 562-563.

28 Mimar Hasip Bey Kurtuluş Savaşı'nda şehit olmuştur.

29 Bu bina 15 Ekim 1925 tarihine kadar Meclis olarak kullanılmış ve bu tarihten sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi olmuş, ardından Ankara Hukuk Fakültesinin kuruluş aşamasında kullanılmış, 15 Haziran 1952 tarihli karar ile "İnkılap Müzesi" yapılmak üzere Maarif Vekilliğine (Millî Eğitim Bakanlığı) verilmiştir. 23 Nisan 1961 tarihinden itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzesi olarak işlev kazanmıştır. 1981 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı restorasyon ve teşhir çalışmalarının ardından "Kurtuluş Savaşı Müzesi" olarak ziyarete açılmıştır.

30 II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım Yavuz, Kimliğinin İzinde III: Yeni Başkentte", s. 173-215, *M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, Afife Batur(Haz.), YKY, İstanbul, 2003.

31 1924 yılında çekilmiş en erken tarihli fotoğrafında, günümüzdeki yapıdan daha kısa bir kütleye sahip olduğu, kuzey yönünde iki aks daha inşa edildiği, İstasyon Caddesi'ne bakan kısa ana cephede sade bir girişi bulunduğu, günümüzdeki taç kapının sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Kesme andezit taşı ile yapılmış olan basık kemerli taç kapı, Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu'nun diğer bir öncüsü olan Kemalettin Bey'in tasarımıdır.

32 1925-1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin parlamento binası olarak kullanılmış, Atatürk devrimlerine, çok partili yaşama geçişe tanıklık etmiştir. 1961'de Meclisin yeni binasına taşınmasının ardından Merkezi Antlaşma Teşkilatına (CENTO) tahsis edilmiş, 1979'da Kültür Bakanlığının kullanımına geçen bina, restorasyon çalışmalarının ardından 1981 yılında Cumhuriyet Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

33 Anonim 1938:99.

34 Anonim 1938:100.

35 Bunlar arasında Şevki Balmumcu'nun tasarımı olan Sergi Evi (Opera) binası (1932) ile Celal Biçer-Reşat San'ın tasarımı Polis Jandarma Okulu binası (1937) öne çıkmaktadır.

36 Anonim 1938:99.

37 Anonim 1938:99.

38 Anonim 1938:100.

39 C. Holzmeister 1976:103, A. Balamir (ed.) 2010:197.

40 Bernd Nicolai, Holzmester'in 1944 tarihli "Der Parlamentsbau in Ankara" adlı daktilo ile yazılmış raporundan bu konuyu aktarır (2011:279).

25 C. Holzmeister 1937:203-204, Balamir(ed.)2010: 292.

26 Z. Payzın 2012:51.

27 For detailed information see Batur 1994: 562-563..

28 Architect Hasip Bey was martyred during the War of Independence.

29 This building was used as the Parliament until October 15, 1925, and after that it became the headquarters of the Republican People's Party, then it was used during the establishment of the Ankara Faculty of Law, and with the decision dated June 15, 1952, it was given to the Ministry of Education to be made into a "Revolution Museum". From April 23, 1961, it has functioned as the Grand National Assembly of Türkiye Museum. After the restoration and exhibition works carried out by the Ministry of Culture and Tourism, it was opened to visitors as the "War of Independence Museum" in 1981.

30 For detailed information on the 2nd building of the Grand National Assembly of Türkiye, see Yıldırım Yavuz, "Kimliğinin İzinde III: Yeni Başkentte", p. 173-215, *M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar*, Afife Batur(Jun.), YKY, İstanbul, 2003..

31 In the earliest photograph taken in 1924, it is understood that it had a shorter mass than the current structure, that two more axes were built to the north, that it had a plain entrance on the short main facade facing Istasyon Street, and that the current crown gate was added later. The low-arched crown gate made of cut andesite stone is the design of Kemalettin Bey, another pioneer of the First National Architecture style.

32 It was used as the parliament building of the Republic of Türkiye between 1925 and 1960, and witnessed Atatürk's revolutions and the transition to multi-party life. After the Assembly moved to its new building in 1961, it was allocated to the Central Treaty Organization (CENTO), and in 1979, it was given to the use of the Ministry of Culture. In 1981, after the restoration works, the building was opened to visitors as the Republic Museum.

33 Anonymous 1938:99.

34 Anonymous 1938:100.

35 Among these, the Exhibition House (Opera) building (1932) designed by Şevki Balmumcu and the Police Gendarmerie School building (1937) designed by Celal Biçer-Reşat San stand out.

36 Anonymous 1938:99.

37 Anonymous 1938:99.

38 Anonymous 1938:100.

39 C. Holzmeister 1976:103, A. Balamir (ed.) 2010:197.

40 Bernd Nicolai recites this from Holzmester's typewritten report of 1944 called "Der Parlamentsbau in Ankara". (2011:279)

41 Anonim 1938:101-103.

42 Almanya'daki bu dönemin mimari eğilimleri örnekleyen Yeni Alman Mimarisi Sergisi, 31 Ocak-5 Şubat 1943 tarihleri arasında Ankara Sergi Evi'nde gerçekleşti.

43 Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının yapım süreci, mimari ve teknik özellikleri, kullanımı, yetersizlikler, işlev dağılımı, yapılması planlanan ekler gibi konulardaki 1970'lere ilişkin bilgiler için bkz. Anonim, 1976.

44 C.Holzmeister 1976:110, A. Balamir(ed) 2010:198.

45 Sümer Palas, Avusturya'dan gelenler için de bir merkez konumundadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası çalışmalarının yapıldığı Sümer Palas'taki bürosunda, Viyana'dan arkadaşları olan Fritz Reichl ve Stephan Simony de vardır.

46 Salt Araştırma Altuğ-Behruz Çinici Arşivinde yer alan, tarihi bilinmeyen, Almancadan Türkçeye çevrilmiş 64 dakikalık ses kaydından alınmıştır.

47 Nuri Demirağ, Devlet Demiryolları inşaatının ilk müteahhitlerindendir. Türkiye'de ilk uçak fabrikasının kuruluşu, ilk sigara kâğıdı üretimi, ilk yerli paraşüt üretimini gerçekleştirmiştir. 1945'te Millî Kalkınma Partisini kurmuş, 1954'te Demokrat Parti Sivas Milletvekili olmuştur.

48 Ziya Payzın'ın 1948 yılından itibaren sorumluluğunu üstlendiği inşaat sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. "Kıymetli Bir Bina Öyküsü", TRT Belgeseli, 2015. Ayrıca konu ile ilgili bilgiler Ziya Payzın'ın kaleme aldığı yayımlanmamış kitaplarında yer alır.

49 Payzın 2014:72

50 Waldopfel ise 1927-1928 yılından beri Türkiye'de bulunmuş ve 1947'deki ölümüne değin Meclis binasının şantiye şefi olarak görev yapmıştır.

51 Yapının bütün bölümleri düşey yüklerin %10'u kadar yatay yüklere göre de hesaplanır. İkinci Dünya Savaşı'nın ve Erzincan depreminin neden olduğu endişe, yapının özgün tasarımında bazı farklılıklara yol açar. Örneğin sığınaklar 500 kg ağırlığında bombaya tahammül edebilecek şekilde yapılmış, depreme dayanıklı olması için bina güçlendirilmiştir.

41 Anonymous 1938:101-103.

42 The New German Architecture Exhibition that displayed the architectural tendencies of the time took place in Ankara Exhibition Hall between 31 Jan-5 Feb 1943.

43 For further information on the 1970s, including the construction process, architectural and technical features, use, deficiencies, function distribution, and planned additions of the Parliament Building, see Anonymous, 1976.

44 C.Holzmeister 1976:110, A. Balamir(ed) 2010: 198.

45 Sümer Palace is also a central location for those coming from Austria. In the office in Sümer Palace, where the work for the building of the Grand National Assembly of Türkiye was carried out, his friends from Vienna, Fritz Reichl and Stephan Simony, were also present.

46 This is taken from a 64-minute audio recording, translated from German to Turkish, of unknown date, located in the Salt Research Altuğ-Behruz Çinici Archive.

47 Nuri Demirağ was one of the first contractors for the construction of the State Railways. He established the first aircraft factory in Türkiye, the first cigarette paper production, and the first domestic parachute production. He founded the National Development Party in 1945 and became a Member of Parliament for Sivas in 1954 from the Democratic Party.

48 For further detailed information on the construction process Ziya Payzın undertook from 1948, see: "The Story of a Precious Building", TRT Documentary, 2015. In addition, information on the subject can be found in the unpublished books written by Ziya Payzın.

49 Payzın 2014:72.

50 Waldopfel, on the other hand, had been in Türkiye since 1927-1928 and served as the construction site manager of the Parliament building until his death in 1947.

51 All parts of the structure were calculated according to horizontal loads equal to 10% of vertical loads. The anxiety caused by the Second World War and the Erzincan earthquake led to some differences in the original design of the structure. For example, the shelters were built to withstand a bomb weighing 500 kg, and the building was reinforced to be earthquake resistant.

52 16.9.2013 tarihinde Leyla Alpagut'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.

53 16.09.2013 tarihinde Leyla Alpagut'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.

54 Z. Payzın 2012:73.

55 Holzmeister, Türkiye Büyük Millet Meclisi bahçe duvarlarında Osmanlı Dönemi çeşmelerinden esinlendiği su ögelerine yer verir.

56 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'ta yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002: 17.

57 20.000 m²'yi kaplayan 30'dan fazla renkte mermer, Türkiye Büyük Millet Meclisi için Anadolu topraklarından çıkarılmış ve işletilmeye başlanmıştır.

58 16.09.2013 tarihinde Leyla Alpagut'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.

59 Ziya Payzın 2007:94.

60 16.09.2013 tarihinde Leyla Alpagut'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.

61 17.02.1947 tarihli, 5011 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası ve Eklenti Binaları ile Tesislerinin Yapım Yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına Devri Hakkında Kanun.

62 Z. Payzın 2012:74.

63 Ziya Payzın 2007:94-95.

64 Z. Payzın 2007:95-96. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi yerleşkesinin koşullara ve yeni gereksinimlere göre geliştirilmesi için Ziya Payzın'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreter Teknik Yardımcısı olarak sunduğu proje için bkz. Z. Payzın, 1976.

65 Z. Payzın 2007:106.

66 1958 yılında Başbakanlığın ana bölümü E Blok'a yerleşir. 1960 tarihli 1. kat planında Meclis Başkanlığı B Blok'ta, Cumhurbaşkanlığı E Blok'ta yer almaktadır.

67 Bağdat Paktı (1955-1959), sonraki adı Central Treaty Organizaton (CENTO).

68 Z. Payzın 2014:100-101.

69 Isıtma ve soğutma, döşeme altından geçen su borularıyla, rutubeti ve sıcaklığı kontrol eden havalandırma tesisatlarıyla yapılır. Bunun için ana binada dokuz tali santral yapılmıştır.

70 Z. Payzın 2014:101.

71 Z. Payzın 2015:101-102.

52 Extraxt from Leyla Alpagut's interview Ziya Payzın in the Grand National Assembly of Türkiye on September 16, 2013.

53 Extraxt from Leyla Alpagut's interview Ziya Payzın in the Grand National Assembly of Türkiye on September 16, 2013.

54 Z. Payzın 2012:73.

55 Holzmeister incorporated water features inspired by Ottoman-era fountains into the garden walls of the Grand National Assembly of Türkiye.

56 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg in 1980. See A.Balamir 2002: 17.

57 Over 20,000 m² of marble in more than 30 colors was extracted from Anatolian soil and processed for the Grand National Assembly of Türkiye.

58 Extract from the interview with Ziya Payzın in GNAT on 16.09.2013.

59 Ziya Payzın 2007:94.

60 Extraxt from Leyla Alpagut's interview Ziya Payzın in the Grand National Assembly of Türkiye on September 16, 2013.

61 Law No. 5011 On the Transfer of Authority to Construct the Building of the Grand National Assembly of Türkiye and its Annexes and Facilities to the Ministry of Public Works, dated 17.02.1947.

62 Z. Payzın 2012:74.

63 Ziya Payzın 2007:94-95.

64 Z. Payzın 2007:95-96. Also, for the project submitted by Ziya Payzın as the Deputy Secretary General for Technical Matters of the Grand National Assembly of Türkiye for the development of the Grand National Assembly of Türkiye complex according to conditions and new requirements, see Z. Payzın, 1976.

65 Z. Payzın 2007:106.

66 In 1958, the main section of the Prime Ministry moved to Block E. In the 1st floor plan dated 1960, the Parliament Presidency is in Block B, and the Presidency is in Block E.

67 Baghdad Pact (1955-1959), later called Central Treaty Organizaton (CENTO)

68 Z. Payzın 2014:100-101.

69 Heating and cooling are carried out through water pipes running under the floor and ventilation systems that control humidity and temperature. For this purpose, nine secondary units have been built in the main building.

70 Z. Payzın 2014:101.

71 Z. Payzın 2015:101-102.

72 CENTO (Central Treaty Organization), 1959'da Bağdat Paktı'nın devamı olarak kurulan bölgesel savunma ve ekonomik iş birliği ittifakı.

73 Z. Payzın 2012:77.

74 600 avizenin en büyüğü Tören Salonu'nda (F Blok) bulunmaktadır. Avize, 3.200 kristal toptan oluşur.

75 Ekesan 1975:7.

76 Başbakan Adnan Menderes ve dönemin Meclis Başkanı Koraltan ODTÜ'nün gelişmesini yürekten istemektedirler. Sonunda ODTÜ ek binaya yerleştirilir, rağbet arttıkça yeni gereksinimler için Meclis bahçesine çelik barakalar yapılır. Kemal Kurdaş rektör olduğunda bu kullanım uzun sürmeyecek ve ODTÜ Kampüsü hızla yapılmaya başlanacaktır.
Muhafız Kışlası binasının 1947 tarihli Holzmeister çiziminde; 1. Bodrum Kat, Mutfak, Dershane, Çamaşırhane, Terzi, Garaj, Zemin Kat Levazım Bürosu, Subay Odası, Yatakhane, Takım Egzersiz Salonu ve Teneffüshanesi olarak işlevlendirilmiştir. Alt geçitin batısındaki bölüm ise hastanedir. Günümüzde binadaki mekânlar büro olarak kullanılmaktadır.

77 Z. Payzın 2012:79.

78 Y. Öztan 1968.

79 Z. Payzın 2007:130.

80 Cahit Karakaş, Holzmeister'in başarılı öğrencilerinden Behruz Çinici'yi de davet etmiş, Behruz Çinici, Clemens Holzmeister'in hayatta olduğunu belirterek projeyi Holzmeister'in yapmasını önermiştir.

81 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'da yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002: 17.

82 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'da yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002:17.

83 Dörder katlı bloklarda 400 milletvekili odası ile 32 genel hizmet odası, her katta ikişer toplantı odası, beş büyük toplantı salonu bulunur. Bina 2016 yılında yıkılmıştır.

84 Behruz Çinici ve Can Çinici'nin tasarımı olan BMeclis Camisi 1995 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne lâyık görülmüştür. Ağa Han Mimarlık Ödülleri 1977'den itibaren üç yılda bir, İslam kültürünü başarıyla yorumlayan çağdaş tasarımlara verilmektedir.

85 Ziya Payzın Arşivi.

86 Mimar Cem Açıkkol'un tasarımı olan yeni Halkla İlişkiler Binası 2011-2014 yılları arasında yapılmıştır. Yerleşkenin batısındaki 7.975 m^2'lik alanda, üç bodrum üzerine sekiz katlı bir kütledir. Binanın bir bölümünde hastane yer alır. Ziyaretçi girişi ve kabul salonu Halkla İlişkiler Binasının hemen kuzeyindedir. Personel, ısı santrali, matbaa gibi işlevlerin bulunduğu batıdaki bir ve iki

72 CENTO (Central Treaty Organization), a regional defense and economic cooperation alliance formed in 1959 as a continuation of the Baghdad Pact.

73 Z. Payzın 2012:77.

74 The biggest of the 600 chandeliers is located in the Ceremony Hall (Block F) and contains 3.200 crystal shards.

75 Ekesan 1975:7.

76 Prime Minister Adnan Menderes and the then Speaker of the Parliament, Koraltan, wholeheartedly wanted the development of METU. Eventually, METU was moved to an annex building, and as demand increased, steel barracks were built in the Parliament garden to meet new needs. When Kemal Kurdaş became Rector, this usage would not last long, and the METU Campus would begin to be built rapidly. In the 1947 Holzmeister drawing of the Guard Barracks building; the 1st Basement Floor was designated as Kitchen, Classroom, Laundry, Tailor's Shop, Garage, Ground Floor Supply Office, Officer's Room, Dormitory, Team Exercise Room, and Recreation Room. The section west of the underpass was a hospital. Today, the spaces in the building are used as offices.

77 Z. Payzın 2012:79.

78 Y. Öztan 1968.

79 Z. Payzın 2007:130.

80 Cahit Karakaş also invited Behruz Çinici, one of Holzmeister's successful students, and Behruz Çinici suggested that Clemens Holzmeister should undertake the project since he was alive..

81 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg in 1980. See A.Balamir 2002: 17.

82 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg in 1980. See A.Balamir 2002: 17.

83 The buildings, which consist of six blocks, have four floors. There are 400 deputy rooms and 32 general service rooms, two meeting rooms on each floor, and five large meeting rooms.

84 The Assembly Mosque, designed by Behruz Çinici and Can Çinici, was awarded the Aga Khan Architecture Award in 1995. The Aga Khan Architecture Awards have been given every three years since 1977 to contemporary designs that successfully interpret Islamic culture.

85 From Ziya Payzın's Archive.

86 Designed by architect Cem Açıkkol, the new Public Relations Building was constructed between 2011 and 2014. It is an eight-story structure built on three basements, covering an area of 7,975 m^2 on the west side of the campus. There is a hospital in one section of the building. The visitor entrance and reception hall are located immediately north of the Public Relations Building. The one and two-story blocks on the west side,

katlı bloklar 2011 yılında yeni Halkla İlişkiler Binası'nın yapımı sırasında yıkılmıştır. Yerleşkenin doğusunda Güvenlik Caddesi boyunca sıralanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Lojmanları (K) 2012'de yıkılmıştır.

87 Ana binanın toplam inşaat alanı 65.274 m²'dir.

88 Ziya Payzın, Holzmeister'in tasarımında kendi tabiri ile "kaplumbağa plan tipinde gruplandırarak programı çözdüğünü" belirtir. (2007:89)

89 Ziya Payzın sözlü ve yazılı ifadelerinde Şeref Holü'nü Büyük Kulvar olarak da adlandırmıştır.

90 Holzmeister'in sahne tasarımı alanında çalışmaları bulunmaktadır. Şeref Holü'nde böyle bir yaklaşım sergilediği düşünülebilir. Holzmeister'in eskizlerinde yer verdiği heykeller uygulanmamıştır. Zemin kaplaması, özgün projede blok mermerlerle kaplıyken, tasarruf sağlamak için kırık mermerler kullanılarak Anadolu motiflerinden bir kompozisyon oluşturulmuş, iç bahçelerin olduğu bu aydınlık ve geniş alana tümüyle bir bahçe etkisi kazandırılmaya çalışılmıştır.

91 1995 yılında Başkanlık Divanının kararıyla Genel Kurul Salonu'nun yeniden düzenlenmesi konusunda ulusal bir yarışma açılmıştır. Yarışma sonucunda Ural Mimarlık Şehircilik Limited Şirketinin hazırladığı proje jüri tarafından birinci seçilerek uygulanmış, 1998'de kullanıma açılmıştır. Genel Kurul Toplantı Salonu özgününde 1600 kişilik, İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu 660 kişilik, farklı büyüklükteki Muhalefet Partisi Grup Toplantı Salonları ise 315 ve 176 kişiliktir.

92 Binada 20.000 m²'den fazla mermer, 260 ton bakır, 14.000 m² meşe, dişbudak, maun ve ceviz kaplama, 10.000 m² meşe parke, 10.000 m² kauçuk ve linolyum döşeme, 3000 m² Kütahya çinisi kullanılmıştır.

93 C. Holzmeister 1937:385, A. Balamir (ed.) 2010:246.

which housed functions such as personnel, heating plant, and printing press, were demolished in 2011 during the construction of the new Public Relations Building. The Grand National Assembly of Türkiye Residences (K), lined up along Güvenlik Street on the east side of the campus, were demolished in 2012.

87 The main building has a total construction area of 65,274 m².

88 Ziya Payzın relayed that Holzmeister "solved the program by grouping it in turtle plan type" in his own words. 2007:89.

89 Ziya Payzın referred to the Honorary Hall as the Grand Lane in both his oral and written statements..

90 Holzmeister has studies in the field of stage design. It can be assumed that he exhibited such an approach in the Honorary Hall. The sculptures included in Holzmeister's sketches were not implemented. While the floor was covered with block marble in the original project, broken marbles were used to create a composition of Anatolian motifs to save money, and an attempt was made to give a complete garden effect to this bright and spacious area with inner gardens.

91 In 1995, a national competition was opened for the redesign of the Plenary Hall by the decision of the Bureau of the Assembly. The project prepared by Ural Architecture Urban Planning Limited Company was selected as the winner by the jury and implemented, and it was opened for use in 1998. The Plenary Hall originally had a capacity of 1600 people, the Ruling Party Group Meeting Hall had a capacity of 660 people, and the Opposition Party Group Meeting Halls, which were of different sizes, had capacities of 315 and 176 people.

92 More than 20,000 m² of marble, 260 tons of copper, 14,000 m² of oak, ash, mahogany and walnut veneer, 10,000 m² of oak parquet, 10,000 m² of rubber and linoleum flooring, 3,000 m² of Kütahya tiles were used in the building.

93 C. Holzmeister 1937:385, A. Balamir (ed.) 2010:246.

KAYNAKLAR:
REFERENCES:

A.C., 1932, *Vilayetlerimiz*: Ankara, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.

Anonim, 1936, *Fotoğrafla Türkiye / La Turquie en Image / Türkiye in Pictures / Die Türkei im Bild*, Matbuat Umum Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, 1938, "Kamutay Müsabakası Programı Hülâsası", *Arkitekt*, sayı:4, ss.99-132.

Anonim, 1976, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Kampüsünün Dünü Bugünü Yarını*, TBMM Matbaası, Ankara.

Anonim, 1987, *Millî Egemenlik ve TBMM*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.

Alpagut, Leyla, 1999, *Mimar Clemens Holzmeister ve III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alpagut, Leyla, 2001, "III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası Yarışma ve Yapım Süreci", *Mimarlık*, sayı:296, ss. 51-55.

Alpagut, Leyla, 2010, "III. Türkiye Büyük Millet Meclisi", *Clemens Holzmeister Çağın Dönümünde Bir Mimar* (ed. Aydan Balamir), Boyut Yayınları, İstanbul.

Alpagut, Leyla, 2012, *Cumhuriyet'in Mimarı Ernst Arnold Egli*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Balamir, Aydan, haz., 2002, "Prof. Clemens Holzmeister ile Salzburg'da Yapılan Röportaj, Nazmi Kal 1980", *Mimarlık*, sayı: 303, ss.16-18.

Balamir, Aydan, ed., 2010, *Clemens Holzmeister Çağın Dönümünde Bir Mimar*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Batur, Afife, 1994, "Darülfünun binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt 2, s.562-563.

Behçet ve Bedrettin, 1933, "Mimarlıkta İnkılap", *Arkitekt*, sayı:8, ss.245-247.

Cengizkan, Ali, 2004, *Ankara Hukuk Mektebi*, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi, Ankara.

Çinici, Behruz, ed., 1995, *Clemens Holzmeister, Behruz Çinici Mimarlık Tarihi Ders Notları (1951-52)*, İTÜ, Çinici Mimarlık Limited, İstanbul.

Egli, Ernst A., 1930, "Mimari Muhit", *Türk Yurdu*, sayı:30-224, ss.32-36.

Ekesan, Vehbi, 1975, "Muhteşem Bir Binada Dev Tesisat", *Bayındırlık İşleri Dergisi*, sayı: 44-20, ss. 7-26.

Ekesan, Vehbi, 1976, "Devam Ettirilemeyen İlk Adım: Büyük Bir Tefriş Olayı", *Bayındırlık İşleri Dergisi*, sayı: 44-19, ss. 6-19.

Gregor, Joseph, 1953, *Clemens Holzmeister das Architektonische Werk I Werke Fur Das Theater*, Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei.

Holzmeister, Clemens, 1955, *Bilder aus Anatolien*, Tyrolia Verlag Innsbruck Wien.

Holzmeister, Clemens, 1937, *Bauten, Entwürfe und Handzeichnungen,* Verlag Anton Pustet, Salzburg-Leipzig.

Holzmeister, Clemens, 1976, *Architekt in der Zeitenwende: Selbstbiographie,* Werkverzeichnis, Verlag das Bergland-Buch, Salzburg, Stuttgart, Zürich.

Jansen, Hermann, 1937, *Ankara İmar Planı Raporu,* Çev. Mithat Yenen, Aladdin Kıral Basımevi, İstanbul.

Kuruyazıcı, Hasan, 2008, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu, Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler,* Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

Muck, Herbert, Georg Mladek, Wolfgang Greisennegger, 1978, Clemens Holzmeister, Architekt in der Zeitenwende, *Clemens Holzmeister: Sakralbau, Profanbau, Theater,* Verlag das Bergland-Buch, Salzburg.

Nicolai, Bernd, 2011, Modern ve Sürgün, *Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de 1925-1955*, (Çev. Yüksel Pöğün Zander) TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara.

Öztan, Yüksel, 1968, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Bahçesinin Peyzaj Planlaması,* Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.

Payzın, Ziya, 1976, *TBMM Kampüsünün Geliştirilmesi Önproje Önprogram Çalışması,* TBMM Basımevi, Ankara.

Payzın, Ziya, 2007, *Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kocatepe Camii ve Etkinlikleri,* İstanbul.(Yayımlanmamış Kitap)

Payzın, Ziya, 2012, *Kemal Paşa Külliyesi ve Yedi İlkesi*, İstanbul. (Yayımlanmamış Kitap)

Payzın, Ziya, 2014, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e,* İstanbul. (Yayımlanmamış Kitap)

Rigele Hrs. Georg; Leowit, Georg 2000, *Clemens Holzmeister*, Haymon-Verlag, Innsbruck.

Sağdıç, Ozan, 1961 "Türkiye'nin Yeni Meclis Binası", *Hayat Dergisi*, sayı:1, ss.12-15.

GÖRSEL MALZEME KAYNAKLARI

Kitapta kullanılan kaynaklar, görsellerin altında belirtilmiştir.

ARŞİVLER

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi
- Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Arşivi
- Eidgenössische Technische Hochschule Zürich Arşivi (ETHZ)
- Ziya Payzın Arşivi
- Atilla Cangır Arşivi

VISUAL SOURCES

The sources used for visuals are given right below the visuals.

ARCHIVES

- Republic Archives of the State Archives Directorate of the Presidency of Turkish Republic
- Archive of the Grand National Assembly of Türkiye
- Military Academy Archive of National Defence University
- Eidgenössische Technische Hochschule Zürich Archive (ETHZ)
- The Archive of Ziya Payzın
- The Archive of Atilla Cangır

II. BÖLÜM

TEMSİL VE MEKÂN

CHAPTER II

REPRESENTATION AND SPACE

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yerleşkesi

444.760 m²'lik eğimli bir arazide yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisi yerleşkesi kente egemen konumu, ölçeği ve tasarım özellikleriyle Türkiye ve dünya mimarlığının simgeleri arasındadır. Yerleşkeyi kuzeyinde İnönü Bulvarı, doğusunda Atatürk Bulvarı, güneyinde Ömür Sokak, batısında Dikmen Caddesi kuşatır. Bahçe alanı, güneyde ve kısmen doğu ve batıda 2,5-3 m yüksekliğinde bosajlı kesme taştan kalın duvarla çevrilidir. Yerleşkenin kuzeyinde 19.372 m² yerleşim alanına sahip olan ana bina (A,B,C,D,E,F Bloklar) konumlanır. Doğusunda Millî Egemenlik Parkı, Muhafız Taburu binası, Matbaa, 100. Yıl Bahçe Lokantası; TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu; Otopark, batısında Halkla İlişkiler Binası, TBMM Hastanesi ve Ziyaretçi Kabul Salonu, güneyinde Cami, seralar, fidanlık ve spor alanları bulunur. Bütün birimlere geçişler asfalt kaplı düzenli yollarla sağlanmıştır.

The Campus of the Grand National Assembly of Türkiye

Located on a sloping area of 444,760 m², the Grand National Assembly of Türkiye campus is among the symbols of Turkish and world architecture with its dominant position in the city, scale and design features. The complex is surrounded by İnönü Boulevard to the north, Atatürk Boulevard to the east, Ömür Street to the south, and Dikmen Street to the west. The garden area is surrounded by a 2.5-3 m high, thick wall of bossage cut stone to the south and partly to the east and west. The main building (Blocks A, B, C, D, E, F) with an area of 19,372 m² is located to the north of the campus. To the east are the National Sovereignty Park, the Guard Battalion building, the Printing House, the 100th Anniversary Garden Restaurant, the Grand National Assembly of Türkiye Nursery, Daycare and Kindergarten, and the parking lot; to the west are the Public Relations Building, the Grand National Assembly of Türkiye Hospital, and the Visitor Reception Hall; and to the south are Mosque, greenhouses, nursery and sports fields. Access to all units is provided by regularly paved roads.

Yerleşkeye Girişler

Yerleşkeye, batıda Dikmen Caddesi'nden Dikmen Girişi, doğuda Atatürk Bulvarı'ndan Çankaya Girişi ve Güvenlik Caddesi'nden Ayrancı Girişi olmak üzere iki yöndeki üç ayrı ana girişten, geniş yollarla ulaşılır. Çankaya Girişi'nde simetrik nizamiye binaları, kesme taş kaplı duvarları ile ana binanın karakterine uyumlu bir estetikle karşılar.

Entrances to the Campus

The campus is accessed via wide roads from three separate main entrances in two directions: Dikmen Entrance from Dikmen Street in the west, Çankaya Entrance from Atatürk Boulevard and Ayrancı Entrance from Güvenlik Street in the east. At the Çankaya Entrance, symmetrical gatehouse buildings with cut stone-covered walls greet visitors with an aesthetic that is in harmony with the character of the main building.

Çankaya Girişi
Çankaya Entrance

Dikmen Girişi'ndeki simetrik nizamiye binaları, kesme taş kaplı cepheleri ve ahşap kaplı geniş saçaklı kırma çatıları ile Holzmeister tasarımının geleneksel Türk mimarlığına özgü atıflarını barındırır.

The symmetrical gatehouse buildings at the Dikmen Entrance, with their cut stone-clad facades and wide, wood-covered gable roofs, embody Holzmeister's design references to traditional Turkish architecture.

Dikmen Girişi
Dikmen Entrance

UYGULAMA NOKTASI
PARK EDİLMEZ
DİKKAT!
OTOMATİK BARIYER

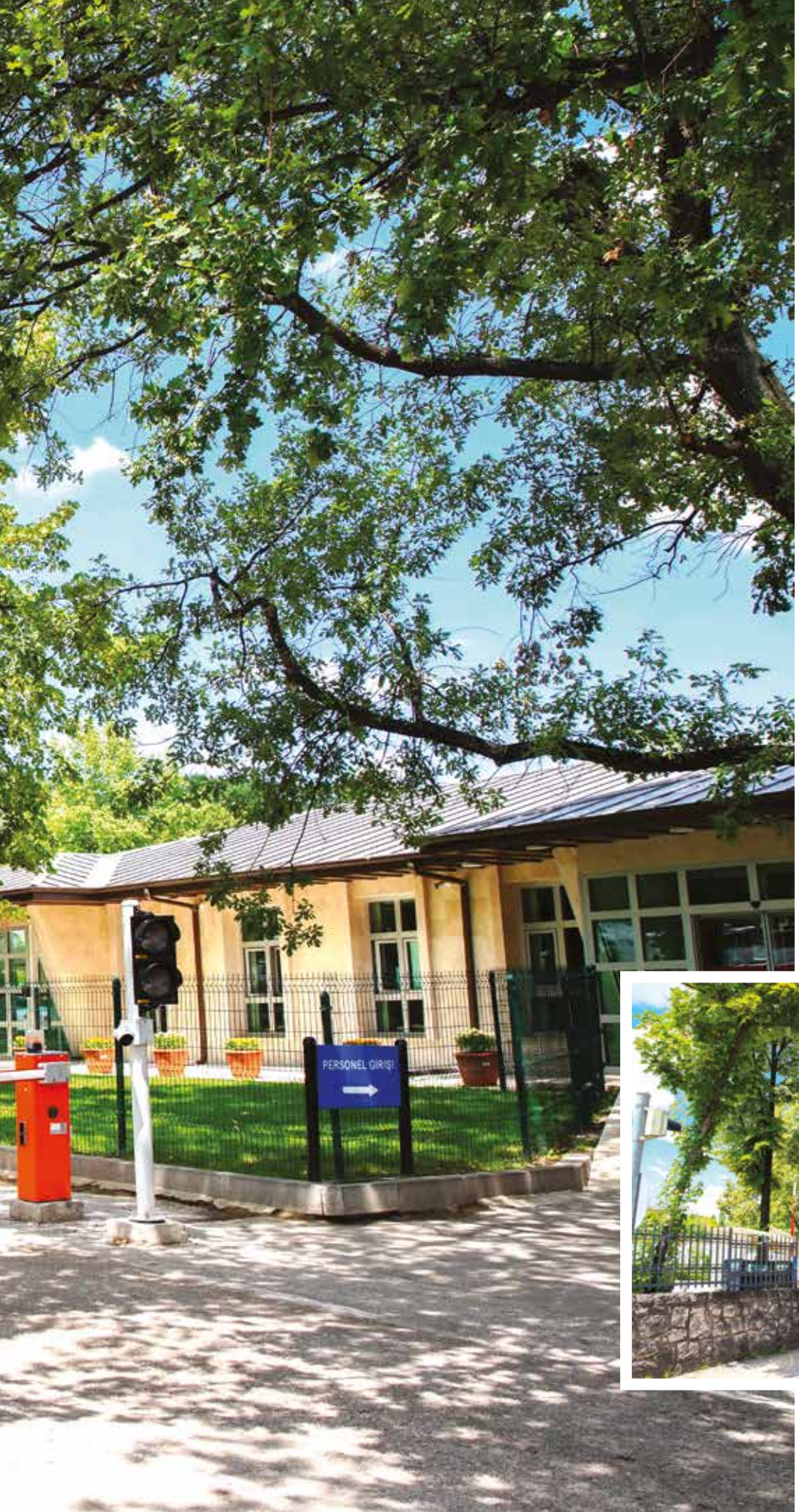

Ayrancı Girişi
Ayrancı Entrance

Ana Bina

"Mimariyi ben kervansaraylarda gördüm...Gelişmiş, modern inşaat tekniğini biz biliyorduk; Türkiye'ye getirdiğimiz de buydu zaten. İşin özü ile ilgili önemli noktalar ise önümüzdeki büyük örneklerin varlığı idi."

Clemens Holzmeister

Main Building

"...I witnessed architecture in caravanserais, in grand bazaars... We had knowledge of advanced modern construction techniques; that's what we brought to Türkiye. The essence of the matter was existent in great examples before us."

Clemens Holzmeister

19.372 m²'lik alanda konumlanan ana bina, iki bodrum üzerine üç katlı, simetrik kurgulanmış büyük bir parçalı yatay kütleden oluşur. Simetrik yerleştirilmiş neoklasik kütleleri, yüksek kolonlu etkileyici girişi, iç bahçelerle zenginleştirilmiş geniş holleri, uyumlu bir bütünlüğe sahip açık ve kapalı bölümleri ile akılcı ve işlevsel bir tasarım anlayışı sergiler.

Ana girişler, kuzeyindeki Şeref Girişi, yan kanatlarda birer giriş, güneyinde ise halk ve basın girişi olmak üzere iki yönden sağlanır.

The main building situated on an area of 19,372 m² consists of a symmetrically composed, large, fragmented horizontal mass with three floors on two basements. With its symmetrically placed neoclassical masses, impressive entrance with high columns, spacious halls enriched with inner gardens, and open and closed sections that have a harmonious integrity; it displays a rational and functional design concept.

Access to the building is possible from two directions: the Honorary Entrance on the north, one entrance on each side wing, and the public and press entrance on the south.

Cephe kaplamasında kullanılan taşlar Malıköy'den ve Eski Pazar'dan getirilmiştir. 20.000 m²'den fazla mermer, 260 ton bakır, 14.000 m² dişbudak, maun ve ceviz kaplama, 10.000 m² kauçuk ve linolyum döşeme, 3.000 m² Kütahya çinisi kullanılmıştır.

The stone used in the facade cladding were brought from Malıköy and Eski Pazar. More than 20,000 m² of marble, 260 tons of copper, 14,000 m² of ash, mahogany and walnut veneer, 10,000 m² of rubber and linoleum flooring, and 3,000 m² of Kütahya tiles were used.

"Malzemenin doğru seçimi ve sanatkârca kullanımı, örneğin malzemenin türü, ahşabın ve taşın işlenişi, silmelerin ve profillerin çizimi, malzemenin doğasına sadık kalmak, bunlar başta gelen görevlerdir. Diğeri ise dövme demirin, dökme demirin, bronzun, ahşabın ve taşın doğasına en yakın gelen biçimi bulmaya uğraşmaktır."

Clemens Holzmeister

"The correct selection and artistic use of materials, for example the type of cladding, the processing of wood and stone, the drawing of moldings and profiles, remaining faithful to the nature of the material, these are the primary tasks. The other is to strive to find the form that most closely resembles the nature of wrought iron, cast iron, bronze, wood and stone."

Clemens Holzmeister

Güney Girişler

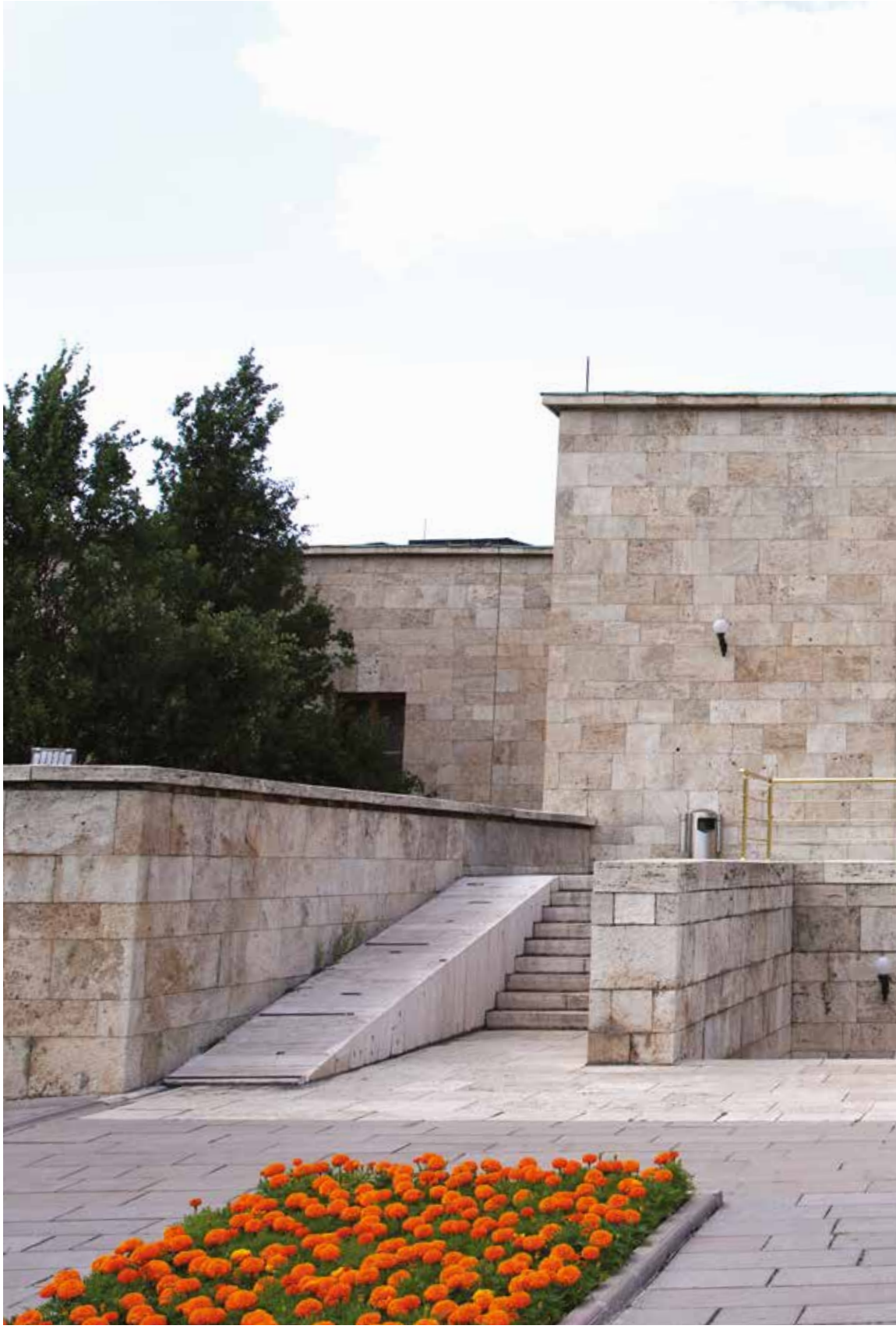

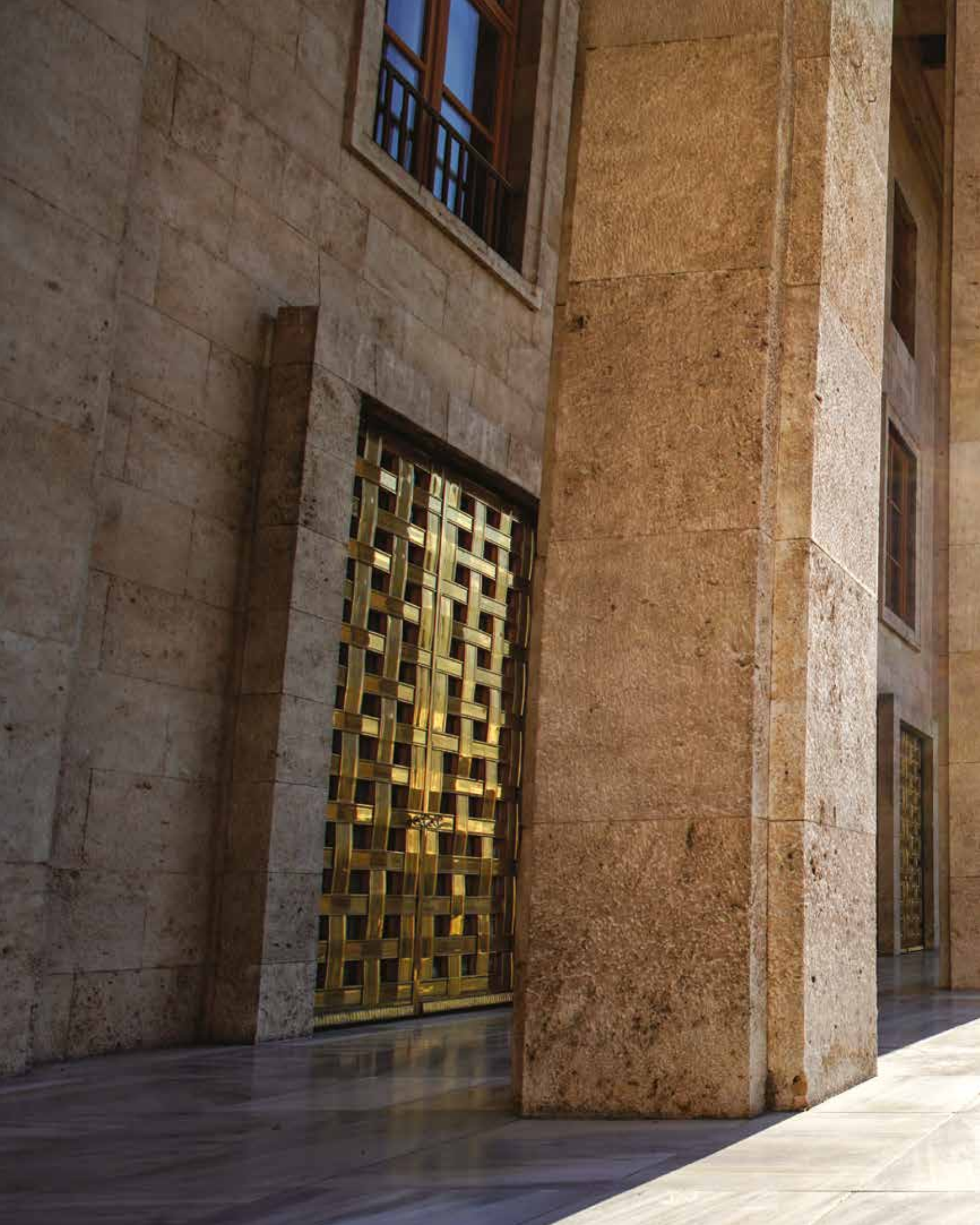

Şeref Girişi

Şeref Girişi, katlar boyunca yükselen anıtsal kolonlar ve kolonların gerisindeki pirinç kaplı dokuz şeref kapısından oluşur. Simetri eksenindeki iki kolon, üst köşelerinde ay yıldız kabartmalarının yer aldığı yivli bir bordürle kuşatılarak vurgulanmıştır. Yüzeyden taşkın taş çerçevelerin kuşattığı geometrik motifli pirinç şeref kapıları, farklı malzemelerin uyumlu bütünlüğü ile ana cephenin anıtsal estetiğini güçlendirir.

Honorary Entrance

The Honorary Entrance consists of monumental columns rising throughout the floors and nine brass-clad honorary gates behind the columns. Two columns on the axis of symmetry are accentuated by a fluted border with crescent moon and star reliefs at their upper corners. Surrounded by protruding stone frames, the brass honorary gates with geometric motifs reinforce the monumental aesthetic of the main facade with the harmonious unity of different materials.

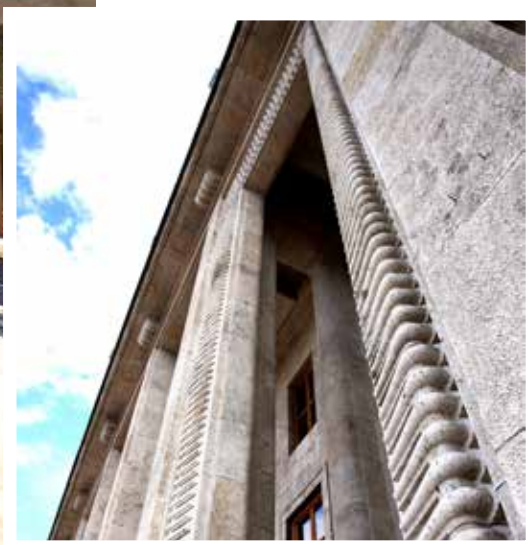

Şeref Girişi

Honorary Entrance

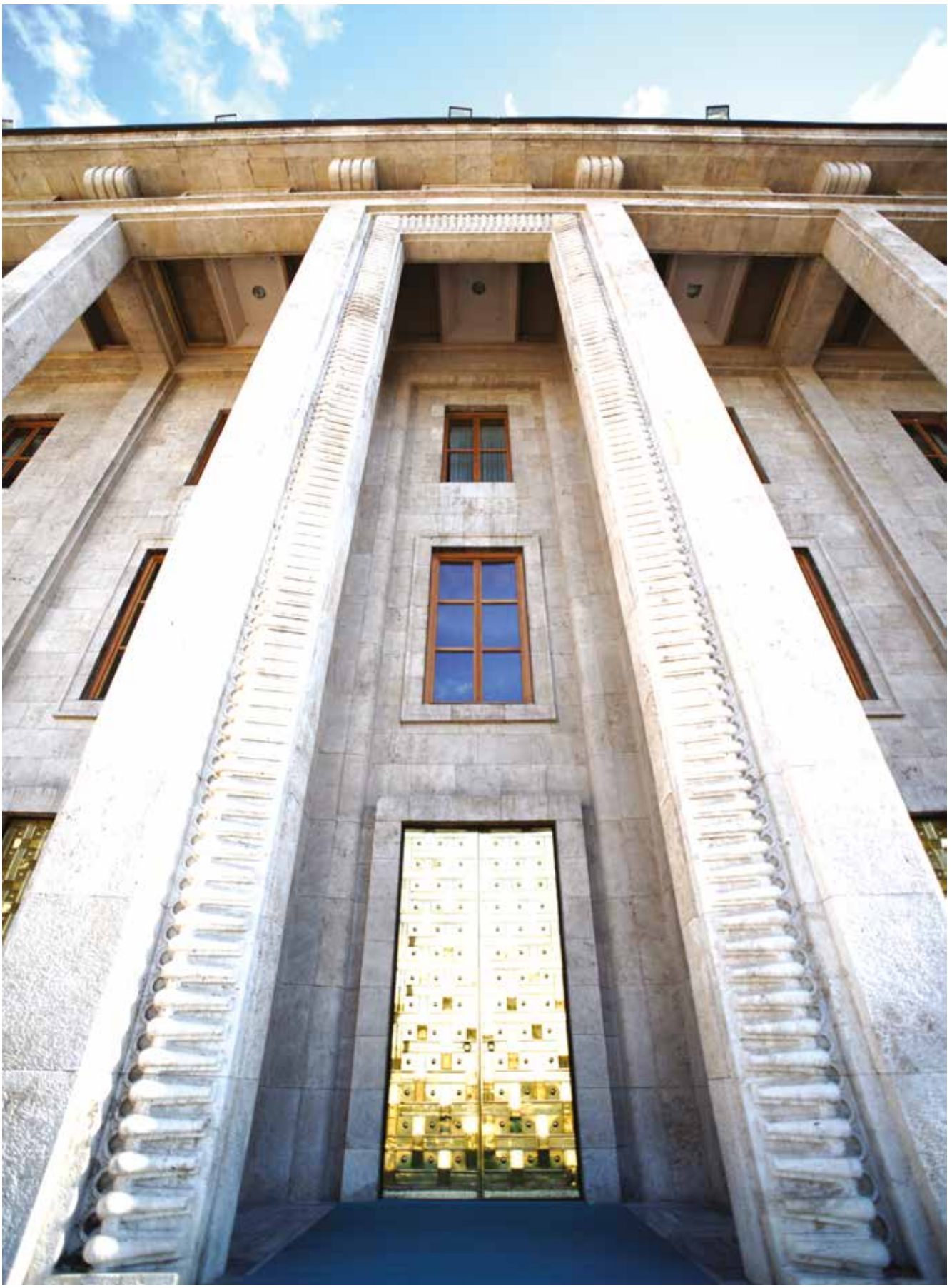

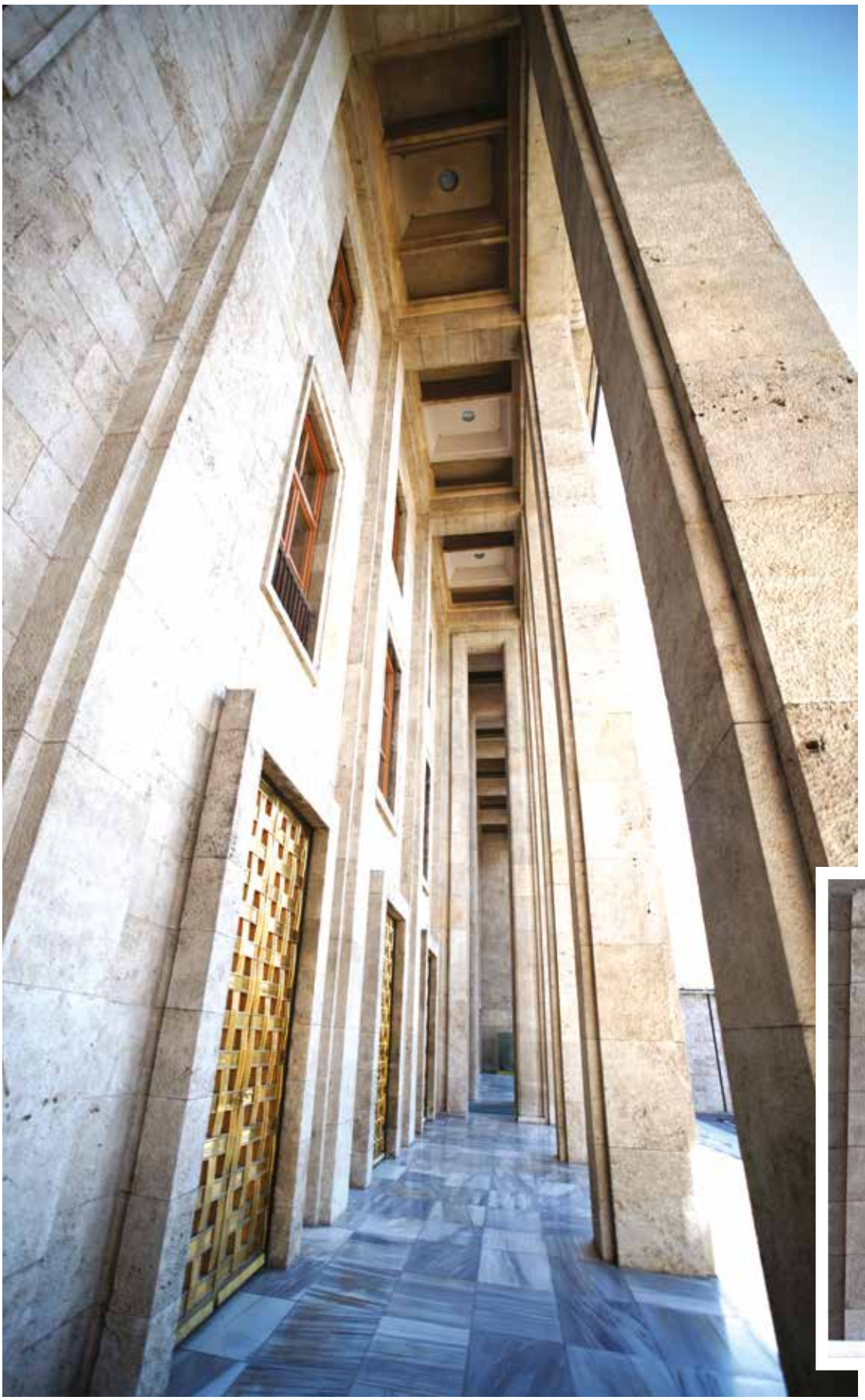

Giriş Holü
(B2)

Şeref kapılarından ulaşılan Giriş Holü, etkili bir karşılama mekânıdır. Anadolu'nun buğday tarlalarından esinlenen sarı renkli travertenle kaplıdır. Holün iki yanındaki neoklasik etkili anıtsal merdivenler galeri katına ulaştırır. Ahşap ve pirinçten yapılmış stilize aslan figürleri ile başlayan merdiven korkulukları, Anadolu'yu anlatan buğday başakları ile galeri boyunca devam eder. Holün beyaz Afyon mermeri kaplı zemininde çerçeve oluşturan yeşil mermerler Anıtkabir'in hatırasıdır.

Entrance Hall
(B2)

The Entrance Hall, accessible through the honorary doors, is an impressive space of receiving guests. Inspired by the wheat fields of Anatolia, it is clad with yellow travertine. The neoclassical-influenced monumental staircases on either side of the Hall lead to the gallery floor The stair railings adorned with stylized lion figures made of wood and brass, continue along the gallery with wheat ears depicting Anatolia. Green marble, a memento from Anıtkabir, frames the white marble from Afyon on the floor of the Hall.

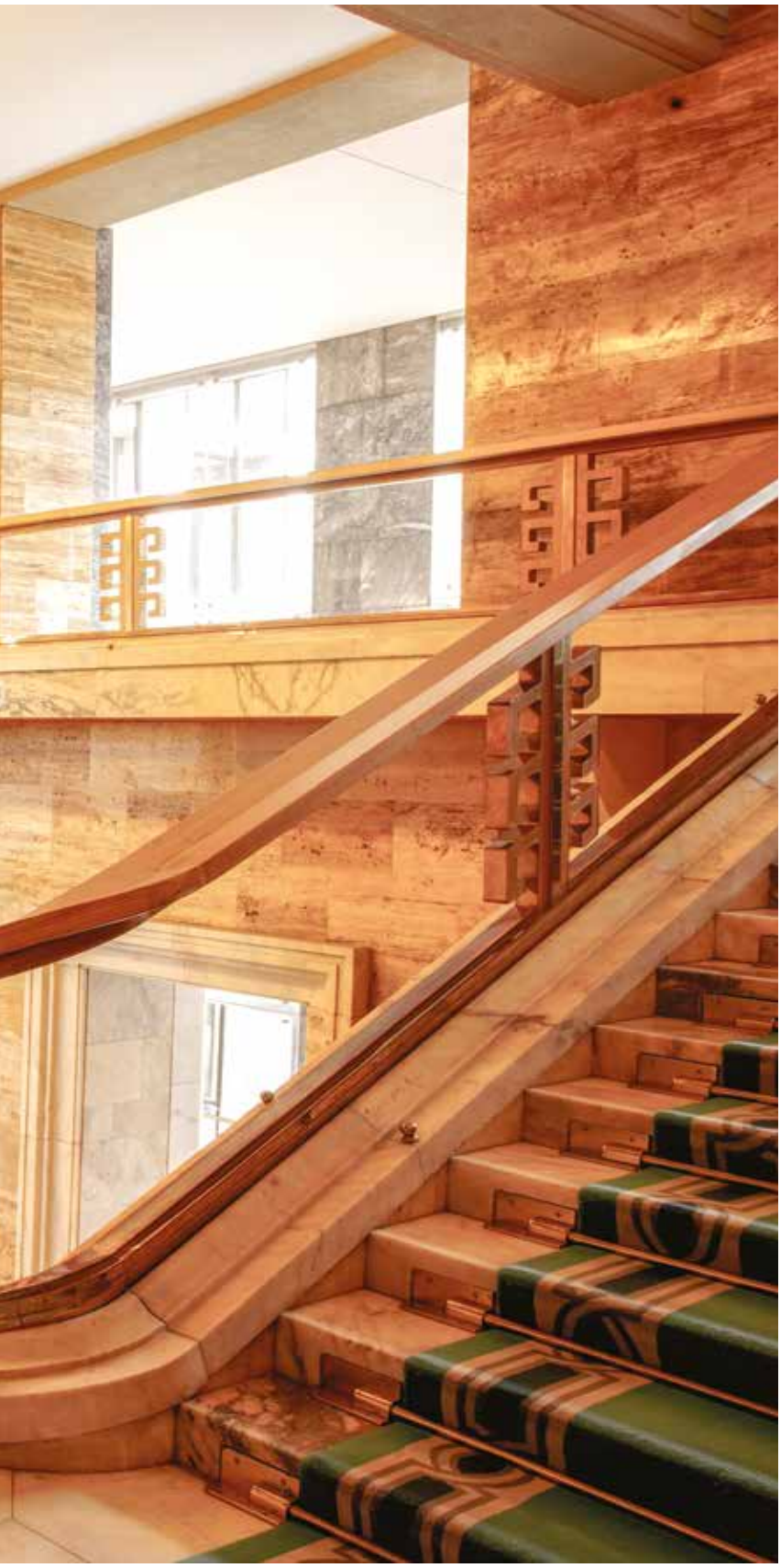

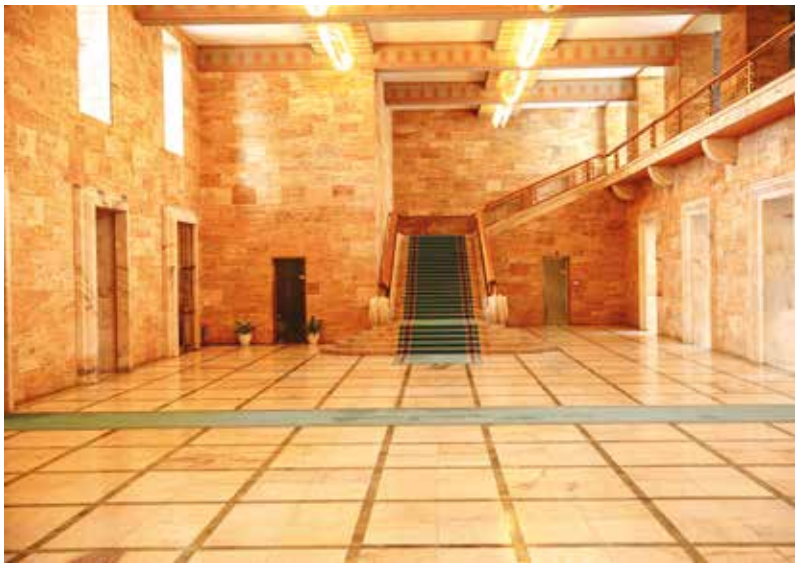

Şeref Holü
(A8)

Ziya Payzın'ın "Bağ-ı İrem (Cennet Bahçesi)" benzetmesi yaptığı Şeref Holü, mermer döşeli zemini ile bu benzetmeye uygun bir bahçe kompozisyonu sergiler. Anadolu motiflerinin stilizasyonu ile elde edilmiş soyut motifli zemin kaplamasının bahçe etkisi, her mevsim çiçeklerin açtığı iki iç bahçe ile uyumlu bir bütünlük oluşturur. Genel Kurul Salonu giriş kapısı (Damlalı Kapı/Üzümlü Kapı), özgün tasarımda Türk büyüklerinin heykellerinin konması planlanan altın renkli mozaik kaplı galerisi, siyah Adana ve gri Afyon mermeri kaplı duvarları iç bahçelerin sağladığı doğal ışıkla aydınlanarak etkileyici bir görünüm sergiler. Holün kuzeyindeki galeri bu eşsiz mekânı âdeta bir sahne gibi izlemeyi sağlar.

The Honorary Hall
(A8)

The Honorary Hall, which Ziya Payzın likened to "Bağ-ı İrem" (Garden of Eden), displays a garden composition befitting this comparison with its marble-paved floor. The abstract motifs of the floor covering achieved through the stylization of Anatolian motifs create a garden effect, forming a harmonious unity with the two inner gardens where flowers bloom in every season. The entrance door of the Plenary Hall (Drop Gate/Grape Gate), its gallery covered with gold-colored mosaic where statues of Turkish greats were planned to be placed in the original design, and its walls covered with black Adana and gray Afyon marble are illuminated by the natural light provided by the inner gardens, creating an impressive appearance. The gallery on the north side of the hall allows one to view this unique space almost like a stage.

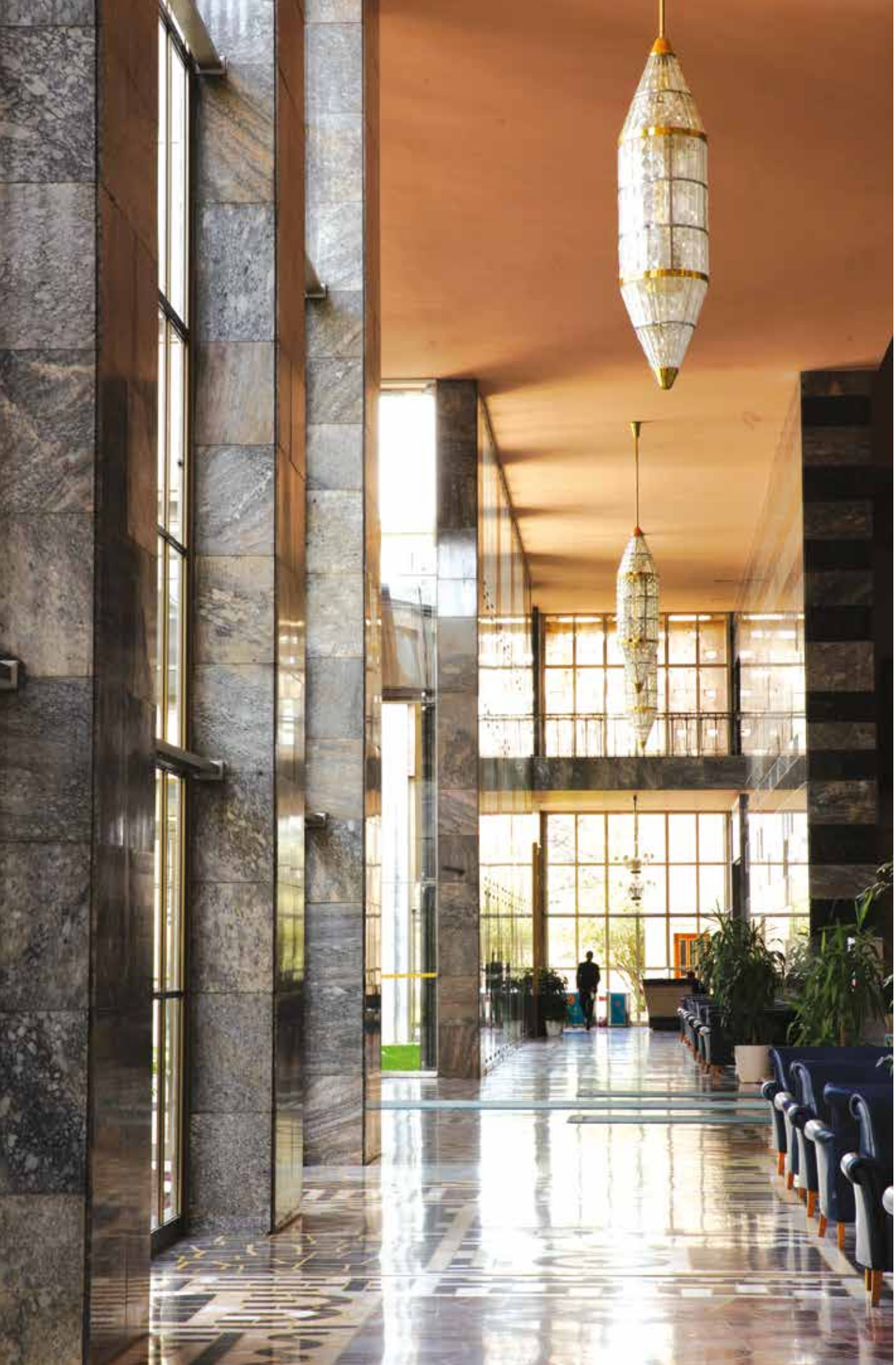

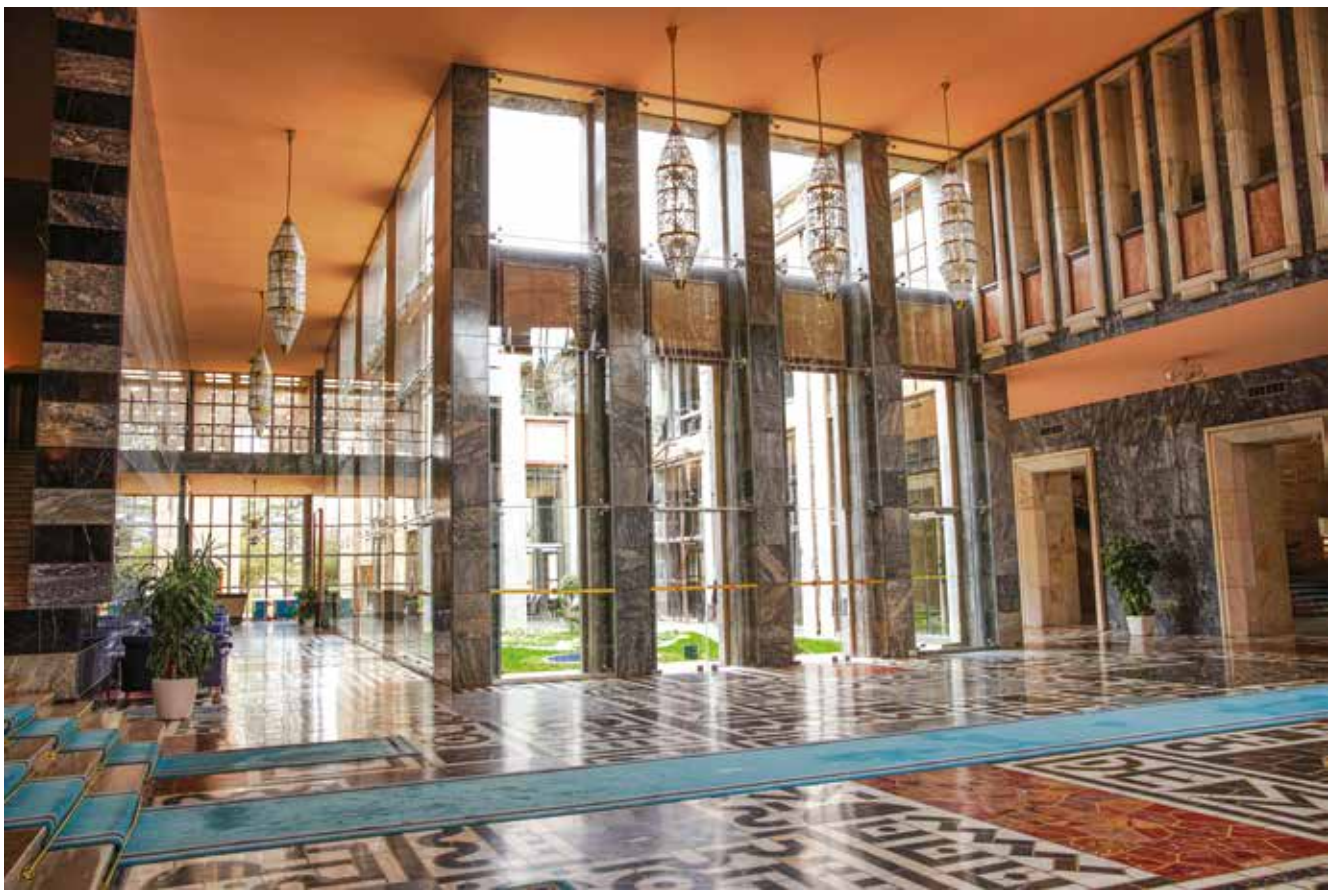

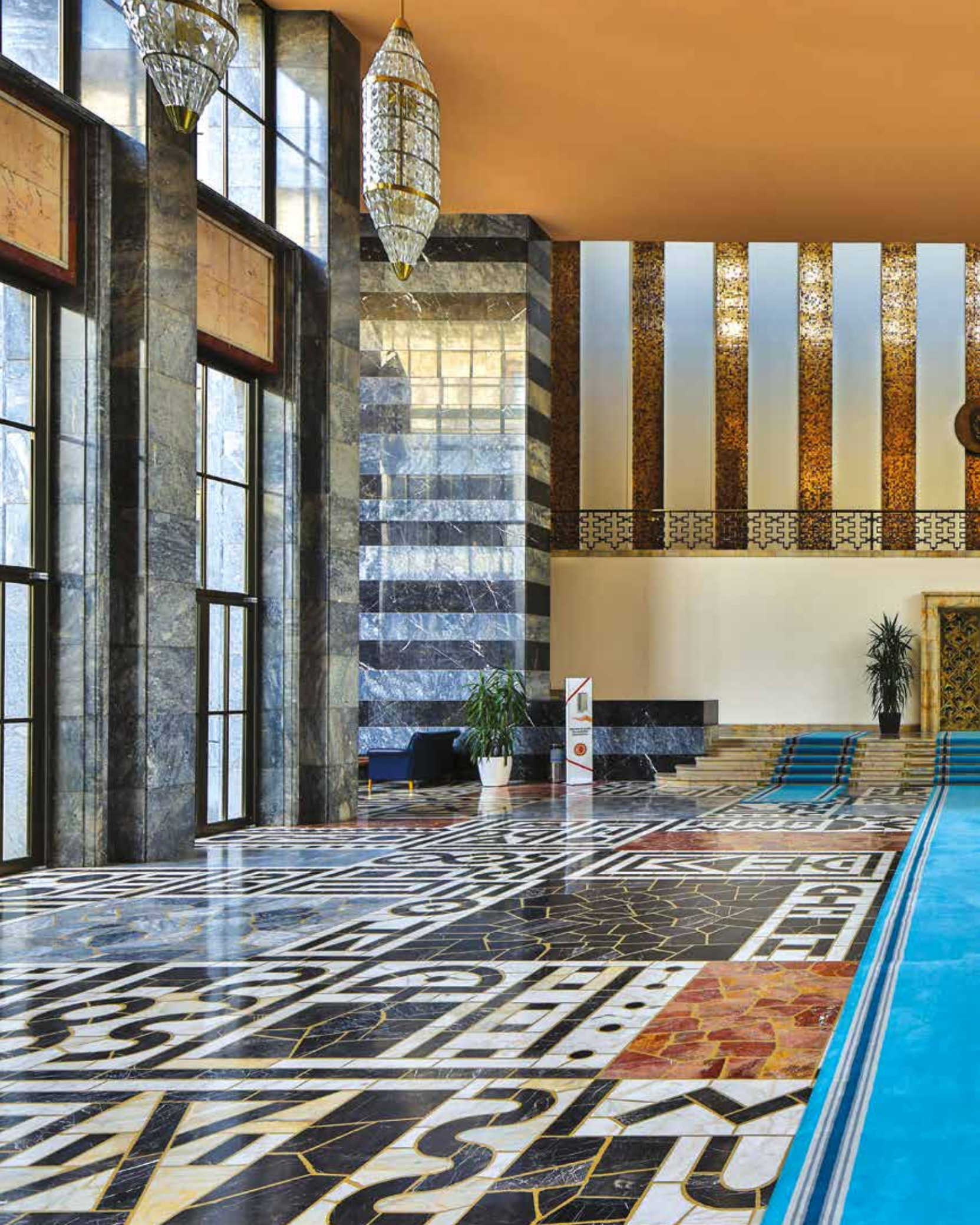

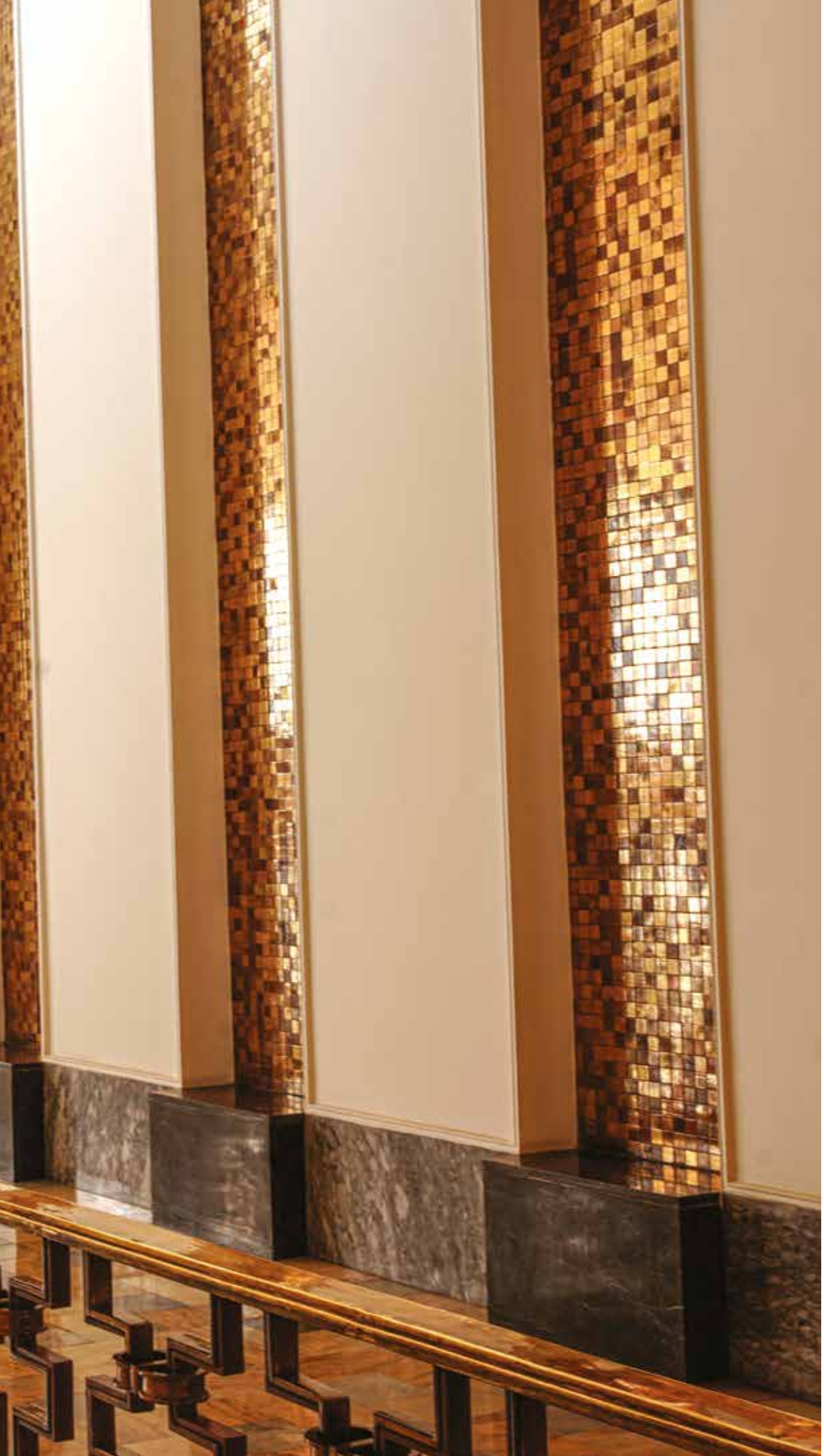

Şeref Holü, Kuzey Galeri
The Honorary Hall, Northern Gallery

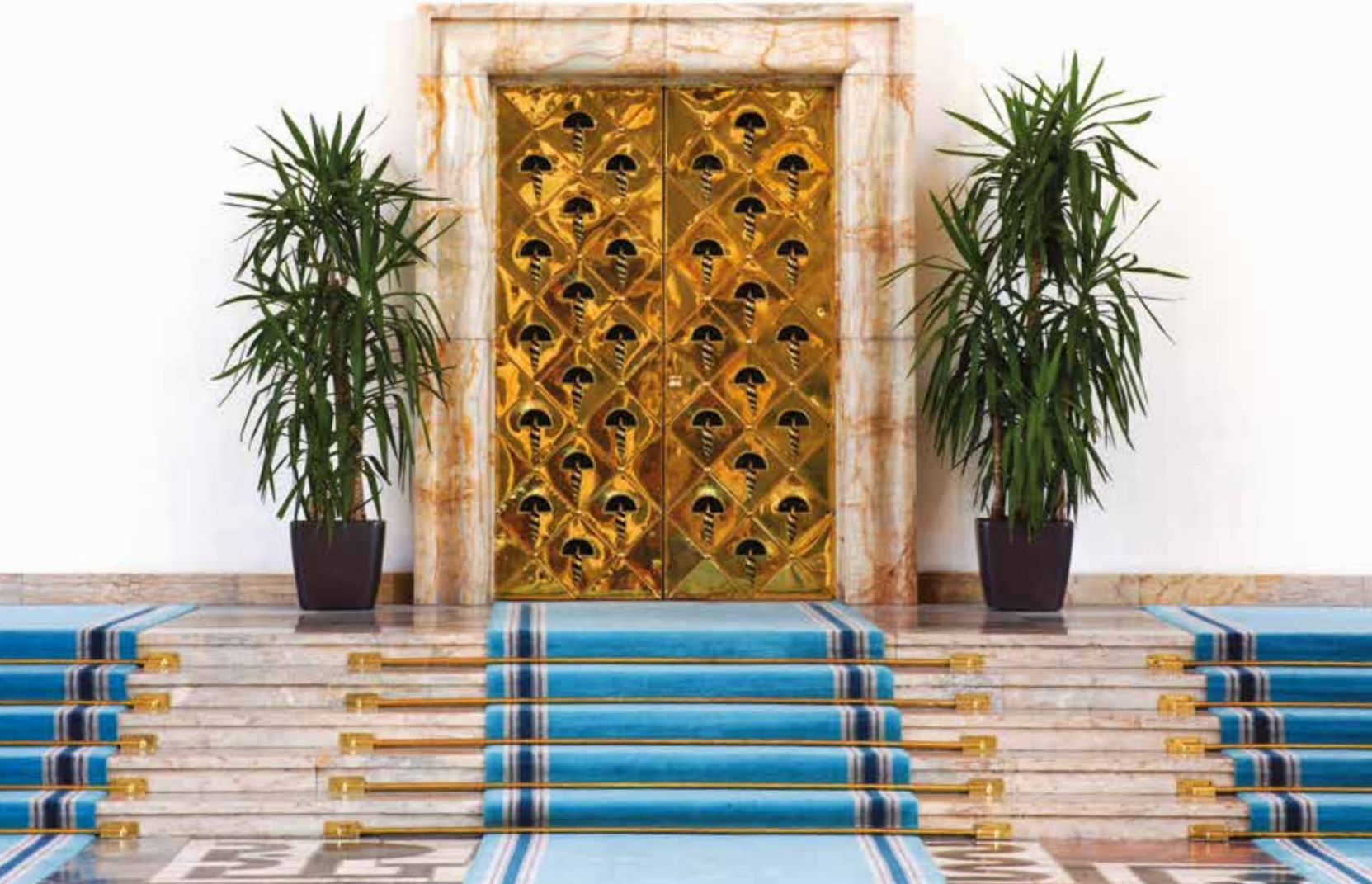

Profilli mermer çerçevenin kuşattığı pirinç levhalarla kaplı kapı, TBMM Başkanının Genel Kurul Toplantı Salonu'na girişi için kullanılır. Yüzeyindeki pirinçten stilize Anadolu motiflerinin salkım formu nedeniyle yaygın olarak "Damlalı Kapı/Üzümlü Kapı" denmektedir.

This door, covered with brass plates and surrounded by a profiled marble frame, is used as the Speaker of the GNAT's entrance to the Plenary Hall. Because of the cluster form of stylized Anatolian brass motifs on its surface, it is commonly called the "Drop Door/ Grape Door."

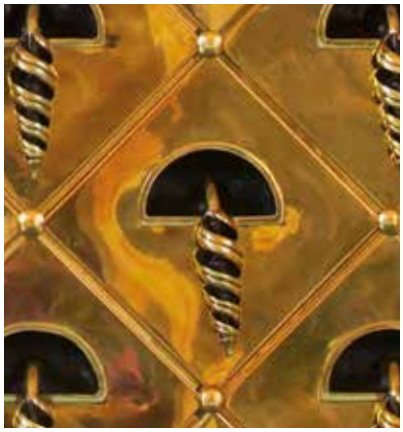

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

Genel Kurul Toplantı Salonu (A1)

Genel Kurul toplantılarının yapıldığı salon 600 milletvekili, 263 özel davetli, 631 ziyaretçi ve 87 basın mensubu olmak üzere 1.581 kişiliktir. Üç büyük kulvarla çevrili salon yapıldığı dönemde ileri düzeyde elektrik, yoklama, oylama, teleks gibi sistemlere sahiptir. Kuzeyde Meclis kürsüsü, karşısında milletvekili koltukları, doğuda ve batıda Cumhurbaşkanı ve üst düzey yöneticiler locası ile diplomat ve yabancı konuklar locası, güneyde ise ziyaretçi ve basın locası yer alır.

1995 yılında açılan ulusal yarışma ile salonun özgün tasarımı değiştirilmiş, kuzey güney ekseninde kürsüye doğru sıralanan koltuk düzeni yerini amfı düzenine bırakmış; kürsü, koltuklar, özgün ahşap duvar kaplamaları, elektrik, oylama vb. tesisat tümüyle yenilenmiştir. Ziyaretçi locasının özgün kimliğini koruyan kilim motifli tavan kaplaması, binadaki dikkat çekici geleneksel atıfların bir örneğidir.

Plenary Hall (A1)

The Plenary Hall can seat 600 Members of Parliament, 263 special guests, 631 visitors, and 87 press members; 1581 people in total. Surrounded by three large lanes, the hall had advanced systems such as electricity, attendance checks, voting, and telex at the time of its construction. It houses the Assembly rostrum in the north, the deputy chairs across from the rostrum, the lounge for the President and the cabinet and the seats reserved for diplomats and foreign guests in the east and the west, and finally visitor's lounge and the press lounge in the south.

The original design of the hall was modified through a design competition in 1995; the seating arrangement which was lined up along the north-south axis towards the rostrum was replaced by an amphitheater arrangement; the podium, seats, original wooden wall coverings, electricity, voting, etc. were all completely renovated. The ceiling cover with a kilim motif that preserves the original identity of the visitor's lounge is a striking example of traditional references in the building.

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİ

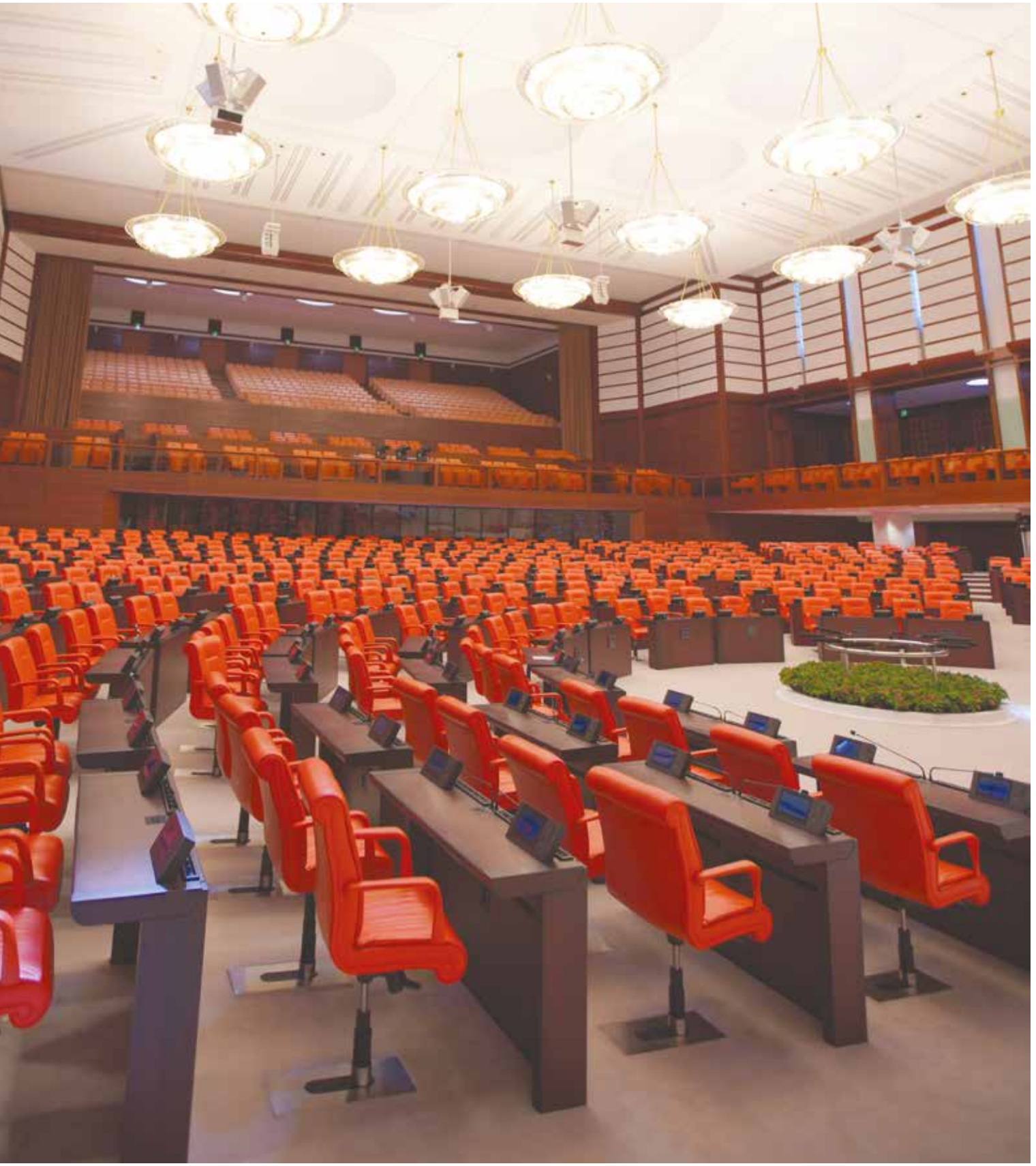

MILLETVEKILI

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu (A2)

Genel Kurul Salonu'nun batısındaki yarım daire biçimli, 624 kişilik büyük toplantı salonudur. Doğusunda geniş merkezi niş içinde kürsü, karşısında amfi düzeninde yerleştirilmiş koltuklar ve dinleyici locası yer alır. Salona girişler, kürsünün arkasındaki kapı ile iki yanındaki kademeli yerleştirilmiş üçer kapıdan sağlanır. Özgün projede kapıların üzerindeki geniş duvar yüzeylerinin kabartma alçı motiflerle bezenmesi düşünülmüş ancak gerçekleşmemiştir. Salonun ahşap kaplı duvar yüzeyleri, dairesel büyük yatay avizesi ve duvar yüzeyindeki çelenk biçimli dekoratif aydınlatma elemanları dikkat çekicidir. Yapıldığı dönemde övgü alan akustiği, koyu renkli cevizden koltuk, sıra ve duvar kaplaması ile özgün kimliğini sürdürür.

Salonun dairesel kütlesi ve dıştan düşey yarıklarla hareketlendirilmiş cephesi ana binanın parçalı kütlesini zenginleştirir. Yüzeydeki yarım daire biçimli açıklıklar, binanın bazı bölümlerinde tekrarlanan ve kütlesel etkiyi kıran ışıklıklardır.

The Ruling Party Meeting Hall (A2)

A large semi-circular meeting hall in the west of the Plenary Hall, The Ruling Party Meeting Hall can hold 624 people. To its east, there is a podium in a large central niche, opposite the rostrum there are seats arranged in an amphitheater style and a gallery for the audience. Access to the hall is through the door placed behind the rostrum, and the three doors per each side of the rostrum placed in tiers. In the original project the large wall surfaces above the doors would be decorated with embossed plaster motifs, but this was not implemented. The hall's wood-clad wall surfaces, large circular horizontal chandelier, and decorative lighting elements in the form of wreaths on the wall surface are noteworthy. The hall preserves its original identity through its acoustics, which was praised at the time of its construction, as well as its dark walnut seats, benches, and wall coverings.

The circular mass of the hall and its facade enlivened by vertical indentations enrich the fragmented mass of the main building. The semi-circular indentations on the surface are skylights that are repeated in some parts of the building that break the mass effect.

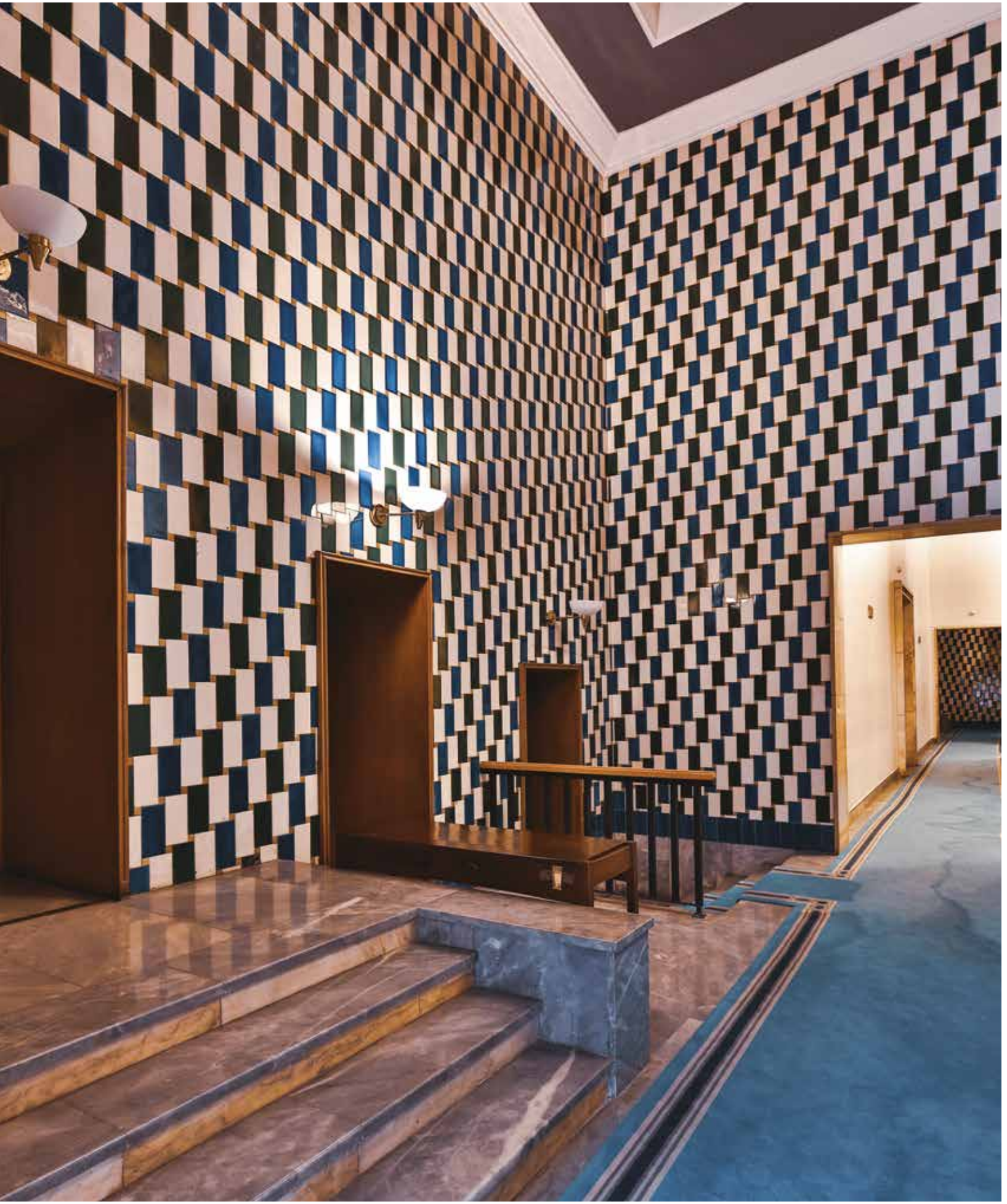

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu Girişi

The Ruling Party Group Meeting Hall Entrance

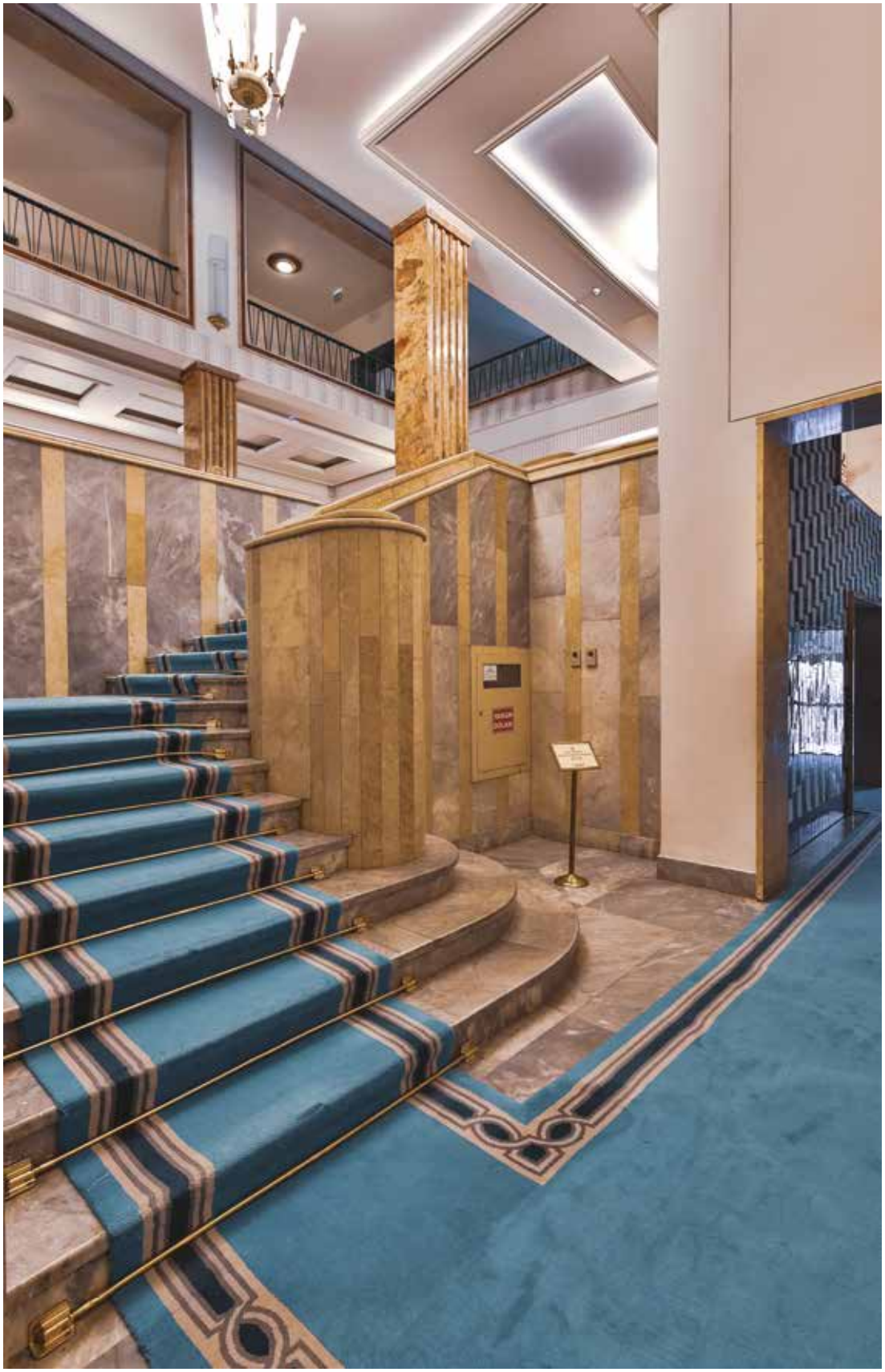

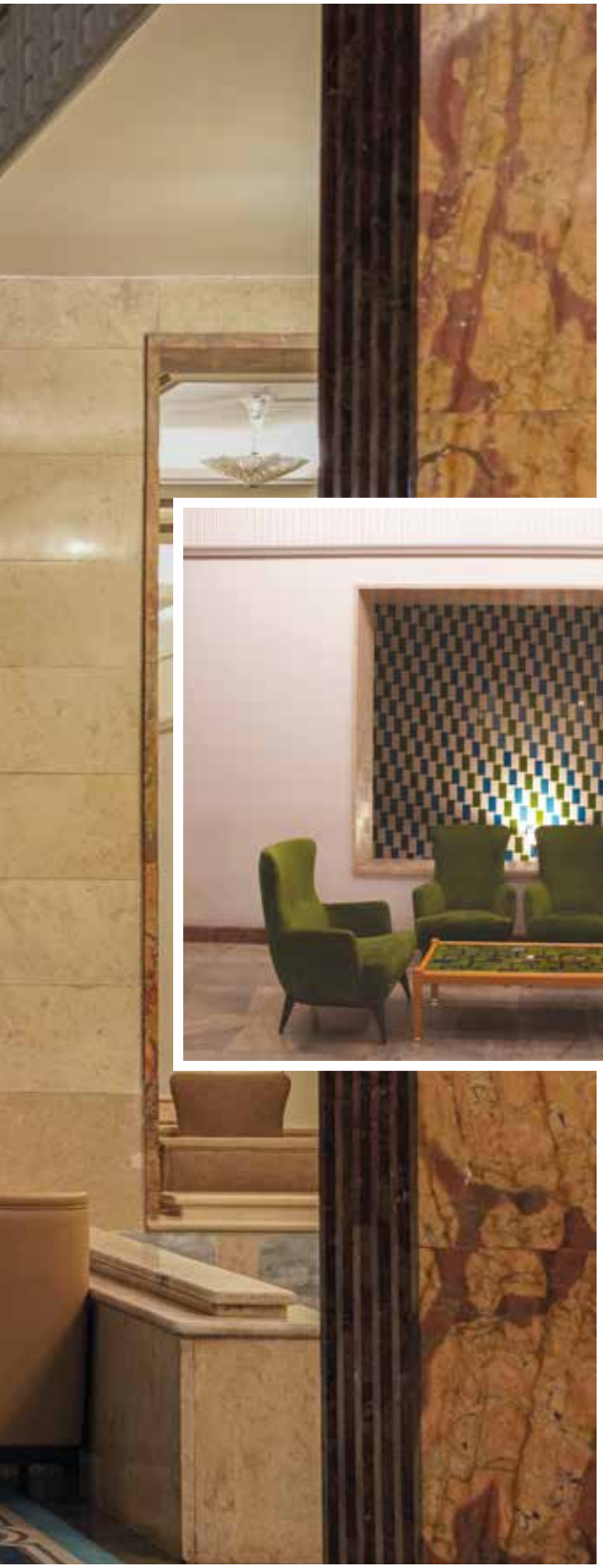

Batı Kulis
(A6)

İki yanında simetrik sütun dizisinin yer aldığı kulisin batısındaki merdiven İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu'na, doğusundaki kapılar ise Genel Kurul Toplantı Salonu'na ulaştırır. Toplantı aralarında dinlenme, sohbet ve dolaşım mekânı olarak kullanılan kulis, dairesel açıklıklardan ışık alan basık bir tonozla örtülüdür. Özgün tasarımda kulise halı ve kilimlerin yer aldığı panoların konulması planlanmış, uzun süren toplantıların arasında ya da bitiminde sanat eserlerine yönelerek dinlenmenin sağlanması, uygun zamanlarda ise halka açık bir müze olarak kullanılması amaçlanmış, ayrıca Vilayetler Çeşmesi düşünülmüş ancak gerçekleşmemiştir.

West Lobby
(A6)

The lobby, flanked by a symmetrical row of columns, has a staircase on the west side leading to the Ruling Party Group Meeting Hall, and the doors on the east lead to the Plenary Hall. Used as a resting, chatting, and walking area between meetings, the lobby is covered with a low vault that lets in light through circular skylights. In the original design, it was planned to place panels with carpets and rugs in the backstage area, to provide rest by turning to works of art between or after long meetings, and to be used as a public museum at appropriate times. A Provinces Fountain was also envisioned but was not realized.

Doğu Kulis
(A5)

Genel Kurul Salonu ile Parti Grup Toplantı Salonlarının arasındaki dinlenme, sohbet ve dolaşım mekânıdır. Güneyindeki neoklasik etkili merdiven, galeri katına ulaştırır. Diğer kuliste olduğu gibi dairesel açıklıklardan ışık alan beşik tonozla örtülüdür. Galeri katında yarı açık teraslar yer alır. Yine toplantı aralarında bu kez duvarlarındaki yağlı boya tabloların izlenebildiği bir mekân olması amaçlanmıştır.

East Lobby
(A5)

This is a resting, conversation and walking area between the Plenary Hall and the Party Group Meeting Rooms. The neoclassical-influenced staircase on the south leads to the gallery floor. As in the other lobby, it is covered with a barrel vault that receives light through circular skylights. The gallery floor contains semi-open terraces. Again, it was intended to be a space where the oil paintings on the walls can be viewed during breaks between meetings.

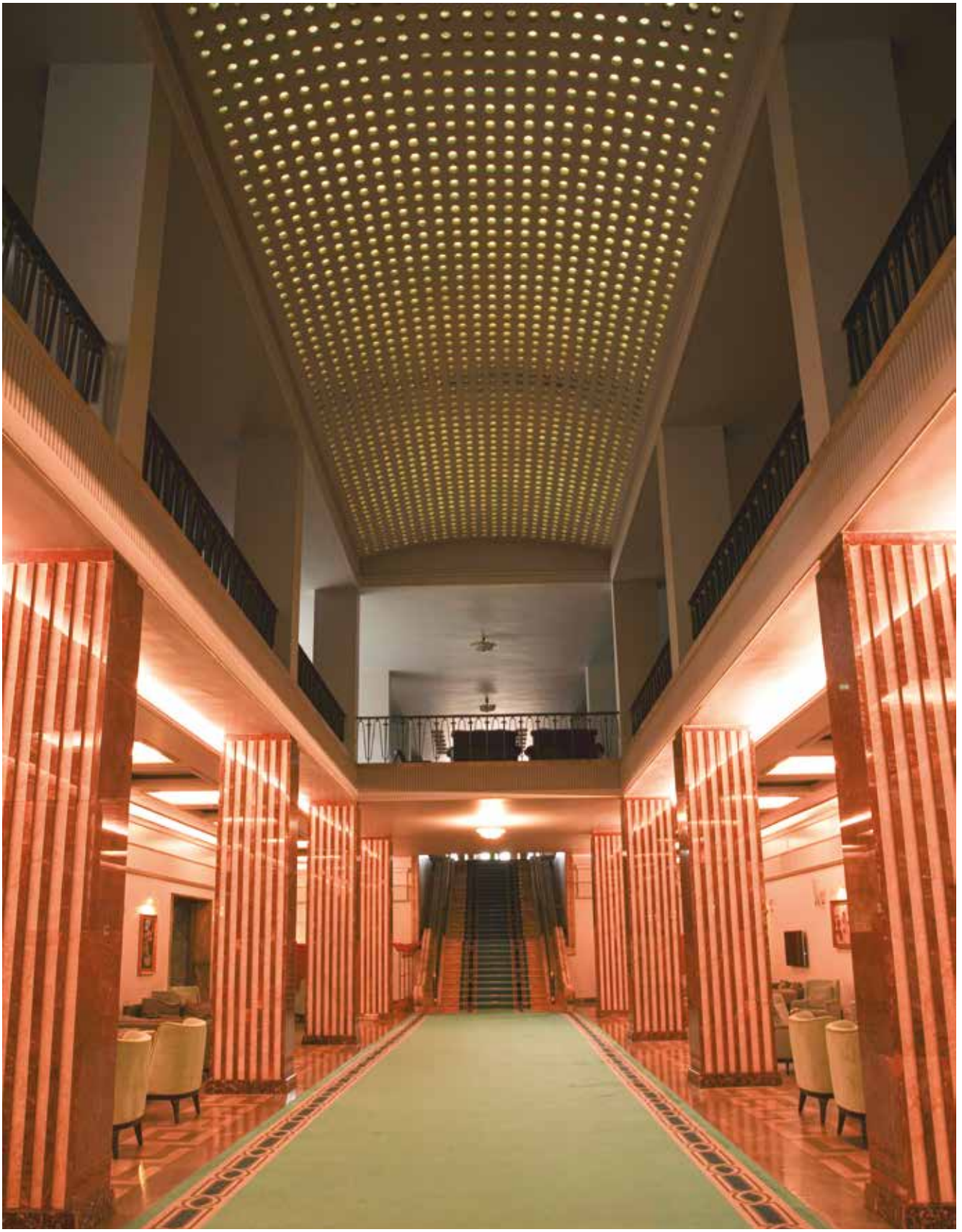

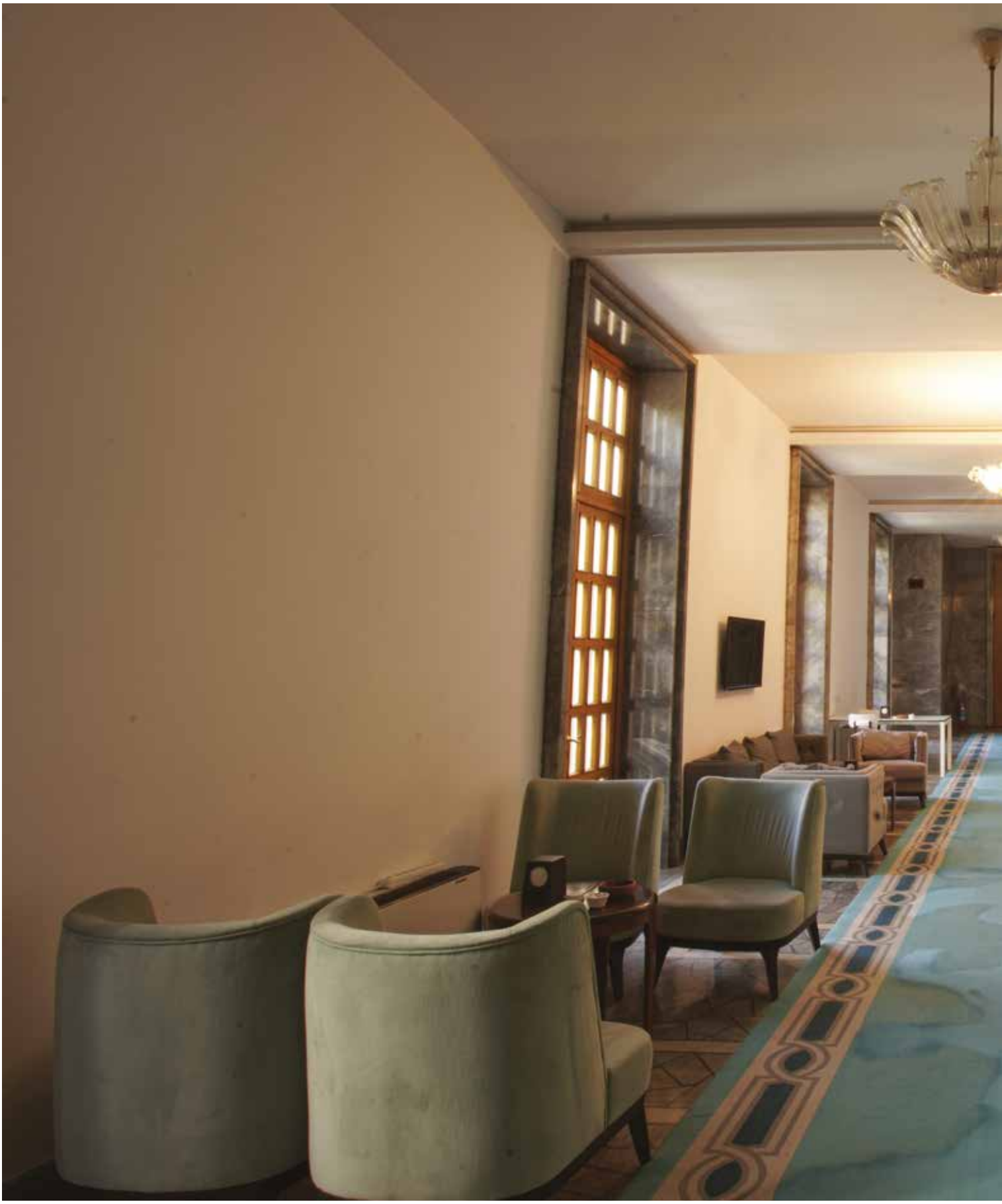

Parti Grup Toplantı Salonları Koridoru

Party Group Meeting Halls Corridor

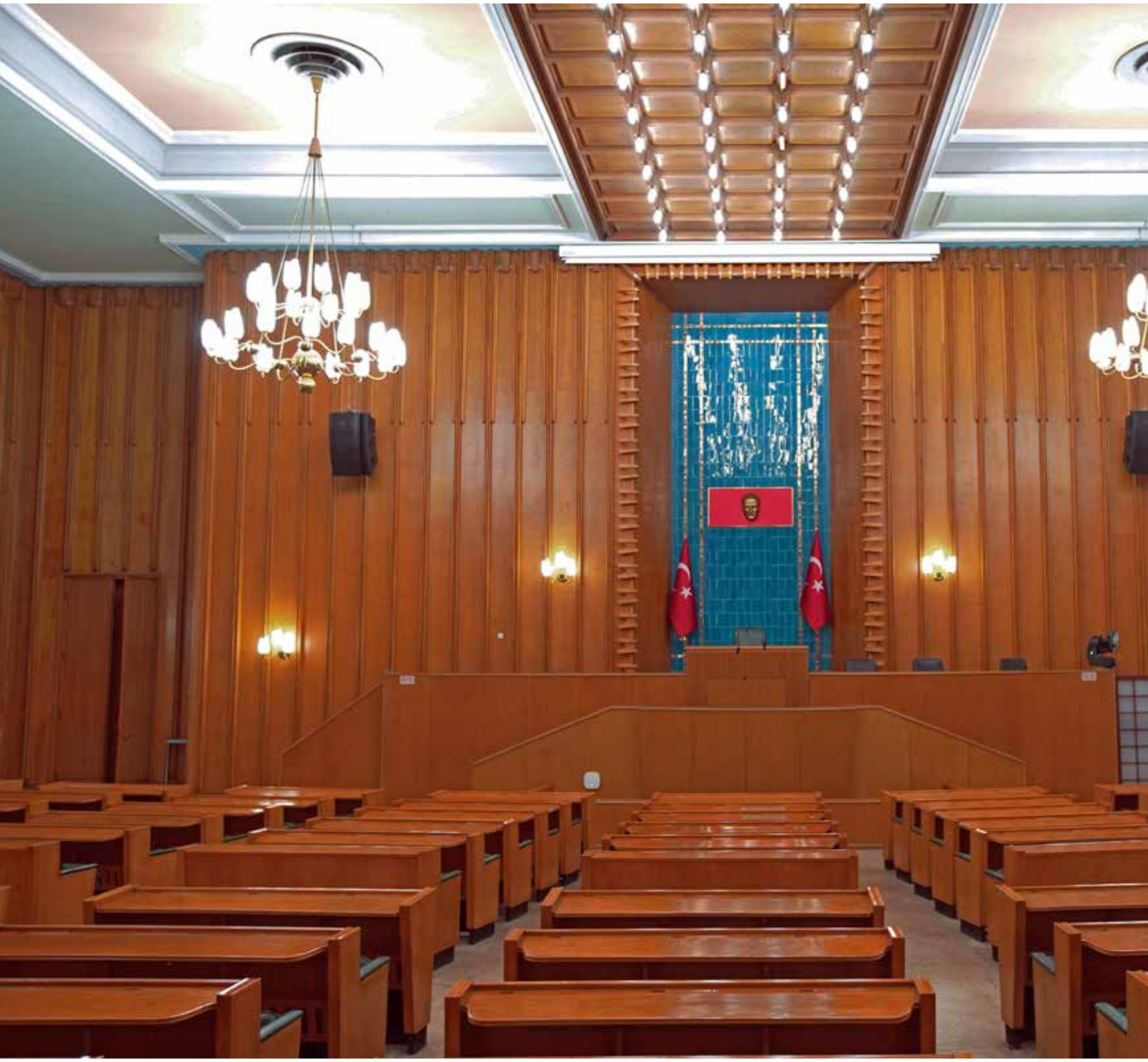

Parti Grup Toplantı Salonu (A3)

Party Group Meeting Hall (A3)

Parti Grup Toplantı Salonları (A3, A4)

Genel Kurul Salonu'nun doğusunda yer alan ve kulise dik biçimde birleşen bitişik iki parti grup toplantı salonu 315 ve 176 kişilik olmak üzere farklı büyüklüktedir. Salonlara, kulise açılan simetrik iki küçük koridordan ulaşılır.

315 kişilik Parti Grup Toplantı Salonu (A3), yüksek hacmi, büyük düşey dikdörtgen pencereleri, ahşap duvar kaplamaları, Beykoz derisi koltukları ile özgün kimliğini sürdürür. Kürsü nişinin Kütahya çini kaplaması, tavanın bir bölümünde kullanılan geleneksel Türk konutuna özgü kasetleme ahşap tavan kaplaması ve karakteristik avizeleri ile işlevselliğinin yanında geleneğe atıf yapan biçimci özellikler taşır.

Party Group Meeting Halls (A3, A4)

The two adjacent party group meeting rooms of different sizes, seating 315 and 176 people respectively, are located to the east of the Plenary Hall, and joined perpendicularly to the lobby. The rooms are accessed through two symmetrical corridors opening to the lobby.

The 315-seat Party Group Meeting Hall (A3) maintains its unique identity with its high volume, large vertical rectangular windows, wooden wall coverings, and Beykoz leather armchairs. It carries formal features alongside its functionality with its Kütahya tile covered rostrum niche, the coffered wooden ceiling molding used in a section of the ceiling that was seen in traditional Turkish houses, and its characteristic chandeliers.

Parti Grup Toplantı Salonu (A4)

Party Group Meeting Hall (A4)

En küçük salon olan 176 kişilik Parti Grup Toplantı Salonu'nda (A4) kürsü nişi ve koltuklar Beykoz derisi, duvarlar ahşap lambri ile kaplanmıştır. Görkemli avizelerin yer aldığı tavan, geleneksel mimarideki kırlangıç kubbeyi anımsatan bir kaplamaya sahiptir. Bindirme içbükey bu tavan kaplaması, sesin aşağı yansımasını engelleyerek biçimsel estetiğinin yanında akustik sorununa da çözüm getirmiştir.

The smallest hall with a capacity of 176 people, the Party Group Meeting Hall (A4) has a rostrum niche, chairs clad with Beykoz leather and walls clad with wainscot. The ceiling with its magnificent chandeliers has a covering reminiscent of the swallow dome in traditional architecture. The corbeled concave ceiling cover prevents sound from reflecting downwards, thus providing a solution to the acoustic problem in addition to its formal aesthetics.

Doğu Yan Kanat Merdiven Holü
East Side Wing Staircase Hall

Kütüphane

Ana binanın doğu kanadında yer alan TBMM Kütüphanesi 3.000 m²'lik kullanım alanına sahiptir. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan kütüphanesinden devredilen kitap, dergi, gazete, harita, resim ve benzeri eserlerle birlikte, satın alınan, bağışlanan ve Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu kapsamında edinilen eserlerin yer aldığı Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait zengin bir koleksiyona sahiptir.

Library

Located in the east wing of the main building, the GNAT Library has an area of 3,000 m². It has a rich collection from the Ottoman and Republic periods, including books, magazines, newspapers, maps, pictures and similar works transferred from the Meclis-i Mebusan (Assembly of Deputies) and Meclis-i Ayan (Senate) libraries, as well as works purchased, donated and acquired under the Law on the Compilation of Printed Text and Pictures.

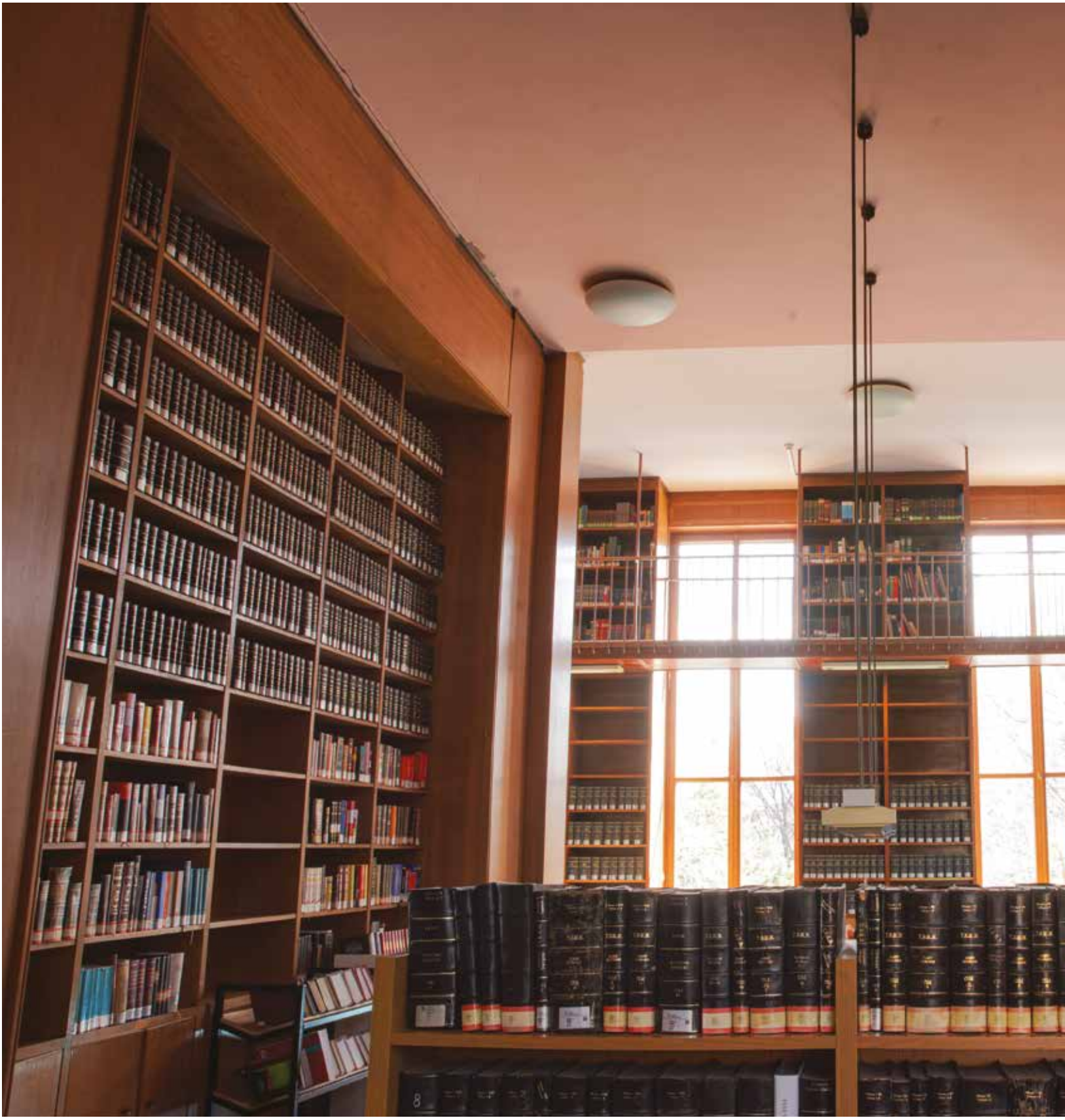

Batı Yan Kanat Merdiven Holü

West Side Wing Staircase Hall

Üyeler Lokantası

Members' Lunchroom

Meclis Başkanlığı
(E Blok)

Ana binanın kuzeyindeki benzer özellikte simetrik iki bloktan doğudaki Meclis Başkanlığıdır. Esasen özgün projede E ve F bloklar, birisi çalışma, diğeri kabul ve tören işlevleri ile Cumhurbaşkanlığı olarak düşünülmüş ve öyle yapılmaya başlanmış, daha sonra Meclis Başkanlığına tahsis edilmiştir.

Bodrum üzerine iki katlı yatay bir kütleden oluşan yapıda, güneyindeki girişten ulaşılan hol ve doğusunda L biçimli koridor ile çalışma odaları, kuzeyinde ise yarı açık duvarla sınırlandırılmış bir bahçe yer alır. Bahçenin dış duvar yüzeyindeki yatay dikdörtgen boşluklarda ve kapıda ortasında ay yıldız olan dekoratif pirinç detaylara yer verilmiş, taş kaplı bahçe duvarına etkileyici bir görünüm kazandırılmıştır. Meclis Başkanlığı, sütunlu bir geçitle birinci kattan ana yapıya bağlanır. İnönü Bulvarı'na bakan pirinç kaplı sütun dizisinin yer aldığı cephe düzenlemesi ve diğer tasarım özellikleri ile ana yapının parçalı kütlesini tamamlar.

Meclis Başkanlığı, Güney Cephe, İç Bahçe Girişi

The Office of the Speaker, South Facade, Entrance to the Courtyard

The Office of the Speaker (Block E)

The easternmost of the two identical, symmetrical blocks to the north of the main building is the Office of the Speaker. Originally, Blocks E and F were conceived and started to be built as the Presidency, one for work and the other for reception and ceremonial functions, but were later allocated to the Speaker of the Assembly.

The building consisting of a two-story horizontal mass on the basement has a hall accessed from the entrance on the south, an L-shaped corridor on the east and study rooms, while on the north there is a garden bordered by a semi-open wall. Decorative brass details with a crescent moon and star in the middle are placed in the horizontal rectangular spaces on the outer wall surface of the garden and at the door, giving the stone-clad garden wall an impressive appearance. The Office of the Speaker is connected to the main building from the first floor by a columned passageway. The facade arrangement with a row of brass-clad columns facing İnönü Boulevard and other design features complement the fragmented mass of the main building.

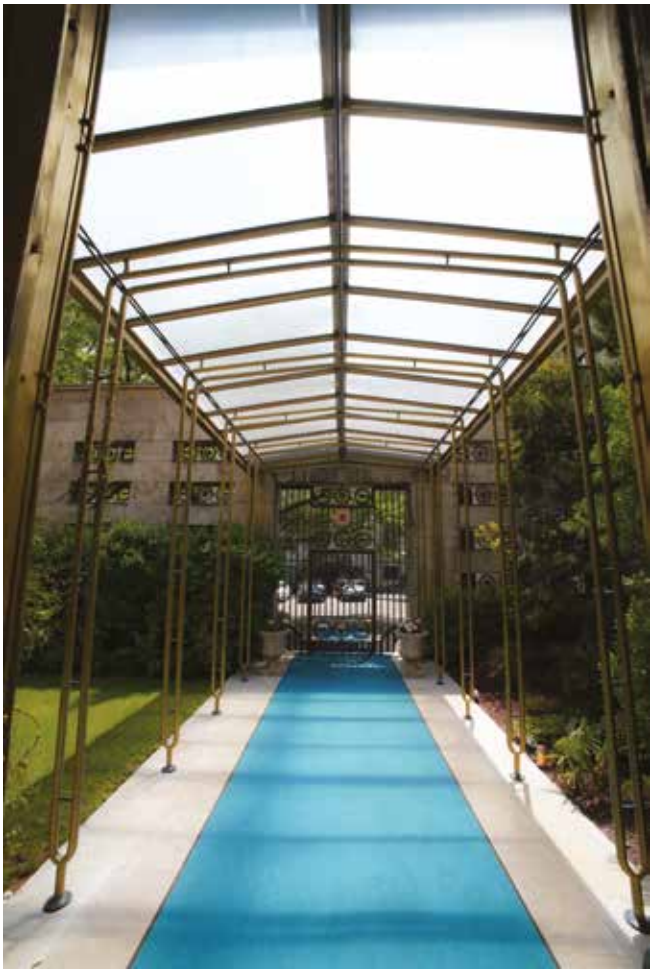

Meclis Başkanlığı, İç Bahçe
The Office of the Speaker, Courtyard

Meclis Başkanlığı, Giriş Holü
The Office of the Speaker, Entrance Hall

Meclis Başkanlığı Zemin Kat Koridoru

The Office of the Speaker, Ground Floor Corridor

36x3 m ölçülerindeki Başkanlık koridorunun güneyi boydan boya cam kaplıdır. Koridorun kuzeyinde iki kapı ile ulaşılan Meclis Başkanı makam odası ve birbirine geçiş sağlanan diğer çalışma odaları, güneyinde ise dekoratif bir havuz yer alır. Koridorun doğusunda ise L'nin diğer kolunu oluşturan koridor ve Başkanlık Divan Toplantı Salonu bulunur. Bütün mekânlar yüksek ve geniş düşey dikdörtgen pencerelerin sağladığı ışıkla ferah ve aydınlıktır.

The corridor of the Office of the Speaker, measuring 36x3 m, is covered entirely with glass on its south side. On the north side of the corridor, accessed through two doors is the Speaker of the Assembly's office and other interconnected offices, while on the south side is a decorative pool. On the east side of the corridor is the corridor forming the other arm of the L shape and the Buerau Meeting Hall. All spaces are bright and airy thanks to the light provided by tall and wide vertical rectangular windows.

Meclis Başkanlığı Makam Odası

The Office of the Speaker

BÜYÜK MİLLET ME

Özel Kalem Müdürü Çalışma Odası
The Office of the Chief of Staff

Meclis Başkanlığı Koridoru, Başkanlık Divanı Toplantı Salonu Girişi

The Corridor of the Office of the Speaker, Entrance to the Bureau Meeting Hall

Başkanlık Divanı Toplantı Salonu

Bureau Meeting Hall

Tören Salonu
(F Blok)

Tasarım özellikleri bakımından Meclis Başkanlığı binası ile ortak bir dile sahip olmakla birlikte, tören ve kabul işlevlerine uygun planlanmıştır. Kolonlu cephe düzeni ve simetri, neoklasik ifadeler olarak tekrarlanmıştır. Batısındaki üç büyük kapıdan ulaşılan giriş holü, mantar başlıklı sütun dizisi ile Tören Salonu'na geçmeden önce özenli ve etkileyici bir hazırlık alanıdır. Zemin katta Tören Salonu ve Kabul Salonu, özgününde orkestra locası ve odalar olan, günümüzde ise büroları içeren Tören Salonu galerisi yer alır. Galeri korkulukları ile uyumlu tavanı kuşatan yivli üç boyutlu ögeler, mermer kaplı duvar yüzeyleri, ahşap zemin kaplaması ve görkemli avize, tören mekânına işlevine uygun bir görsel etki kazandırır.

Tören Salonu'nun orta bölümü cam kaplı tavanındaki 3.200 toptan oluşan kristal avize, TBMM binasının etkileyici aydınlatma elemanları arasında en büyük ve görkemli olanıdır.

Ceremony Hall
(Block F)

While sharing a common design language with the Office of the Speaker building in terms of design features, the Ceremony Hall was planned to suit ceremonial and reception functions. The columned facade arrangement and symmetry are repeated as neoclassical expressions. The entrance hall with a row of mushroom-headed columns accessed through three large doors on the west is an elaborate and impressive preparation area for preparation before entering the Ceremony Hall. On the ground floor are the Ceremony Hall and the Reception Hall, and the Ceremony Hall gallery, which was intended for the orchestra box and rooms now houses offices. The fluted three-dimensional elements surrounding the ceiling in harmony with the gallery railings, wall surfaces clad in marble, wooden flooring and the grand chandelier give the ceremonial space a visual effect appropriate to its function.

The crystal chandelier consisting of 3,200 crystal balls in the glass-covered ceiling of the central section of the Ceremony Hall is the largest and most magnificent of the impressive lighting elements of the GNAT building.

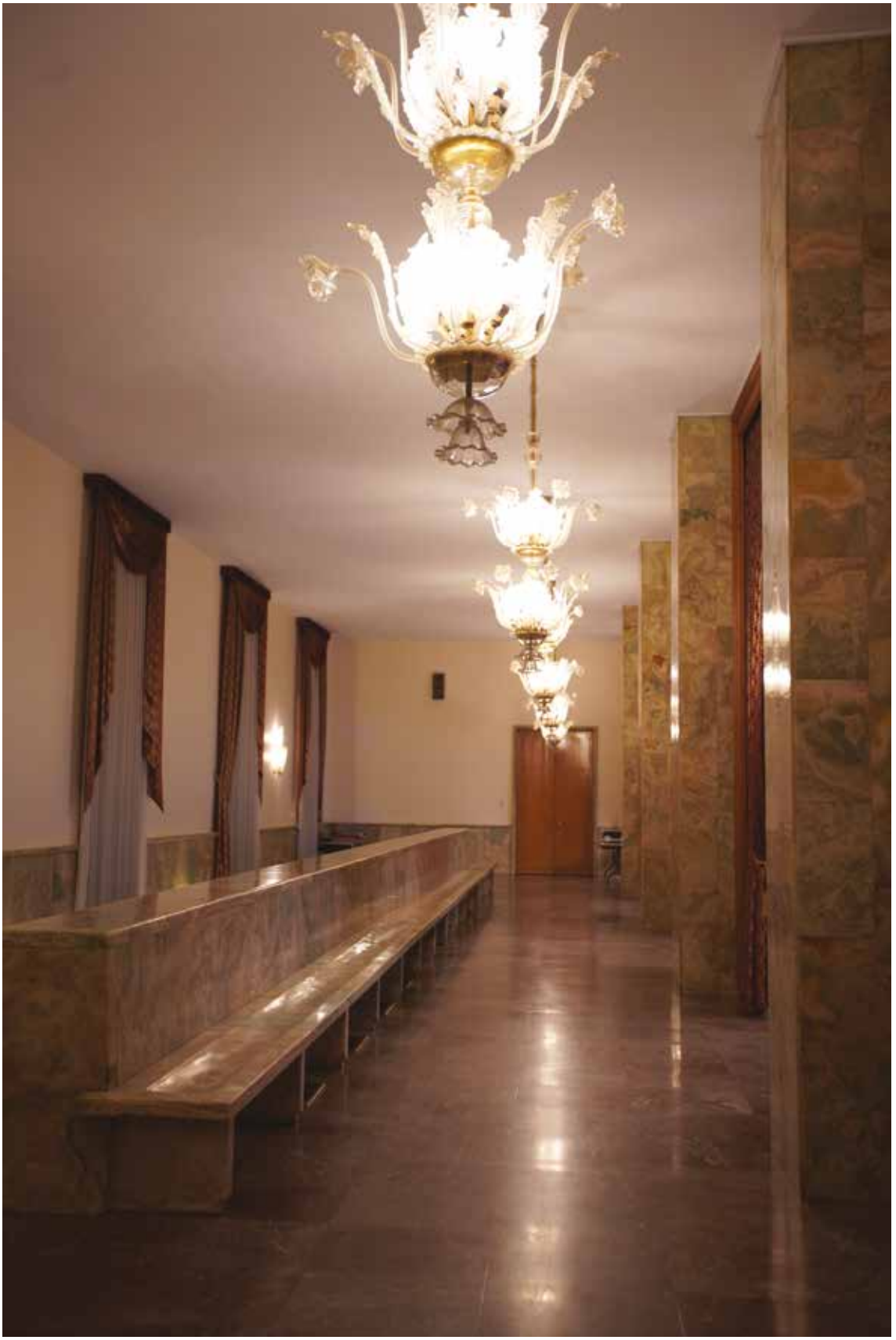

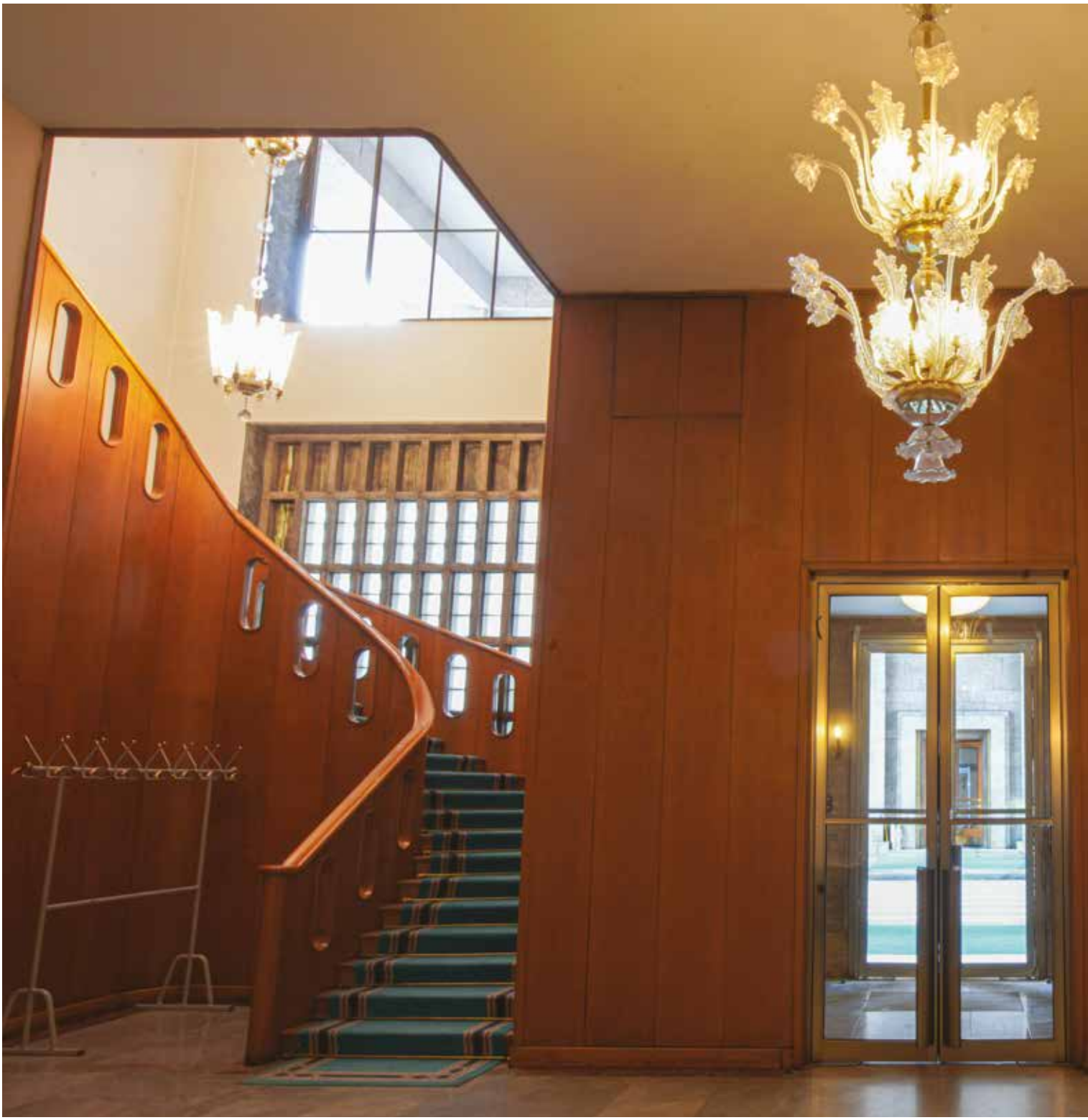

Tören Salonu Giriş Holü

Ceremony Hall Entrance Corridor

Tören Salonu'na bitişik Kabul Salonu'na (Mermer Salon) ulaşımı sağlayan giriş holü, neoklasik etkili sade ahşap korkuluklu merdivenleri ve dekoratif avizeleri ile binanın bütünündeki düzenlemelerin karakteristik özelliklerini sürdürür.

The entrance corridor which provides access to the Reception Hall (Marble Hall) adjacent to the Ceremony Hall maintains the characteristic features of the arrangements in the building with its neoclassical-influenced, simple wooden-railed staircase and decorative chandeliers.

Tören Salonu ile Ana Bina arasındaki Geçit

Passageway Between the Ceremony Hall and the Main Building

Kabul Salonu
(Mermer Salon)

Mermer kaplı zemini nedeni ile yaygın olarak Mermer Salon denilen 30 m²'lik Kabul Salonu, düşey yivlerle hareketlendirilmiş, Atatürk rölyefinin yer aldığı duvar yüzeyi; iki kat boyunca yükselen pirinç çerçeveli büyük cam yüzeyi ve karelere bölünmüş pirinç detaylı dekoratif ve zarif tavan kaplaması ile işlevine uygun, etkileyici bir mekândır.

The Reception Hall
(The Marble Hall)

The 30 m² Reception Hall, commonly called the Marble Hall because of its marble-covered floor, is an impressive space suitable for its function, with its wall surface featuring a relief bust of Atatürk, enlivened with vertical grooves; its large glass surface with brass frames rising over two floors; and its decorative and elegant ceiling covering with brass details divided into squares.

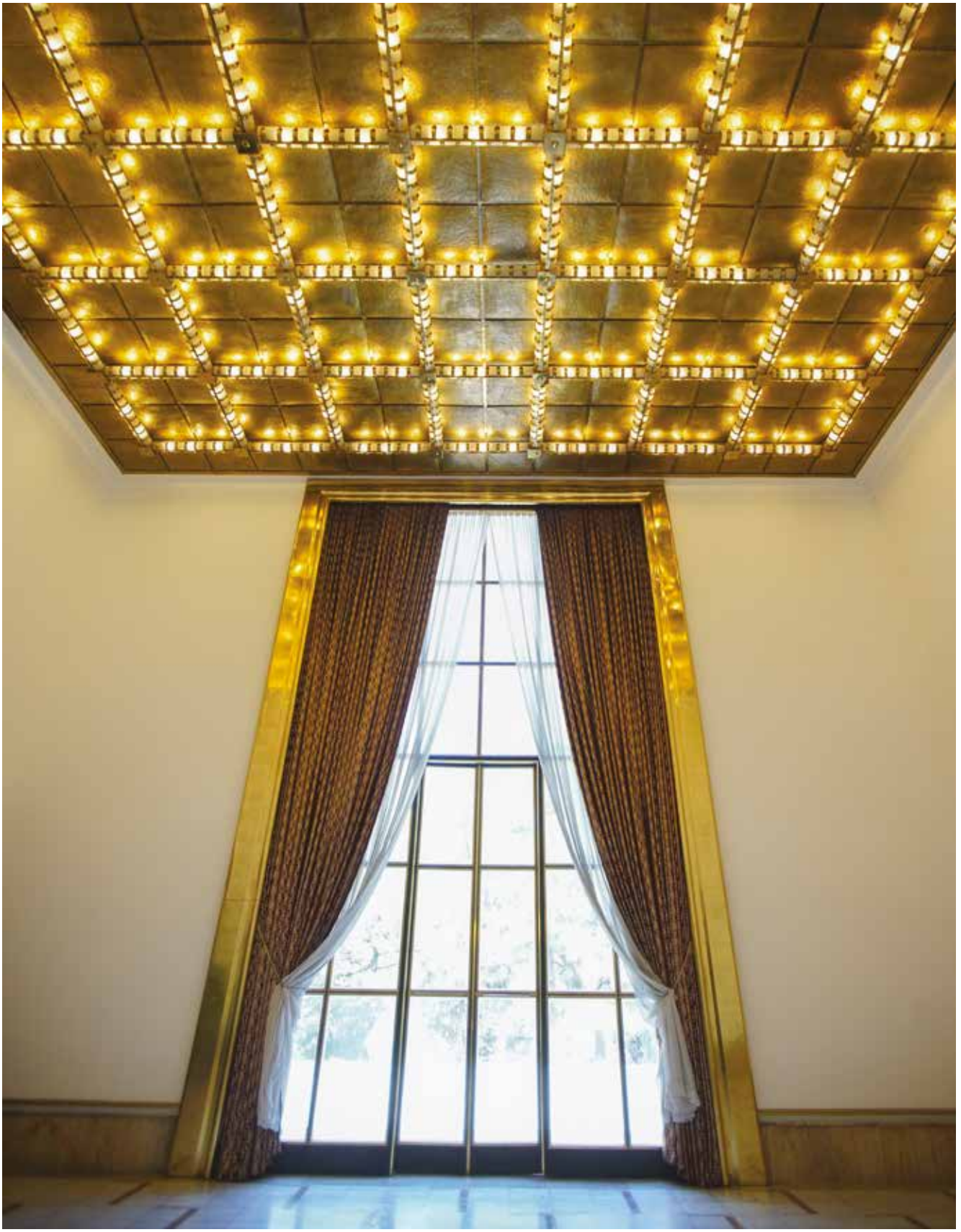

Tören Salonu, Batı Cephe

Ceremony Hall, West Facade

Aydınlatma Elemanları

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının bütün mekânlarında kullanılan, son derece özenle tasarlanmış 600 büyük avize, 1958 yılında Çekoslovakya'da üretilmiştir. Her mekânın karakterine ve işlevine uygun farklı bir tasarıma sahip olan avizeler, binanın anıtsal etkisini iç mekânda da güçlü bir biçimde vurgular. Avizeler, Holzmeister ve Ziya Payzın'la birlikte Çek sanatçılar tarafından tasarlanmış ve Türkiye'de üretilen tütünle takas edilerek alınmıştır.

Lighting Fixtures

The 600 large chandeliers designed with great care and used in all spaces of the GNAT building were made in Czechoslovakia in 1958. The chandeliers, which have a different design to suit the character and function of each space, emphasize the monumental effect of the building in the interior space. The chandeliers were designed by Holzmeister and Ziya Payzın along with Czech artists, and paid with bartering the tobacco produced in Türkiye.

Muhafız Taburu Binası

Yerleşkenin doğusunda yer alan Muhafız Taburu binası, kiremit kaplı kırma çatısı ve edelputz sıvalı cepheleri ile ana binadan farklılaşır. İşlevine uygun yalın ve sade bir anlayışla tasarlanmıştır. L kütleli, bodrum üzerine iki katlı bina aynı zamanda yerleşke içinde kuzey-güney eksenindeki dolaşımı sağlayan bir geçit işlevi de görür. 2011 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinin güvenliğini sağlayan Muhafız Taburu tarafından kullanılmış, Taburun lağvedilmesinin ardından tadilatı yapılarak personel binası işlevi kazandırılmıştır. Basık kemerli açıklıkların yer aldığı doğusunda payandalarla desteklenmiş bosajlı kesme taş kaplı bodrum ve zemin katı, talim amaçlı iç avlusu ile klasik askerî yapıların bazı biçimsel ve işlevsel özelliklerini taşır.

The Guard Battalion Building

The Guard Battalion building in the South of the campus differs from the main building with its tiled pitched roof and edelputz plastered facades. It was designed with a simple and minimalist approach suitable for its function. The L-shaped, two-story building above a basement also serves as a passageway providing circulation along the north-south axis within the campus. It was used by the Guard Battalion until 2011 which provided security for the Grand National Assembly of Türkiye. After the dissolution of the Battalion, it was renovated and given the function of a personnel building. The basement and ground floor with their low arched openings and bossage cut stone cladding supported by buttresses on the east and with its training courtyard carry some formal and functional features of classic military buildings.

Muhafız Taburu Binası, Geçit

The Guard Battallion Building, Passageway

Eski Halkla İlişkiler Binası (1984-2016)

Ana binanın güneyinde konumlanan eski Halkla İlişkiler binasının (A-B Bloklar) tasarımını Clemens Holzmeister'in danışmanlığında Altuğ-Behruz Çinici yapmıştır. 1979 yılında yapımına başlanan bina 25 Ocak 1984 tarihinde tamamlanarak kullanıma açılmıştır. 430 çalışma odası ile ziyaretçi kabulleri için mekânların yer aldığı brüt beton iki büyük kütleden oluşur. Gereksinimleri karşılamadığı, altyapı ve tesisatının yetersiz kaldığı gibi gerekçelerle 2016 yılında yıkılmıştır.

The Former Public Relations Building (1984-2016)

The former Public Relations building (Blocks A and B) to the south of the main building was designed by Altuğ-Behruz Çinici under the consultancy of Clemens Holzmeister. Construction of the building began in 1979 and it was completed and opened for use on January 25, 1984. It consisted of two large masses containing 430 offices and spaces for visitor receptions. It was demolished in 2016 for not meeting requirements and insufficient infrastructure and facilities.

Eski Halkla İlişkiler Binası Giriş Holü
The Former Public Relations Building Entrance Hall

Yeni Halkla İlişkiler Binası

Mimar Cem Açıkkol'un tasarımını yaptığı Halkla İlişkiler binası 2014 yılında hizmete girmiştir. Toplam inşaat alanı 98.000 m² olan bina üç bodrum üzerine sekiz katlı bir kütledir. Binada 472 çalışma odası, 500 kişilik büyük toplantı salonu, 9 toplantı salonu, komisyon başkanları ve çalışmaları için 26 çalışma odası, 4 ziyaretçi kabul salonu yer alır. 450 kişilik milletvekili, 370 kişilik personel yemek salonu, ayrıca arşivler, mescit, satış yerleri, kapalı otopark, batısında hastane bulunmaktadır. Tünel ile ana binaya bağlanır.

The New Public Relations Building

The Public Relations building designed by architect Cem Açıkkol was put into service in 2014. The building with a total construction area of 98,000 m² is an eight-story structure on three basements. The building contains 472 offices, a large meeting hall for 500 people, 9 meeting rooms, 26 offices for committee chairpersons and their work, and 4 visitor reception halls. There is 450 person dining hall for members of parliament, and a 370 person dining hall for staff, as well as archives, a prayer room, retail spaces, an indoor parking lot, and a hospital to the west. It is connected to the main building by a tunnel.

ZİYARETÇİ KABUL SALONU
KART İADE BANKOLARI
KART İADE BANKOLARI

Teras Kafeterya

The Terrace Cafe

TBMM Sanat Koleksiyonu ve TBMM Sanat Atölyesi Satış Mağazası
GNAT Art Collection and GNAT Art Workshop Gift Shop

Arşiv

Archive

Hastane

Hospital

Mescit
The Prayer Room

Yeni Halkla İlişkiler Binası ile Ana Bina Arasındaki Tünel
(Anadolu Medeniyet Yolu)

The Tunnel Between the New Public Relations Building and the Main Building
(The Anatolian Civilizations Road)

Konferans Salonu

Conference Hall

Komisyon Toplantı Salonları
Committee Meeting Rooms

Yemek Salonları

Dining Halls

Milletvekili Çalışma Odası ve Sekreterlik
The Offices of Members of Parliament and Secretariat

Meclis Camisi

Ana binanın güneyinde yer alan Cami ve kütüphanenin oluşturduğu kompleks, eski Halkla İlişkiler binası gibi brüt betondan sade bir tasarımdır. Kademeli örtüsü ile yükselen dikdörtgen biçimli yatay kütlesi ile geleneksel cami tipolojisinin çağdaş bir yorumu olan yapı 1995 yılında, Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanmıştır. Yapı 1980'li yılların mimarlık anlayışını temsil ederken taş kaplı ana binanın neoklasik anıtsallığından bağımsız ancak ana yapıya uyumludur.

3.500 m²'lik alana yerleşen kompleksin kuzeyinde son cemaat yeri olarak da kullanılan iki yönden revakla kuşatılmış su ögelerinin bulunduğu geniş bir üçgen avlu, güneyinde havuzlu kademeli bir avlu bulunur. Yapı kompleksini boydan boya kat eden iki revağın birleşme yerinde üst kota ulaştıran merdivenli geçit ve geçidin üzerinde kademeli bir balkon yer alır. Kuzeyindeki girişten ulaşılan doğu-batı ekseninde dikdörtgen planlı harimin kuzeyinde bir metrelik kot farkı ve cam paravanla ayrılmış kadınlar mahfili, güneyinde ise saydam kıble duvarı ve dışa taşkın mihrap nişi yer alır. Boydan boya cam kaplı kıble duvarı aydınlık sağlamanın yanında, güzel cami bahçesini mekâna katmıştır. Yapının giderek yükselen kademeli örtüsü, parçaların ahenkli bütünlüğü, stilize edilmiş geleneksel mimari detaylar ve sade süsleme ögeleri mekânı zenginleştirir.

Meclis Camisi, Behruz Çinici-Can Çinici, 1986-1989

The Parliament Mosque

The complex formed by the mosque and library to the south of the main building is a simple design of exposed concrete, similar to the old Public Relations building. With its stepped roof and rising rectangular horizontal mass, the structure is a contemporary interpretation of the traditional mosque typology and won the Aga Khan Award for Architecture in 1995. The building is independent of the neoclassical monumentality of the stone-clad main building but is in harmony with it, representing the architectural understanding of the 1980s.

The complex, situated on an area of 3,500 m^2, has a large triangular courtyard to the north with water features, surrounded by arcades on two sides and also used as the last prayer area, and a stepped courtyard with a pool to the south. At the junction of the two arcades that traverse the entire complex, there is a stepped passageway leading to the upper level and a stepped balcony above the passageway. Accessed from the entrance on the north side, the rectangular prayer hall on the east-west axis has a women's gallery separated by a one-meter difference in elevation and a glass partition on the north side, and a transparent qibla wall and a projecting mihrab niche on the south side. The floor-to-ceiling glass qibla wall not only provides natural light, but also incorporates the beautiful mosque garden into the space. The tiered roof of the mosque, the harmonious unity of the parts, stylized traditional architectural details and simple ornamental elements enrich the space.

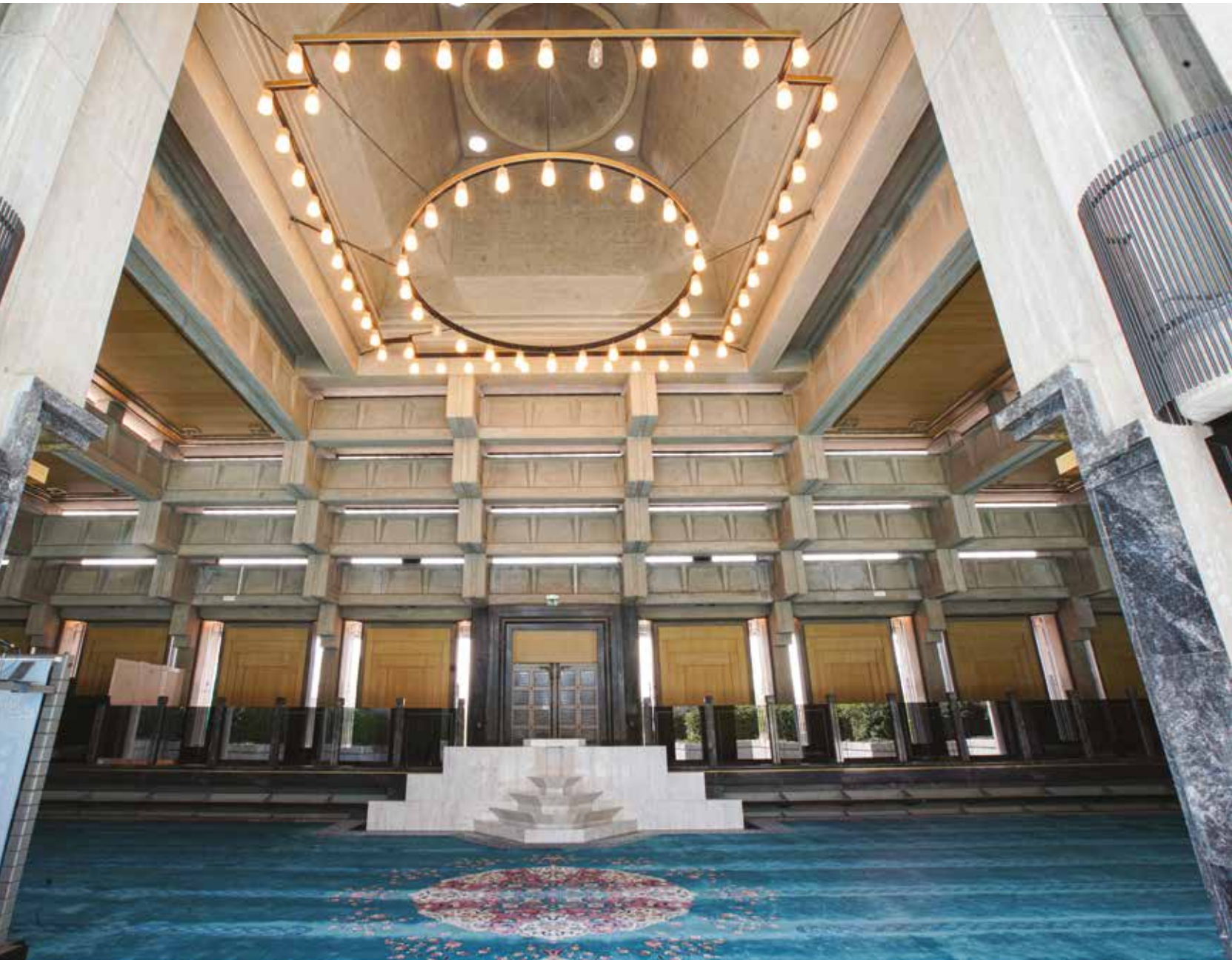

Güney Cephe

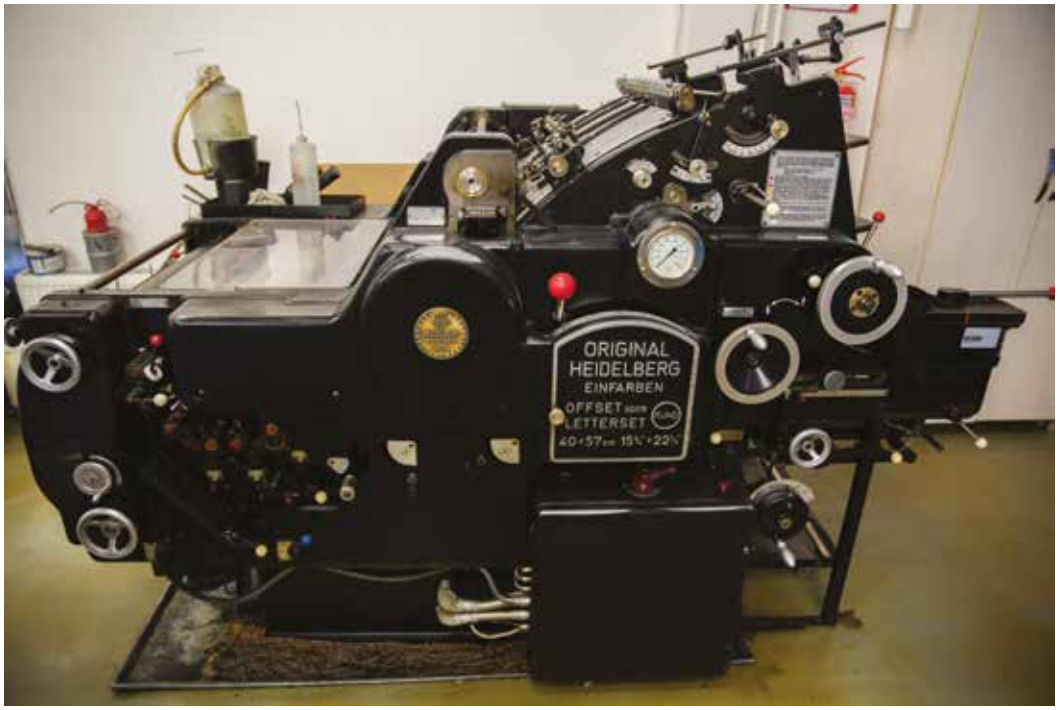
ORIGINAL
HEIDELBERG
EINFARBEN
OFFSET
LETTERSET

Basımevi

Basımevi binası; özgün tasarımda basımevi, ısı merkezi ve marangozhane ile birlikte şimdiki Halkla İlişkiler binasının bulunduğu yerde, ana binanın batısında konumlandırılmıştır. Yeni Halkla İlişkiler binası yapılınca matbaa işlevi, Muhafız Taburu binasının doğu kanadına bitişik yapılan iki katlı binada çözümlenmiştir.

The Printing House

The Printing House along with the heating center and the woodshop were originally located in the area to the west of the main building, where the current Public Relations building is located. After the construction of the new Public Relations Building, printing operations were transferred to a two-floor building adjacent to the east wing of the Guard Battalion Building.

TBMM
BAŞKANLARI P

Bahçe

Türkiye Büyük Millet Meclisi bahçe düzenlemesi için 1965 yılında Türkiye'de ilk kez bu alanda bir proje yarışması açılmıştır. Yarışmanın sonunda Ziraat Yüksek Mühendisi Yüksel Öztan'ın projesi birinci seçilir ve uygulanır. Proje uygulanmadan önce çim, ağaç ve çalı gruplarıyla kaplı olan alan, yerleşkedeki binaların konumlarına uygun olarak ön, arka ve yan bahçe olarak ele alınmış ve 1968 yılında proje uygulanmaya başlanmıştır. Orta Anadolu'nun karasal iklim yapısına uygun bitki türleri botanik bahçesi anlayışı içinde değerlendirilmiş, Holzmeister'in tasarımında da yer alan havuzlarla zenginleştirilmiştir.

The Garden

The Grand National Assembly of Türkiye held the first ever project competition in this field in Türkiye in 1965 for the landscaping of its gardens. The project of Agricultural Engineer Yüksel Öztan was selected as the winner and implemented. The area which was covered with grass, trees and shrubs before the project, was considered as front, back and side gardens in accordance with the locations of the buildings in the campus, and the project was started in 1968. Plant species suitable for the continental climate of Central Anatolia were utilized within the concept of a botanical garden, and it was enriched with pools, which were also included in Holzmeister's design.

100. YIL
BARIŞ LOKANTASI
MİLLETVEKİLİ
GİRİŞİ

100. Yıl Bahçe Lokantası

Yerleşkenin doğusunda yer alan lokanta, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşunun 100. yıl dönümü anısına inşa edilerek 2020 yılında hizmete açılmıştır. İki katlı lokanta binası ile kameriyelerin yer aldığı geniş bir bahçeden oluşmaktadır. Lokanta binasının kübik kütlesi ve traverten kaplı sade cepheleri ile ana binaya uyumu amaçlanmıştır.

100th Year Garden Restaurant

The restaurant to the east side of the campus was built in commemoration of the centenary of the establishment of the Grand National Assembly of Türkiye and came into service in 2020. It consists of a two-story restaurant building and a large garden with gazebos. The cubic mass of the restaurant building and its simple travertine-clad facades were intended to be in harmony with the main building.

KREŞ, GÜNDÜZ BAKIMEVİ VE ANAOKULU

Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu

5.741 m²'lik alana sahip olan bina, bodrum üzerine iki katlı, kuzey güney ekseninde dikdörtgen planlı yatay bir kütledir. Oyun odaları, atölyeler, yemekhaneler, spor alanları vb. mekânları ile 400 öğrencinin eğitimine uygun olarak hazırlanmıştır. Montessori oyun grupları tasarlanmış ve binada kullanılmıştır. Zemin kat oyun odalarından doğrudan bahçeye çıkış sağlanmış, bahçede oyun alanları, ekim alanları ve açık sahne alanlarına yer verilmiştir. TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu 24 Ocak 2022 tarihinde hizmete açılmıştır.

The GNAT Nursery, Daycare, and Kindergarten

The building covering an area of 5,741 m² is a horizontal mass with two-stories on a basement and a rectangular plan on the north-south axis. The building can accommodate 400 students with its playrooms, workshops, dining halls, sports areas. Montessori play groups have been designed and used in the building. There is direct access from the ground floor classrooms to the garden, and the garden includes play areas, planting areas and an open stage area. The Grand National Assembly of Türkiye Nursery, Daycare and Kindergarten was opened on January 24, 2022.

İstiklal Marşı Anıtı

Tasarımını heykeltraş Prof. Dr. Ferit Özşen'in yaptığı İstiklal Marşı Anıtı 23 Nisan 2007 tarihinde açılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ön bahçesinde, İnönü Bulvarı'na bakan 17x2,2 m ölçülerindeki anıtta ana eksende iki elin yukarı kaldırdığı TBMM amblemi ve iki yanında İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası ile figürlerin yer aldığı rölyef bulunur. Anıtın başlangıcında Türk milletinin Atatürk'ün önderliğinde düşmanı yenmesi ve egemenliğini Türk bayrağı altında ifade etmesi vurgulanmıştır. Anıtın ortasındaki ellerin taşıdığı TBMM logosu, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" sözlerinin simgesidir.

İSTİKLAL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

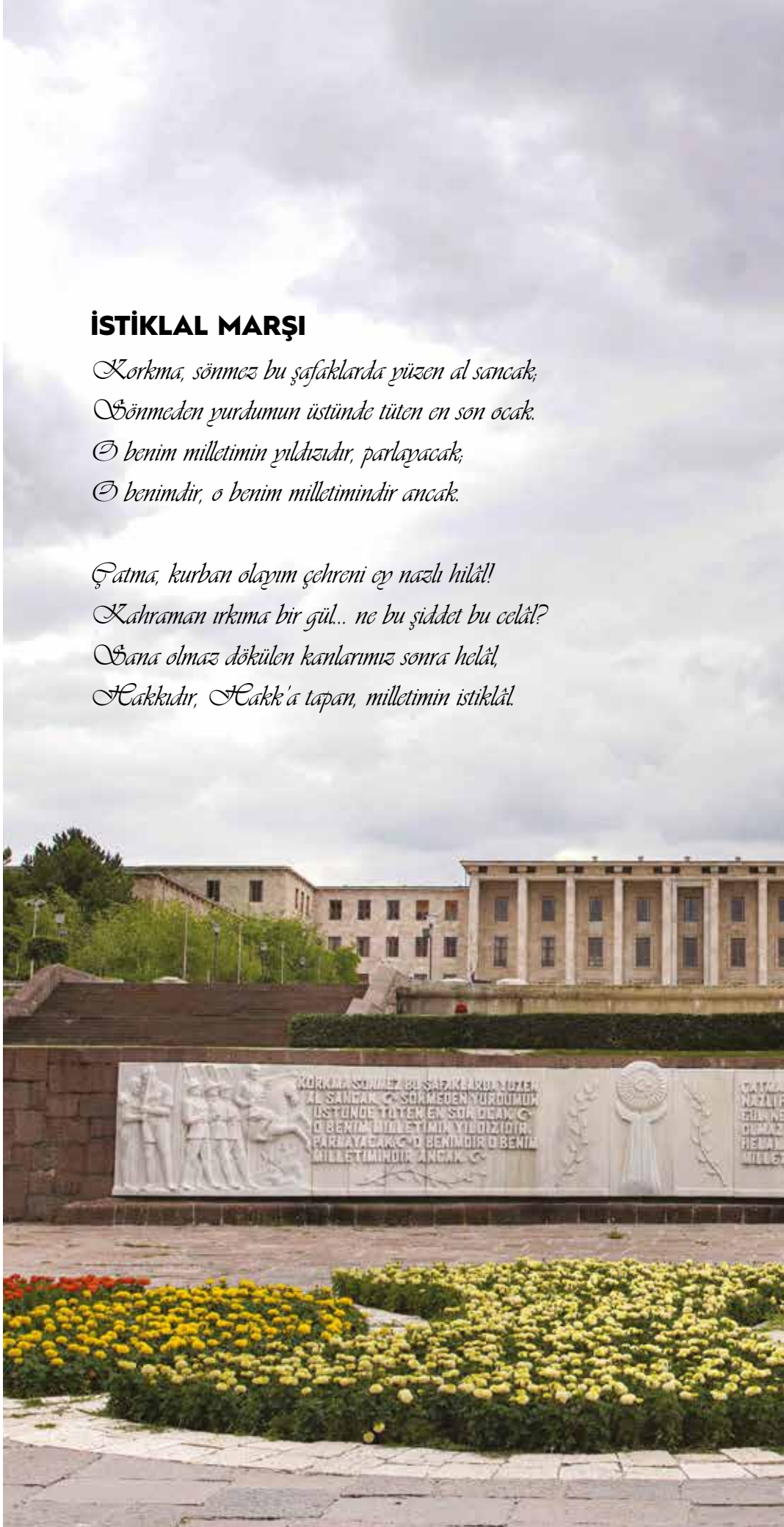

The Independence March Monument

The Independence March Monument designed by sculptor Prof. Dr. Ferit Özşen was opened on April 23, 2007. Located in the front garden of the Grand National Assembly of Türkiye facing İnönü Boulevard, the monument measuring 17x2.2 m features a relief on the main axis with the emblem of the Grand National Assembly of Türkiye with two hands raised and the first two verses of the National Anthem and figures on either side. The victory of the Turkish nation over its enemy under the leadership of Atatürk and the expression of its sovereignty under the Turkish flag are emphasized in the left-hand size of the monument that embodies the Turkish national anthem. The logo of the Grand National Assembly of Türkiye, carried by the hands in the middle of the monument, symbolizes the words "Sovereignty belongs unconditionally to the nation."

Independence March

Fear not; For the crimson banner that proudly ripples in this dawn, shall not fade,
Before the last fiery hearth that is ablaze within my homeland is extinguished.
For that is the star of my people, and it will forever shine;
It is mine; and solely belongs to my nation.

Frown not, I beseech you, o thou coy crescent!
Smile upon my heroic nation! Why the anger, why the rage?
Our blood we shed for you shall not be worthy otherwise;
For freedom is the absolute right of my God-worshipping nation!

Atatürk Anıtı

1981 yılında kutlanacak Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümü için 1978 yılında Atatürk Anıtı yarışması düzenlenir. Ünlü heykeltraş Hüseyin Gezer'in tasarımı birinciliğe değer görülür ve uygulanır. Ana binanın kuzeyinde yükselen anıtın açılışı 19 Mayıs 1981'de yapılmıştır. Atatürk'ün "Bağımsızlık ve özgürlük benim karakterimdir" sözlerini anlatan anıtta Atatürk'ün yanında elinde bayrak tutan erkek çocuk bağımsızlığı, meşale tutan kız çocuk ise özgürlüğü temsil etmektedir.

Atatürk Monument

In 1978, a competition for an Atatürk Monument was organized for the 100th anniversary of Atatürk's birth that would be celebrated in 1981. The design of the famous sculptor Hüseyin Gezer was deemed worthy of first place and was implemented. The monument, which rises to the north of the main building, was inaugurated on May 19, 1981, Atatürk's adopted birthday. In the monument which depicts Atatürk's words "Independence and freedom are my character"; the boy holding a flag next to Atatürk represents independence, and the girl holding a torch represents freedom.

15 Temmuz Anıtı

Anıt, 15 Temmuz 2016'daki hain darbe girişimine karşı millî iradeye sahip çıkan kahraman şehitlerin anısını yaşatır. 12 Mart 2020'de açılışı yapılan anıt, ana binanın batısında ilk bombanın düştüğü bahçe alanında konumlanır. Kademeli platform üzerinde 5 m yüksekliğindeki anıtın en üstünde Türkiye Büyük Millet Meclisi amblemi, ön yüzünde 15 Temmuz sembolü, diğer üç yüzünde ise 15 Temmuz şehitlerinin isimleri, kûfi yazı ile Besmele ve Bakara suresinin 154. ve 156. ayetleri yer almaktadır. Anıtın hemen yanındaki küresel camekân, bombalardan ilkinin düştüğü noktayı gösterir. Anıtta, ana bina ile uyumlu bej rengi traverten kullanılmıştır.

July 15 Monument

The monument commemorates the heroic martyrs who stood up for national will against the treacherous coup attempt of July 15, 2016. Opened on March 12, 2020, the monument is located in the garden area, west of the main building, where the first bomb fell. Standing on a stepped platform and 5 meters high, the monument features the emblem of the Grand National Assembly of Türkiye at its top, the July 15 symbol on its front, and the names of the July 15 martyrs, the Basmala in Kufic script, and verses 154 and 156 of the Surah Al-Baqarah on its other three sides. A spherical glass enclosure next to the monument shows the point where the first bomb fell. The monument is made of beige travertine, which is in harmony with the main building.

Tasarım: Selim Sinan Atik
Design: Selim Sinan Atik

15

15 Temmuz 2016 darbe girişiminde Ana Binanın bombalanan bölümü

The section of the Main Building that was bombed during the July 15, 2016 coup attempt

THAT STOOD AS A SHIELD AGAINST
THE TREACHEROUS COUP ATTEMPT
TO PROTECT TURKEY
AND ITS FUTURE ON THE NIGHT OF 15 TH JULY.

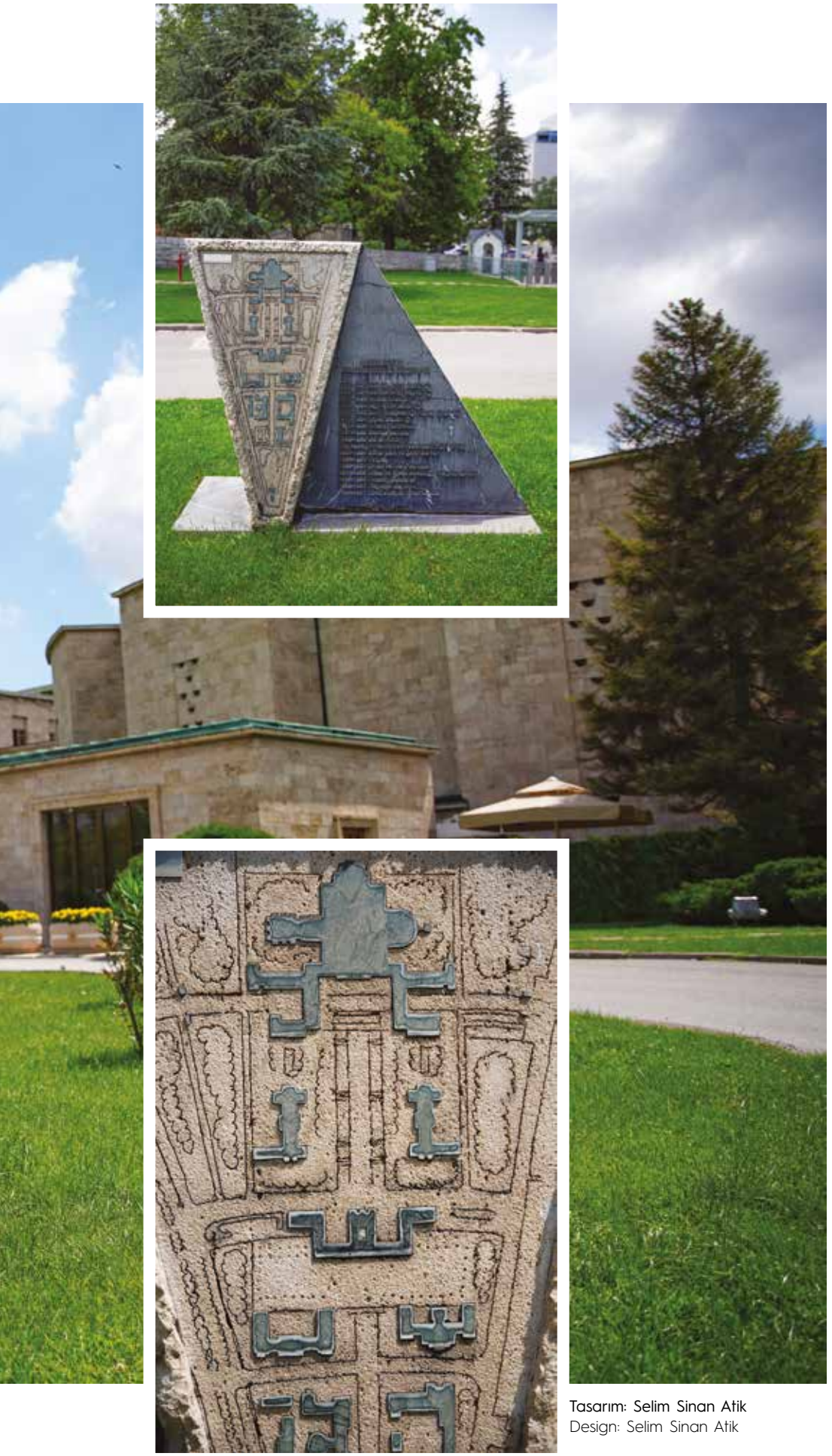

Tasarım: Selim Sinan Atik
Design: Selim Sinan Atik

Clemens Holzmeister Anıtı

Ana binanın batısındaki havuzlu bahçede yer alan anıt, siyah mermer ve bej travertenden iki üçgen parçanın birleşmesi ile oluşmuştur. 80x200x165 cm ölçülerindeki anıtta siyah mermer parçanın ön yüzeyinde Clemens Holzmeister rölyefi ve altta öz geçmişi yer alır. Arka yüzeyinde Holzmeister'in Türkiye'de gerçekleştirdiği tasarımları sıralanmıştır. Bej travertenin her iki yüzeyine ise Holzmeister'in Eylül 1950 tarihli "TBMM Ankara Umumi Vaziyet Planı" işlenmiştir. Anıt, 24 Kasım 2011'de Türkiye-Avusturya Dostluk Grubunun katılımıyla açılmıştır.

The Clemens Holzmeister Monument

Located in the pool garden to the west of the main building, the monument is formed by joining two triangular pieces of black marble and beige travertine. Measuring 80x200x165 cm, the monument features a relief of Clemens Holzmeister on the front surface of the black marble piece, and his biography below. The back surface lists Holzmeister's designs built in Türkiye. On both surfaces of the beige travertine, Holzmeister's "GNAT General Layout Plan of Ankara" dated September 1950 is engraved. The monument was opened on November 24, 2011, with the participation of the Türkiye - Austria Friendship Group.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ